శ్రీరస్తు.

నిర్వచనోత్తర రామాయణము

(శ్రీ తిక్కన మాత్యప్రణీతము).

చెన్నపురి:

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే

ప్రకటితము.

1916.

V Ramaswamy Sastrulu & Sons, Madras

పీఠిక

వేద్యే పరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే
ప్రాచేతసా దాసీ త్సాక్షా ద్రామాయణాత్మ

[illegible]యు నఖిల [illegible] వరంబుం బుట్టింప [illegible] బెంప [illegible]
[illegible] కరక్షణార్థంబు [illegible]
[illegible]ంబున నవతరించి సాధుబృందంబులం [illegible]
[illegible]త్రమునిదివ్యచారిత్రంబు యథావస్థితంబుగ
[illegible]ర్థప్రకాశకంబున [illegible] కావ్యము
[illegible] ప్ర[illegible]మితం [illegible]
[illegible] ప్రకారంబు జేసె.

[illegible]లో శ్రీరాముని పట్టా
[illegible]భిషేక [illegible]
[illegible] సమకాండము[illegible]

మనుచేఁ నెఱ్ఱాప్రగడ సూరులం బ్రస్తుతి వహించి యున్నాఁడు. ఈ తిక్కనామాత్యు ప్రశంసనీయుఁ జేసి యుండె విశ్వచనో త్తరరామాయణమునందు పలికెను.—

ఎత్తె శ్రీరామ సుగుణాభిరాముని మంత్రిభాస్కరుఁడు మతి ... వలె వి
ఖ్యాతుఁడయి లోకమునఁ బాదుకొను తేజ నాకృతియును ... నేల

వనకావ్యము స్వతంత్రముగాఁ గాకున్నను ... భాస్కర ప్రాగల్భ్యము జూడ తెలుఁగున వ్రాయఁబడినది. నెందు ... పుట్టుచుండుట తెల్లమగుచున్నది. మంత్రి భాస్కరుఁడు పూర్వ ... రచించి ... కావ్యము ... తిక్కన యుత్తర ... స్వీకరించె. దీనినే యిప్పటి ... రాజు ... విస్తరించి రామనిర్యాణపర్యం ... రచించెను. తిక్కనామాత్యుఁడు వనకాండము ... శ్రీరామనిర్యాణము ... వ్రాయుటకు ... తలంచి యుండవచ్చును ... భాస్కరచరిత్ర ... చున్నాఁడు.

కృతికర్త

... బ్రాహ్మణుఁడు, గౌతమగోత్రుఁడు, ఆపస్తంబసూత్రుఁడు, సోమనామాత్యునకుఁ బౌత్రుఁడు, కొమ్మనకుఁ బుత్రుఁడు ... కేతన మల్లన సిద్ధన ... వీరి పెదతండ్రులు. ... నెపి —

... గౌతమగోత్ర ... భాస్కరమంత్రి తనయుం ...
... మనుమఁడు ... మల్లన సిద్ధనామాత్యవరుల
... కొమ్మనదండనాథుఁడు ...
... ఆపస్తంబసూత్రుఁడు ... తిక్కన ...
...

శాసనద్వయమువలనను తెలియుచున్నది.

ఈ [illegible] పరిపాలించియుండుకాలమును గురించి పలువురు పలుతెలుంగుచరి [illegible] [illegible] చేయుచున్నను నిర్ణీతాంశవిచారము [illegible] [illegible] [illegible] బున నిదిగక సంగ్రహముగ తెలుపుచున్నాను

నిర్వచనోత్తరరామాయణమునకును [illegible] [illegible] శాలివాహనశకము 1[illegible]-1182 (క్రీస్తుశకము 1250 1261) సంవత్సరముల లో [illegible] నము జేసినట్లు కృష్ణామండలములోని శిలాశాసనములవలన తెలియుచున్నం దువలన. [illegible] రాజు రాజ్యము [illegible] 1264 సంవత్సరము [illegible] [illegible] [illegible] కృష్ణామండలములో [illegible] శాసనము [illegible] శాసనములచే క్రీ 1200-1255 సంవత్సరములలో రాజ్యముచేయుచున్నట్లు తెలియుచున్న [illegible] గణపతిదేవుండు తిక్కనసోమయాజి ప్రార్థ నమువలన దండయాత్ర వెడలి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ద్ధిరాజుకు మరల రాజ్యంబు నొసంగినట్లు [illegible] [illegible] చెప్పుచున్న [illegible] దునను వారికి సమకాలికుండగుతిక్కనసోమయాజియు శాలివాహన శకము 1127-1[illegible] (క్రీ 1200-1[illegible]) సంవత్సరములనడుమ [illegible] [illegible] యుండెననుట నిర్వివాదాంశము.

ఈ తిక్కనగారి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] తెలుపుచున్నది. [illegible] [illegible] మహారాజాస్థానము [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మంత్రి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] —

"మనుమసిద్ధి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]."

అని [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] నెల్లూరిలో [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

-మాయణ మనువేం నెల్లెడల మిగులం బ్రఖ్యాతి వహించి యున్నది. ఈ భాస్కరుఁడు తిక్కనామాత్యునకుం దాత యని నిర్వచనోత్తరరామాయణమునం బ్రథమాశ్వాసములోని.—

"గీ. సారకవితాభిరాము గుం♦టూరవిభుని, మంత్రిభాస్కరు మతి . . . దలఁచి
యైన పున్ననమెయి లోక ♦ మాదరించు, వేఱ నాకృతిగుణము . . . య నేల."

అను పద్యమునం దన కావ్యము స్వగుణంబునఁ గాకున్నను దన తాత యగు భాస్కరుని దివ్యకవితాప్రాగల్భ్యంబున నైనను లోకాదరణంబు నొందు నని చెప్పికొని యుండుటం దెల్లం బగుచున్నది. మంత్రిభాస్కరుఁడు పూర్వరామాయణము రచింప దానిం బూర్తి సేయం గడంగి కాఁబోలు తిక్కన యుత్తరకాండమును నిర్వచనముగ నాంధ్రీకరించె. దీనినే యిప్పటికి నూటయిరువది యేండ్లకు మునుపు కంకంటి పాపరాజు తద్దయు విస్తరించి రామనిర్యాణపర్యంతము గొప్పప్రబంధముగ విరచించెను. తిక్కనమాత్రము దనకావ్యము విషాదాంతముగ నుండఁ గూడ దని కాఁబోలు శ్రీరామనిర్యాణమును వచింపఁ డయ్యె. భారతమునఁ గృష్ణనిర్యాణముఁ జెప్పి యున్నను నప్పటికిఁ దనయభిప్రాయము మాఱియుండ వచ్చు నని యూహింపవచ్చును. ఇఁకఁ దిక్కనచరిత్ర యించుక వర్ణింప వలసియున్నది.

తిక్కన.

నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు, గౌతమగోత్రుఁడు, ఆపస్తంబసూత్రుఁడు, కొమ్మమాంబకు మంత్రిభాస్కరునకుఁ బౌత్త్రుఁడు, కొమ్మనకు నన్నమకుఁ బుత్త్రుఁడు, మహేశ్వరభక్తుఁడు, కేతన, మల్లన, సిద్ధన అనువార లీతని పెదతండ్రులు, ఈవిషయము విరాటపర్వములోని.—

"సీ. మజ్జనకుండు స♦న్మాన్యగౌతమగోత్ర, మహితుండు భాస్కర♦మంత్రితనయుఁ
డన్నమాంబాపతి ♦ యనఘులు గేతన, మల్లనసిద్ధనా♦మాత్యవరుల
కూరిమితమ్ముండు ♦ గుంటూరివిభుఁడు కొ, మ్మనదండనాథుఁడు ♦ మధురకీర్తి
విస్తరస్ఫారుఁ డా♦పస్తంబసూత్రప, వి త్రశీలుఁడు సాంగ ♦ వేదవేది
తే. యర్థిఁ గలవచ్చి వాత్సల్య ♦ మతిశయిల్ల, నస్మదీయప్రణామంబు ♦ లాదరించి
తుష్టి దీపించి కరుణార్ద్ర♦దృష్టిఁ జూచి, యెలమి నిట్లని యానతి ♦ యిచ్చె నాకు."

అను పద్యమువలనను, నిర్వచనోత్తరరామాయణములోని.—

"మ. అమలోదాత్తమనీష నే నుభయకా♦వ్యప్రౌఢిఁ బాటించుశి
ల్పమునం బారగుఁడం గళావిదుఁడ నా♦పస్తంబసూత్రుండ గౌ
తమగోత్రుండ మహేశ్వరాంఘ్రికమల♦ధ్యానైకశీలుండ న
న్నమకుం గొమ్మనమంత్రికిం సుతుఁడఁ ది♦క్కాంకుండ సన్మాన్యుఁడన్."

అనుపద్యమువలనను దెలియుచున్నది.

ఇఁక నీకవిజీవించియుండుకాలముం గుఱించి పలువురు పలుతెఱంగులం దలాతలి వా· సేయు చున్నను నిరర్థకాంశవిచారము పిష్టపేషణమ కాఁ దలంచి హే· ంబునం దిగక సంగ్రహముగఁ దెలుపు చున్నాఁడ.

నిర్వచనోత్తరరామాయణమునకుం గృతిపతి యగుమనుమసిద్ధనృపాలుఁడు శాలివాహనశకము 1179-1182 (క్రీస్తుశ. 1258-1261) సంవత్సరములలో భూదానముఁ జేసినట్లు కృష్ణామండలములోని శిలాశాసనములవలనం దెలియు చున్నందునను, ఈమనుమరాజు రాజ్యముఁ గోలుపోఁగా [1254 సంవత్సరములో అక్కన బయ్యన యనుచోళులం జయించినట్లు కృష్ణామండలములో ఇనిమళ్లగ్రామములోని శాసనము మున్నగు పెక్కుశాసనములచే క్రీ॥1200-1258 సంవత్సరములనడుమ రాజ్యముచేయుచున్నట్లు తెలియుచున్న] గణపతిదేవుఁడు తిక్కనసోమయాజిప్రార్థనమువలన దండయాత్ర వెడలి వెలనాటిరాజులం జయించి నెల్లూరి కేగి మనుమసిద్ధిరాజుకు మరల రాజ్యంబు నొసంగినట్లు సోమదేవరాజీయమునం జెప్పంబడియున్నందునను, వారికి సమకాలికుఁ డగుతిక్కనసోమయాజియు శాలివాహన శకము 1127-1171 (క్రీ 1200-1258) సంవత్సరములనడుమఁ దప్పక సశరీరుఁ డై యుండెననుట నిర్వివాదాంశము.

ఈ తిక్కనతాత యగుమంత్రిభాస్కరుం గుఱించి పెక్కుకవులు స్తుతిపద్యంబులం జెప్పి యునికి నేతద్వంశజులు రాజకార్యనిర్వాహధూర్వహు లనియు కాళయితనివంశము పండితవంశ మనియుం గూడ తేటపడుచున్నది. ఈకవికిఁ బూర్వులు మహారాజాస్థానములం గొప్పయుద్యోగము లొనర్చి జగద్విఖ్యాతిఁ గన్న మహాభాగులు. వీరినివాసస్థలము కృష్ణామండలములోని వెలటూరనుగ్రామము. ఉద్యోగధర్మమున మంత్రిభాస్కరునికాలములో గుంటూరుననుండుటం జేసి గుంటూరువా రని పేరు వచ్చినదే కాని వీరియింటిపేరు కొట్టరువు వారు. ఈవిషయమును గూర్చి అభినవదండి కేతన దశకుమారచరితలో.—

“గీ. మనుమసిద్ధిమహేశసమస్తరాజ్య, భారధౌరేయుఁ డభిరూపభావభవుఁడు
కొట్టరువుకొమ్మనామాత్యుకూర్మిసుతుఁడు, దీనజనతానిధానంబు తిక్కశౌరి.”

అని వచించియున్నాఁడు. తిక్కనతండ్రి కొమ్మనామాత్యుఁడు గుంటూరికి దండనాథుఁడుగా నుండెను.

ఈ కొమ్మనామాత్యుఁడు నెల్లూరిలో ధర్మపత్నిం గైకొనినబంధుత్వమున నెల్లూరికి రాకపోకలు జరుగు చుండ మనుమసిద్ధినృపాలపరిచితి గలిగె ననియు, దానంజేసి మనుమరా జీకవికుటుంబము నాదరించి నెల్లూరికిం బిలిచికొని వచ్చి

ర్వము హరిహరనాథాలయ ముండినయిప్పటిరంగనాథదేవాలయము దగ్గఱ నిల్లు గట్టించి తిక్కన నందుఁ గాపురం బుంపఁగా నారాజాస్థానంబున నమాత్యుండును,విద్వత్కవీంద్రుండును నై దిగంతవిశ్రాంతకీర్తిం గైసేసి వైదికకర్మానుష్ఠానతత్పరుండగుటమిఁ బినాకినీతీరంబున జన్నంబు సేసి తిక్కనసోమయాజి నాఁ బరఁగి హరిహరనాథు   బుగా విరాటపర్వంబుఁ దొడంగి మహాభారతంబు నాంధ్రీకరించె ననియుఁ దరువాత మనుమసిద్ధిమరణముతో నాతనివంశ మంతరింపఁ దిక్కనసోమయాజికుమారుఁ డగుకొమ్మన నెల్లూరికి రెండుక్రోసులదూరమున నున్నపాటూరికరణీకమును సంపాదించికొని యచ్చటనే నివసించె ననియు, నాకారణమున నీకవివంశమువారికిఁ బాటూరువా రనుపేరు వచ్చిన దనియు,నేతద్వంశ్యులు చెప్పుచున్నారు. ఈపాటూరువారు పాటూరిలోఁ గొందఱు నిందుకూరిపేటలోఁ గొందఱు నున్నారు.

తిక్కనామాత్యుఁడు నిర్వచనోత్తరరామాయణమును, పంచమవేద మనఁ బరఁగుభారతంబును (విరాటపర్వముమొదలు 15 పర్వములు) రచియించెను. మఱియు నీతఁ డవసానకాలమున ముద్దులమూటఁ గట్టుకృష్ణశతకమును రచియించె నఁట. నన్నయభట్టు భారతము నారణ్యపర్వముదనుక నాంధ్రీకరించి మృతిబొందఁగా నారణ్యపర్వముం దెలిఁగించుట నాతనికి మతిభ్రమణము గలిగి కీర్తిశేషుఁ డయ్యె నని తలఁచి దానికి శంకించి యరణ్యపర్వశేషముం బూర్తిసేయఁ దొరకొనక తక్కుంగల పదియేనుపర్వముల రచించె నని చెప్పుదురు.

తిక్కన నిర్వచనోత్తరరామాయణ మొనర్చుతఱికి యజ్ఞము సేసి యుండ లే దని యాశ్వాసాంతగద్యమువలనం దెలియుచున్నది.

ఈగ్రంథమును నెల్లూరి కధిపతి యగుమనుమసిద్ధిరాజున కంకిత మొనర్చెను. మనుమరాజు తిక్కనపై మిక్కుటంపుమక్కువచే మామవరుసం బిలుచుచున్నట్లీకావ్యము ప్రథమాశ్వాసములోని—

> "క. ఏ నిన్ను మామ యనియెడి, దీనికిఁ దగ నిమ్ము భార♦తీకన్యక నా
> కీనర్హుఁడ వగు దనినను, భూనాయకుపల్కు చిత్త♦మున కిం పగుడున్."

అనుపద్యమువలనం దెలియుచున్నది.

ఇఁక నీతనిభాషాంతరీకరణముంగుఱించి యించుక విచారింపవలసియున్నది. పూర్వకాలమున నాంధ్రకవులు, పురాణముల నితిహాసములం దెలిఁగించుతఱిఁ గథాసందర్భముమాత్రము మాఱకుండునట్లు కొంతదనుక బాటించుచు వచ్చిరకాని మూలములో నుండుప్రతిపదమునకు సరియైనతెలుగుపలుకుల నిఱికింపవలయు ననియు, మూలములో లేనివర్ణనలను గల్పనలను జేయరా దనియు,

మూలములో నున్న విషయముల నన్నింటిని వరుసగానే చెప్పవలయు ననియు సంకల్పించినవారు కారు. దీనికిఁ గారణము తమకావ్యములు స్వతంత్రములుగా నుండవలయు ననియుఁ గవితాధార దడవుకొనిన ట్లుండక యవిచ్ఛిన్నముగా నుండవలయు ననియుఁ దలంచుటయు. లోకములో ఒకభాషశైలి మఱియొకభాషశైలికిఁ గొన్నియెడలం బోలియునికియుఁ బెక్కుతెఱంగులం బోలకయునికియుం గలదు. గీర్వాణంబునం గర్మణిప్రయోగ మింపు నింపును. ఆంధ్రంబున నది యంతగా రుచింపదు. మఱియు దేవభాష వంశస్థము, ఉపేంద్రవజ్ర, ఇంద్రవజ్ర, ఆర్య మున్నగు వృత్తములు రచన కనుకూలములుగను విన సొంపుగ నుండును. తెలుఁగున సీసము, గీతము, చంపకమాల, మత్తేభము లోనగువృత్తములు సొగసుగ నుండుఁగాని వసంతతిలకాదు లంత రమణీయములుగ నుండవు. కొన్నిజాతీయము లాంధ్రంబునం గొన్ని గీర్వాణంబునను సహృదయహృదయానందంబు నొందించు. ఇట్టొక్కొకచంద మొక్కొకభాష కందంబుఁ బొందించుటం జేసి యాయాభాష కనుగుణం బగుశైలిం గబ్బంబు రచించుటయు కమనీయంబు. మహాకవు లగునన్నయ, భాస్కరుఁడు, తిక్కన, శ్రీనాథుఁడు లోనగు వారీఘంటాపథమునకు వెలిగాకయే కావ్యనిర్మాణమునకుం గడంగిరి. అట్లుగాక మూలమునకు నన్నివిషయంబుల సరిగ భాషాంతరీకరణము సేయునిర్బంధమునకు లోగిన నట్టి భాషోచితశైలి యలవడుట దుస్సాధము. కాఁబట్టియే తిక్కనామాత్యుఁడు నిర్వచనోత్తరకాండకథ నూఁతనగాఁ గైకొనివర్ణనాదులఁ దనయిచ్ఛవచ్చినట్లు స్వతంత్రముగ రచియించె. అయినం గొన్నియుచితస్థలములమూలము ననుసరించియు నాంధ్రీకరించి యున్నాఁడు.

ఉత్తరకాండలోని —

"సువర్ణపృష్ఠే స బభౌ శ్యామః పీతాంబరో హరిః,
కాంచనస్య గిరేశ్శృంగే సతటిత్తోయదో యథా."

అనుశ్లోకమును.—

"క. గరుడునిపై శార్ఙ్గసను,ద్ధరుఁ డగువిష్ణుండు మేరు♦తటిఁబొల్చుతటి
త్పరివృతజలదముఁ బోలుట, విరియ దనుజరాజహంస♦వితతి యుతనికిన్."

అనియు, నిట్లే కొన్నికొన్నియెడలం గొంచె మించుమించుగఁ దెలిఁగించి యున్నాఁడు. కథాభాగములో సంస్కృతంబున బహుళంబుగ నున్నయెడం బ్రధాన కథాంశమును మాత్రము వివరించుచు మిగుల సంక్షేపించి శ్రీరామనిర్యాణమును వదలి 10 యాశ్వాసములప్రబంధమును వ్రాసెను. సంక్షిప్తభాగంబుల సూక్ష్మదృష్టిచే గ్రంథంబునం జూచుకొనునది.

నిసార్వభౌముని సరసకవితానిర్మాణకౌశల మిట్టి దని వక్కాణింప నేరితరః ప్రబంధపరమేశ్వరుం డనాఁగ కవిపుంగవులనడుమ వన్నె కెక్కినయెఱ్ఱాప్రెగ్గడ తనహరివంశములో నీతని.—

" తనకావించినసృష్టి తక్కొరులచేతం గాదు నా నేముఖం
బుఁ దా బల్కినపల్కు లాగమము లై పొల్పొందు నావాణిన
త్తను నీతం డొకరుండు నాఁ జనుమహత్త్వ ప్తిం గవిబ్రహ్మ నా
వినుతింతుం గవితిక్కయజ్వ నిఖిలోర్వీదేవతాభ్యర్చితున్."

అని కవిబ్రహ్మ కాఁ గొండాడియున్నాఁడు.—

నిరవధికకోమలపదమధురసరసరస్వతీవిలాసవైభవంబునను వేదమార్గప్రవర్తకత్వంబున నితని నపరకృష్ణద్వైపాయనుం డనియే చెప్ప నొప్పును. మహాభారతంబున నాశ్వాసాంతపద్యంబులంజూడ నితం డద్వైతమతావలంబి యనియుఁ బూర్వోత్తరమీమాంసాశాస్త్రములయందును వ్యాకరణమునందు నసమానపాండిత్యము గలవాఁడనియు గోచరింపక మానదు. ఇతఁడు కాళిదాసాదులువోలె సకలశాస్త్రమర్యాదల సమగ్రముగ నెఱింగిన పండితకవీంద్రుఁడు. ఇయ్యది భారతంబున నాయాఘట్టంబుల భాషాంతరీకరించుతఱి నెఱుంగనగు ఈతనికి గీర్వాణాంధ్రంబుల నెక్కుడు వైశారద్యంబుకలిమి నుభయకవిమిత్త్రుం డనుబిరుదము గలిగె. సోమయాజియగుటఁ బరమాస్తికాగ్రేసరుం డనియుఁ గర్మాచరణదీక్షాదక్షుం డనియుఁ దెలియుచున్నది. ఇక్కవినాథురచనలాంధ్రభాషాభిమానులకాగమములు. ఈరసికు సరసంపుఁబలుకు లాంధ్రభాషాయోషాభూషణములు. ఈతనికృతు లాంధ్రకవిపుంగవులకుఁ గవితామార్గప్రదర్శకములు. ఆంధ్రభాషాతత్త్వము నెఱింగినకోవిదులలో నీతఁ డపరశబ్దశాసనుఁడు. ఇక్కవీంద్రునకు గీర్వాణభాషావైశారద్య మెక్కుడయ్యును గవనంబునం దెలుఁగుపలుకులే తఱచుగాఁ గాన్పించును. కవనంబున జల్లిపదంబుల నిఱికింపక కాదాచిత్కముగ ననతిదీర్ఘసమాసములం బొందుపఱచుచుఁ జిన్నచిన్న పదములంగూర్చి యతిప్రాసములకుఁ దడవుకొనక సరళముగా హృదయరంజకముగాఁ గవన మల్లుటయ యీకవికి నైజము. సంస్కృతంబున బాణభట్టప్రథమకృతి యగు హర్షచరిత్రమునంబోలెఁ దిక్కనబాల్యకృతి యగునుత్తరరామాయణంబున నవిచ్ఛిన్నకవితాధారకుఁ గొన్నియెడల సంకోచంబుగలిగినను, కాదంబరింబోలె భారతంబున నారితేరి సర్వాలంకారశోభిత యై నవరసోపేత యై సరసగుణసమేత యై ప్రౌఢకవితాయువతి దద్దయు సహృదయహృదయాంబుజంబుల నలరించుచున్నది. సమయోచితింబట్టి యేరసంబు వర్ణించుతఱి నెట్టిపదములం గూర్చిన రసము గృహీతాకృతివోలె సహృదయహృదయదర్పణంబులఁ బ్రతిబింబించునో, యట్టిమధురపదంబులం బొందించువిషయము నిక్కవిచంద్రుఁ డెఱింగినట్లొరు లెఱుంగరు. సద్వాతో

ముఖపాండిత్యవిభూతి గలవాఁ డగుటమి బహుళార్థంబు గలభావఁ ంగ్ర హించి యొకటిరెండుపద్యంబులలో నిముడ్చుటకును నల్పాభిప్రాయంబ కిన్నె లువన్నెలు గల్పించి విపులంబుగా రమణీయంబుగా వ్రాయుటకును నేర్చినవలంతి. వేయేల? ఎ డ, శ్రీనాథుఁడు మున్నగుమహాకవులకే యీతనికవనమున నెఱుంగఁ దగి కము లనేకము లున్నవనఁ దక్కుంగలకవులఁ నేల? ఈతని కవిత్వంబున సందర్భోచితరీతిఁ బ్రయుక్తంబులై చక్కనిలోఁ ్తులు శ్రోతలం బఱితల నానందార్ణవతలనిమగ్నాంతరంగులం జేయుచున్నవి. ఉదాహరణములు— 'చెవులు వట్టి యాడించు' పు. 37 ప. 22. 'ఒడల్ సిదిమినఁ బాలు వచ్చు'. పు. 102. ప. 22. 'నేతికుండపై యెలుక' పు. 107. ప. 22. ఇట్లు గనుంగొనఁ దగినది.

ఈకవి తనకవిత్వంబున పాదపూరణంబుగ వ్యర్థపదములం బ్రయోగింపక (నిర్వచనోత్తరరామాయణము 1 వపుటలోఁ) దాఁ జేసిన ప్రతిజ్ఞనుఁ జెల్లించుకొనెను. నీతనికవనంబున శబ్దచిత్రంబులు నర్థాలంకారములు విరళంబులు. కాళిదాసాదులకుఁ బోలెఁ నీకవికి నుత్ప్రేక్షోల్లేఖాదులకంటె నుపమారూపకస్వభావోక్తులు గడు బ్రియములు.

ఉదాహరణము.—

"ఉ. చారుబలాకమాలికల ◆ చాదున్న దంతము లొప్ప గర్జిత
స్ఫారరవంబులట్లుగ న◆భంగురతం బటుబృంహితంబు లా
సారముమాడ్కి దానజల◆సంతతి గ్రమ్మఁగఁ గాలమేఘమా
లారుచిరంబులై మద చ◆లద్ద్విపసంఘము లొప్పె నప్పురిన్." 1 ఆ. 53 ప.

"సీ. అనవద్యవేదవి◆ద్యాలతావితతికి, నాలవాలములు జి◆హ్వాంచలములు ....." 1 ఆ. 57 ప.

"సీ. పడఁతుల నెఱివేఁగుఁ◆బాలిండ్లు వెడదోఁప, లీలఁ బయ్యెదలు మా◆లించుటయును..." 1 ఆ.59 ప.

శబ్దాలంకారంబులలో నీకవికిఁ బ్రియమైనది రెండురెండు గాని మూఁడు మూఁడుగాని పద్యములో నన్నియుఁగాని సమాసములయం దంత్యాక్షరవ్యావృత్తి నియమము. ఉదా.—

"మ. అతులౌదార్యుఁ డహీనశౌర్యుఁడు సము◆ద్యద్ధైర్యుఁ డత్యంతవి
శ్రుతచారిత్రుఁడు సూరిమిత్రుఁడు జన◆స్తోతవ్యగోత్రుండు సం
భృతసత్కీర్తి పవిత్రమూర్తి యసుహృ◆ద్బృందార్తినిర్వర్తి పూ
జితధీమంతుఁడు పుణ్యవంతుఁడు జయ◆శ్రీకాంతుఁ డిమ్మేదినిన్."

"చ. నిరుపమమూర్తి వైరిరథి◆నీసమవర్తి వివేకవైభవ
స్ఫురితవిచారుఁ డుజ్జ్వలయ◆శోమణిహారుఁడు ధర్మసంగ్రహా
దరపరతంత్రుఁ డార్యజన◆తామతమంత్రుఁడు వంశవారిజా
కరనవసూర్యుఁ డస్ఖలిత◆గౌరవవర్తనధుర్యుఁ డిమ్మహిన్." 3 ఆ. 119 ప.

“మ. కమలాధారుఁడు భీతిదూరుఁ డసమా◆కారుండు గంభీరుఁ డ
బ్జముఖీమారుఁ డపారసారుఁడు కళా◆స్ఫారుండు వీరుండు దు
ర్దమదోస్సారుఁ డధర్మభీరుఁడు మహో◆దారుండు దుర్వారుఁ డ
త్యమలాచారుఁడు నిర్వికారుఁడు యశో◆హారుండు ధీరుం డిలన్.” — 1 ఆ. 86 ప.

ఇట్టివి సూక్ష్మదృష్టిఁ గనుఁగొనినచో నీతనికృతులం బెక్కులు గన్పట్టును. అయినను గథాసందర్భమున దీనిని పరమార్థ మని తలంచి రసభావాదులం దిగనాడి క్లిష్టార్థకల్పనైకశరణంబు లగుచిత్రబంధయమకాదులకొఱకుఁ గష్టపడక యాశ్వాసాంతమున మాత్రమీ వ్యావృత్తినియమమును గైకొనినాఁడు. ఇట్టిలక్షణములు విశేషముగఁ నాంధ్రపంచమవేదంబునఁ జూపట్టును.

ఈకావ్య మీతనిప్రథమకవిత యగుటం జేసి దీనియందు భారతమందలికవితాప్రౌఢిమ యంతగాఁ గానరాకున్నను మొత్తముమీఁద భారతశైలిం బోలియే యున్నది. కాఁబట్టియే యిందలిపద్యంబులయందుఁ గొన్నిట కత్యంతగౌరవముండి యుండెను. దీనికిఁ దనభారతంబున నిందలికొన్నిపద్యంబులఁ గొంతనఱకు మార్చియు మార్పకయుఁ బొందుపఱిచి యుండుటయే ప్రమాణము.

విస్తరభీతిచే వాని నిట నాదాహరింపక విరమించితి. ఇక్కవీంద్రుఁడు నన్నయభట్టసంప్రదాయానుసారముగఁ గావ్యాదిని సంస్కృతశ్లోకరూపంబుగనే మంగళాచరణం బొనర్చెను. షష్ఠ్యంతముల మానెను. దీనింబట్టి యేతద్వైకల్పికత్వంబు గవికిష్ట మని తోఁచుచున్నది. ఈకవివిల్లభుంగుఱించి వ్రాయఁదగునంశము లనేకమున్నను, విస్తరభయంబునను ముఖ్యముగా నవి భారతమునకు సంబంధించినవగుటను విరమించుచు స్థాలీపులాకన్యాయంబుగ నొకపద్యము నిట నుదాహరించుచున్నాఁడ.

“మ. కుచముల్ వాలెడినీటిమీఁదివిలస◆త్కోకంబులం గ్రేణి సే
యుచు నుండన్ మెడ యెత్తి పాదయుగళం◆బూఁదంగ బాహాలతల్
పచరింపం గరమూలకాంతి నిగుడన్ ◆ భావంబు రంజిల్లఁ బా
డుచుఁ గ్రీడించిరి పువ్వుఁబోఁడులు లతా◆డోలాకళాప్రౌఢులన్.” 8 ఆ. 37 ప.

“శా. ఏమేమీ రఘురామతమ్ముఁడవె మీ◆రేపారి పైనెత్తి మా
మామం బంక్తిముఖున్ వధించినను మీ◆మార్ధ్యంబు సైరించి యే
నేమిం జేయక యున్నఁ గ్రొవ్వి యిట నీ◆వేతెంచితే మేలు మే
లీమై తోడన పోదు గాక యని దై◆త్యేశుండు దర్పంబునన్.” 10 ఆ. 17 ప.

ఇట్లు సరసగుణమణిగణభూషణభూషితకవితావనితామణిమధురశృంగారవిలసితంబుల రసికవరేణ్యు లనురక్తి ననుభవించి యానందాంబునిధితరంగత్తరంగంబుల డోలాకర్మ నాచరింతురుగాత యని ప్రార్థించుచున్నాఁడ.

ఉత్పల - వేంకటనరసింహాచార్యులు.

విషయసూచిక.

ప్రథమాశ్వాసము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

తృతీయాశ్వాసము.

చతుర్థాశ్వాసము.

పంచమాశ్వాసము.

షష్ఠాశ్వాసము.

సప్తమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

ప్రథమాశ్వాసము.

రాస్తాం మనుమక్షితీశ్వరభుజాస్తమ్భే జగన్మణ్డల
ప్రాసాదస్థిరభారభాజి దధతీ సా సాలభఞ్జీశ్రియం
శుణ్డాలోత్తమగణ్డభిత్తిషు మదవ్యాసఙ్గవశ్యాత్మనాం
యాముత్తేజయతేతరాం మధులిహామానన్దసాన్ద్రా స్థితిః. 1

కృతిప్రశంస.

ఉ. హరిహరపద్మగర్భులను నాదికవీంద్రుల నూత్నసత్కవీ
శ్వరులను భక్తిఁ గొల్చి తగ వారికృపం గవితావిలాసవి
స్తరమహనీయుఁడైనను సర్వగుణోత్తరమూర్తి మన్మభూ
వరుఁడు దగంగ రాఁ బనిచి వారనిమన్నన నాదరించుచున్. 2

. ఏ నిన్ను మామ యనియెడు, దీనికిఁ దగ నిమ్ము భారతీకన్యక నా
కీ నర్హుఁడ వగు దనినను, భూనాయకుపల్కు చిత్తమున కింపగుడున్. 3

. సకలలోకప్రదీపకుఁ డగుపద్మినీ, మిత్రువంశమున జన్మించె ననియుఁ
జూచిన మగలైనఁ జొక్కెడునట్టిసొం, దర్యసంపదసొంపు దాల్చె ననియు
జనహృదయానంద జనకమై నెగడిన, చతురతకల్మిన ప్రతిముఁ డనియు
మెఱసి యొండొంటికి మిగులు శౌర్యత్యాగ, విఖ్యాతకీర్తుల వెలసె ననియు

తే. వివిధవిద్యాపరిశ్రమ వేది యనియు
సరసబహుమానవిరచనాశాలి యనియు
మత్కృతీశ్వరుఁ డగుచున్న మనుమనృపతి
సుభగుఁ గావించుటకు సముత్సుకుఁడ నైతి. 4

కృతికర్తృనియమము.

. భూరివివేకచిత్తులకుఁ బోలు ననం దలఁపన్ దళంబులన్
సౌరభ మిచ్చుగంధవహుచందమునం బ్రకటంబు చేసి యిం

పారెడుపల్కులం బడయ • నప్పలుకుల్ సరి గ్రుచ్చునట్లుగాఁ
జేరుప నేరఁగా వలయుఁ • జేసెద నేఁ గృతి యన్నవారికిన్. 5

చ. పలుకులపొందు లేక రస•భంగము సేయుచుఁ బ్రాఁతవడ్డమా
టలఁ దమనేర్పు చూపి యొక•టన్ హృదయం బలరింపలేక యే
పొలమును గానియట్టి క్రమ•ముం దమమెచ్చుగ లోక మెల్లన
వ్వులఁ బొరయం జరించుకుక•వుల్ ధర దుర్విటులట్ల చూడఁగన్. 6

క. తెలుఁగుకవిత్వము చెప్పం, దలఁచినకవి యర్థమునకుఁ • దగియుండెడుమా
టలు గొని వళులుం బ్రాసం,బులు నిలుపక యొగిని బులిమి • పుచ్చుట చదురే.

క. అలవడ సంస్కృతశబ్దము, తెలుఁగుబడి విశేషణంబు • తేటపడంగాఁ
బలుకునెడ లింగవచనం,బులు భేదింపమికి మెచ్చు • బుధజనము కృతిన్. 8

తే. ఎట్టికవి కైనఁ దనకృతి • యింపుఁ బెంపఁ,జాలుఁ గావునఁ గావ్యంబు•సరసు లైన
కవులచెవులకు నెక్కినఁ • గాని నమ్మఁ, డెందుఁ బరిణతి గలుగుక•వీశ్వరుండు. 9

క. అని సత్కవీంద్రమార్గము, మనమున నెలకొల్పి సరస • మధురవచోగుం
భనసుప్రసాదసంబో, ధనగోచరబహువిధార్థ• తాత్పర్యముగాన్. 10

క. ఎత్తఱి నైనను ధీరో, దాత్తనృపోత్తముఁడు రామ • ధరణీపతి స
ద్వృత్తము సంభావ్య మగుట, నుత్తరరామాయణోక్తి • యుక్తుఁడ నైతిన్.

తే. సారకవితాభిరాముగుం•టూరివిభుని, మంత్రిభాస్కరు మత్పితా•మహునిఁ దలఁచి
యైన మన్ననమెయి లోక • మాదరించు, వేఱ నాకృతిగుణములు • వేయు నేల.

మ. అమలోదాత్తమనీష నే నుభయకా•వ్యప్రౌఢిఁ బాటించుశి
ల్పమునం బారగుఁడం గళావిదుఁడ నా•పస్తంబసూత్రుండ గౌ
తమగోత్రుండ మహేశ్వరాంఘ్రికమలా•ధ్యానైకశీలుండ న
న్నమకుం గొమ్మనమంత్రికిన్ సుతుఁడఁ ది•క్కాంకుండ సన్మాన్యుఁడన్. 13

ఉ. జాత్యము గామి నొప్పయిన • సంస్కృత మెయ్యెడఁ జొన్ప వాక్యసాం
గత్యము సేయుచో నయిన • గద్యము తోడుగఁ జెప్పి పెట్ట దా
ర్గత్యము దోఁపఁ బ్రాసముప్ర•కారము వే ఱగునక్షరంబులన్
శ్రుత్యనురూప మంచు నిడ • సూరుల కివ్విధ మింపుఁ బెంపదే. 14

క. వచనము లేకయు వర్ణన, రచియింపఁగఁ గొంత వచ్చుఁ • బ్రౌఢులకుఁ గథా
ప్రచయముఁ బద్యములన పొం,దుచితంబుగఁ జెప్పు టార్యు•లొప్పిద మనరే.

క. లలితపదహృద్యపద్యం, బులన కథార్థంబు ఘటిత • పూర్వాపర మై
యలఁతియలంతితునియలుగ, హాల సంధించినవిధంబు • నమరఁగ వలయున్. 16

కృతినాయకవంశావతారము.

క. ఈకృతికిఁ దొడవుగా నమ, రాకృతి యగుమనుమనరవ • రాగ్రేసరుస
త్యాకృతివంశము గాథ,స్వీకృతి దగఁ గీర్తనంబు • సేయుదు నెలమిన్. 17

ఉ. అంబుజనాభునాభి నుద•యం బయి వేధ మరీచిఁ గాంచె లో
కంబుల కెల్లఁ బూజ్యుఁ డగు•కశ్యపుఁ డాతనికిన్ జనించె వి
శ్వంబు వెలుంగఁ జేయఁగ ది•వాకరుఁ డమ్మునికుద్భవించె వా
నిం బొగడం జతుశ్శ్రుతులు • నేరక యున్నవి నాకు శక్యమే. 18

క. ఆతనికి సకలలోక, ఖ్యాతుండు మను వుద్భవించి • యనవద్యమతిం
జాతుర్వర్ణ్యస్థితిర, క్షాతత్పరవృత్తిఁ బరఁగె • సర్వోత్తరుఁ డై. 19

శా. లోకాలోకతటీవిహారకలనా•లోలద్యశస్సింహుఁ డ
స్తోకాపాదితపుణ్యమూర్తి మనుపు•త్త్రుం డాక్రమక్రీడ నై
నేకచ్ఛత్త్రము గాఁగ భూమివలయం•బెల్లం బ్రశాసించె ని
క్ష్వాకుం డప్రతిమానదానమహిమా • కల్పోజ్జ్వలాకారుఁ డై. 20

క. ఆయిక్ష్వాకుకులంబున, సాయంతనసప్తజిహ్వా•సాదృశ్యశ్రీ
స్ఫాయత్ప్రతాపనిధి నా, రాయణనిభపుణ్యమూర్తి • రఘు వుదయించెన్. 21

మ. మఘవిద్యాప్రియుఁ డై దివౌకసుల స•మ్మానించుఁ బ్రత్యర్థిబా
హుఘనాటోపము మాన్చు దిగ్విజయలీ•లోత్సాహి యై సజ్జనా
లఘుకార్యంబులు దీర్చు వైదికవిధి•శ్లాఘాదరస్వాంతుఁ డై
రఘుభూపాలకుఁ జెప్ప నొప్పదె జగ•త్త్రాణప్రవీణాత్మకున్. 22

క. ఆరఘువంశంబున వి, స్తారయశోధనుఁడు విమల•చరితుఁడు బుధని
స్తారకుఁడు భూమిపాలన, సారనిపుణబుద్ధి రామ • జనపతి వుట్టెన్. 23

మ. మునిలోకంబు ప్రశంస సేయ జగముల్ • మోదంబు వొందంగ దు
ర్జనతానిగ్రహతత్పరాత్ముఁ డగుచున్ • సద్వృత్తిసంరక్షణం
బున రాగిల్లుచు నేలె రామనృపుఁ డీ • భూచక్రముం దత్కులం
బున రాజన్యు లనేకు లిద్ధరణిఁ బెం•పుం బొంది పాలించిసన్. 24

క. పిదపఁ గలికాలచోళుం, డుదయం బై జలధిపరిమి•తోర్వీవలయం
బు దనకు బంటుపొలమ్ముగ, నెదు రెందును లేక పెర్మి • యెసకం బెసఁగన్. 25

శా. చేసేతం బృధివీశు లందుకొనఁ గా • శీసింధుతోయంబులం
జేసెన్ మజ్జన ముంగుటంబున హరిం•చెం బల్లవోర్వీశు ను
ల్లాసం బొందఁగ ఫాలలోచనము లీ•లం గట్టఁ గావేరి హే
లాసాధ్యాఖిలదిఙ్ముఖుండు కలికా•లక్ష్మావిభుం డల్పుఁడా. 26

చ. అతనికులంబునం దవన•తారి యుగాంతకృతాంతమూర్తి య
ప్రతిమవదాన్యతావిభవ • భాసి విలాసరతీశుఁ డప్రత
ర్కితవివిధావధానపరి•కీర్తితనిర్మలవర్తనుండు సం
శ్రితనిధి వుట్టె బిజ్జన య•శేషధరిత్రియు నుల్లసిల్లఁగన్. 27

చ. పరుషపరాక్రముం డగుచుఁ ♦ బల్లవుపీట నుదగ్రులైనప
న్నిరువుర నాతనిం గలయ ♦ నెన్ని యనర్గళమత్సరంబుమై
మురరిపుసన్నిభుండు పదు♦మువ్వుర గం డడఁగంగఁ బెట్టి దా
బిరుదు వెలుంగ బిజ్జఁ డరి ♦ భీకరభూరిభుజాబలంబునన్. 28

క. తద్వంశంబునఁ బోషిత, విద్వజ్జనుఁ డహితభుజగ♦విహగేంద్రుఁడు ధ
ర్మాద్వైతమూర్తి వరయో, షిద్వర్గస్మరుఁడు మన్మ♦సిద్ధి జనించెన్. 29

సీ. భూరిప్రతాపంబు ♦ వైరిపుదాంధకా, రమున కఖండదీ♦పముగఁ జేసి
చరితంబు నిఖిలభూ♦జననిత్యశోభన, లతకును నాలవా ♦ లముగఁ జేసి
కరుణ దీనానాథ ♦ కవిబంధుజనచకో, రములకుఁ జంద్రాత♦పముగఁ జేసి
కీర్తిజాలముఁ ద్రిలో♦కీశారికకు నభి, రామరాజితపంజ♦రముగఁ జేసి
ఆ. సుందరీజనంబు ♦ డెందంబునకుఁ దన, నిరుపమాన మైన ♦ నేర్పుకలిమి
నతిప్రసిద్ధి చేసి ♦ యసదృశలీల మైఁ, బరఁగె మనుమసిద్ధి ♦ ధరణివిభుఁడు. 30

క. ఆమనుసిద్ధిసుతుఁ డా, శామండలశాసనుండు ♦ సదయాకృతి సం
గ్రామశ్రీరాముఁడు రా, మామదనుఁడు తిక్కనృపతి ♦ మహిఁ బాలించెన్. 31

ఉ. కేశవసన్నిభుండు పరి♦గీతయశోనిధి చోళతిక్కధా
త్రీశుఁడు కేవలుండె నృపు ♦ లెవ్వరి కాచరితంబు గల్గునే
శైశవలీలనాఁడు పటు♦శౌర్యధురంధరబాహుఁ డైనపృ
థ్వీశనరేంద్రుమస్తకము ♦ నెత్తెఁ గందుకకేలి సల్పఁడే. 32

సీ. లకుమయ గురుములూ♦రికి నెత్తివచ్చినఁ, గొనఁడె యాహవమున♦ ఘోటకముల
దర్పదుర్జయు లగు♦ దాయాదనృపతుల, ననిలోనఁ బఱపఁడే ♦ యాగ్రహమున
శంభురాజాదిప్ర ♦ శస్తారిమండలి, కముఁ జెర్చి యేలఁడే ♦ కంచిపురము
జేదిమండలము గా♦సిగఁ జేసి కాళవ, పతి నియ్యకొలుపఁడే ♦ పలచమునకు
తే. రాయగండగోపాలు న♦రాతిభయద, రాయపెండారబిరుదాభి♦రాము నుభయ
రాయగండాంకు ఖండియ♦రాయఁ దిక్క, ధరణివిభుఁ బోల రాజుల♦కరిది కాదె.

మ. కమలాప్తప్రతిమానమూర్తి యగునా♦కర్ణాటసోమేశు దు
ర్దమదోర్గర్వము రూపుమాపి నిజద♦ర్పంబుం బ్రతిష్ఠించి లీ
లమెయిం జోళుని భూమిపై నిలిపి చో♦ళస్థాపనాచార్యనా
మము దక్కం గొని తిక్కభూవిభుఁడు సా♦మర్థ్యంబు చెల్లింపఁడే. 34

సీ. భృత్యానురాగంబు ♦ పెంపుఁ జెప్పఁగ నేల, పరివారసన్నాహ ♦ బిరుదు గలుగ
వందిప్రియత్వంబు ♦ వర్ణింపఁ గా నేల, పాఠకపుత్త్రాభి♦ఖ్య పరఁగుచుండ
సకలవిద్యాపరి♦శ్రమముఁ దెల్పఁగ నేల, కవిసార్వభౌమాంక ♦ మవనిఁ జెల్ల
సుభగతామహిమఁ బ్ర♦స్తుతి సేయఁగా నేల, మన్మథనామంబు♦ మహిమ నెగడ
తే. నుభయబలవీరుఁ డనుపేరు ♦ త్రిభువనముల

ప్రచురముగ ఘోరబహుసంగ•రముల విజయ
లక్ష్మిఁ జేకొను బాహుబ•లంబు సొంపు
పొగడ నేటికిఁ గలికాల • భూవిభునకు. 35

క. అతనికి నుదయించెను గ, ల్పతరువునకుఁ బుట్టు రుచిర • ఫల మన మనుమ
క్షితిపతి కవిహృదయశుక, ప్రతతిసమాస్వాదనీయ • రసికత వెలయన్. 36

ఉ. అర్థిజనంబు లోభినృపు•లాసలు చూపినఁ బడ్డజాలి ప్ర
త్యర్థులు వైరిరాజులమ•దం బడఁగించుటఁ గన్న పెంపు నా
నార్థము లర్థి కిచ్చియు ర•ణావనిఁ దోలియుఁ బాపు కామినీ
ప్రార్థితమూర్తి మన్మజన•పాలుఁడు కేవలుఁడే తలంపఁగన్. 37

సీ. అడవులఁ గొండలఁ • బడి యాలుబిడ్డప, ట్టెఱుఁగని వైరిధా•త్రీశులందుఁ
గట్టంగఁ దొడఁ బూయఁ • బెట్టఁ గొఱంత లే, కానంద మందెడు • నర్థులందుఁ
గని విని యించువి•ల్తునియలరమ్ముల, బారికి నగపడ్డ • భామలందుఁ
దమతమలో నద్భు•తం బంది కొనియాడు, నిఖిలకళాగమ • నిపుణులందుఁ
తే. గానఁగావచ్చు వేఱ పొ•గడ్తలాస, పడక తనయంత జగములఁ•బరఁగుచుండు
దినకరాన్వయతిలకంబు • మనుమనృపతి, వీర్యవితరణరూపవి•వేకమహిమ. 38

మ. ద్రవిడోర్వీపతిగర్వముం దునిమి శౌ•ర్యం బొప్పఁ గర్ణాటద
ర్పవిఘాతంబు నొనర్చి వైరిమనుజేం•ద్రశ్రేణికిఁ గొంగ నా
నవనిం బేర్కొని యున్న యట్టివిజయ•క్ష్మాధీశ్వరుం గాసిగా
నెవిచెం జోళనమన్మసిద్ధి యనిప్రా•యేటం బ్రగాఢోద్ధతిన్. 39

సీ. దండప్రణామంబు • దగ నభ్యసించిరో, నెఱి బొరగిలఁబడ • నేర్చునాఁడ
వ్రేళ్లలు గఱపంగ • వెర వల్చరించిరో, నోరఁ జేతులు గ్రుక్కి • నొల్లునాఁడ
కడుసంకటంపుఁ బో•రడవులు దూఱంగఁ, దరము నేసిరొ యిలఁ • దడవునాఁడ
పలుదెస విఱిగిపోఁ • బరువు సాధించిరో, క్రీడలుగాఁ బాఱ• మాడునాఁడ
తే. బాలశిశులు గా కొండు • భంగి నింత, యచ్చుపడియుండునే వీరి•కనఁగ నిన్ని
తెఱఁగులకు నేర్పుగలిగిన•ట్రింతురాజి, మనుమనృపుఁ డాఁకిపోయిన•మనుజపతులు.

ఉ. రంగదుదారకీర్తి యగు•రక్కసగంగనఁ బెంజలంబుపై
భంగ మొనర్చి మన్మజన•పాలుఁడు బల్విడి నాఁచికొన్న రా
జ్యాంగము లెల్ల నిచ్చి తన•యాశ్రితవత్సలవృత్తి మేర్పడన్
గంగయసాహిణిం బదము•గైకొనఁ బంచెఁ బరాక్రమోన్నతిన్. 41

సీ. కొండలు నఱకునా • ఖండలుకై వడి, మెనయు నేనుంగులఁ • దునుమునపుడు
బెబ్బులి వడి లేళ్ల • పిండు మార్తినయొప్పు, గలుగు రావుతులకుఁ•గడఁగునప్పు
డడవులఁ గార్చిచ్చు • లవరు చందముగాన, నగుఁ గాలుబలమున•కలుగునపుడు
బలుగాలి మొగుళుల•పై వీచు క్రియదోఁచుఁ, దఱుచైనగొడుగులు•నఱకునపుడు

తే. కసిమ్రుసంగినమృత్యువు • కరణి యంత, కాలదుగ్రుని కైవడి • కాలదండ
ధరునిబలువిడి యలవడు • దురములోన, నసమశౌర్యుఁడు మనుమధ• రాధిపునకు.

శా. శృంగారంబు నలంగ దేమియును బ్ర• స్వేదాంకురశ్రేణి లే
దంగంబుల్ మెఱుఁ గేద వించుకయు మా• హారాష్ట్రిసామంతుం సా
రంగుం దోలి తురంగముం గొనినసం• గ్రామంబునం దృప్తస
ప్తాంగస్ఫారయశుండు మన్మవిభుపం • పై చన్న సైన్యంబునన్. 43

సీ. అనుపమబహురత్న• హయవారణముల వి, ద్విషులు గప్పములు పు• త్తెంచుచోట
నెల్లి కయ్యం బని • యెద్ది యేనియు నొక్క, కెలన శాత్రవదూత• పలుకుచోటఁ
దలతలమని రెండు • దడములవా రేటు, న కమానముగఁ జేర • నడచుచోటఁ
బరసేన నచ్చియుం• బాఱియు బయ లైన, యనిలోన జయము సే• కొనెడుచోట

ఆ. నొక్కరూప కాని • యెక్కుడు డిగ్గును, గాన రాదు ముఖవి• కాసమునకు
నన్యరాజు లీడె • యరిరాయవేశ్యాభు, జంగుఁ డైనమనుమ • జనవిభునకు. 44

అయోధ్యావర్ణనము.

క. అమ్మనుమనృపతి కభ్యుద, యమ్ముగ నేఁ జెప్పఁ బూని • నట్టి కథకు నా
ద్యమ్మయి యయోధ్య యనునా, మ్మమున నెగడినపురో త్త• మము వర్ణింతున్.

సీ. అఖిలభోగములకు• నాస్పదం బగుటఁ భో, గీంద్రుపట్టణమున కీడ యనియు
ధనసమృద్ధుల కెల్ల • దల్లియి ల్లగుటఁ గు, బేరునివీటికిఁ • బ్రతి యనియు
వైభవంబులకు నా• వాస మగుట నమ, రాదిపుపురమున కధిక మనియు
నిరలవృత్తికి • నెల వగుటను భార, తీశ్వరుపోలికి • నెక్కు డనియు

ఆ. వినుతి సేయఁ జాలి • వివిధోత్సవంబుల, నతిశయిల్లి సజ్జ• నాభిరామ
మై కరంబు పొలుచు • నప్పురంబు వి, స్ఫురితసకలవస్తు• పూర్ణ మగుచు. 46

క. చనిచని యచ్చోటను జి, క్కని కోటలు ... మృతనకు బ్ర • కిర్ణరుచుల్ ద
ద్ఘనవప్రప్రాగ్భాగం, బున ఖచితమ్ము లై నవజ్ర• ములు చెలు వొందున్. 47

తే. ఇంతపొడవని వాక్రువ్వ నేరి కైన, రా దనుట కోటవర్ణన • గాదు నిజము
మొగసి పఱపిన దృష్టులు • నిగుడునంత, లెక్కలో నగ్రభాగంబు • లేమిఁ జేసి.

క. మహనీయవప్రగోపుర, బహురత్నోత్కీర్ణసాల • భంజికలకుఁ బ్ర
విహరణతత్పరనిర్జర, మహిళాతతి వచ్చి యున్న• మాడ్కిఁ బెడం గై. 49

సీ. అవగాహనమునకు • నరిగినగజముల, మదములు కూడిన • నదులు గాఁగ
ఝషకకుళీరక• చ్ఛపమకరాదిస, త్త్వములమొత్తము పర్వ• తములు గాఁగఁ
బ్రాకారమణిగణ• ప్రతిబింబనికరంబు, విలసిల్లుబహురత్న• వితతి గాఁగ
రంగత్తరంగప• రంపరప్పైఁ దేలు, కలహంసములు శంఖ• కులము గాఁగఁ

ఆ. గరము పొలుపు మిగులఁ • బరిఖ విశాలగం, భీర మగుచుఁ బఱపుఁ • బేర్మిఁ జేసి
యఖిలభూమిచక్ర • మనుతలంపునఁ బుర, వరముఁ జుట్టి యున్న • శరధి వోలె.

చ. తరుణులవీఁగుఁజన్నుఁగవ • తాఁకున నున్మదచక్రవాకబం
ధురగతి లీలఁ గామినుల • తోరపుటూరులఘట్టనంబునం
గరివరహస్తకాండపటు•ఘాతమునం బరిఖాతరంగముల్
దిరుగుడుపడ్డతీరములఁ • దెట్టువగట్టు సరోజరేణువుల్. 51

సీ. ఉజ్జ్వలలక్ష్మికి • నుద్భవస్థాన మై, భువనసుందర మగు • పొలుపు దాల్చి
యనుపమానంతభో•గాస్పదం బనఁ జాలి, హరినీలకాంతివి•స్ఫురణ నొంది
సాంద్రచంద్రద్యుతి•సమితి శోభిల్లి సు, ధాబహుళప్రబో•ధమును గలిగి
బహుచిత్రసత్యసం•పన్నత మెఱసి తుం,గాచలాతిస్థితి • నతిశయిల్లి
తే. యక్కజం బగుపెంపున • నతుల మగుచుఁ
జూడ్కులకు వేడ్క సేయుచు • సొంపు మిగిలి
తమకు రత్నాకరంబుచం•దము నెఱయఁగ
నప్పురంబున రమణించె • హర్మ్యచయము. 52

ఉ. చారుబలాకమాలికల • చాడ్పున దంతము లొప్ప గర్జిత
స్ఫారరవంబులట్లుగ న•భంగురతం బటుబృంహితంబు లా
సారముమాడ్కి దానజల•సంతతి గ్రమ్మఁగఁ గాలమేఘమా
లారుచిరంబు లై మదచ•లద్ద్విపసంఘము లొప్పు నప్పురిన్. 53

తే. మనము శిల్పియై తనదువి•న్ననువు మెఱసి
గాలి నశ్వరూపంబులు • గాఁ దరించెఁ
గాక యీజవసత్త్వముల్ • గలవె ఘోట
కముల కెందు నాఁ బురిఁ దురంగములు పొలుచు. 54

సీ. మవ్వంపుమేనుల • జవ్వనంబుల కింపు, మిగిలినచెయ్వుల • మెఱుఁగు వెట్ట
నల్లనమధురంపు • సల్లాపరచనకు, లేఁతనవ్వున నునుఁ•బూఁత పూయ
నిడువాలుఁ గనుదోయి • నినుపారు కాంతికిఁ, గలికిక్రేఁగన్నుల • నలువుమిగుల
లలితంబు లగుచిత్త•ములచతురతలకు, సరసంపునడవడిఁ • దెరలువుచ్చ
తే. వెరవు గల్గి మనోభవు • వీరరసము, నిరతముగ నేర్పు వాటించి • కరువు గట్టి
పోసి చేసినరూపుల•పోల్కి వార, వనిత లొప్పుదు రప్పుర•వరమునందు. 55

చ. విలుచు నెర్గ మనంబులకు• వెక్కస మంద ధనంబు లమ్ముచో
విలసదనేకవస్తువులు • విస్మయ మందఁగఁ జూడ్కు లెల్ల సొం
పులసహజంబు లై యెలమిఁ • బొందఁగ నుజ్జ్వల లక్ష్మి యెప్డుఁ ద
మ్మలవడఁ జెంద వైశ్యజను • లప్పురి నొప్పుదు రప్రమేయు లై. 56

సీ. అనవద్యవేదవి•ద్యాలతావితతికి, నాలవాలములు జి•హ్వాంచలములు
రాజితబహుకళా•రాజహంసికలకు, మానససరసులు • మానసములు
చారుసత్యవ్రత • సౌరభ్యలక్ష్మికి, నుచితవాక్యములు పు•ష్పోద్గమములు

సాద్రకారుణ్య • మేదురజ్యోత్స్నకు, మధురాకృతులు శశి•మండలములు
తే. గా సమస్తమహాధ్వర•కర్తృతావిభూతిఁ దనరి యఖిలలోక•పూజ్యు లగుచు
నిరుపమానసద్గుణగణ • నీతినిరతు, లై ధర్మాత్ములు లొప్పుదు • రప్పురమున.
చ. అమరనగంబు నెచ్చెలులో • హైమవతీశునకుంగుఁగొండవి
య్యమ్ము లోకరోహణాచలము • నన్నలుఁ దమ్ములు నౌకొ నానువ
ర్ణమువన్నె జాఱుతారమున • రత్నచయంబున దేజరిల్లు నం
దు మహిమ కన్నికప ట్టగుచుఁ • దుంగసముజ్జ్వలదేవసద్మముల్. 58
సీ. పడఁతులనెఱివేఁగుఁ • బాలిండ్లు వెడదోఁప, లీలఁ బయ్యెదలు దూ•లించుటకును
దెఱపలపూఁతలు • మెఱయఁగ నాటమై, నడరిననుఁ జెమ•టార్చుటకును
మెలఁతలచెక్కుల • మెఱుఁగు వింతగ నవ, తంసమంజరులు గ•దల్చుటకును
గొమ్మలయలిక దే•శమ్ములఁ గ్రొత్తచె, న్నొలయఁ గుంతలములఁ • దెలచుటకును
తే. విటకుమారులు తనరాక • వేచి వేడ్క, నెదురుకొనియింపుసొంపువ•హించుచుండ
నడపు మెలపున జనులకా•నంద మొదవ, గంధవాహుఁ డప్పురంబునఁ • గలయఁ బొల
చ. శుకపికసంకులత్వమున • సుందరసాంద్రలతాంతపల్లవ [యుం.
ప్రకరబహుచ్ఛవిం బురవ•రంబువిహారవనంబు లొప్పు స
మ్మకరపతాకుసైన్యములు • మానవతీవిటకోటికైన కే
లికలహవృత్తి సైఁపక స•లీలగతిం బయినెత్తి వచ్చె నాన్. 60
సీ. మన్మథునాస్థాన • మండపంబులు మీన, కేతునేపథ్యని•కేతనములు
రతివల్లభునివిహా•రప్రదేశములు సం, కల్పసంభవునిభో•గస్థలములు
కందర్పునాయుధా•గారముల్ కుసుమశ, రానుసంగీత•కాలయములు
శంబరసూదను • జయభూము లిందిరా, నందనుసంకేత•మందిరములు
ఆ. రామణీయకంబు • రమియించు నిక్కలు, సొంపుగనులు చైత్ర•సంపదలకు
ననుగలంపుటిరవు • లనఁగ రమ్యంబులై, యొప్పు నుపవనంబు•లప్పురమున. 61
చ. వివిధగతిప్రకారముల • వీథుల బాఱుసమీరణంబుచే
నవమకరందబిందుతతి • నల్గడలం దగ్గి నింపుగూడి [illegible]
త్యవిరళలీల బర్వ మధు•పావళి పువ్వులఁ •రోయఁ గెందు, నా
డి వనములోన విచ్చలవి•డిం మదలీల వహించు నెప్పుడున్. 62
సీ. పద్మినీకల్లోల • పంక్తులపైఁ గ్రాలు, రాజితరాజమ•రాళలీల
సహకారపల్లవ • సమితిఁ గదల్చు ను, న్మదకలకంఠకు • ఘూరుమాడ్కిఁ
బుష్పితనవలతా•పుంజంబులోపల, విహరించుమత్తాళి•విభుని భంగి
నుద్యానమునకు వే•డ్కఁ గరయొప్పు గావించు, చారుసవీనవ•సంతుభాతి
తే. నేను గలుగంగ మదనుని•కేల యొండు, పరికరము లని యన్నింటి•పనులుఁ దాన
పూని చేయువిధమున మం•దానిలుండు, పురమునం దుండు నుపవన•భూములందు.

—పూర్వరామాయణకథ.—

క. ఆపురి కధిపతి రఘుకుల,దీపకుఁ డమరేంద్రనిభుఁడు • తేజోనిధి వి
ద్యాపారగుండు దశరథ,భూపాలుఁడు సకలలోక•పూజితుఁ డగుచున్. 64

సీ. అష్టదిగ్గజశోభి•తావనీచక్రంబు, దమ్మి యై తనలక్ష్మి • కిమ్ము గాఁగ
వివిధవర్ణాశ్రమ•శహితవృత్తికిఁ దన, యసదృశపరిరక్ష • మునుఁగు గాఁగఁ
బొలుచు చతుర్దశ•భువనముల్ దనకీర్తి, యాఁడెడు నెలవుల • మేడ గాఁగ
నమ్ముఁడుమూర్తుల • యలవు లెన్నఁగఁ బుట్టి, వ్రేలెడితనమూర్తి•వాలు గాఁగఁ
తే. దనకృపాణంబు రిపుల స•ద్గతికిఁ బుచ్చు, పుణ్యతీర్థంబు గాఁ దన•భూరిదాన
మర్థులకు భూరివాన గా • నతిశయిల్లి, జలధివలయితవసుమతీ•చక్ర మేలె. 65

ఉ. అత్తఱి లోకభీకరదు•రాచరణుం డగుపంక్తికంఠును
ద్వృత్తి నలంగునిర్జరుల • విన్నపముల్ దయ నాదరించి దే
వోత్తముఁ డైనవిష్ణుఁడు స•ముత్సుకుఁ డయ్యె విశుద్ధవిశ్రుతో
దాత్తచరిత్రుఁ డౌదశర•థక్షితినాథున కుద్భవింపఁగన్. 66

క. తనయులఁ బడయుకుతూహల,మున నిట నమ్మనుజపతియు • మునికులవంద్యుం
డనఁ జాలుబుశ్యశృంగుని, యనుమతమునఁ బుత్త్రకామ•యజనము చేసెన్.

సీ. ఆసుకృతంబు మ•హాశుభావంబున, నమ్మహీరమణుభా•ర్యాత్రయమున
రాజన్యకుంజరు•రాముని గౌసల్య, కైకేయి గుణగణా•కల్పు భరతు
మానితయశుని ల•క్ష్మణుని శత్రుఘ్ను సు,మిత్రయుఁ గాంచిరి • ధాత్రి యలర
విష్ణునంశమున ని•వ్విధమునఁ బుట్టిన, రామదేవుం డభి•రామలీల
తే. వెలసి వేదతదంగాది•విద్య లెల్ల, నభ్యసించి ధనుర్వేద • మధిగమించి
సరససాహిత్యవేది యై • సకలకళల,నెఱిఁగి యౌదార్యశౌర్యస•మేతుఁ డగుచు.

చ. జనకునియజ్ఞవేదికఁ బ్ర•శస్తముగా జనియించి యంగనా
జనతకు భూషణం బనఁగఁ • జాలినసీతకు రుద్రచాపభం
జన మనునుంకు విచ్చి నృప•సత్తమసూతిఁ బరిగ్రహించి పే
ర్చినయుభయానురాగమునఁ • జిత్తభవుం జరితార్థుఁ జేయుచున్. 69

తే. మును సురాసురసంగ్రామ•మున నిధంబు, గడపి విభుచేత వరములు • గన్నకైక
యడుగ నరపతి పంపంగ • నక్కుమారుఁ, డరిగెఁ గాననమునఁ దప•మాచరింప.

శా. రాముం దాపసవృత్తి కంపఁ దను సా•మ్రాజ్యంబుపై నిల్పఁ జే
తోమోదంబునఁ గోరుతల్లికిఁ గుల•ద్రోహంబు దక్కంగఁ ద
ద్భూమిం బ్రస్ఫుటరక్తుఁ డై నపవి ని•ర్లోభగాత్ముఁ డై సర్వలో
కామోదం బొనరించె నాభరతుఁ డా•గ్యస్తుత్యవృత్తంబునన్. 71

చ. వనితయు లక్ష్మణుండు సహ•వానము సేయఁగ నీర్ణశాలలకు
మునిజనవర్తంబునఁ బ్ర•మోదముఁ బొందుచు దండకావనం

బున రఘురాముఁ డున్న యెడ • బొల్తుక యొక్క తె యేగుదెంచి యా
తని గని కాముచే నలఁగి • ధైర్యవిహీనత గోర్కెఁ జెప్పినన్. 72

తే. అతఁడు నగి త్రిప్పి పుచ్చిన • ననుజుకడకు, నరిగి యాతండు ద్రోచినఁ • బెరిఁగి వికృత
వేషయై మెత్తికొనిపోవ • రోష మెత్తి, యక్కుమారుఁడు వెసఁ గోసె • ముక్కు సెవులు.

క. భంగపడి రాముకడ క, య్యంగన చనుదెంచి యిట్టు • లనియెఁ ద్రిలోకో
త్తుంగచరిత్రుఁడు శర్వద, భంగుం డగుపంక్తివదను • భగినిం జుమ్మీ. 74

తే. శూర్పణఖ యనుదాన మీ • దర్పమడఁప, నసుర లిప్పుడ వచ్చెద • రనుచుఁ గోప
మునఁ గడంగి జనస్థాన • మునకు నేగి, యనుజుఁ డగుఖరుతోడఁ జె • ప్పిన నతండు.

క. దూషణునిఁ ద్రిశిరుఁ గూడి స, రోషంబుగ నెత్తి వచ్చి • రోగంబులు ది
వ్యౌషధముఁ దాఁకుపగిది మ, నీష మెయిం జాలురాము • నెదిరి మహాజిన్. 76

చ. పొలిసినఁ జూచి శూర్పణఖ • పోయి దశాననుఁ గాంచి బన్నముం
దెలుపు నెడం బ్రసంగమునఁ • దేటపడన్ వినిపించె సీతకో
మలతనులీల యద్రిభిజ • మర్దనుఁడున్ హృదయంబునం గుతూ
హల మెలరార శీఘ్రగతి • నయ్యెడ కేగె వియత్పథంబునన్. 77

క. చని కౌటిల్యమున న్మహీ, తనయం గొని లంక కరిగె • దానవుఁ డపుడా
మనుజేంద్రనందనుఁడు దన, మనమున యడ లెన్నఁగుఁదమ్ము • మాటల మలఁగన్.

సీ. ఎడఁబొచ్చి దైత్యుచే • బడినజటాయువు వలన నంగన చన్న • వల నెఱింగి
శరణార్థి యగుదివా • కరసూతిఁ జేకొని, కోలతోడనె వాలిఁ • గూల నేసి
వనచరబలముల • వసుధ నెల్లను నొక్క, హాయిగా నడపించి • వార్ధిఁ గడచి
లంకపై విడిసి చా • లంబు బలంబును, జూపి రాక్షసకోటి • రూపడంచి

తే. కుంభకర్ణునిఁ గుంభని • కుంభ నాము, లైనతనయులతో నంత • కాలయమున
కనిచి దేవాంతకప్రహ • స్తాదిబంధు, వర్గసహితంబుగా దశ • వదనుఁ దునిమి. 79

తే. అఖిల దేవతాసన్నిధి • నగ్నిదత్త, యైనజానకి నానంద • మ్మతిశయిల్లఁ
గైకొని మెఱ రాముఁ డీమూఁడు • లోకములకు, నద్భుత ప్రీతు లొడరింపఁ • గారుచుండ.

క. ఇంద్రజి ననిలోఁ జంపి మ, హేంద్రాదిత్రిదశనుతుల • కెక్కిన యనుజున్
సాంద్రానుమోదమున రఘు, చంద్రుఁడు మోమెలమిఁ బొంద • సంభావించెన్.

ఆ. అతని నపుడ దివ్య • యానరత్నం బగు, పుష్పకంబుఁ దేరఁ • బుచ్చి దాని
కెదురుపోయి యర్చ • లిచ్చి సంప్రీతి నా, తండు జానకియును • దాను నెక్కి.

చ. శరణని వచ్చి చొచ్చి యని • శంబును గొల్చుచు నున్న రావణా
వరజు విభీషణున్ సమర • వర్తనుఁ డైనదినేంద్రనందనున్
శరనిధి దాఁటి దేవిఁ గని • చయ్యన నుంగర మిచ్చి పేర్చి య
ప్పురవర మేర్చి లోకనుతిఁ • బొందినపావని నాదరించుచున్. 83

ఉ. వారలు వారిభూరిపరి•వారముతోన విమాన మెక్కి రాఁ
గా రఘునందనుం డరిగి • కాంచనతోరణచిత్రమై నవ
ద్వారనికాయమైననిజ•పట్టణ ముత్సుకవృత్తిఁ జొచ్చి నిం
డారుముదంబునన్ భరతుఁ • డాదృతిఁ జేసి సలీలఁ గ్రాలఁగన్. 84

క. వినయము గైకొనఁగాఁ జే, యను దగువా రెల్లఁ దన్ను • సఖ్యాయిసభా
వనమై నభినందింపఁగ, జననాథుఁడు పూజ్యరాజ్య•సంపద నొందెన్. 85

ఆశ్వాసాంతము.

మ. కమలాధారుఁడు భీతిదూరుఁ డసమా•కారుండు గంభీరుఁ డ
బ్జముఖీమారుఁ డపారసారుఁడు కళా•స్ఫారుండు వీరుండు దు
ర్గమదోస్సారుఁ డధర్మభీరుఁడు మహో•దారుండు దుర్వారుఁ డ
త్యమలాచారుఁడు నిర్వికారుఁడు యశో•హారుండు ధీరుం డిలన్. 86

క. వికచకమలాయతాక్షుం, డకుటిలచిత్తప్రచార•హారిమిత్రుం డ
ర్కకులప్రదీపుఁ డభినవ. మకరాంకుఁడు విజయమాన•మర్దనుఁ డెలమిన్, 87

మాలిని. నమదరినృపచూడా•నవ్యరత్నాంశువీచీ
సముదయసుభగోల్లా•సస్ఫురత్పాదపద్ముం
డమరతరునికాయ•త్యాగలీలాపహాసో
ద్యమనిపుణనిసర్గో•దార్యహస్తాబ్జుఁ డుర్విన్. 88

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ తిక్కన నామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు నందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

క. శ్రీమద్భగీరథాన్వయ
తామరసాకరసహస్ర • ధాముఁడు సూరి
స్తోమారామవసంతుఁడు
భూమండనయశుఁడు మనుమ • భూమీశుఁ డొగిన్. 1

— రామునికొల్వుకూటమునకు జనకాదులు వచ్చుట. —

క. శ్రీరామచంద్రుఁ డిట్లు మ, హారాజపదస్థుఁ డైన • నభినందింపన్
గారవమున జనకాది, క్ష్మారమణులు వచ్చి కాంచి • సంప్రీతిమెయిన్. 2

క. అన్నరపతివినయాదిగు, ణోన్నతి కెదలలర మాఱు • లోక్తుల సముదో
త్పన్నవిషయోపలాలన, నున్నయెడన్ హర్షరసస • ముత్కర్షముతోన్. 3

సీ. కౌశిక బక దాల్భ్య • కణ్వప్రభృతు లైన, దురితవిదూరు లా • తూర్పువారు
నాత్రేయ కుత్స దృ • ఢాయు రగస్త్యు లా, దిగఁ గలదక్షిణ • దిక్కువారు
ఋషభ రైభ్యక యత • వృషముఖ్యు లాతపో, మహనీయు లగుపశ్చి • మంబువారు
గశ్యప జమదగ్ని • గౌతమాత్రులు లోను, గా నుత్తరమ్మునఁ • గల్గువారు

తే. శిష్యసంఘంబుతో రాము • పోష్యవర్గ, మగుట మునికులమెల్లను • నరుగుదెంచె
నతనివిజయోత్సవముఁ గాని • యాడు వేడ్క, బ్రీతి మొగముల నెలకొనఁ • బిండుగట్టి.

ఉ. అందఱుఁ గూడి కోసలకు • నర్థిమెయిం జనుదెంచి యెంతయుం
గ్రందుకొనంగ నున్నెడ న • గస్త్యుఁడు వాకిటివానిఁ జూచి మా
యిందఱ రాక దాశరథి • కీ వెఱిఁగింపుము వేగ మన్న వాఁ
డుం దగఁ బోయి యల్లన న • డుంకుచు భూవిభుఁ జేరి నమ్రుఁ డై. 5

ఉ. దేవ మునీశ్వరుల్ సకల • దిఙ్ముఖవాసు లగస్త్యముఖ్యు లా
శ్రావితనామధేయులు వి • శాలతపోవిభవు లసముజ్జ్వల
త్పావకమూర్తు లయ్యును గృ • పారసపూరితశీతలాకృతుల్
దేవరఁ గాన వేడ్కఁ జను • దెంచినవా రని విన్నవించినన్. 6

క. విని యెంతయు సమ్మదమున, జనపతి తో డ్తెమ్ము వారిఁ • జయ్యన ననుడుం
జనెఁ బడిహారియుఁ దోడన, మును లత్యంతప్రమోద • మున వచ్చుటయున్. 7

చ. పతి యెదురేగి నమ్రుఁడయి • భక్తిమెయిం గొని వచ్చి యుజ్జ్వలో
న్నతకనకాసనంబుల మ•నగ్రప్రమదంబుగ నందఱన్ యథో
చితగతి నుంచి మో మలర • సేమమె నాప్రభు బాధ లెల్లఁ దీ
ర్చితి భువనంబు లన్నిటికి • సేమమ యిఁకిట మాకు సేమమే. 8

మునులు రాముని నుతించుట.

చ. అరిఁ బరిమార్చి ప్రీతి జన•కాత్మజఁ దోడ్కొని యేగుదెంచి రా
జ్యరమఁ బరిగ్రహించి యిటు • లద్భుతసంపద నొప్పి యున్ననిన్
గర మనురక్తిమై వినియుఁ • గన్నులు చల్లఁగఁ జూచియు న్ముదం
బరుదుగఁ గంటి మెంతయుఁ గృ•తార్థుల మైతిమి రాఘవేశ్వరా. 9

ఆ. అలుక వాడమి చాప • మందికొనినమిం ద్రిజగము లైనఁ గడఁక•సమయుననిన
సమరమందు రాక్ష•సశ్రేణి నోర్చుట, నీకు నెంతపెద్ద • నృపవరేణ్య. 10

క. ఐనను రావణుఁ డఁట రిపుఁ, డానెలకువ చొచ్చి పొదివి • తఁట పోరను నీ
చే నెత్తురు గాకుండఁగ, వానిం జంపి తఁట తగదె • వర్ణన సేయన్. 11

మ. అనిఁ గుంభుండు నికుంభుఁడుం బడినఁ గ్రో•ధావిష్టుఁడై దర్పముల్
దనుజస్నేహముఁ బక్షయుగ్మకము గా • ధాత్రీధరాకారతం
జను దేరం గని కుంభకర్ణుఁ బటువ•జ్రస్ఫారబాణాహతిం
దునుమం జాలుట నీడు లే దరయ నీ•దోర్విక్రమక్రీడకున్. 12

చ. ఇవి యరయంగ నెంతపను • లింద్రజిచావుఁ దలంప వాని సా
హవమున శూలికైనఁ జెన•య న్భర మాతఁడు పిల్కుమారినన్
భువనము లెల్ల నిర్భయతఁ • బొంది మహాద్భుత మంది లక్ష్మణ
స్తవనకథావిధాచరణ•తాపరతంత్రము లయ్యె రాఘవా. 13

చ. అని మును లెల్లఁ బంక్తిముఖు • నాతనితమ్మునిఁ గుంభకర్ణునిం
దనయుని మేఘనాదుని ను•దగ్రబలాఢ్యులఁ గాఁ గడంగ పే
ర్కొన విని కౌతుకం బడరఁ • గుంభసముద్భవుమోముఁ జూచి యి
ట్లను ధరణీశ్వరుండు విన•యంబు నిజాస్య మలంకరింపఁగన్. 14

క. కడిఁదిమగ లని దశాస్యుం, గొడుకుం దమ్మునిఁ గరంబు • గురువుగ మీచె
ప్పెడుభంగిఁ జూడ వారలఁ, నడుగంగా వలసియున్న • యది మునినాథా. 15

క. అమ్మనుజభోజనులజ, న్మములునుం దపము చేసి•న తెఱంగును శౌ
ర్యమ్ములును జెప్పు మనవుడు, నమ్ముని రఘుపతికి నిట్టు • లనియెం బ్రీతిన్. 16

విశ్రవసు జన్మప్రకారము.

ఆ. తొల్లి కృతయుగమునఁ • దోయజసంభవ, నందనుఁడు పులస్త్య•నామధేయుఁ
డైనమునివరుఁడు మ•హానుభావంబునఁ, దండ్రియట్ల యొన్నఁ•దగినవాఁడు. 17

చ. అమరనగంబుచేరువ ని•యంత్రితనిర్మలచిత్తవృత్తియై

శమ్యదమసత్యశాలి యనఁ • జాలి తపం బొనరించు చుండి కాం
చె మనుజదేవకింపురుష•సిద్ధవియచ్చరకన్యకానికా
యముఁ దనయాశ్రమస్థలియు•పాంతమున న్విహరింప వచ్చినన్. 18

క. పలుమఱుఁ గని కని యొకమఱి,మెలఁతలతో నిట్టు లనియె • మీరిచటికి రా
వల దింకిట ననుఁ జూచినఁ, గలుగుంజుఁడి తత్క్షణంబ • గర్భము మీకున్. 19

క. అని నియతి సేయుటయు న,మ్మునిపలుకులు కన్యకాస•మూహం బెల్లన్
విని యాయిరువునఁ జేరక, చన నం దొక్కర్తు విధివ•శంబున వినమిన్. 20

ఉ. ముందటియట్ల నెచ్చెలుల • మొత్తములోపలఁ గూడి యాడువే
డ్కం దరలాక్షి వోయి యచ•ట న్మునియాకృతితోడ దృగ్రుచుల్
వొందినమాత్ర మై నెలఁత • పొక్కిటితో విరియ న్వళు ల్గరం
బందము గాఁగ నారును గు•చాగ్రములు న్నునుఁగప్పుసొంపు నై. 21

ఉ. గర్భముఁ దాల్చి మై గలయఁ • గన్గొని వెక్కసపాటు మున్నుగా
దుర్భర మైనసంభ్రమము•తోడ విషాదభయానుతాపముల్
నిర్భరభంగిఁ బుట్టి తన•నెమ్మది దీఁటుకొనంగ జోటి యా
విర్భవదార్తి యై చనియె • వేగమ యాత్మనివాసభూమికిన్. 22

క. అరుగుటయుఁ జూచి మది న,చ్చెరువడి తృణబిందుఁ డల్లఁ • జేరఁ బిలిచి ని
ర్భరగర్భచిహ్నములుగా, నిరూపణముచేసి యవ్వ•నిత కి ట్లనియెన్. 23

ఉ. అక్కల కన్యకాత్వ మిటు • లాఱడివోవ నకారణంబ నీ
కెక్కడిచూలు వచ్చె నిది • యెయ్యెడ నెమ్మెయిఁ బుట్టె నన్న నుఱ్
వెక్కుచు మాట దొట్రుపడ • వెల్వెలఁ బాఱుచుఁ గ్రమ్ముకన్నునీ
రక్కుపయిన్ వెసం దొరఁగ • నామృగలోచన తండ్రి కి ట్లనున్. 24

క. చెలులకడ నాడువేడుకఁ, బులస్త్యమునియాశ్రమంబు • పొంతకుఁ జని యా
ప్పొలఁతులఁ గానక యయ్యెడఁ, గలయం బరికించు చుండ•గర్భము దోఁచెన్.

ఉ. నాయెడ లేన కన్గొని మ•నంబున బెగ్గల మంది యుత్తఱిం
జేయునుపాయ మెయ్యదియుఁ • జిత్తమునం దలపోయ లేక నా
కీయకృతంబు వాటిలుట • యేర్పడ నీ కెఱిఁగింపఁ గోరి వే
వే యిటు పాఱు తెంచితి వి•వేకనిధీ ననుఁ గావు నావుడున్. 26

క. ఆరాజర్షియు దీనికిఁ, గారణ మమ్మునియకాఁ బ్ర•కాశజ్ఞానో
దారమతి నెఱిఁగి కన్నియ, గారవమునఁ గొని పులస్త్యు•కడకుం జనియెన్. 27

చ. చని మునినాథ యిత్తరుణి•సాధ్వి గుణాన్విత నాదుకూర్మి నం
దని నిగృహీతచిత్తుఁడఁ గ•దా యని త్రోవక దీని నాదరం
బునఁ బరిచర్యఁ గొ మ్మనినఁ • బొల్తుక నర్థిఁ బరిగ్రహించి యా
తనిఁ జరితార్థుఁ జేసె నుచి•తమ్మున నమ్ముని ధర్మవేది యై. 28

చ. అదిమొదలాలతాంగి విన•యంబున వల్లభచిత్తవృత్తి స
మ్మదము దలిర్ప భక్తిగరి•మంబునఁ బెంపు వహించి యుండఁ గొ
న్నిదినము లంతఁ బోయిన ము•నిప్రవరుండు ప్రసన్నుఁడై దయా
స్పదసదపాంగవీక్షణము • భామినిపైఁ బొలయంగ నిట్లనున్. 29

క. తరుణీ భక్తికి మెచ్చితి, వర మిచ్చెద నీకు విను భ•వద్గర్భము భా
స్కరతేజుం డగుకొడుకై, వెరవరి యయ్యెడును సకల•విద్యలయందున్. 30

క. ప్రశ్రయవతి వగునీచే, విశ్రుతమై గుణసమృద్ధి• వెలయుట వాఁడున్
విశ్రవసుం డనఁగా భువ, నశ్రావ్యం బైనభవ్య•నామము వడయున్. 31

క. మనరెండువంశములుఁ బేర్కొనఁ గను నీకొడుకువలనఁ • గోమలి యనినన్
విని సంతసిల్లి యట్టుల, తనయుని జనకోపమానుఁ • దడయక కాంచెన్. 32

శా. పౌలస్త్యుం డుదయించి నిర్మలకళా•స్ఫారీభవన్మూర్తియై
బాలేందుం బ్రహసించుచుం బెరిఁగి య•ల్పం బైనకాలంబునం
జాలం గీర్తన కెక్కి యుజ్జ్వలతప•స్సంపత్తిఁ బెంపారి ధ
ర్మాలోకంబున లోకము ల్వెలుఁగ నా•ర్యశ్లాఘ్యుఁడై యున్నెడన్. 33

క. తేజోధనుఁ డగునమ్ముని, రాజితగుణజాలములకు • రాగిల్లి సుతం
బూజాపూర్వముగ భర, ద్వాజుం డాతనికి దేవ•వర్ణిని నిచ్చెన్. 34

ఉ. విశ్రవసుండు సమ్ముదిత• వేడుకతోడ వివాహమై గృహ
స్థాశ్రమధర్మ మొప్పఁగ • యజ్ఞసమృద్ధి వహించుచుం గృపా
విశ్రుతబుద్ధిసంపద వి•వేకవిశుద్ధి ప్రసిద్ధి కెక్కి భ
వ్యశ్రుతిచోదితాచరణ•మాభరణంబుగ నిత్యపుణ్యుఁడై. 35

వైశ్రవణుని వృత్తాంతము.

క. ఆరమణియందుఁ గులవి,స్తారకుఁ డగుతనయుఁ బడసి • తత్సంతాన
శ్రీరమ్యతఁ గోరెడుసర,సీరుహసంభవుని సంత•సిల్లఁగఁ జేసెన్. 36

ఉ. తత్సమయంబున న్మునివి•తానము గొల్వఁగ వచ్చి యెంతయున్
వత్సలతం గుమారునకు • వైశ్రవణుం డనుపేరు వెట్టి య
త్యుత్సుకవృత్తి నెత్తికొని•యుం గొనియాడియు నట్లు పుత్త్రపౌ
త్త్రోత్సవ మాచరించెఁ గమ•లోద్భవుఁ డుత్కటహర్షమూర్తియై. 37

క. ఆవైశ్రవణుఁ డఖిలవి,ద్యావిదుఁడై యౌవనమునఁ • దప మొనరించెన్
దేవాసురసిద్ధమునీం,ద్రావళి తనధర్మనియతి • కచ్చెరువందన్. 38

క. నీరాహారసమీరా,హారంబులఁ జేసి చేసి • యది గాక కడున్
ఘోరం బగుతపము నిరా,హారుండై చేసె బహుస•హస్రాబ్దంబుల్. 39

క. నిష్ఠమెయి నిట్లు వ్రతము ల,నుష్ఠింపఁగ సౌమ్యదర్శ•నుం డయి యమర
శ్రేష్ఠనివహమ్ముతోఁ బర,మేష్ఠి యరుగుదెంచెఁ దత్స•మీహిత మొసఁగన్. 40

చ. ముద్దమున నేగుదెంచి తన◆ముందట నిల్చినశంభుఁ గాంచి త
త్పదసరసీరుహంబులయు◆పాంతమునన్ ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి నె
న్నుదుటను మోడ్పుఁగేలును ద◆నుద్యుతియుం బులకాంకురంబులున్
హృదయము భక్తి పెంపుఁ బెర◆యించుచు వైశ్రవణుండు నిల్చినన్. 41

ఉ. వత్స భవత్తపోనవధి◆వారుఁ గాంచి వికాస మొందె నా
హృత్సరసీరుహంబు వర◆ మిచ్చెద నిష్టము గోరు నావుడున్
వత్సలుఁ డైనపద్మభవు◆ వైశ్రవణుండు సముజ్జ్వలార్థసం
పత్సముదాయనిత్యసుఖ◆భవ్యదిగీశత వేఁడె వేఁడినన్. 42

ఉ. అక్కమలాసనుండు వరు◆ణాంతకజిష్ణులఁ జూచి మీకుఁ దో
డొక్కని దిక్పతిత్వపద◆యోగ్యుని నే సృజియింప నున్నచో
గ్రక్కున నితఁడుం దదభి◆కాంక్షయ చేసెఁ దగంగ నింక మీ
రొక్కటి యై జగం బరయు◆చుండుఁడు నాలవవానిఁ జేసితిన్. 43

చ. అని వర మిచ్చి వైశ్రవణు◆నాదరవిస్తృతనేత్రపద్ముఁ డై
కనుఁగొని నిర్జరత్వపద◆గౌరవనిత్యుఁడ వైతి గాన నీ
కనుగుణ మైనయీరుచిర◆యానముఁ గొమ్మని యిచ్చెఁ బుష్పకం
బనఁగఁ బ్రసిద్ధ మై మణిమ◆యాకృతి నొప్పువిమానరత్నమున్. 44

ఆ. ఇవ్విధమున నిచ్చి◆ యింద్రాదిసురులతో, నజుఁడు వోవుటయు ధ◆నాధిపతియుఁ
దండ్రికడకు వచ్చి◆ తత్పదాబ్జములకు, నెరఁగి భక్తియుక్తి◆ నెదుర నిలిచి. 45

క. కోరినవరము విమానము, గారవమున నాకుఁ గమల◆గర్భుఁ డొసంగెన్
మీరలు నివాసదేశముఁ, గారుణ్యము నేయుఁ డనినఁ◆ గడు వేడుకతోన్.

క. ఆవిశ్రవసుఁడు తనదుప్ర,భావంబున నెల్లయెడలుఁ◆ బరికించి తదీ
యావాసయోగ్యముగ మది, భావించి ముదమున న◆ర్థపతి కిట్లనియెన్. 47

సీ. కమనీయముగ విశ్వ◆కర్మ నిర్మించిన, మున్ను దైత్యశ్రేష్ఠు◆ లున్నపురము
జలనిధి పరిఖగాఁ◆ గలిగినయది లంక, యనఁగ లోకములఁ బే◆ర్కొనిన నెలవు
దనుజు లెల్లను జనా◆ర్దనుచేత మర్దితు, లయి పోకఁ జేసి పా◆డయ్యె నయ్యు
రమ్యనికేతనా◆రామాభిరామ మై, యుల్లసిల్లెడు సుఖ◆ ముండు మచట

ఆ. వనిన నట్ల కాక◆ యని తండ్రి వీడ్కొని, బహువిధానురూప◆పరిజనములు
పొదివి కొలువ నతఁడు◆పుష్పకంబునఁ జని, యందు దివ్యసుఖము◆లనుభవించె.

క. జనకునకు మ్రొక్కఁ బోవుచు, ననిమిషవల్లభునికడకు◆ నరుగుచుఁ గమలా
సనుఁ గొలువఁ జనుచు విహరిం,చె నిజేచ్ఛం బుష్పకమున◆ సిద్ధపదమునన్.

చ. అన విని కుంభసంభవమ◆హామునితో రఘువంశనాథుఁ డి
ట్లనియె మునీంద్ర మున్ను నసు◆రాధిపు లేలెడివీడె లంక త

జ్జనతపోవిభూతిబల•సత్త్వచరిత్రవిశేషము ల్జనా
ర్దనుదెస హాని పుట్టినవి•ధంబు వినం గడువేడు కయ్యెడున్. 50

క. ఆతనికి మనయెఱింగిన, యీతనికిని దారతమ్య • మెట్టిదియో మీ
చేత నెఱుంగఁబలయు నఱ, చేత నిడినయట్లు దెలియఁ • జెప్పు మునీంద్రా. 51

క. జనపతి తన్న ట్లడిగిన, మునినాథుం డధికహర్ష•మునఁ బలికె దశా
ననదర్పదళన యేర్పడ, విను చెప్పెద నంతయును స•విస్తారముగాన్. 52

— సుకేశునివృత్తాంతము. —

క. హేతిప్రహేతు లనఁ బ్రఖ్యాతు లుదయ మైరి రాక్ష•సాన్వయమున నా
హేతి గృహస్థుం డయ్యెఁ బ్రహేతి తపంబునకుఁ జనియె • నెంతయు శాంతిన్.

ఆ. అంబుజాక్షి కాలుఁ • డనువానిచెలియలు, హేతిరమణి యైన•నాతి యొక్క
తనయుఁ గాంచె వీత•వినయు విద్యుత్కేశు, నతులబలపరాక్ర•మైకరసికు. 54

చ. అతఁ డభిరాముఁ డై పెరిఁగి • యౌవనసంపద నుల్లసిల్లుచుం
బ్రతి యిడరానిరూపమునఁ • బ్రస్తుతి కెక్కి వివాహ మయ్యె వి
శ్రుతముగ సంధ్య నాఁ బరఁగు • సుందరికూరిమిపుత్త్రి మన్మథా
ప్రతులితగాత్రయష్టి యగు • సాలకటంకట సమ్మదమ్మునన్. 55

క. ఆలలన యౌవనంబునఁ, జూలాలై వగచి తుదిఁ బ్ర•సూతిక్రియకుం
గాలం బగుటయు మందర, శైలతటంబునకు నొంటి • సని యచ్చోటన్. 56

ఆ. వరతనూజుఁ గాంచి • కరుణావిహీన యై, విడిచి వైచి వచ్చి • విభునితోడ
వివిధకేళిఁ దేలి • విహరించుచుండె మ, న్మథవికారపూర•మగ్న యగుచు. 57

క. అంత నట నక్కుమారుఁ, డెంతయుఁ గరుణమ్ము దోఁప • నేడ్చుచు నుండం
గొంతవడికి భూతేశుఁడు, కాంతాసహితంబు వృషభ•గమనుం డగుచున్. 58

క. ఆచక్కటిఁ గ్రీడార్థం, బై చని యాయేడ్పు విని ద•యార్ద్రిత బాలుం
జూచి యకటకట యని గౌ, రీచారుముఖాంబుజము ని•రీక్షించు చొగిన్. 59

మ. అతివా పీసికిఁ దండ్రితోడిసరిప్రా•యుం బాసురత్వంబు ను
ద్ధతబాహాబలగర్వనిర్వహణముఁ • దైతేయవంశక్రమా
గతరాజ్యంబు నభశ్చరంపుఁబురముం • గామప్రచారంబు ని
చ్చితి నీచిత్త మెఱింగి నావుడుఁ గృపా•పారవశ్యంబునన్ 60

క. అప్పుడ గర్భం బగుటయు, నప్పుడ జన్మించుటయును • నప్పుడ ప్రాయం
బొప్పెడిజవ్వన మగుటయు, నప్పుడు దనుజాన్వయమున • కంబిక యిచ్చెన్. 61

క. కేశములు లెస్స యిప్పిశి, తాశనునకు ననుచుఁ గౌతు•కాన్వితమతి యై
యీశానుఁడు గావించె సు, కేశుం డనుపేరు వాని•కిం బ్రకటముగన్. 62

చ. అతఁడు వరప్రసాదమహి•మాతిశయంబునఁ జేసి విష్టప
త్రితయము గీడ్పడం దనదు• తేజము చెల్లుచు నుండ లీల న

ప్రతిహతవృత్తి నెల్లెడ న•భశ్చరమైనపురంబుతోడ నం
చితగతులం జరించె విల•సిల్లుచు నీశ్వరలాలనీయుఁడై. 63

క. ఉన్నయెడ నాసుకేశుఁడు, హర్షోన్నతి కెద నోటువడి వ•యోరూపగుణో
త్పన్నానురూపమతిఁ దన, కిన్నియ దేవమణి నిచ్చె • గ్రామణి ప్రీతిన్. 64

మాల్యవదాదులు తపంబుచే బ్రహ్మవలన వరంబులు పడయుట.

తే. ఇట్లు గంధర్వవల్లభుఁ • డెలమిఁ గూఁతుఁ
దనకు నిచ్చిన వరియించి • దానివలన
మాల్యవంతుఁ డనంగ సు•మాలి యనఁగ
మాలి యనఁ గాంచెఁ గొడుకుల•మహితయశుల. 65

ఉ. ఇవ్విధిఁ బుట్టి తండ్రి పర•మేశువరంబున సద్భుతస్థితిన్
జవ్వన మాదిగా నఖిల•సంపదలుం గను టెల్ల విన్కి నా
మువ్వురు నుత్సహించి తప•ముం బరమేష్ఠిగుఱించి చేయఁగా
నవ్విబుధాచలంబునకు • నర్థిమెయిం జని సువ్రతస్థులై. 66

ఉ. ఆర్జవశాంతిదాంతినియ•మాదిగరిష్ఠగుణైకనిష్ఠమై
నిర్జితచిత్తవృత్తు లయి • నిర్మలధర్మపరంపరాప్రభా
వార్జన మెల్లలోకములు • నద్భుత మందుచు సంస్తుతింప నా
వర్జితబుద్ధిఁ జేసి రన•వద్యతపంబునఁ బద్మసంభవున్. 67

శా. ప్రత్యక్షుం బయి దేవబృందములతోఁ • బద్మాసనుం డర్థి నా
దిత్యాద్రిస్థలి నిల్చి పొల్చుటయు దై•తేయాత్మజు ల్సంభ్రమ
ప్రీత్యుత్కర్షము లంతరంగములఁ ఘూ•ర్ణిల్లంగ సర్వాంగసాం
గత్యస్వీకృతభూతలం బగునమ•స్కారంబునం బుణ్యులై. 68

క. కరకమలయుగళిపుటశే, ఖరులును భక్తిభరనమ్ర•గాత్రులునై ని
ల్చిరి వరదానౌత్సుక్య, స్ఫురితాధరుఁడైనపద్మ•జునికట్టెదురన్. 69

ఉ. అత్తఱి వారిఁ జూచి కరు•ణార్ద్రిత నిట్లనియె న్విరించి దై
త్యోత్తములార మీతపము • నుగ్రత కిచ్చెరు వంది వచ్చితిం
జిత్తములందు మీ రభిల•షించినయట్టివరంబు లెల్ల నే
నిత్తుఁ గడంగి కోరికొనుఁ • డిప్పుడ దేవమునీంద్రసన్నిధిన్. 70

ఉ. నావుడుఁ బొంగి యద్దనుజ•నందను లిట్లని రేకవాక్యులై
దైవతయక్షకింపురుష•దానవమానవకిన్నరాదినా
నావిధభూతకోటుల ర•ణంబున గెల్వఁ బరస్పరప్రమో
దావహమైననెయ్యముఁ జి•రాయురవాప్తియు మాకభీష్టముల్. 71

తే. ఇవ్విధంబునఁ గోరిన•నెలమిఁ బొంది
యట్లు కావుత మని కమ•లాసనుండు

వాసవాదులు వెఱఁగంద • వరము లొసఁగి
మునులు గొలువ నిజావాస • మునకుఁ జనియె. 72

మాల్యవంతుఁడు లంకయందు నివసించుట.

చ. వరములు గాంచి బాహుబల • వంతుఁ డనం దగుమాల్యవంతుఁ డ
చ్చెరు వగువిక్రమంబునఁ బ్ర • సిద్ధి వహించి నిజానుజన్ములం
గర మనురక్తి మన్ననఁ ద • గం గొనియాడుచు సర్వలోకభీ
కరుఁ డయి దేవతామునిని • కాయము దల్లడ మందుచుండఁగన్. 73
క. దానవలక్ష్మివిభవము, నూనంబై నెగడ ననదృ • శోద్ధతగతి నెం
దేనిం జని విహరించుచుఁ, దా నొక్కెడ విశ్వకర్మ • దద్దయుఁ బ్రీతిన్. 74
క. రావించి యిట్టు లనియెను, దేవతలకు నెల్లనీ వ • తిస్థిరమతి వై
కావింతు నివాసము లోక, యావాసము మాకొనర్పు • మభిరామముగాన్.
తే. అదియు రజతాద్రి నొండె హి • మాచలమున
నొండె మందరనగమున • నొండె బాగు
చూచి నీశిల్ప మేర్పడ • శుభగరత్న
సంపదుజ్జ్వలముగ రచి • యింపవలయు. 76
క. అని తనతోఁ జెప్పినయ, ద్దనుజపతికి విశ్వకర్మ • తాఁ దొల్లి సురేం
ద్రునియనుమతమున దక్షిణ, వననిధిలో నొక్కపురము • వర్ణన కెక్కన్. 77
క. ఒనరించుటయుఁ ద్రికూటగి, రినునున్నతభూధరంబు • నం దది శతయో
జనవిస్తీర్ణం బగుటయుఁ, గనకప్రాకారసప్త • కము గల్గుటయున్. 78
సీ. అఖిలదిక్కులును స • మ్ముఖములయగుటయు, మందిరమ్ములురత్న • మయము లగుట
గోపురావళి నభో • వ్యాపిని యగుటయు, మార్గముల్ మృదుకుట్టి • మమ్ము లగుట
తోరణోత్కరము ర • త్నారూఢ మగుటయు, సంగణంబులుమనో • హరములగుట
దేవాలయంబులు • దివ్యంబు లగుటయు, నాపణవ్రాతంబు • హైమ మగుట
ఆ. పేరు లంక యగుట • యారామకేదార, కమలషండదీర్ఘి • కావిభూతి
పాత్ర మగుట ప్రబల • శత్రుపరాక్రమా, గమ్య మగుట చాల • రమ్య మగుట.
క. ఎఱిఁగించి మీకు నునికిం, నొఱవు సకలదైత్యకోటి • యును మీరలు నే
ర్పెఱఁ జని యం దుండుఁడు గడు,నని యవనినెయ్యంపుసముచి • తోక్తులఁ దెలుపన్.
క. దనుజపతి లంకకందువ, గని నిధి నిఱుపేదవాఁడు • గన్నట్లు మనం
బునఁ బొంగి యనుజసహితము, చని యప్పురి దైత్యవంశ • సామ్రాజ్యముగాన్.

మాల్యవదాదులు పెండ్లియై పుత్త్రులం గాంచుట.

ఆ. నెగడి యున్నయెడ న • నింద్యచరిత్ర గం, ధర్వి నర్మదాభి • ధాన ప్రీతిఁ
గోరి యిచ్చెఁ దనదు • కూఁతుల మువ్వర, దానవేశ్వరునకుఁ • దమ్ములకును.

క. క్రమమున సుందరియును గే, తుమతియు వరదయు ననన్వా♦ధూటీత్రయముం
దమము వ్వరుఁ బూర్వజపూ, ర్వముగఁ బ్రమోదములం♦బొ వి♦వాహం బైనన్.
సీ. అందు సుందరి యను♦నరవిందనయన యు, న్మత్తు సుప్తఘ్నుని♦మత్తు యజ్ఞ
కోపు దుర్ముఖుని వి♦రూపాక్షు వజ్రము, ష్టిని గని పుత్త్రిక♦ననలఁ గనియె
నా కేతుమతియు ధూ♦మ్రాక్షుఁ బ్రహస్తుఁ గం, పనుఁ గాలకార్ముకు♦భద్రదత్తు
భాసకర్ణాంకు సు♦పార్శ్వ సంహ్రాదిని, గాంచెను వరదయుఁ♦గైకసియును
తే. నోలిఁ గుంభీనసయును ఋ♦షోత్కటయును
ననఁగ నలువురు వామలో♦చనలఁ గనియె
ననలు నీలుని సంపాతి♦హరునిఁ బడసె
వరద పదపడి దానవా♦న్వయము వెలిఁగె. 84

మాల్యవంతుఁడు లోకంబుల బాధించుట.

శా. సంతానం బభివృద్ధి నొందిన బలో♦త్సాహం బెలర్పం బలా
క్రాంతాశేషదిగంతుఁ డై బలువిడిన్♦రక్షోగణేశుండు దు
ర్దాంతుం డై శ్రుతిబాధ సేయుచుఁ గ్రతు♦ధ్వంసంబుఁ గావించుచుం
గాంతారాంతరవాసు లైన మునులం♦గారించుచుం గ్రూరుఁ డై. 85
మ. పరనారీహరణం బొనర్చు వివిధో♦పాయంబుల న్మేదినీ
సురవర్గంబుల నొంచు దేవగృహసం♦శోభాభిఘాతంబు సే
యు రవీందుద్యుతిజాలము ల్మలుపు మా♦యోపాయకేలీకృతా
దరుఁ డై నిర్జరకోటిఁ గష్టపఱుచున్♦ధర్మంబు నష్టంబుగాన్. 86

ఇంద్రాదులు హరునన్జ్ఞచే విష్ణువును వేఁడుట.

చ. ఋషులును దేవతాగణము♦లెంతయు బెగ్గల మంది యార్తు లై
వృషగమనుండు దీర్చు మన♦వేదన యంచు మహేశుఁ గాంచి దు
ర్విషహము లైన యాపరిభ♦వించుట లెల్ల నెఱుంగఁ జెప్పి ని
స్తుషముగ దైత్యవర్గములఁ♦ద్రుంపఁగఁ గోరిరి దైన్య మేర్పడన్. 87
చ. హరుఁడు సుకేశుమీఁదికృప♦నాతనిసంతతి కల్గ కుండియున్
సురమునివృత్తభంగములు♦చూడఁగఁ జాలక యేను నేర నా
హరికడ కేగుఁ డాతఁ డభ♦యం బొసఁగున్ దయ మీకు నన్నఁ జె
చ్చెరఁ జని శౌరి కంతయును♦జెప్పి రరాతులజన్మ మాదిగాన్. 88
శా. గోవిందుండు దయామతిం బలికె నా♦కుం జెప్పఁగా నేల రు
ద్రావిర్భావితశక్తి నే నెఱుఁగనే♦యాదైత్యుఁ దత్పుత్త్రకుల్
భావారూఢులు గారె పద్మజవర♦ప్రాప్తానుభావు ల్తదీ
యావాసం బగులంక వింతయె త్రిలో♦కాక్రోశ మాలింపనే. 89

ఉ. ఐనను మీమతం బెఱుఁగు • నంతకు నేమియుఁ జేయ నైతి న
ద్దానవులన్ సముజ్జ్వలసు • దర్శననిర్దళితాఖిలాంగులం
గా నొనరించి లోకముల • కల్మష మంతయుఁ బాచి యుత్సవ
శ్రీనినుపారఁ జేసెద వి • రించిమహేశులు సమ్మతింపఁగన్. 90

మాల్యవదాదు లమరావతిపై దండెత్తుట.

క. అని వీడ్కొల్పిన మోదం, బునఁ బొందుచు నిజనివాస • ములకు శతమఖా
ద్యనిమిషులుఋషులుఁబోయిన,యనంతరము మాల్యవంతుఁ • డంతయువినియెన్.
క. విని యొక్కింత వగచి యు, ద్దనుజేంద్రుఁడు విక్రమైక • తత్పరుఁ డగుచున్
మనమున గర్వము గదురఁగ, ననుజుల రావించి యిట్టు • లనియెఁ గుపితుఁడై.
మ. మనలన్ ధూర్జటితోడ గోసడిచి కా • మధ్వంసి పట్టీక పొం
డని చక్రాంకునిఁ జూపి పోవిడ సురేం • ద్రాదు ల్సరోజాత్మునిం
గని యెగ్గు ల్ప్రకటించినం గినిసి లో • కంబు ల్వినంగా నతం
డనుమానింపక పూనె దైత్యకులసం • హారంబుఁ గావింపఁగాన్. 93
ఉ. పూర్వమునన్ హిరణ్యకశి • పుప్రభృతుల్ దనచేతఁ జచ్చినన్
గర్వము మీఱి యున్కి ముర • ఘస్మరుఁ డెల్లఁ గడంగు నాతనిన్
సర్వజగంబులున్ బెదర • సంగరరంగమునన్ జయించి హృ
త్పర్వ మొనర్పఁగావలయు • దైత్యులకు న్మన మెల్లభంగులన్. 94
క. అనిన సుమాలియు మాలియు, నని రతఁ డీట వచ్చె నేని • నదె యయ్యోడు న
య్యనిమిషు లెగ్గులు మనపైఁ, బొనరించినదాన నింత • పుట్టెను గంటే, 95
క. కావున నమరావతిపైఁ, బోవలయుం జుట్టుముట్టి • పొరిగొని పిదపన్
దేవతలపక్షమై యని, కేవిరుఁడుఁ గడఁగె నేని • నెఱుఁగుద మతనిన్. 96
ఆ. అనిన మాల్యవంతుఁ • డగుఁ బోలు నిదియని,నయన మపుడచాటఁ • బంచి కదలి
యమితవివిధవాహ • నారూఢయోధవీ, రోద్ధతముగ నడిచె • నుద్ధవిడిని. 97
ఉ. అత్తఱిఁ గెంపు మీఱి సఘ • నావళి యాకస మెల్లఁ గప్పి క్రొ
న్నెత్తురు నెమ్ములుం గురిసె • నిరధి యెంతయు ఘూర్ణమాన మై
యుత్తల మొందెఁ బర్వతము • లొక్కమొగిం గదలె న్మహోల్కముల్
మొత్తముగట్టి రాలె బల • ము ల్వెఱఁ గందఁగ జేటు దెల్పుచున్. 98
ఉ. అంతయుఁ జూచియున్ దితిసు • తాధిపుఁ డప్డు మనంబులోన నా
వంతయుఁ గొంకు లేక దివి • జావళికిన్ మనచేయుహాసికై
యెంతలు పుట్టెఁ జూడుఁ డని • యేడ్తెఱఁ జూపుచుఁ దమ్ములన్ బలం
బంతటికిం బురస్సరుల • రైచనుఁ డంచుఁ బరాక్రమోన్నతిన్. 99
క. చెలఁగుచు నమరావతి కిం, పలరంగ నడచు టెఱిఁగి భ • యభ్రాంతి మెయిం
గలఁగఁగఁ బాఱి మహేంద్రా, దులు పుచ్చి రుపేంద్రుకడకు • దూతం గడఁకన్.

ఆశ్వాసాంతము.

ఉ. కాయికవాచికాత్మికవి॰కారవిసర్జనవిస్ఫురత్తనూ
దాయకు నానతాగివసు॰ధావరహర్షరసప్రకర్షసం
ధాయకు సూరిశోభనక॰ధాయకు నుద్భటరాజదుర్దశా
దాయకుఁ క్షత్రిపత్రపరి॰ధాయకు దీనజనార్థదాయకున్. 101

క. పాండిత్యసుభగుఁ ద్రిభువన, పెండేరు సరాతిభూప॰భీషణబాహా
దండాభిరాము రామా, మండలచిత్తాపహార॰మకరపతాకున్. 102

మాలినీవృత్తము. సకలజనమనోజ్ఞుం ॰ జండభాషానభిజ్ఞుం
బ్రకృతిఘటితరాగుం ॰ బ్రస్ఫురత్త్యాగభోగుం
జకితనృపశరణ్యుం ॰ జారులావణ్యగణ్యుం
బ్రకటసుగుణసంగుణ ॰ రాయవేశ్యాభుజంగున్. 103

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్రి బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయ ప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

తృతీయాశ్వాసము.

రమ్యతానిరూఢమ
హోరస్కుం బుణ్యసంహ•మదితయశస్కుం
గారుణ్యార్ద్రమనస్కుఁ బ్ర
జారంజనశీలు నుతుమ•జగతీపాలున్. 1

విష్ణువు దేవతలకుఁ దోడై రాక్షసులతో యుద్ధము సేయుట.

చ. హరిఁ గని దేవదూత చరణా•నతుఁడై యసురేంద్రసేన ని
ర్జరనగరంబుపైఁ బెలుచ•రాకయు నాకము బెగ్గలంబునం
దిరుగుడుపాటుఁ జెప్పిన న•తిత్వరితంబునఁ గౌతుకంబుమై
గరుడుని నెక్కి శార్ఙ్గగుణ•గాఢరవంబు నభంబు నిండఁగాన్. 2

క. రక్షోవధయును సుమనో, రక్షయు మదిఁ గోరి యాద•రంబున రాజీ
వాక్షుఁడు సిద్ధులజయశ, బ్దాక్షరములుఁ గిన్నరీచ•యములుగానంబున్. 3

క. కొంచెపునగవుల సంభా, వించుచు వివిధాయుధాంశు•వితతుల్ దిశలన్
నించుచు దనుజతమమ్ముఁ దూ, లించుచు రణకేళిలోల•లీలం జనుచోన్. 4

క. గరుడునిపై శార్ఙ్గధను, ర్ధరుఁ డగువిష్ణుండు మేరు•తటిఁ బొల్చుతటి
త్పరివృతజలదముఁ బోలుట, విరియ దనుజరాజహంస•వితతి యితనికిన్. 5

మ. అని బృందారకవందిబృందము లమం•దానందముం బొంది కీ
ర్తన సేయం ద్రిదివంబు ముట్టికొన ను•ద్దామప్రతాపంబున
న్దనుజానీకము చేర కుండ నడుమ • న్వారింపఁగాఁ బూని చ
య్యన నేగెం బతగేంద్రపక్షపవన•వ్యాధూతదిగ్భిత్తియై. 6

మ. చని నాకంబున కడ్డపడ్డ హరియు•త్సాహంబు వీక్షించి య
ద్దనుజాధీశుఁడు చేయి వీచుటయు మా•ద్యద్దంతివర్గంబు న
శ్వనికాయంబుఁ బదాతిలోకము రథ•వ్రాతంబు నొక్కుమ్మడిన్
ఘనమార్గం బఖిలంబు గప్పి పడగల్•గ్రాలన్ వడిం దాఁకినన్. 7

తే. మందహాసంబు చేసి యు•మందరవము, మిగిలి రిపుతూర్యరవముల•మ్రింగికొనఁగ

బాఁతజన్యంబుఁ బెలుచఁ బూ♦రించి శార్ఙ్గగుణము సారించి దానవ♦గణముఁ జూచి.

క. కడఁకఁ దలమీఱి యల వేర్పడ మును దలపడఁ దలంచి ♦ పఱతేరంగా
విడుచుచు నొక్కొక యమ్మునఁ, బడ నేయుచు వచ్చె వీర♦భటులం గడిమిన్.

చ. తొలితొలి పడ్డ పీనుఁగులఁ ♦ ద్రొక్కుచు నొండొరు మీఱఁ జూచున
గ్గలికఁ గడంగి బాహుబల♦గర్వము చూపఱు మెచ్చ నుగ్రదై
త్యులు దలపడ్డ వారిసమ♦రోద్ధతి కుత్సవ మంది శార్ఙ్గమం
దలవున నిల్వరించె నిశి♦తాస్త్రము లూఁతయి వ్రాలునట్లుగన్. 10

ఉ. కూలినవారిఁ జూచి వెడ♦గొంకిన మెచ్చక మున్న వెన్నగా
సేలకుఁ జొచ్చువారుఁ దమ♦నెయ్యుర కడ్డము వచ్చువారు ను
క్కీలయి నేర్పు లేక తమ♦కించి పయింబడి నొచ్చువారు మూర్
వాలినమచ్చరం బగుట♦వారణసేయక వచ్చువారు నై. 11

క. దానవు లేయుచు వైచుచు, సేనలఁ బురికొల్పుకొనుచుఁ ♦ జేరిన శార్ఙ్గ
జ్యానాదభరితరోదసి, యై నారాయణుఁడు మార్గ♦ణాంబుధి ముంచెన్. 12

చ. మునుమును వీఁకఁ దాఁకి యొక♦మోహర మచ్యుతుచేత మ్రగ్గుటన్
మొనలు గలంగినం గని స♦ముద్ధతవృత్తి నదల్చి వెన్నద
న్ని నిలిచె దానవేశ్వరుఁడు ♦ నెక్కొనఁగా దనముద్దుఁదమ్ములున్
దనయులు దండనాథులు ను♦దగ్రత సేనకు దర్ప మెక్కఁగన్. 13

క. బరవసమునఁ గోల్తలచే, సిరి పురికొని కడఁగి దైత్య♦సేనలు మగుడన్
హరిఁ బొదిసెఁ జపలజలదో, త్కర మతిసాంద్రముగ నభముఁ♦గప్పినభంగిన్.

ఆ. ఓరలేక దొరలు ♦ పోరికిఁ జొచ్చిరి, కడిఁదిమగలుఁ బేరు ♦ కలుగువారు
నడరి ముట్టఁ గవిసి♦రరవాయిగొనక కో, లాహలముగఁ గాల్బ♦లమ్ము గదిసి. 15

క. శరములఁ జక్రంబులఁ దో, మరములఁ గుంతముల గుప్పి♦మానుగ ఖడ్గ
క్షురికా హల పరిఘాము, ద్గర ముసల పరశ్వధములఁ♦గప్పిరి కడిమిన్. 16

శా. సర్పారాతిపయిన్నిజాంగముల పైఁ ♦ జంచద్భుజాభీలతన్
దర్పం బేర్పడ నొక్కపెట్ట యటు లా ♦ దైతేయవీరు ల్దిశా
సర్పద్దీప్తిసటాజటాలపటుశ♦స్త్రవ్రాతముల్ సాంద్రమై
యూర్పోకుండఁగ నించినన్ మురహరుం ♦ డుద్దామకోపాగ్ని యై. 17

చ. గుణమున లస్తకంబున న♦గోటియుగంబున గేలఁ దారభీ
షణముగ నుప్పతిల్లి రభ♦సంబుగ రేఁగినమాడ్కిఁ దీవ్రమా
ర్గణనికరంబు లొక్కట న♦రాతిబలంబులఁ గప్ప శార్ఙ్గని
క్వణనము రోదసీకుహర♦కర్పరముం బగిలింప నుగ్రతన్. 18

క. అరదములు రథికవరులును, హరిసారథికేతుసహిత • మై పొడిపొడి గాఁ
గరులును జోదులు డొల్లఁగఁ, దురగంబులు రావుతులును•దుత్తునియలు గాన్.
క. ఏయుచుఁ గౌమోదకిఁ గొని, వ్రేయుచు నందకమునను వి•విధగతిఁ దునియల్
సేయుచు న్మధుమథనుఁడు దై, తేయతతిం గూల్చె నుద్ధ•తిం బడలుపడన్. 20
చ. అడరిన మేఘపంక్తి విరి•యం బటువేగమహా•నిలంబు బ
ల్విడి భయదప్రకారముగ • వీచు తెఱంగున దైత్యసైన్యముల్
సెడి నలుదిక్కులం బఱవఁ • జేసి యమందవిజృంభణంబునం
బిడుగులపిండు బిట్టులియు • పెల్లున విష్ణుఁడు శంఖ మొత్తినన్. 21
ఆ. పాఱలేక చాలు•పడ డొల్లె భటకోటి, కరులు గిరులు గూలు•కరణి మ్రొగ్గె
ఘోటకంబు లెల్ల•గుండియ లవిసి శో,ణితముఁ గ్రక్కె శంఖ•నిస్వనమున. 22
చ. తదవసరంబునం బెలుచఁ • దాఁకి సుమాలి యుపేంద్రుపైఁ బటు
ప్రదరము లభ్రి మద్రిశిఖ•రంబును వారిని ముంచినట్లు పె
ల్లిదముగ నేసె దైత్యులు చ•లింపక సంగరకాంక్షఁ గ్రమ్మఱం
బొదువ సహోదరుల్ప్రమద•పూరితచిత్తులు గా నుదగ్రుఁడై. 23
క. వనజాక్షుఁడు దరహాసం,బునఁ బొదివినకినుక వక్త్ర•మున ముసుఁగువడం
దునిమెను లీలమెయిన్ గ్ర,క్కున నాతనిసూతుశిరముఁ • గ్రూరాస్త్రమునన్.
ఉ. సారథి వడ్డ నశ్వములు • సంచలతం బెనఁగాడి యీడ్చినం
దేరను వేది యగ్రజుఁడు • ద్రిప్పికొనం గని మాలి యుద్ధమై
బోరన వచ్చి యచ్ఛిహాగ•భంగివ కేతను నేసె నెంతయుం
గ్రూరము లైనయమ్ములను • గుర్వగ దానవు లుత్సహింపఁగన్. 25
ఉ. మాలిశరంబు లొక్కమొగి•ముంచుక గప్పినమాడ్కిఁ గప్పదుం
గూలఁగ సేసె వానిరథ•ఘోటములన్ హరి వాఁడు గ్రక్కున
న్నైల్యలతటంబు డిగ్గుమృగ•నాథుక్రియన్ గద వుచ్చికొంచు నా
భీలగతిన్ రథంబు డిగి • భీమజవంబున నంట నార్చుచున్. 26
క. పఱతెంచి కదియఁబడి యే,డ్తెఱ వ్రేసిన మోము దాఁకి • తిరిగ గరుడి య
త్తఱిఁ జక్రంబున హరి పెడ, మఱి వైచెను దనుజుననుజు•మస్తకము ధగన్.

మాల్యవంతుఁడు విష్ణువు, నోడి పాతాళముఁ జొచ్చుట.

శా. మాలిం జంపిన మాల్యవంతుఁ డుదితా•మర్షప్రకర్షంబునం
గారాగ్నిప్రతిమానుఁ డై నిజభుజా•గర్వంబు మై లీల నుగ్
మీలజ్జ్వాఁకరాళశక్తిఁ గొని మే•మే తాఁకి వక్షస్థలిం
గీలించెం జలదంబుపై మెఱుఁగుమా•డ్కిన్ శౌరికిం జెన్నుగాన్. 28
క. ఆశక్తియె కొని క్రమ్మఱఁ, గేశవుఁ డసురేంద్రునైవ • గిరిపైఁ బడుతీ
వ్రాశనిచాడ్పున వక్షో,దేశంబునఁ బడిన నొచ్చి • ధృతి వాటించెన్. 29

ఆ. మూర్ఛవోక నిలిచి • మూఁడుమొగంబుల, శూల మెత్తికొని క•రాళవృత్తి
నడచి నెమ్మొగమునఁ • బొడిచె నింద్రానుజు, దేవతలమనంబు • దిగ్గనంగ. 30

క. పొడిచి పిఱిఁదిదెసకయి పో, యెడిదానవు వ్రేసె గద మ•హీధరుఁడు గడున్
వడిఁ బక్షంబులఁ బొరిఁబొరి, నడిచెను విహగాధిపతియు • నత్యుగ్రముగాన్. 31

సీ. గద దాఁకి మూర్ఛిల్లి • గరుడుని యెఱకల, గాలిచే దవ్వుగఁ • దూలిపోయి
తెప్పిఱి లేచి నల్•దిక్కులు గనుఁగొని, పాఱియుఁ జచ్చియు • బయలుపడ్డ
బలములోపలఁ జేయఁ • గలవారి బంధుల, దొరలను గానక • బరవసంబు
దక్కి తమ్ముండును • దాను నొండొరువులఁ, జూచు చున్నంతనె • వీచె గరుడి

ఆ. పక్షమారుతమునఁ • బరిపరి యైనయా, సేనతోడఁ గూడి • దానవేంద్రుఁ
డాకులముగఁ జొరుపు•టాకులచాడ్పునఁ, ద్రిప్పికొనుచు నెగసి • తెరలి పఱవ.

క. అమ్మెయిని నోడి తానుం, దమ్ముఁడు హతశేష మైన•దానవబలముం
గ్రమ్మఱి తమవచ్చినమా,ర్గమ్మునఁ బాఱెను విహంగ•గమనుం డెగవన్. 33

మ. కడువేగంబున లంక కేగి తమదో•ర్గర్వంబు దైత్యారిచేఁ
బడి భంగంబునఁ బొందినన్ భయభర•భ్రాంతాత్ము లై యందునుం
దడయన్ బెగ్గిలి బృంద మెల్లఁ గొని పా•తాళంబు క్రిందం జొరం
బడి రా దేవమునీంద్రకోటికి నన•ల్పప్రీతి నంధిల్లఁగాన్. 34

అగస్త్యుఁడు రాముని రావణాదులకథ దెల్పుట.

క. వనజాక్షుఁ డొకఁడు వెలిగా, దనుజుల నెవ్వరికి గెలువఁ • దలఁపఁగ నగు నిం
ద్రుని కప్పుడు తమ్ముఁడ వై, తనయుఁడ వై తివుడు నీవు • దశరథపతికిన్. 35

ఉ. సత్త్వరజస్తమోగుణవ•శస్థితిఁ గైకొని నీవ లీల బ్ర
హ్మత్త్వము దాల్చి లోకముల • కన్నిటికిన్ జననం బొనర్తు వి
ష్ణుత్త్వము దాల్చి వానికి మ•నోజ్ఞతమస్థితి వృత్తిఁ జేర్తు రు
ద్రత్త్వము దాల్చి వాని కుచ్ఛి•తంబుగ సంహృతిఁ గూర్తు రాఘవా. 36

ఉ. సాధులఁ గావ దుష్టజన•సంహరణం బొనరింప ధర్మముల్
బాధలఁ బొందకుండఁ బరి•పాలనసేయఁ దలంచి యాత్మమా
యాధృతిఁ బుట్టువుం బనుల • నాదర మొప్పఁగఁ దాల్చి పొల్చుటన్
మాధవ మర్త్యుఁ డండ్రు నిను • మందమతుల్ భవభావరూఢు లై. 37

తే. అధిపతి సాలకటంకటు • లనఁగఁ జనిన, నాఁటివారుఁ బౌలస్త్యు లను•నాఁగఁ బరఁగు
నేఁటివారు సమానులు • నిక్క మరయ, బాహుబలమున నాహవ•దోహలమున.

మ. అనినన్ రాఘవకుంజరుండు మునినా•థాగ్రేసరుం జూచి యి
ట్లనియెన్ మాల్యవదాదివృత్తము ప్రసం•గాధీన మై పుట్టె నే
మును మీచే వినురావణాదులకథల్ • ముట్టం బ్రశంసింపుఁ డా
తనిఁ దత్సోదరులం దనూజు వినఁ జి•త్తం బుత్సుకం బయ్యెడిన్. 39

ఆ. రాముఁ డిట్టు లడుగ • నా ముని సెప్పెఁ బా, తాళభువనమున మ•దం బడంగి
యున్న యా సుమాలి•యొకనాఁడు సౌందర్య,వినయమహిత దనదు•తనయఁ జూచి.

ఉ. రూపగుణంబులందు నను•రూపత గల్గువరుండు దీనికిం
జేపడు నొక్కొ పుత్త్రిలఁ బ్ర•సిద్ధులఁ బల్వురఁ గాంచు నొక్కొ ల
క్ష్మీపరిణామహృద్య మగు•జీవన మక్కట గల్గు నొక్కొ యీ
ప్పాప మదన్వయక్రమముఁ • బాత్రముఁ జేయు నొకో పొగడ్తకున్. 41

క. ఈలోకంబున నరసితి, మే లెల్లెడ వరునిఁ గాన • మేదిని కరుగం
జాలక యున్నను బోవదు, బాలికఁ గొని పోవ వలయుఁ • బరిణయమునకున్.

మ. అని యుల్లంబున నిశ్చయించి సుకుమా•రాకార నా కైకసిం
గొని వేడ్కన్ మహి నెల్లెడం దరిగి ర•క్షోనాథుఁ డెం దైన న
ల్లునిఁ గల్యాణగుణోత్తరుం బడయ కే•ట్లుం బోవఁ బొమ్మంచు న
ల్లనఁ జేరెం దరుపోతకాంత మగుపౌ•లస్త్యాశ్రమోపాంతమున్. 43

ఆ. అచటఁ గనియెఁ దండ్రి • నతిభక్తి వీడ్కొని, ఘనవిమాన మెక్కి • యనుపమాన
మహిమ వెలయఁ బురికి • మగుడఁ బోవఁగ ధనా,ధ్యక్షు రుచిరహార•ధవళవక్షు.

క. కనుఁగొని సుమాలి యితనిం,గనఁ మునిచంద్రునకు నిత్తుఁ•గన్నియ నని సం
జనితకుతూహలుఁ డై యు,వ్వనితకు నిట్లనియె గార•వంపుఁబలుకులన్. 45

చ. తగినవరుండు నీకు వని•తా విను విశ్రవసుండ యాతఁ డా
ర్యగుణవిభాసి యమ్మునిజ•నాధిపు పాలికి నీవు పోయి యిం
పుగ వరియింపు నీ కనిన • పుత్త్రిలచేత మదన్వయంబు రూ
పగు నిదె చూచితే ఘనుఁ ద•దాత్మజు నుజ్జ్వలవైభవోన్నతున్. 46

ఉ. నా విని తాను మున్ మన•మునం దలపోయువిధంబ తండ్రి సం
భావనఁ జెప్పినన్ వికచ•పద్మవిలోచన సంతసిల్లి యేఁ
బోవుట యుక్త మేని ముని•పుంగవు నాశ్రమ మెద్ది పోదు నే
నావుడుఁ జూపి సమ్మదము•నన్ సుత వీడ్కొలిపెన్ సుమాలియున్. 47

క. చని కైకసి పౌలస్త్యుం, గని వినయవిలాసభయవి•కాసవ్రీడా
జనితవికారసుభగనిజ, తనులత వెడవ్రాలఁ జతుర•తం బ్రణమిల్లెన్. 48

ఆ. మ్రొక్కి నిలిచి యతని • ముందట మేదిని,నంగుటమున నోరయు•చున్నఁ జూచి
యెచటనుండి రాక • యెవ్వనిసుత వేమి, పనికి నిందు వచ్చి • తనిన నదియు.

ఉ. ఏను సుమాలికూఁతుర ము•నీశ్వర మిమ్మిటఁ దండ్రిపంపునం
గానఁగ రాక యంచు నునుఁ•గాంతి దలిర్చెడిమోము వాంచుచుం
దా నటఁ జెప్పలేమి విది•తంబుగఁ జెప్పుట యైన నంకుర
శ్రీ నినుపారె విశ్రవసు•చిత్తలతం గరుణాస్వరూప మై. 50

క. ముని యమ్మానినియింగిత,మును నెఱింగియు దివ్యబోధ•మున నేర్పడ నె
ల్ల నరసి యల్లనినగవున, మునింగి మృదుమధురవాక్య•ముల ని ట్లనియెన్. 51

చ. జనకుఁడు గోరి నిర్మలవి•చారమునం దగ నిశ్చయించి ని
న్ననుమతిసేయ నీవును బ్రి•యంబున నిమ్యోడ కేగుదెంచు శై
ల్లను నగు నాదెసం దనయ•లాభముఁ గోరితి వియ్యకొంటి నే
ను నకట వేళ క్రూరము త•నూజులఁ గ్రూరులఁ గాంతు కామినీ. 52

చ. అనవుడు మీకృపం బడయు•నాత్మజు లుగ్రులు గాఁగఁ బాడి గా
దనవుడు నీదుసంతతికి•నంతకుఁ గొండొకవాఁడు శాంతుఁడై
వినయవివేకధర్మముల•విశ్రుతబుద్ధి వహించు మత్కృలం
బును భవదీయవంశమును•బూతము సేయు సరోజలోచనా. 53

క. అని యూఱడించి ముని య,వ్వనితం గైకొనియె నదియు•వల్లభచిత్తం
బునకుఁ దగుచరిత మన్ననఁ, గని సంతస మంది కొంత•కాలంబునకున్. 54

క. పదితలలుం గోఱలు నిరు,వదిచేతులు నిరులు గవియు•బలుమేనును గెం
పొదవిననయనంబులు న,స్మద మగుహృదయంబుఁ గలత•నయునిం గాంచెన్.

ఆ. కనినయప్పు డచటఁ•గడు నుగ్ర మగురక్త,వృష్టి గురిసె నుల్క•లష్టదిశలఁ
బడియె నఱిభులఱచెఁ•బిడుగులుర్విని బడి, మ్రోసె గాడ్పు నుడిసె•మాసెనినుఁడు.

క. మునివరుఁడు వికటుఁ డగుతన,తనయుకడకు వచ్చి వదన•దశకంబు గనుం
గొని వానికి దశవదనుం,డని యెడునామం బొనర్చె•నాసుతుపిదపన్. 57

సీ. అధికప్రమాణస•ర్వాంగఘోరాకారుఁ, గుంభకర్ణుం డను•కొడుకుఁ గాంచె
దంష్ట్రాపరస్పర•తాడనరచితసం,కుల శూర్పణఖ యను•కూఁతుఁ గనియె
నిట్టిసంతతిఁ గన్న•యిమ్మహాపాతకం,బునకుఁ బ్రాయశ్చిత్త•మనఁగఁ బ్రీతిఁ
బడసె విభీషణుఁ•బావనోజ్జ్వలమూర్తిఁ, గైకసి మునికృపా•గౌరవమున

ఆ. నిట్లు పుట్టి పెరుఁగు•నెడఁ బంక్తిముఖకుంభ,కర్ణు లెందుఁ గ్రూర•కర్ము లగుచుఁ
దిరిగి జంతువుల వ•ధింతురు ధర్మసం,ప్రీతిఁ బరఁగు నవ్వి•భీషణుండు. 58

ఆ. అంత నొక్కనాఁ డ•నంతవైభవముతో, ధనదుఁ డేగుదెంచు•తండ్రిపాలఁ
గారవమున నున్నఁ•గైకసి గనుఁగొని, చిన్నవోయి కొడుకుఁ•జేరఁ బిలిచి.

క. ఇతనిమహాసంపద సూ,చితె మీ రొక్కనిక పుట్టి•శ్రీతేజములం
దితఁ డిట్లుండఁగ నీ వి,ట్లతిహీనత నున్నఁ బురుషుఁ•డంద్రే నిన్నన్. 60

మ. తను ని ట్లాడినతల్లిమాటలకు మా•త్సర్యంబు చిత్తంబునం
దనరంగా దశకంధరుం డనియె ను•త్సాహంబు వాటించి యీ
తనితో సాటి యనంగ మే లన నముం•దశ్రీవిలాసంబు సే
కొని యీలోకము లెల్ల నేలుదును నీ•కుం జింత యిం తేటికిన్. 61

రావణాదులు తపం బొనరించుట.

క. అని గోకర్ణమునకుఁ జని, యనుజన్ములుఁ దాను నెదల • నజు నిలిపి తపం
బొనరించి రత్తెఱం గొన,రను జెప్పెద నీవు వినుము • రఘుకులతిలకా. 62

సీ. వేసవి గనగనల వేఁగుచట్రాతిపై, నగ్గి నల్గడ నుండ • నర్కుఁ జూచి
వానకందువను ది•వారాత్రములు జల,ధారల బయళులఁ • దడియు చుండి
సీతునఁ బెనుమంచు • శిరముపైఁ గురియంగ,నిష్ఠఁ గుత్తుకబంటి • నీర నిలిచి
ఫలముల వేళ్ళఁ • బత్రంబులను నీళ్ళ,లను గాలిఁగాలంబు • దనరఁ గడపి

ఆ. కుంభకర్ణుఁ డిట్లు • ఘోరంబుగాఁ బది, వేలవత్సరములు • సాల నియతి
మునిగణంబు సిద్ధ•జనమును వెఱఁగంది, తన్నుఁ దగిలి పొగడఁ • దపము సేసె.

తే. ఏకపదమునన్నైదువే• లేఁడు లుండి,యూర్ధ్వబాహుఁడై మోముమెత్తి•యుండెఁ బిదప
నైదువేలేండ్లు లిట్లు మ•హాతపంబు, ప్రియము గుందక చేసె వి•భీషణుండు.

చ. అనుజులనిష్ఠ మెచ్చక ద•శాననుఁ డుగ్రతపఃకుతూహలం
బునఁ ద్రిజగంబులం బొగడు • పొంపిరివోవ సహస్రవర్షముల్
సన నొకమస్తకంబుగ న•శంకతఁ దొమ్మిదివేలఁ దొమ్మిదిం
దునిమి హుతాశనుం దలలఁ • దుష్టునిఁ జేసె నజుండు మెచ్చఁగన్. 65

క. క్రమమున దశముఖుఁ డొగినొ,క్కముఖము చిక్కంగఁ బెఱము•ఖము లన్నియు న
గ్నిముఖంబున వేల్చియుఁ జి,త్తమునం దొకకొంకు లేక • తద్దయు నెమ్మిన్. 66

రావణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట.

చ. పది యగువేయి నిండుటయుఁ • బంక్తిముఖుండు మనంబునన్ ముదం
బొదవఁగ నిర్వికారమున • నున్నశిరంబును గోయఁ జూచినన్
వదనచతుష్టయుం బలర • వారిజసంభవుఁ డేగుదెంచి క
ట్టెదుర వరంబు వేఁడు మిదె • యిచ్చెద మెచ్చితి నంచు నిల్చినన్. 67

క. ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి దశకం,ధరుఁడు వినయ మొప్ప నిలిచి • తఱుఁగనితలపై
వెరవునఁ దనకరపద్మము, లిరువదియును మొగిచి యెల్ల • నిట్లని పలికెన్. 68

శా. దేవా విన్నప మాదరింపుము భయో•ద్రేకంబునన్ మృత్యువుం
గావం గోరు బహుప్రకారముల లో•కం బంతయుం గావునన్
దేవవ్రాతవియచ్చరప్రకరదై•తేయప్రజాదిక్రియన్
జా వేరూపున నాకు లేకునికి యి•ష్టం బాశ్రితశ్రీకరా. 69

క. ఏ నాబలవిరహితులగు, మానవులను సరకుసేయ • మది నెన్నఁడు నీ
యానమె జగతిం దక్కటి, హీనపుజాతులకు వెఱతు•నే పరమేష్ఠీ. 70

చ. అని తను వేఁడినన్ సరసి•జాసనుఁ డవ్వర మిచ్చి యొక్కమో
మున వినయావనమ్రుఁ డయి • ముందట నిల్చినపంక్తికంధరుం

ఆ. ధనదుఁ డగ్రజుండు • తదధీన మగులంక, యాసపడుట యుచిత • మగునె యనిన
నధికవినయమున మ • హామతి యైనప్ర, హస్తుఁ డిట్టు లనియె • నసురపతికి. 94

చ. తనయుఁడు తండ్రి యగ్రజుఁడు • తమ్ముఁ డనం జనునయ్య రాజ్యముల్
గొను నెడ శౌర్యలంపటుల • కుర్ మఱి చుట్టఱికంబు గల్గునే
యను వగనంతకుర్ రిపు నుదగ్రత సైఁచిన నింక నూరకుం
డ నగునె వేగ పోరికిఁ గడంగుము నీభుజదర్ప మేర్పడన్. 95

క. విను మున్న దితియు దితియును, ననఁ గశ్యపుభార్యలిరువు • రప్పాచెల్లెం
డ్రనిమిషుల నసురగణముం, గని రయ్యిరుదెఱఁగుఁ బగలు • గారే తమలోన్.

ఉ. దైత్యులు దర్ప మెక్కి వసు • ధాత్రల మంతయుఁ దారవిక్రమా
ధత్యమునం గొనం గని మదం బడఁగించి రసాతలైకసాం
గత్య మొనర్చె విష్ణుఁ డటు • గావున వారలతోడివైర మా
చిత్యవిహీనమే తడవు • సేయకు దాయకు నల్గు మిత్తఱిన్. 97

తే. ఇట్లు పలికినపలుకుల • కియ్యకొని సు, మాలి సందియ మేటికి • మాకు నెల్లఁ
బ్రభువ వీవ లంకాపుర • పతివి నీవ, పనుపు మొకదూత నాతని • పాలి కనిన. 98

చ. ధనదునియొద్ద కేగి యుచి • తంబుగఁ బల్కి పురంబుఁ బాసి పొ
మ్మని మును చెప్ప కోఱడము • లాడిన మద్భుజశక్తి యంబుజా
సనవరశక్తి మాలబల • శక్తి యెఱుంగఁగఁ జాటి చెప్పి ర
మ్మని చతురాభిభాషణుఁ బ్రహస్తునిఁ బుచ్చె సురారి లంకకున్. 99

చ. చని యతఁ డాతనిం గని య • సంభ్రముఁ డై సమయోచితంబుగా
వినయము సేసి దేవ యొక • విన్నప మిప్పరి తొల్లి దైత్యనం
శనిజనివాస మానదుమ • శార్జితంబునఁ బాసి పోయి రా
దనుజుల దిప్ప నీయనుఁగుఁ • దమ్ముఁడు గ్రమ్మఱ నిన్ను వేఁడెడున్. 100

క. దశవదనుం డనుజుం డను, యశ మల్పమె నీకుఁ గిన్న • రాధిప రక్షో
వశముగ లంక విడిచి యన, దృశబంధుప్రీతి సేయు • దృఢముగ ననినన్. 101

తే. పురమునక కాదు నాదగు • సిరికిఁ బరిజ, నమున కొరులెవ్వ రొడయులు • నాకు నేడు
గడయు నాకూర్మితమ్ముఁడ • కాక దీని, కడుగ నేటికి రమ్మను • తడయ కిపుడ.

క. అని యతనికి సాదరభో, జనవిధి యొనరించి వస్త్ర • చామీకరవా
హనభూషణాదివస్తువు, లనేకములు ప్రీతి నొసఁగి • యానన మలరన్. 103

క. తగ వీడుకొలిపి ధనదుఁడు, వగ మనమునఁ గూర విశ్ర • వసు పాలికి శీ
ఘ్రగతిం జని యమ్మునిపద, యుగళంబున కెరఁగి సవిన • యోక్తిపరుం డై. 104

చ. అమరవిరోధిపంపునఁ బ్ర • హస్తుఁడు లంకకు వచ్చి నాకుఁ గా
ర్యమ్ముఁ దగఁ జెప్పినట్లు పుర • మాతని కిమ్మని యాడె నాడినన్

నముచితమైనచందమునఁ • జక్కనిమాటల బాంధవంబుతో
నమగుడ వానిఁ బుచ్చి ముని• నాయక మీకు నెఱింగింప వచ్చితిన్. 105

తే. ఏమిపురుషార్థములుఁ జేయు• నెడల నెపుడు, మీయనుజ్ఞయ నాకును• ధ్యేయమగుట
నరసి మీదివ్యగిత్రాన • నవధరించి, చేయు గలపని యెయ్యది • చెప్పఁ డనిన.

శా. మున్నీకార్యము వాఁడు నన్నడిగినన్ • మో మీకు కోపించి మీ
యన్నం బుణ్యచరిత్ర నేన మును లం• కాధీశ్వరుం జేసితిం
జన్నే వానిపరాభవంబునకు ను•త్సాహంబు సేయుంగ నీ
కన్నన్ మోములు గంటువెట్టుకొని కో•పాయత్తుఁడై యుత్తఱిన్. 107

ఉ. దిగ్గన లేచి పోదు మొ గణు•తింపక వాఁడు విరోధలబ్ధికై
యగ్గలికంబునన్ మనల • నందఱఁ జీరికిఁ జేకొనండు న
మ్యగ్గురుభక్తిధర్మరుచి• మాన్యవివేకము లెంతదవ్వు నీ
కెగ్గొనరింప కుండఁ బుర • మిచ్చి తొలంగుము చాటి చెప్పితిన్. 108

సీ. ఇంద్రాయుధద్యుతు • లెసఁగఁ జూడ్కికి రమ్య, ణీయంబులైనమ•ణిస్థలములు
సిద్ధగంధర్వాది• సేవ్యంబులైనయ, చ్ఛోదకంబులఁ జెలు•వొందు నదులుఁ
బల్లవపుష్పసం•పద లుల్లసిల్లంగ, రమ్యంబులైనయా•రామములును
నంబుజకుముదము•త్తంసికావితతుల, రుచిరంబు లయినవ•రోవరములు

తే. గలిగి యొప్పు మిగులఁ • గైలాసశైలత, టంబునందుఁ బురవ•రంబుఁ జేసి
కొని వసింపు మచట • ననుచరసహితమై, దివ్యభోగలీల • తేజరిల్ల. 109

క. అని విశ్రవసుఁడు చెప్పిన, విని వైశ్రవణుండు లంక • విడిచి పరిజనం
బును దాను రజతగిరికిం, జని యొకపుర మలక యనఁగ • సంపాదించెన్. 110

రావణుఁడు లంకం బ్రవేశించుట

తే. అంత నక్కడ మగుడఁ బ్రహస్తుఁ డరుగు
దెంచి విత్తేశుఁ గాంచిన• తెఱఁగు నచటఁ
దాను బల్కిన క్రమమును • దాని కాతఁ
డన్న చందంబుఁ జెప్పె ద•శాననునకు. 111

క. విని యయ్యవిచారంబులు, దన కేటికి వెడలఁ గాక • దాడిమెయిం బో
యిన గాసిగాఁడె యింతక, చనుఁ జూ వెఱచునఁట నిలువ • నందియు మేలా.

మ. అని బాహాబలగర్వనిర్వహణవి•ద్యాపారగుం డైనయా
దనుజాధీశుఁడు వైర మెత్తి బలముం • దానున్ వెసం బోయి పో
యి నిజావాసముఁ బాసి విత్తపతి పో•యెం బోయె నా వించుఁ జే
ర్చినయాద్ధత్యము నిత్యమైన విజయ•శ్రీవిభ్రమోద్భాసి యై. 113

ఉ. లంకకు నేగి రాజ్యసుఖ•లంపటుఁ డై యభిషేకమంగళా
లంకృతమూర్తిఁ జేకొని చ•లంబు బలంబును నుల్లసిల్ల ని

శ్శ్లాఘిత రాక్షసాన్వయభుజావిభవం బలరన్ జగద్భయం
బంకురితంబు చేసెఁ దొలఁ గాఁడెడువీరరసంబు పెంపునన్. 114

తే. ఇట్లు లంకాపురము వేడ్కఁ నేలె సకల
దనుజలోకంబు సేవింప ననుజసహిత
ముజ్జ్వలశ్రీసమేతుఁ డై యుల్లసిల్లు
చుండి యాదశకంధరుఁ డొక్కనాఁడు. 115

శూర్పణఖను బెండ్లిచేయుట.

కం. దర్పోన్ముఖయౌవనకం, దర్పాప్తిసముజ్జ్వలాంగిఁ దనచెలియలి నా
శూర్పణఖఁ జూచి యోగ్యవ, రార్పణసమయ మని తలఁచి యనుజన్ములతోన్.

ఆ. కాలకేయవంశకరుఁడు విద్యుజ్జిహ్వుఁ, డతులబలుఁడు సుందరాంగుఁ డతని
కిత్త మెల్లభంగి నిత్తన్వి నని తగ, నాడి కార్యనిశ్చయంబు సేసి. 117

కం. దనుజపతి యున్ననగరం, బునకుం దగువారినపుడ పుచ్చి యతని రాఁ
బనిచి సబహుమానంబుగ, నొనరించెం బరిణయము మహోత్సవలీలన్. 118

ఆశ్వాసాంతము.

చ. నిరుపమమూర్తి వైరిరథినీసమవర్తి వివేకవైభవ
స్ఫురితవిచారుఁ డుజ్జ్వలయశోమణిహారుఁడు ధర్మసంగ్రహా
దరపరతంత్రుఁ డార్యజనతామతమంత్రుఁడు వంశవారిజా
కరనవసూర్యుఁ డస్ఖలితగౌరవవర్తనధుర్యుఁ డిమ్మహిన్. 119

కం. కవిలోకవనవసంతుఁడు, యువతీనూతనజయంతుఁ డుదయానంతుం
డు వినయధనవంతుఁడు దానవినోదైకాంతుఁ డమలినస్వాంతుఁ డిలన్. 120

మాలిని. అమరశిఖరిహేలాహారిధైర్యుం డవార్య
క్రమభుజబలదృప్తారాతిసంహారుఁ డంహ
శ్శమనవినుతిపాత్రాచారగణ్యుండు పుణ్యో
ద్యమవిరచితలోకాత్యంతహృత్పర్వుఁ డుర్విన్ 121

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

చతుర్థాశ్వాసము.

రమణీయుఁ డుపాసక
నారాయణుఁ డాదిధరణి•నాయకసామ్యో
దారచరిత్రుఁడు కులని
స్తారకసంభవుఁడు మనుమ•జనపతి యెలమిన్. 1

రావణకుంభకర్ణవిభీషణులు పెండ్లాడుట.

క. ఆదశకంధరుఁ డఖిలవి, నోదంబులఁ దగిలి నిత్యా•నూత్నవిహారా
మోదితుఁ డగు చుండి మృగ, వ్యాదరమున నేగి కాన•నాంతరభూమిన్. 2

క. ఒకమార్గంబున రా మయుఁ, డొకకన్నెయుఁ దాను నచట • నొయ్యన చను దే
నకుటిలశాంతోదాత్త, ప్రకృతి యగుట చూచి యెఱిఁగి • రాక్షసపతియున్, 3

ఉ. గారవశాంతమూర్తిఁ దగఁ•గైకొని మార్గముక్రేవ నిల్చి య
చ్చేరువఁ బోవ నద్దనుజుఁ • జేరఁగఁ బోయి మహాత్మ యిట్లు కాం
తారములోనఁ బోకకుఁ గ•తంబును నీ లలితాంగిపేరు నీ
పేరును దీనిజన్మమును • బ్రీతిఁ దగంగ నెఱుంగఁ జెప్పవే. 4

చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లను మ•హాపురుషా మయనామధేయుఁడన్
దనుజుఁడ హేమ నాఁ బరఁగు•దానిఁ బయోరుహవక్త్రి నప్సరో
వనిత నమర్త్యు లిచ్చిన వి•వాహవిభూతివహించి నెమ్మిమైఁ
దనయుల నిద్దఱం గని ము•దంపడి కాంచితి సీతలోదరిన్. 5

తే. అగ్రతనయుండు మాయావి • యనఁగ వాని
యనుఁగుఁదమ్ముఁడు దుందుభి • యనఁగ బరఁగు
దీనిపేరు మందోదరి • దేవ యిమ్మ
గాయతాక్షికిఁ దగువరు • నరయఁ దలఁచి. 6

మ. జగతిం గ్రుమ్మరువాఁడనై కడఁగి యీ•చంద్రాస్యఁ దోకొంచు నే
ను గరం బుత్సుకవృత్తిఁ బోక యిది హృ•న్మోదంబు సంధిల్లె నీ
దగుసల్లాపరసంబు పెంపునఁ బ్రియం • బంతంతకుం బేర్చున
ట్లుగ నీయన్వయనామధేయములు విం•డుం జెప్పు నా కేర్పడన్. 7

క. నావుడు మద మందియితం, డీవారిజనయన నాకు • నీ వెదఁ గోరెం
గావలయు నని తలంచి మ, హావినయపరుండువోలె • నతఁ డిట్లనియెన్. 8

క. నాకుం బ్రపితామహుఁ డా, లోకపితామహుఁడు తండ్రు•లుం బౌలస్త్యుల్
మీకె నసఁబూన నేరగు, ణాకల్పా వేదములు చి•రాభ్యస్తంబుల్. 9

ఉ. పేరు దశాననుండు కృప• పెంపున నాదుతపంబుసొంపునన్
వారిజసంభవుం డొసఁగె • వారిరి యైనవరంబు లిప్పు డిం
పారెడులంక నాకు నెల•వై మహనీయవిభూతి నుండుదున్
దారపరిగ్రహంబు సకృ•తం బిటముందట నన్నుఁ బ్రీతుఁ డై. 10

తే. క్రూరుఁ డగుట యెఱుంగక • కోరియిచ్చెఁ, గన్యనప్పుడమయుఁడుద•క ప్రదాన
సహితముగ వీటి కరిగి యు•త్సవముతో ని, వాహమయ్యె నద్దానవ•వల్లభుండు.

క. తనసుతు లని యమ్మయుచె, ప్పినమాయా-వియును దుందు•భియు సమరముఖం
బున వాలిచేత నీల్గుట, లినతనయుఁడు సెప్పె రఘుకు•లేశ్వర నీకున్. 12

క. ఒకయోధముఖ్యు నని నం,తకు నైనను గీటడంచు • దాని నమోఘ
ప్రకృతి యగుశక్తి నిచ్చెను, వికసిల్లుచు మయుఁడు దనుజ•వీరాగ్రణికిన్. 13

క. కోరి వివాహం బయ్యెను, గారవ మెసఁగంగఁ గుంభ•కర్ణుఁడు దళదం
భోరుహలోచన యగున, వ్వైరోచనికూఁతుకూఁతు • వజ్రజ్వాలన్. 14

ఆ. సరమ యనులతాంగి • శైలూషతనయఁ గ, పోలచంద్రబింబఁ•బులినజఘన
హరిణశాబనయనఁ • బరమోత్సవంబునఁ, బెండ్లియయ్యె నవ్వి•భీషణుండు. 15

మేఘనాదుని జననము.

క. పడపడి మందోదరి స, మ్మదమున సుతుఁ గాంచె నాక•మారకు నెలుఁగున్
మదదిగ్దంతావళములు, బెదరఁ జెలఁగె మేఘనాద • భీకరభంగిన్. 16

క. దనుజేంద్రుండును జత్తం, బున నెంతయు సంతసిల్లి • పుత్రకునిఁ గనుం
గొని మేఘనాదుఁ డనఁగా, ఘనరూపం బయిననామ • మప్పుడు వెట్టెన్. 17

ఆ. పిదప నింద్రజి యనుపేరుఁ • బెంపుఁ బడసె, నద్దశాననందనుఁ•డభిమతముగ
దానిఁ బదపడి చెప్పెద • మానవేంద్ర, వినుము తరువాతికథలు స•విస్తరముగ.

ఉ. ఆసమయంబునన్ సరసిజాసనుపెట్టినచొక్కు కుంభక
ర్ణాసురు మోమునం గదిరె• నాతఁడు నగ్రజు వేఁడె గాఢని
ద్రాసుఖయోగ్యమందిరము • రాక్షసపంక్తివరుండు నిచ్చెఁ గై
లాసముపోలెఁ బ్రాంశుధవ•ళం బగునూత్ననికేతరత్నమున్. 19

క. అందు నివాసస్థానము, నం దల్ప మనల్పముగ నొ•నర్చిన నిద్రం
బొంది బహువత్సరంబులు, నిందితదురితాబ్ధిలో ము•నిఁగి యుండంగన్. 20

రావణుఁడు దేవతలు మొదలగువారిని బాధించుట.

శా. దేవోద్యానము లీల మై నఱకు బాధించు న్మునిశ్రేణి నా
నావిప్రావలిఁ బట్టి తెచ్చి తిను బాన్నంబుల్ సురస్త్రీలకుం
గావించుం గ్రతువైభవంబులకు విఘ్నం బాచరించుం దశ
గ్రీవుం డప్రతిమప్రతాపపరుషక్రీడాకలాకల్పుఁడై 21
సీ. మదమున నలిరేఁగి సదులు సొచ్చి కలంచి, యాడు సుద్ధతగంధహస్తిలీల
బలమునఁ జెలఁగి కాననల కేగి రూపఱ, విఱుచు మహావాతవిభ్రమమున
బెడిదంపుఁదనమునఁ గడఁగి శైలమ్ములు, పొడిపొడి సేయు దంభోళిభంగి
నొడలిపెంపున వీచి జడనిధు లిక్కడ,క్కడ వైచు మంథనగంబుకరణి
తే. గరుడగంధర్వయక్షకిన్నరులఁ గన్నఁ, జెఱలు వట్టి యాడించు నశేషలోక
భీకరము లగువిధములు పెక్కు సేయు, గర్వ మెదుగంగ నాదశకంధరుండు.

కుబేరుఁడు దూతను బంపి రావణునకు బుద్ధి సెప్పించుట.

క. అత్తఱి నత్తెఱఁ గెల్లను, విత్తేశుఁడు గలయఁ గనియు వినియుం గరుణా
యత్తమతి యగుట దూతం, బుత్తెంచె దశాననునకుఁ బుద్ధులు సెప్పన్. 23
క. చనుదెంచి దూత ముందఱ, గనియె విభీషణు నతఁడుఁ గడువేడుక న
ద్ధనపతిసేమ మడిగి పరి,జనములఁ వేర్వేఱ యడిగి సంభావించెన్. 24
ఉ. వచ్చినకార్య మారసి యవక్రచరిత్రుఁడు దానవేశ్వరుం
జెచ్చెరఁ గానిపించె నెడసేయక దూత వినీతవేషుఁడై
చొచ్చి ధరాతలం బురము సోఁకఁగ నానతుఁడై యుపాయనం
బిచ్చి కరప్రదర్శితమహీం దగ సంకుచితోపవిష్టుఁడై. 25
శా. దేవా దేవరతోడఁబుట్టువు కృతార్థీభూతచేతస్కుఁడై
నీవిఖ్యాతికి సంతసిల్లు సహజస్నేహంబు నీయందు నీ
శ్రీ వెంపారుటఁ గోరు నీమహిమఁ బ్రార్థించు న్మదిం గావునన్
దేవేంద్రాదులచంద మొప్ప దని యుద్దేశించి నీయొద్దకున్. 26
తే. నన్నుఁ బుత్తెంచెఁ దనవచనములు గాఁగఁ, జెప్పుమని కొన్నిబుద్ధులు సెప్పి వాని
నవధరింపు మొకించుక యవసరంబు,నాకు దయసేసి కార్యవివేకచతుర. 27
చ. జగములకుం బ్రతాపము ప్రశస్తముగాఁ బ్రకటించుమాత్రకుం
దగ వగు నిప్పు సేసినవిధం బిటమీఁద నిజాన్వయోచితం
బుగ నొనరింపు ధర్మము దపోవిభవంబునఁ గాదె యింతపెం
పు గనుట లంకకై మనకుఁ బుట్టినముందటిహాని సాలదే. 28
చ. మునిజన మెల్ల దుర్దశల ముచ్చిరి యుండుటఁ జూచి యప్సరో
వనితలయార్తిఁ జూచి క్రతువర్గముదైన్యముఁ జూచి నామనం

బనఱుపముఁ దల్లడిల్లెడు దశాననదుష్టచరిత్ర మింక నై
నను నిది మాని సత్పథమునం జను దూఱు లడంగు నంతతోన్. 29

తే. ఇంతకాలంబు నేఁ బోయి హిమనగమున, శాంకరం బగుధర్మంబు సలుపుచునికి
నెఱుఁగ నైతిమ్ముగుడవచ్చి యెల్ల నెఱిఁగి, యెఱుఁగఁ జెప్పితిహితమున నెఱిఁగినంత.

క. ఇది నా కానతియిచ్చిన, పదకము గలరూపు విన్నపము సేసితి నీ
హృదయంబునఁ గైకొను మొం, డుదలంపులు దక్కు మనవు డుం గుపితుం డై.

క. ఆతఁడు నీకుం దగు నీ, వాతనికిం దగుదు మీర లక్కట దొరయుం
దూతయు నఁట వచ్చుటయు భ, యాతురతం గఱపి పోవ నఁట యిది పోలున్.

ఉ. బుద్ధులు సెప్ప నెల్ల నటు వోవఁగనిమ్ము ధనాధిపుం దప
స్సిద్ధికిఁ బోయి వచ్చె నని చెప్పితి వత్తెఱఁ గెట్టి దంతయున్
శుద్ధిగఁ జెప్ప మన్న సురసూదనుపల్కులు చూడ నిట్లసం
బద్ధము లైనదూత యెడఁ బాసియు దిట్టఁడు గాన నిట్లనున్. 33

ఉ. అర్థవిభుండు వోయి తుహినాద్రిఁ దపం బొనరింపఁగా విహా
రార్థము వచ్చినన్ గిరిసుతాన్వితు నీశ్వరుఁ గాంచియున్ వర
ప్రార్థన సేయఁ డయ్యె నతఁ డాతఁడు దానికి మెచ్చి యిచ్చె స
ర్వార్థవిధాయకం బయిన యాత్మసఖత్వము నిశ్చలంబుగన్. 34

తే. వామపార్శ్వాభిగతు లగు వారి తేజ, మడరి యద్దెసలోచన మతని కపుడు
పింగళం బైనవా రేక పింగళుండ, వనఁగఁ బరఁగుము జగములనిరి ధనదు.

ఉ. అత్తెఱఁ గెల్ల నిట్టిద మహాత్మ శుభంబు సధర్మవృత్తి కా
యుత్తము నూవె యిమ్మెయి నహంకృతి సత్త్వము గాఁ దలంతురే
యుత్తము లక్కటా చెడుట కోపక చుట్టము బుద్ధి సెప్పినం
జిత్తమునందు సైరిపు సేయుమి గర్వము గాక కర్జమే. 36

తే. అనిన నిరువదికన్నుల నడరు కెంపు, పద్మవనగతబాలాతపంబుఁ బోల
భ్రుకుటివికటలలాటవిస్ఫూర్జదుగ్ర, కోపభీకరుఁ డగుచు రక్షోవిభుండు. 37

క. ఏమేమీ ననుఁ జెడు దని, నా ముందటఁ గొంకు లేక నాలుకతుద కీ
వీమాట దెచ్చితజువర, మేమిగఁ దలఁచితొకొ నీకు నిది విధి యనుచున్. 38

క. కేసరము లదరుహరిక్రియ, మీస లదర లేచి దూత మెడ దునియఁగ సిం
హాసనముకేలన నున్నము, హసి వెఱికి వ్రేసె దమ్ముఁ డడ్డము సొరఁగన్. 39

ఆ. ఆవులించుతలయు నడరెడునట్టయుఁ, జూచి ప్రీతుఁ డగుచు సురవిరోధి
యచటిడింభతతికి నాఁకలిమడవుగా, నిచ్చి యాగ్రహమున నిట్టు లనియె. 40

శా. రక్షోవంశహితోపదేశ మను పేరన్ వీనిఁ బుత్తెంచె నా
యక్షాధీశ్వరుఁ డీశుతోఁ దనకు సఖ్యం బైన తేజంబు రా

జ్యక్షోభంబుగ లంకఁ గొన్నమనయ•న్యాయంబు సెప్పన్ సురా
దిక్షుద్రవ్యవసాయహేతు వగుభీ•తిం జూపి జంకింపఁగన్. 41

ఉ. నిక్కము నట్లు కాన తగు•నీతిపరు ల్పొర లుక్కివంబునన్
మిక్కిలి దైనవారి నియ•మింపక తక్కుదురే ధనేశ్వరుం
డక్కట లెన్న సేసె నడి•యాన సెడన్ దిగధీశుఁ డొక్కఁడుం
ద్రిక్కక యుండఁ ద్రుళ్లడఁపఁ • ద్రిమ్మరఁ బోవలసెం గ్రమంబునన్. 42

రావణుఁడు కుబేరునిపై దండెత్తి పోవుట.

ఉ. కావున మున్నుమున్న యల•కాపుర మేర్చి ధనేశు నోర్చి య
క్షావలిపె రడంత మని • యప్పుడ యుద్ధవిధిన్ సమగ్రనా
నావిధసైన్యభూరిభర•నమ్రవసుంధరుఁ డై పురీసరి
ద్గ్రామమహాటవు ల్గడచి • రాజతశైలముఁ జేరఁ బోయినన్. 43

తే. యక్షు లంతంతఁ జూచి ధ•నాధిపునకు, రాక్షసేశ్వరుసైన్యంబు • రాక చెప్ప
నతఁడు గ్రక్కున సేన లా•యితము చేసి, బరపసంబునఁదలపడఁ•బంచుటయును.

క. ధనదుబలము దనుజబలము, ననువునఁ దలపడఁ గడంగి• యార్చుచుఁ దాఁకెన్
ఘనఘోషభీషణము లగు,వననిధు లొండొంటితోడ• వడిఁ దాఁకుగతిన్. 45

యక్షరాక్షసులయుద్ధము.

శా. జ్యానాదంబు నిశాతహేతిపటలీ•సంఘట్టరావంబు ఘం
టానిక్వాణసమేతబృంహితము గా•ఢస్ఫారహేషాసము
త్థానోపేతఖురాహతధ్వనియు సాం•ద్రం బైనభేరీపటు
ధ్వానం బేర్పడ దయ్యె నయ్యెడ బల•ద్వంద్వంబునం దేమియున్. 46

ఉ. అందును నిందుఁ జేయఁ గల • యట్టిభటుల్ దలపడ్డ సైన్యముల్
గ్రందుగ నొక్కపెట్ట తమ•కంబునఁ బోరుట చూచి కైకసీ
నందనుఁ డిమ్మెయిన్ సరి పె•నంగుట సైఁపక వచ్చి వీఁకఁ దాఁ
కెం దనమోములన్ నఱలఁ • గీల లుదగ్రత వజ్రదంష్ట్రి యై. 47

క. ఏటున వాటున వ్రేటునఁ, బోటున దశముఖుఁడు రౌద్ర•ముగ నఱుముటయున్
లేటమొగమువడి యక్షులు, కోట జొరంబాఱి రసుర•కోటి యెగవఁగన్. 48

క. తోలుకొనిపోయి దనుజులు, కైలాసతటంబుబయలు • గైకొనఁ జన నా
భీలశరనిహతి వారలు, గూలఁగ సంయోధకంట•కుఁడు వడిఁ దాఁకెన్. 49

ఉ. ఏచినదైత్యసైన్యముల • నెల్లను ద్రుళ్లడఁగించి యిట్లు శౌ
ర్యోచితలీలఁ గ్రాలి సమ•రోద్ధతి మైఁ దమసేనఁ జూచి చే
వీచుచు వచ్చుయక్షుఁ గని • వీతభయుండు దశాస్యమంత్రి మా
రీచుఁ డుదగ్రుఁ డై గిరి గి•రిం దగ మార్కొనుమాడ్కిఁ దాఁకినన్. 50

క. ఇరువురశరజాలము లొం, డొరువులతురగములు సూతు • లురుకేతనముల్
గురువలిక్రియఁ బడఁ గూల్చుచు, నెరగలిదిచ్చుగతిఁ గప్పె • నిరువాఁగుపయిన్.

ఉ. యక్షుఁడు దానవుం గదిసి • యార్చి దగం గద బిట్టు వ్రేసినన్
రాక్షసుఁ డీడఁబోక భిదు • రప్రతిమానమహాసి వ్రేసె ధూ
మ్రాక్షుఁడు నంతఁ గూడుకొని • యానుకవృత్తిఁ దగంగఁ జేసె ను
గ్రక్షురికాక్షతిం బ్రతిము • ఖంబున రక్తనదీప్రవాహముల్. 52

ఉ. దానవవీరు లిట్లు ధన • దప్రియభృత్యునిఁ గిట్టి నొంచినన్
మానము డిగ్గఁ ద్రావి గరి • మంబు దలంప కతండు వాఱినన్
సేనలు పెల్లగిల్లి పఱ • చెన్ దశకంఠుఁడు కోట డగ్గఱం
గా నడచెన్ మణిస్ఫురిత • కాంచనతోరణకాంతిఁ జూచుచున్. 53

ఉ. అట్టియెడన్ సురారిసుభ • టావళి వాకిట లగ్గసేసినం
గట్టుపకాసి దీర్ఘదృఢ • కాయుఁడు తత్పురిహారపాలకుం
డొట్టినమంటవోలెఁ గడు • నుగ్రతఁ బేర్చిన సూర్యభానుఁ డ
ప్పట్టునఁ దాఁకి దానవులు • పాఱుటయుం గదిసెన్ దశాననున్. 54

ఆ. వీఁకఁ గొండతోడఁ • దాఁకెమతగరును, బోలె గగనచరులు • భుజబలంబు
వొగడఁ బరిఘ ద్రిప్పి • యెగసి దశానను, వెడఁదయురము పెలుచ • నడిచియార్చె.

క. ఆసూర్యభానుఁ డీక్రియ, వ్రేసినయుప్పరిఘ దనుజ • విభుఁ డధికబలో
ల్లాసమునఁ బుచ్చుకొని పొడి, సేసె నసుకు లావ్వ నతని • శిర మొకవ్రేతన్.

క. నుగ్గయినయతనిఁ గనుఁగొని, బెగ్గలమున నచటిభటులు • పికపిక లైనన్
డగ్గఱి పిశితాశను లొక, మొగ్గర మై కోట సొర స • ముద్ధతు లయినన్. 57

మ. సమరక్రీడకు వచ్చె వైశ్రవణుఁ డు • త్సాహోగ్ర మై మాణిభ
ద్రముఖం బైనబలంబు మున్ వెడలఁ దూ • ర్యశ్రేణి గర్జిల్ల దు
ర్దమదోఃకాండవిమర్దితోద్ధతగదా • దండోద్భటుం డై పరా
క్రమలీలం బటువందివాగ్విభవసం • రంభంబు రంజిల్లఁగాన్. 58

క. ప్రకటబలు లమ్మహోదర, శుకసారణు లాదిగా న • సురవీరులునున్
భ్రుకుటిముఖు లగుచు యక్ష,ప్రకరముఁ దలపడిరి తూర్య • రవములు సెలఁగన్.

ఆ. దొరలు వెన్నుదన్ని • పరికొల్పి యిరువురుఁ • జేరఁజూచుచుండఁ • జెలఁగియుభయ
బలముఁ బోటులాడెఁ • జలమున నొక్కింత, యోలమానకొనక • యోలి నార్చె.

సీ. కీలాలజలముపైఁ • దేలుచు నవ్విన, ట్లున్నశిరంబు లొ • క్కొక్కచోట
నంగుళీయకరుచు • లడరంగ నెత్తిఁ బాసి, యున్నహస్తంబు లొ • క్కొక్కచోట
గుత్తులకోలఁదిక్కఁ • గృత్తంబు లై పడి, యున్నపాదంబు లొ • క్కొక్కచోట
నవయవభేదంబు • లమరక తునియ లై, యున్నగాత్రంబు లొ • క్కొక్కచోటఁ

తే. గమలమండంబు నాగలోకంబుఁ దలిరుఁ, బాన్పుఁ గల్పాంతపునజము బానసంబు
నింటిలోపలఁ బోలె నొప్పెనఁ గేఁజూడ, నపుడు యక్షనిశాటయుద్ధాంగణమున.

ఉ. అయ్యెడ మాణిభద్రుఁడుఁ బ్రహస్తుఁడు నొండొరుఁ దాఁకి ప్రేసియుఁ
బ్రయ్యఁగ మ్రోఁదియుం జదియ నైచియు నొచ్చి చనంగ నిమ్మెయిన్
డయ్యఁగఁ బోరి రంత వికటప్రముఖాసురు లంటఁ దాఁకినం
గయ్యము దక్కి యక్షుఁ డధికం బగునవ్వునఁ బెల్లగిల్లినన్. 62

ఆ. బలము పాయ యిచ్చి తొలఁగిన నలుకక, బరనసమున నర్ధపతి గడంగి
రథముఁ బఱపఁ బనిచె రాక్షసభటకోటి, యుఱుమ లేక పాటి తెఱపి యిచ్చె.

——కుబేరుఁడు రావణుని దూఱనాడుట.——

క. ధనదుఁడు గట్టెదురం దమ్మునిఁ గనుగొని సూతుఁ దురగముల నిలుపంగాఁ
బనిచి పులస్త్యతనయునం, దనుఁ డగుటకు సముచితముగఁ దా నిట్లనియెన్.

ఉ. ఏను హితంబు సెప్ప నిటు లేచి దురాచరణంబు లిమ్మెయిన్
మానవు రోగి చేఁ దయినమం దఱువుం దెవు లంటఁ దాఁకినం
గాని యెఱుంగఁ డప్డు ప్రతీకారము గల్గునె యట్లపోలె నీ
దైనానికృష్టవృత్తిఫల ముంది తలంచెదు గాక పిమ్మటన్. 65

ఉ. కార్యము లెందుఁ దార యవుఁగా దన నోపుదు రే సహాయులై
యార్యులు ద్రోచి చెప్ప నుభయప్రతిపన్నము లైనఁ గాక యీ
శౌర్యము పట్టి దుర్నయవిచారమునన్ వినయంబు దక్కఁ ట
స్థైర్యముఁ దేక యున్నె తుది దాఁకునె లోకవిరుద్ధవృత్తముల్. 66

తే. మేలు రెంటలోకంబుల మేల తెచ్చుఁ, గీడు సేసినఁ దప్పదు కీడ యగుట
దీని నా బాలగోపాల మైనజనము, సకలమును నెఱుంగు నీవొకఁడు దక్క.

చ. ఒకరునిమాటఁ బోక కడునుగ్రత నీవు సధర్ములైన వా
రి కలుగుచున్ సముద్ధతిఁ జరింపఁగఁ జూచుట దేవతాగణం
బకట మనంబులోన ముదమందుఁ జుమీ వెడమాట లింక నే
టికి రణకౌశలంబుఁ బ్రకటింపుము వచ్చితి సారెసారెకున్. 68

——కుబేరుఁడు రావణునితో యుద్ధము చేసి యోడిపోవుట.——

క. అనిన మఱుమాట వలుకక, దనుజేంద్రుఁడు ధనదు నస్త్రతతిఁ గప్పె నతం
డును బాణవృష్టి గురిసి య, శనిక్రియ నుగ్రముగ ననలశర మేసె వడిన్. 69

ఆ. అదరు లెగయ వచ్చు నాగ్నేయబాణంబు, రాకకంబుపతిశరంబుఁ దొడిగి
లాఘవమున నిజబలం బార్వ దశముఖుఁ, డనతిదూరమునన యాఱనేసె.

శా. శ్రావ్యం బై చెలఁగన్ గభీరమధురజ్యానాద ముద్దామవీ
రవ్యాపారనిరూఢతం బ్రతిశరారంభంబు మర్దించుచున్

సవ్యప్రౌఢి దృఢాపసవ్యగతి నా•శ్చర్యంబుగా నేయుచున్
దివ్యాస్త్రంబులఁ బోరి రిద్దఱును సాం•దృశ్యం బదృశ్యంబుగన్. 71

ఆ. ఏటు లాడి యాడి • యేడ్తెఱఁ గలిసి గ, దాప్రవీణబాహా•దండుఁ డయిన
ధనవిభుండు వ్రేసె • దశముఖుశిరము లం,దంద యక్షు లార్వ•నచల మద్రువ.

క. సురవైరి గినిసి యొక్కట, నిరువదిగద లెత్తుకొని ధ•నేశ్వరు నురమున్
శిరమును బరులుం గరములుఁ,జరణంబులుఁ జదియ మోఁదె • సరభసవృత్తిన్.

చ. కలయఁగ మేన శోణితము • గ్రమ్మఁగ లావఱి యొల్లఁబోయి కెం
దలిరుల నొప్పుచూతము మొ•దల్ నఱకన్ ధర వ్రాలునట్లు వి
వ్వాలుఁ డయి తేరిపై నొఱగు • వైశ్రవణుం గని సూతుఁ డెంతయుం
దలరి రథంబు దోలుకొని • దవ్వుల కెక్కడి కేనిఁ బోయినన్. 74

క. పెల్లుగ నార్చుచు విజయస, ముల్లాసముతోడఁ బంక్తి•ముఖుబల మెగవం
జెల్లాచెదరై యక్షులు, పెల్లగిలం బఱచి రద్రి•బిట్టులియుంగన్. 75

సీ. కాలుకొన్నంతయుఁ • గడువేగమునఁ బాఱి కనుకని దెసలందుఁ•గాడుపడియుఁ
బాఱఁ జాలక మిట్టఁ•బడి జాడ దప్పంగఁ దొలఁగి పెన్గొందులఁ•దూఱఁబడియుఁ
దలలుఁ జీరలును గం•పలు వట్టికొని గాసి గా మ్రగ్గుటడవులఁ • గాటువడియుఁ
గాళులఁ జేతులఁ • గా నెట్టకేలకుఁ జఱు లెక్క లోయలఁ • జాఁగఁబడియు

ఆ. బయలిమొనలు గోట • వట్టినపెల్లున,వీటిప్రజయు నొక్క•మాట యురలఁ
దెరలి యిద్ద ఱొక్క•తెరువునఁ బోవక,యాకులితను గాంది•శీకు లయిరి. 76

రావణుఁడు కుబేరు నోడించి పుష్పకవిమానము గొనుట.

తే. అసురపతి గెల్పుగైకొని•యలకఁ జొచ్చి,యొండు సేయంగనొల్లక•యుచితపరుఁడ
పోలెఁ దన ప్రజ వారించి•లీలఁ గామ,గమనరమణీయ మగుపుష్ప•కంబుగొనుచు.

క. చనియె నట ధనదుసూతుఁ డ, తని నొకపద్మాకరంబు•తటమునను బె
ట్టిన నచటఁ బొలయునల్లని,తనుగాలిం దేఱి లజ్జి•తస్వాంతుం డై. 78

ఆ. అంత నంత విరళి • మగుపరివారంబు, గూడి చిన్నవోయి • కొలిచి రాఁగ
వాడి యున్న మోము•వాంచినభంగిన, యలక కేగుదెంచె • యక్షవిభుఁడు. 79

ఉ. అక్కడ దానవేంద్రుఁడు జ•యంబునఁ గ్రొవ్వెలరారఁ బుష్పకం
బెక్కి గిరీంద్రవైభవని•రీక్షణకౌతుకలగ్నచిత్తుఁ డై
యిక్కడ నక్కడం గలయ • నిచ్చమెయిం జరియించు చుండఁగా
నొక్కెడ నెద్దెసం గదల•కుండె విమానము విస్మయంబుగన్. 80

చ. అమరవిరోధి దాని కెద • నచ్చెరు వంది యమాత్యభృత్యవ
ర్గములును దానుఁ గూడి వడిఁ • గామగమై చనునట్టి దివ్యమా
న మిచట నిట్లు దీనిగమ•నం బెడలం గత మేమి యక్షస
త్తముఁ డొకరుండు దక్క నొరుఁ • డాల్పదొకో హృదయానువర్తి యై. 81

నందికేశ్వరుఁడు రావణుని శపించుట.

చ. అనుసమయంబునం ద్రినయనానుచరుం డగునంది వారలం
గని యనియెం దొలంగుఁ డెడగా నిది యీశనివాస దేశ మిం
దనిమిషయక్షకింపురుషు లాదిగ నెవ్వరు రా రసంగ న
ద్దనుజవిభుండు వెండియు నుదగ్రతఁ బోవక యున్న నల్కతోన. 82

క. ఈతఁడె నీశ్వరుఁ డిత్తఱి, పోతంబుల కెలన శైలపుత్త్రియుఁ దానుం
బ్రీతిఁ గుసుమాపచయకే, లీతత్పరుఁ డైనవాఁడు లీలానుగతిన్. 83

క. అడిబీర ముడిగి రాక్షస, చెడక మరలి పొమ్ము నీకుఁ జేయలఁతియె యీ
యెడ యింక నీవు నిలిచినఁ, బడ నడుతురు గన్న నిన్నుఁ బ్రమథగణంబుల్.

తే. అనినఁ గోపించి యీశ్వరుఁ డనఁగ నెవ్వఁ, డతనికిచ్చోటు దక్కనె కతముఁ జెప్పు
మనుచు వానరవదనంబు నట్టు లున్న, నంది మొగ మప్డు దేరకొనంగఁ జూచి.

క. కడుఁ బెల్చ నవ్వి యుగు నీ, వడువునఁ జెలువంబు గలుగు వారలచేతం
జెడఁడే యీతఁడు నుడువక, యుడుగు మనుచుఁ బంక్తివదనుఁ డుల్లస మాడెన్.

చ. తెగడినఁ గెంపుసొం పడరు దృష్టులు గాడఁగఁ జూచి నంది యి
ట్లగు నిది నిక్క మివ్విధము నాననముల్ గలవార యేపున
న్నిగిలిన రాక్షసాన్వయము నిన్నుఁ బురంబును సాగరంబు గా
సిగ మసి గాఁగఁ జిక్క వడఁ జేద్పడఁ జేయుట యెట్లుఁ దప్పనే. 87

ఆ. నిన్నుఁ బట్టి యిపుడ నీఱుగఁ దలలు దు, న్మాడ నాకు శక్య మగున మైన
జగముచేతిసిందఁ జచ్చినవాఁడవు, మున్న కాన శపము ముట్ట ననిన. 88

మ. అతిరౌద్రాకృతి దైత్యుఁ డిట్లనియె మీ రాక్రోశముం జేయఁ బ
ర్వత మే నిష్ట చలంబునం బెఱికెదన్ వారింపుఁడా నీవు మీ
యతఁడున్ వచ్చి విమాన మాఁగినఫలం బందంగ నీశాను ని
ర్జితుఁ గావింపక మిమ్ముఁ ద్రుంపక దశగ్రీవుండునుం బోవునే. 89

రావణుఁడు కైలాసమును బెల్లగించి యెత్తుట.

ఆ. అనుచు శైలమూలమున కేగి చేతుల, గ్రుచ్చి యమరఁ బట్టి కూలఁ ద్రోవ
నప్పళించి యెత్తె నల్లాడె సమ్మహో, నగము జీవరాశి బెగడుపడఁగ. 90

క. తదవసరంబునఁ బ్రమథులు, బెదరిరి గిరిరాజతనయ బిట్టులికి వెసం
బాదివి పయి వ్రాలి కౌఁగిటఁ, గదియించెను శంభుమేను గరుపారంగన్.

ఆ. దనుజచంద మంతఁ దనదుచిత్తంబున, నెఱిఁగి శంకరుండు చిఱుతనగవు
కాంతి మోముచెన్ను వింతి గావింపంగ, నుంగుటమున నల్ల నూఁదుటయును.

శివుఁడు రావణునిచేతులు కైలాసము క్రింద నడఁగఁద్రొక్కి వాఁడు ప్రార్థింపఁగా ననుగ్రహించుట.

చ. కరములు చాఁపకట్టువడఁగా గిరి మెప్పటియట్ల క్రుంగినన్

విరవిరఁ ద్రెళ్ళి నొవ్వఁడఁగ నిహ్వలుఁడై దళితాంగరుండు ఘో
రరవము లోకసంభ్రమకరంబుగ [illegible] గూసె న
చ్చెరువును బెగ్గలంబుఁ గవిసెన్ [illegible] దైత్యసమాత్యకోటికిన్. 93

క. వెల్లువ ముట్టినపగిదిం, గల్లంతై [illegible] గూడఁ బాత తనుఁ దన సైన్యం
బెల్లను ముసిరిగ [illegible] వచ్చి [illegible] యా విధిచి పడిన్. 94

తే. తా [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] సెలగ [illegible]
నగము డీలించి [illegible] [illegible] [illegible] యిచ్చె దైత్యేశ్వరునకు.

శా. కేలీకందుక [illegible] నెత్తుకొను [illegible] బట్టి నాయున్నయీ
కైలాసాచల మిట్లు నీవు [illegible] నెత్తినం జోద్యమై
నీలా [illegible] గొనియా [illegible] పెల్ల [illegible] [illegible] [illegible]
రేలోకంబున [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నే [illegible]. 96

క. ఏ వినఁగ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] బలిమి చెలఁగెం
గావున [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] బరఁగు త్రిజగములన్.

ఉ. పుష్పక [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] విభుకొల్వై నా
స్తోత్రతి సంతసం బెడల ధూర్జటి [illegible]
ద్బాష్పవిలోచనుం [illegible] [illegible] [illegible] మాలికా
నిష్పతదంశుజాలగమ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. 98

[illegible] ఆశ్వాసాంతము [illegible]

మ. బుధసంరక్షణశీలుచేత వినయాంభోరాశిచే శత్రుగ
ర్వధనాదానవిదగ్ధుచేత రమణీ ప్రద్యుమ్నుచే [illegible]
బుధిసంపూర్ణసుధాంశుచేత సుహృదంభోజాగ్రుచే [illegible]
మధునిష్యందముఖాబ్జుచేత [illegible] [illegible]. 99

క. ఖండియరాయనిచే [illegible] [illegible] హారిచేఁ
బండితవిధుచే విభవా, [illegible] [illegible]. 100

మాలిని. నిరుపమరణకేళీ [illegible] వైరిధాత్రీ
పరతనుగళితా [illegible] రావగాహో
దరభరపరిఖేల [illegible] నాంగనాని
ర్భరమదమధురస్తో [illegible] [illegible] చేతన. 101

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయ ప్రణీతం బయిన యుత్తరరామాయణం బను మహాకావ్యంబు
నందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

పంచమాశ్వాసము.

రమణాచరణారవింద

భూరుహమాధ్వీగనిచే ద్రిభువనప్రథితా

కారుణ్యాగినిచే గనకాచల

ధీరునిచే ననుమానము తీసల్లభు చేన్. 1

క. శంభునిచే నిర్వ్యథహా, సంభావితుఁడై తదీయశైలము డిగి సం
రంభమున రావణుఁడు దా, గుంభిని వెలుఁగడలఁ గలయఁ గ్రుమ్మరుచుండెన్. 2

క. ఒక్కొకమారి సేనలతో, నొక్కొకమారి వీరగరిజనోపేతుండై
యొక్కొకమారి సచివులతోఁ, నొక్కఁడ చేసిని జరించు నిచ్ఛాగతులన్. 3

వేదవతి రావణునిచే నవమానిత యై యగ్నిప్రవేశము చేయుట.

మ. హిమవంతంబున కేగి యొక్కయెడ నం దేకాంత మొక్కర్తు చీ
రముఁ గృష్ణాజినముం గమండలువు నై రాగంబు వర్జించి సం
యమముం గైకొనఁ బూనఁ జేరఁ జని హృద్యాకారముం జూచి యౌవనో
ద్యమముం గాంతియుఁ జూచి రావణుఁడు కామాయత్తుఁడై యిట్లనున్. 4

క. ఎవ్వని తనయవు నీపతి, యెవ్వఁడు నీ పేరేమి నీకీ రూపంబున్
జవ్వనముఁ బాయ నేటికి, యివ్విధిఁ బాటిల్లె నకట యింతయుఁ జెపుమా. 5

క. అనుపలుకులు విని యుం, ..., ...నియోగ్యుఁ బోలె నుచితవిధి నాతిథ్యం
బొనరించి నయక్కన్నియ, యనిమిషరిపుఁ డట్లు మఱియు నడిగిన నదియున్. 6

సీ. అనఘుఁడు కుశధ్వజుఁ డను మునీశ్వరుఁడు వేదాభ్యాస మనిశంబు నాచరించి
యానుకృతంబునఁ జనించె నట్లు గాని వేదవతి యనుపేరిడి వంశమహిమ
నెలయంగ నిక్కన్య విష్ణున కిచ్చెద నని చాలఁ బ్రీతి సేయంగ నెల్ల
వారును మూఁడు లోకముల కోరిక మెఱుఁగక యర్థింప నర్థింప నతఁడు ద్రోచి

తే. పుచ్చు నసురేంద్రుఁడై నజంభుఁడు నడిగి, తనకు నీకున్న నలిగి మాతండ్రిఁ జంపె
దల్లి సొదఁ జొచ్చె సత్యప్రతిజ్ఞంబు నడవ, జనకుపూనికి నే దీర్తు నని తలంచి. 7

క. అది మొదలుగాఁగ విష్ణుని, మది నిల్పి యతండ నాకు మగఁ డగు నని యి
ట్లు దవంబు సేయుచుండుదు, నిది నా తెఱఁగనిన దానవేశ్వరుఁ డనియెన్.

ఉ. కాంతి దొలంగ మేనిటులు • గాఱియఁ బెట్టుచు జవ్వనంబుచె
న్నింతయు రిత్తవో సుఖము • లెల్లను డిగ్గఁగఁ ద్రావి నెమ్మదిం
జింత దళంబుగా నడరఁ • జేష్టుడి యొంటి చరించుచుం జర
త్కాంతయుఁబోలె నియ్యెడుమఁ • గైకొనఁ బాడియె చారులోచనా. 9

మ. లలనా విష్ణుఁ డనంగ నెప్డుఁ దతఁ డేలా శుద్ధపుంశంబు ని
ర్మలసంపూర్ణతపోమహత్త్వము వర•ప్రాప్తానుభావంబు దో
ర్బలసంపత్తియు నాకుఁ బోలెఁ ద్రిజగ•త్ప్రఖ్యాతిపాత్రంబులే
కల దే లంక పరాక్రమం బఖిలలో•కశ్లాఘ్యమే వానికిన్. 10

ఆ. అనినఁ జెవులు మూసి•కొని యిట్టులను లోక, వంద్యు వేద వేద్యు•వరదుఁ బరము
ననుపమాను నచలు•నవ్యయు హరిఁ జెడ, నాడఁ గూడ దని మృ•గాక్షి మఱియు.

చ. తపముల కెల్లఁ దాన ఫల•దాత కులంబున కాదికర్త యై
యపరిమితప్రభావుఁ డగు•నా చతురాస్యుఁడు నాభిఁ బుట్టె వి
శ్వపతి యహీనబాహుబల•సారము నుల్మధు కైటభాదిదై
త్యపతుల నెల్లఁ ద్రుళ్లడఁచె • నారయ విష్ణుఁ డమానవీయుఁడే. 12

క. అనిన నసుర యమ్మాటలు, విన నొల్లక కదియ వచ్చి • వెండియు సతి కి
ట్లనియె మరునంపవెల్లువఁ, దను వు నిలువ దింకఁ గోర్కి • దఱిమెడుఁ బేర్మిన్.

చ. ఎఱుఁగవు గాక భోగముల • కెల్లను నెచ్చెలి జవ్వనంబ యి
త్తఱి నుడివోవ కుండ నుచి•తంబుగ జక్కవదోయివోని క్రి
క్కిఱిసిన చిన్నిచన్నుఁగవ • యుం బిసలారఁగ నాదువక్షమ
వ్వఱలుసరోవరంబున న•వారణఁ గేలి యొనర్పు కోమలీ. 14

ఆ. అనుచుఁ జగిలి చూచు • సద్దానవేశ్వరు, సలిగి చూచి నిన్ను•నధముఁ డగుట
మును తపఃప్రభావ•మున నెఱింగియుఁ జగి, నాపులస్త్యమనుమఁ•డని తలంచి.

క. అతిథిసపర్యయు సముచి, తగుసంభాషణంబు • నేసితిఁ బోపో
మతి లేదు నీకుఁ జొప్పదు, సతివలలో నన్నుఁ దలఁప • నగునె దురాత్మా. 16

చ. అని కలుపించి వేదవతి • యచ్చటు వాసి చనం దలంచినం
గని దశకంధరుం డడరి • గ్రక్కున వేనలి వట్టికొన్న నం
గన యొకవ్రేల వ్రేయ నది•గత్తివిధంబునఁ దాఁకి కత్తిరిం
చిన క్రియఁ ద్రెంచె వెండ్రుకలు•చేతఁ దెమల్చినయంత కివ్వలన్. 17

తే. వెండ్రుకలు చేతవచ్చుడుఁ వెఱఁగుపడుచుఁ, దపము పేర్మికి నలికి యు•ద్దనుజవిభుఁడు
నిలిచె రోషమహానల•జ్వలనమూర్తి, యగుచుఁ బిఱిఁదికిఁ బాసి యి•ట్లనియె సతియు.

ఉ. బన్నము లిట్లు నీవు వఱు•పం బడి మేను దొఱంగు చుండి యే
విన్న శపించినట్లయిన • నిర్మలనిత్యమహాతపఃప్రభా

వోన్నతిచేటు గాదె పున•రుద్భవమయ్యెద నీకు మృత్యువై
సన్నుతపుణ్యజాత యనఁ ♦ జాలి యయోనిజమూర్తిఁ దాల్చెదన్. 19
క. ఈపరిభవంబుఁ బడియుం, దీపే ప్రాణంబు లనుచు ♦ దిగ్గన నసలం
బాపాదించి ద్రశానను, నే పడఁగన్ విష్ణు నాత్మ ♦ నిడి సొదఁ జొచ్చెన్. 20
ఆ. కృతయుగమున వేద•వతి యనఁగాఁ జన్న, నాతి త్రేత నిపుడు ♦ సీత యనఁగ
జనకుయజ్ఞవేది ♦ జన్మించి నీసతి, యయ్యె నీవు విష్ణుఁ ♦ డగుటఁ జేసి. 21
చ. అని ముని చెప్ప విస్మయము ♦ నార్తియుఁ గోపముఁ బ్రీతియుం బెనం
గొనఁ దప మిట్టిదిం గలదె ♦ కోమలి దొల్లియు నన్నె కోరనే
దనుజుఁడు నాఁడు నియ్యనుచి•తం బొనరించెనె తత్ఫలంబు మె
ల్లన యిటు వొందెనే యని త•లంచుచు రాముఁడు గౌతుకంబునన్. 22
క. ఇవ్విధమున సొదఁ జొచ్చిన, యవ్వనితం జూచి పిదప ♦ నసురాధీశుం
డెవ్వాలని కరిగె నెవ్వరి, కెవ్విధిఁ గావించె ననిన ♦ నిట్లనె మునియున్. 23

రావణుఁడు దిగ్విజయము చేయుట.

శా. వీరుం డెవ్వఁడు నెందు లేఁ డనుచు నుర్విం ద్రిమ్మరున్ దర్పదు
ర్వారస్ఫారపరాక్రమక్రమకళా•వైదగ్ధ్యవిస్తార మే
పారంగా ధరణీశులన్ వెదకి వీ•రావేశి యై దుర్దమ
ప్రారంభం బొనరించుచున్ సమరసం•రంభంబు శోభిల్లఁగాన్. 24
సీ. ఒక్కచోఁ దా మరు•త్తోర్వీశుజన్నంబునకుఁ జని యతని ర•ణంబు సేయ
నడిగినఁ గ్రతుకాల•మని సేయఁ దగవు గాదనుచు శాంతత నున్న•యానృపాలు
నోడితి వని యార్చి ♦ యుడుగక యజ్ఞోపకరణంబు లన్నియు ♦ గాసి చేసి
ప్రాగ్వంశ మంతయు ♦ వ్రచ్చి వేదిక గ్రొచ్చి ఋత్విగ్గణంబుల•నత్వ మడఁచి
తే. యజ్ఞభాగంబులకు వచ్చి•హరికృతాంత, వరుణధనదులు బర్హియు•వాయసంబు
హంసమునుగృకలాసంబు•నై భయమున, నడఁగియుండిన నెఱుఁగక•యసురవోయె.
ఉ. అంతకవిక్రమున్ సురథు•నాగ్ర్యుఁ బురూరవు బాహుశాలి దు
ష్యంతు నజేయు గాధినృప•సత్తమునిం గని కూడ ముట్టి మీ
రింతకు మున్న నన్నెఱుఁగ ♦ రెన్నఁడుఁ గావునఁ నిచ్చ మిందు మీ
కెంతబలంబు గూడు నది•యెల్లను గూర్పఁడు దర్ప మేర్పడన్. 26
ఉ. చాలక తక్కినన్ వినుఁడు ♦ శౌర్యము లజ్జయు నుజ్జగించి మీ
రోలిన నిల్చి నాయెదుర ♦ నోడితి మే మనుఁ డన్న మేదినీ
పాలురు పోరిలో మనకుఁ ♦ బంక్తిముఖుం డెనయౌనె నచ్చునే
మే లిది యంచు నోటమిక ♦ మేకొని యట్టుల చేసి రుక్కఱన్. 27
మ. దనుజుం డీవురి కేగుదెంచి మహిమో•ద్దామప్రతాపాగ్నిసం
జనితాశావలయప్రకాశబహుళ•శ్స్త్రప్రౌఢిసంరూఢిచే

వనర్షణ్యక్షితిపాలు ముట్టిన నతం • డత్యుద్భటాకారుఁ డై
యని కేగెం బృథివీపరాగపటలం • బాకాశముం గప్పఁగన్. 28

ఉ. సైన్యయుగంబునుం బెనఁగి • సంగరరంగమునందు మ్రగ్గ రా
జన్యవరుండు రావణుఁడు • సమ్ముఖుఁ డై మహి సంచలింప న
న్యోన్యవధాభిలాషమున • నార్చి నడిం దలపడ్డఁ జూడ సా
మాన్యము లయ్యె నప్పు డొక • మాత్ర జయాపజయప్రకారముల్. 29

చ. వికటము లైన హస్తములు • వ్రేయుచు నోలిన తాఁకి యున్న మ
స్తకములు నుగ్గు సేయుచు ని•శాతకృపాణకళాపదక్షు లై
రొకపడిఁ బోరి డస్సి బలియుం డగు దానవుచేత నొచ్చి నే
ల కొరగు నప్డు భూపతి చలంబున నాతనితోడ నిట్లనున్. 30

మ. అని నీ కోపక పడ్డ నేమి యిఁక దైత్యాధీశ యే ధర్మవ
ర్తిని యేనిట్ శుచి నేలి నాకులమునన్ • దివ్యావతారుం డొకం
డనపాయుం డుదయంబు సేసి భువనం • బానందముం బొంద నెం
దు నవధ్యం బగునీశిరోదశకముం • దున్మాడువాఁ డుద్ధతిన్. 31

ఆ. అనిన నసుర నగుచు నగు నగు నీయందు, బొంకు గలుగు నెట్లు పోలుఁ బోలుఁ
బిదపఁ జూచికొంద • మిఁగి నీవు గొమ్మని, పరిఘ నతనిశిరము • పగుల వ్రేసె.

క. ఆర్చి విజయోత్సవమునఁ, బేర్చి నచలముప వరంబు పెంపున సొంపుం
దీర్చి దిగులు రాజులమెదఁ, గూర్చి విడిసె మగుడ దైత్యకోటి మదింపన్. 33

క. ఇమ్మెయి నచట నచట య, జ్ఞమ్ములుఁ దపములును ధర్మచర్యలు బహువి
ఘ్నమ్ములఁ బెట్టుచుఁ గలయం, గ్రమ్మరి నరవరుల నొక్కకోటికిఁ దెచ్చెన్. 34

మ. ఒకనాఁ డొక్కెడఁ బోయి పోయి దివి నత్యుచ్చైర్గపయోదంబు నె
క్కి కడుం జెన్నగు వీణ చే నమర సంక్షీణప్రభావుండు సం
ఖ్యాకళాసంజనకుండు నారదుఁడు రాఁ గాఁ జూచి యానన్నవు
వ్వకుఁ డై భక్తిఁ గృతప్రణాము డగుచున్ • సల్లాపసౌఖ్యంబునన్. 35

ఆ. అసురవరుఁడు గుశల • మడిగిన నుచితసం, భాషణంబు సేసి • బంధుభావ
మాదరమున నెఱపి • యమ్ముని మానవ, హితముఁ గోరి యతని • కిట్టు లనియె.

నారదచోదితుఁ డై రావణుఁడు యమునిమీఁదికిఁ జనుట.

మ. ధరణీచక్రమునందు నీవు సమరోత్సాహంబునన్ రాజులం
బొరివుచ్చం గనుఁగొంచు వించు నది నేఁ బ్రొద్దున్ ముదం బందుదున్
హరయుద్ధంబును శూలిసంగరము దేవాధీశసంగ్రామముం
గర మర్థిన్ విను నా కది నవి వేడ్కఁ జేయు నీ వెమ్మెయిన్. 37

క. ఏ నికు నొకటి సెప్పెద, దానవకులముఖ్య దేవతలకు నవధ్యుం
డై ననినుబోఁటివాఁ డీ, మానవుల జయింప విక్రమంబును గల దే. 38

క. కలయం ద్రిమ్మరి మేదినిఁ, గలవీరుల నోర్చి జయము • గైకొంటి మను
ష్యులు నీ కెదు రే యింకం, గలదే కొఁద వద్దచో ట • ఖండితశౌర్యా. 39
తే. క్షుత్పిపాసలు జరయును • ఘోరరుజలు, నడర నార్తులై యుండుదు • రదియుఁగాక
మర్త్యులిటమున్న వీరు ల • మర్త్యులైరి, వీరుఁగుల ముట్టి యొసిచిన • బిరుదుగలదె.
క. కావున నిమ్మనుజావళి, నీ వడుచుట మెచ్చు గా ద • నిన నప్పలుకుల్
దేవారి వోలు నని సం, భావించి మరుత్తపస్వి • పతి కి ట్లనియెన్. 41

నారదవచనప్రబోధితుం డై రావణుఁడు యమునిపై దాడివెడలుట.

ఉ. ఏను రసాతలంబునకు • నేగెద నాగకులంబు నోర్చి య
ద్దానవులఁ జయించి బల • దర్పము లేర్పడ దేవకోటిదు
ర్మాన మడంప వాసవపు • రంబునకుం జనువాఁడ నన్మునీం
ద్రా నినుఁ గంటి నా కభిమ • తంబులు నేకుఱు నింక నెమ్మెయిన్. 42
తే. అనిన విని నీకుఁ బాతాళ • యానమునకుఁ, దెరువుగా దిది సమవర్తి • పురమునరణి
యుండుఁజనుమతనిమదంబు • నడఁపవలయు, ననినన మ్మునికనియెన • ద్దనుజవిభుఁడు.
ఉ. మున్ను ప్రతిజ్ఞ సేసితి స • ముద్ధతవృత్తి దిగీశకోటికిన్
బన్నముఁ దేరఁ గావున శు • భంబులు శీఘ్రిమ చేఁత నీతి గ
ర్వోన్నతిఁ గ్రాలునాజముని • నుక్కడఁగించి క్రమంబుతోడఁ ద
క్కున్నదిశల్ జయించెద స • ముజ్జ్వలదుస్సహవిక్రమంబునన్. 44
క. పనివినియెద నని మ్రొక్కుచు, దనుజేంద్రుఁడు ననిన వేల్పుఁ • దపసియు నీతం
డనుమానింపక జముపైఁ, జనియెడు నియ్యిరువురకును • సమరం బైనన్. 45
క. వీఁడును వరసిద్ధబలుఁడు, వాఁడును జగ మెఱుఁగ దుర్ని • వారుఁ డలుకమై
నేఁ డిరువురుఁ దలపడుదురు, వేఁడిమొగంబులన చూతు • వేడుకతోడన్. 46

నారదుఁడు రావణునిరాక యముని కెఱింగించుట.

మ. అని యొక్కించుక నిల్చి యొండుగడ గా • నత్యంతశీఘ్రింబునం
జని వైవస్వతుఁ గాంచి తా నధికపూ • జాసత్కృతుం డై కృతాం
తున కారావణురాక సెప్పి యనిలో • దోశ్శక్తిఁ జూపంగఁ బూ
ని నిజం బై యిట వచ్చె నేనిఁ జెడఁడే • నీచేత నం చన్నెడన్. 47
క. అచ టెల్లఁ బుష్పకంబున, రుచి గప్పఁగ రావణాసు • రుఁడు దై తేయ
ప్రచయకలకలనిరంతర, నిచితనభోభాగుఁ డై య • మునికి నేతెంచెన్. 48
క. చనుదెంచి పురసమీపం, బునఁ దమతమపుణ్యపాప • ములు గనుఁగొనఁ ద
మ్మనివారణఁ బొందఁగ ను, న్ననిఖిలజంతువులఁ జూచి • నయవిరహితుఁ డై.
ఉ. కొందఱు సౌఖ్యముం బొరయఁ • గొందఱు దుఃఖముఁ బొంద నేల మీ
రందఱు నొక్కచంద మగుఁ • డంచు విపద్దశఁ బొందువారి మే

లొందక నొనర్చె దైత్యపతి • యున్మదుఁడై పితృరాజకింకరుల్
గ్రందుకొనంగ నేపడర • గాసిగఁ జేసెఁ దదాజ్ఞ నెంతయున్. 50

యమరావణసేనలు పోరాడుట.

ఉ. రక్షకు లెల్ల నొక్కటఁ ది•రంబుగ మోహర మేర్చి యార్చి సం
క్షుభితకోపులై యతుల•దోర్బలదుస్సహలీలఁ దాఁకి ర
క్షసులుం బరాక్రమధు•రంధరతం దగ మాఱుకొన్న నీ
రక్షయకారి ఘోరసమ•రంబు ప్రకీర్తిత మయ్యె నయ్యెడన్. 51

ఉ. సేనలతోడ నద్దనుజ•సింహుఁడు సంగరకాంక్ష వచ్చినం
బూనికిఁ దీర్చి కింకరులు • పోరుటకు న్మది నుల్లసిల్లి పె
ల్లైనబలంబులం దగుస•హాయము గా సమవర్తి పుచ్చినన్
దానవసంగముల్ దలరఁ • దాఁకె విశృంఖలశౌర్యలాలసతన్. 52

చ. జముని బలంబు పేర్చి నిజ•సైన్యము నుక్కడఁగించినన్ భుజా
సముదయసంభృతాస్త్రబహు•శస్త్రమహోగ్రతఁ జూపెఁ దాఁకి వి
క్రమరసికాంతరంగుఁ డగు•రావణుఁ డుజ్జ్వలరోషపావకో
ద్యమవినిహన్యమానరిపు•దర్పమహానిబిడాంధకారుఁడై. 53

క. పంపునకు నోడఁ దగదని, త్రుంపఁ గడఁగి కాలకింక•రులు భీకరులై
నొంపఁగఁ జంపఁగఁ దఱిమి ని,లింపరిపుం బొదివి రెదఁ జ•లింపక కడిమిన్. 54

ఉ. ఆశుగచక్రతోమరగ•దాసికుఠారముఖంబులన్ మహో
గ్రాశయులై నిజాంగముల • నన్నిటి నొక్కట నొంప నగ్నికీ
నాశునివారి నెల్లను వి•నాశము నొందఁగఁ జేయు వారిపైఁ
బాశుపతంబు వట్టి తెగ • వాపె నిశాటవిభుం డుదగ్రతన్. 55

మ. తలఁగెం దోయధిసప్తకంబు గిరివ•ర్గం బెల్ల నూటాడె సం
చలతం బొందె వసుంధరావలయ మా•శాచక్ర మల్లాడెఁ గొం
దల మందెం ద్రిదశేంద్రపట్టణము పా•తాళంబు ఘూర్ణిల్లె నా
కుల మయ్యెన్ గ్రహతారకాకులము సం•క్షోభించె నవ్వేధయున్. 56

చ. అపరిమితప్రతాపుఁ డగు•నాదశకంధరుచేత ముక్తమై
త్రిపురము లేర్చుభూతపతి • తీవ్రశరంబునుబోలె మండి మిం
టిపయిఁ గలంగఁ బేర్చి నిగి•డించి యుగాంతమహాగ్నిరీతిఁ బా
శుపత మరాతిసైన్యముల • నూరెల ముట్టి దహించె వ్రేల్మిడిన్. 57

చ. జయమునఁ బొంగి పెల్లుగ ని•శాచరవల్లభుఁ డార్వ సేనలుం
బ్రియమున నొక్కపెట్ట నలి•రేఁగి నభంబు సెలంగ నార్చినన్
భయమున దండు గుండుగిలఁ • బాఱుడు నాసమవర్తి యెంతయున్
రయమున నుద్భటారుణతు•రంగసమూహరథాధిరూఢుఁడై. 58

యమరావణులద్వంద్వయుద్ధము.

ఉ. ముందట మృత్యు వుద్భ్రమిత•ముద్గరహస్తతఁ గ్రాల నుజ్జ్వల
స్యందనపార్శ్వభాగమున • నర్చిత మై ఘనకాలదండ మొ
ప్పం దనకోపమాననము • పైఁ బెనుమంటయుఁ బోలె నాకృతిం
బొంది వెలుంగ నయ్యసుర•పుంగవు మోహర మున్న చోటికిన్. 59

చ. చని తనమ్రోవిల వచ్చు మహి•షంబుగళంబున ఘంటనిక్వణం
బును ఘనమౌర్వినాదమును • భూరితరాసురసైన్యతూర్యని
స్వనవిభవంబు మ్రేఁగికొన•శాతశరాంబుధినీట ముంచె న
ద్దనుజబలంబు నప్రతిహ•తప్రదరుం డగుచున్ సముద్ధతిన్. 60

మ. జమునాటోపము దుస్సహం బగుడు ను•త్సాహంబు వాటింప లే
క మదం బేది బలంబు పెల్లగిలినం • గ్రవ్యాదనాథుండు దు
ర్దమబాహాబలుఁ డై యెదిర్చి దశకో•దండిసముజ్జృంభితో
ద్యమనిర్యాతనిశాతసాయకపటు•వ్యాపారఘోరంబుగాన్. 61

ఉ. ఈసున నంతకుండు నసు•రేశ్వరుఁడున్ వివిధాస్త్రశస్త్రవి
న్యాసము లేర్పడం జన జ•యాపజయంబులఁ బొందుచున్ రణం
బాసురవృత్తిఁ జేసిన ల•యావసరం బగుచున్న నాసరో
జాసనుఁ దొట్టి వారి తెఱఁ•గారయ వచ్చి రమర్త్యులందఱున్. 62

శా. దేవవ్రాతము వచ్చినన్ భుజబలో•త్సేకంబుఁ జూడన్ దశ
గ్రీవుం డుగ్రము లైనసాయకములం • గీనాశు నొప్పించినం
జావం జేయుదు దైత్యునం చతఁడు భా•స్వత్కాలదండంబు బా
హావిన్యస్తము సేయుచున్ భ్రుకుటిబం•ధాభీలసందీప్తుఁ డై. 63

క. మృత్యుపురస్సరముగ లో, కాత్యయసమయంబొ నాఁగ • నంతకుఁ డధికా
ద్ధత్యమునఁ గడఁగి డగ్గఱి, దైత్యుం బొడిచేయఁ గాల•దండము పూనెన్. 64

బ్రహ్మ యమరావణులయుద్ధమును మాన్పుట.

ఉ. అత్తఱి గ్రక్కునన్ సరసి•జాసనుఁ డడ్డము సొచ్చి నిల్చి కే
లెత్తి మహాత్మ యిట్టు లుచి•తేతరవృత్తము నీకు నీడె మ
ద్దత్తవరానుభావమున • దానవనాథుఁ డవధ్యుఁ డేన నీ
యుత్తమకాలదండము ప్ర•యోగ మమోఘము గా నొసర్చితిన్. 65

క. కావున దీన నసురపతి, చావును బ్రదుకుటయు నాయ•సత్యము నిజముం
గావుము లోకము లన్నియుఁ, గావు సుమీ నాకు బొంకు • గల్గిన యేనిన్. 66

క. తగ దుడుగు మనినఁ బితృపతి, నగి జగముల కెల్లఁ బ్రభుపు • నలినానన నీ.
వగుట భవదాజ్ఞ కెమ్మెయి, మిగులుదు నే సమరమునకు • మేకొని యైనన్. 67

క. నక్తంచరు సమయించుట, యుక్తము గాదేని నిచట • నునికి దగదు నే
శక్తుండ నై యుండియు భవ,దుక్తికిఁ గాఁ దొలఁగవలసె • నోపనిభంగిన్. 68

ఆ. అని రథంబు సూతుఁ • డనుమృత్యుముఖపరి,జనముఁ దాను గూడి • జముఁ డదృశ్యుఁ
డైన వేధయును ని • జావాసమున కేగె, నారదుండు నరిగె • నాకమునకు. 69

క. కలయఁ గనంగొని యెవ్వరు, మెలఁగమి సమరాంగణంబు • మిన్నక యున్నన్
గెలిచినవాఁ డై దానవ, కులపతి సనె సుతలమునకుఁ • గ్రొవ్వెసలారన్. 70

ఉ. ఆలములోన నైమయిఁ గృ • తాంతుని నోర్చితి నింక నన్నొరుం
డేల యెదుర్చు నంచు మద • మెక్కి నిశాచరవల్లభుండు పా
తాళజయార్థ మేగి మహి • తంబుగ భోగవతీపురంబు గ
ర్వాలసలీల ముట్టె భుజ • గాధిపుఁడుం గనియెన్ వినీతుఁ డై. 71

రావణుఁడు నివాతకవచకాలకేయులతో యుద్ధము సేయుట.

క. గణనాతీతవినూతన, మణినికరము గప్ప మిచ్చి • మన్ననఁ గని యా
ఫణిపతి సంతస మందెను, మణిమతి యనుపురికి నరిగె • మనుజాశనుఁడున్. 72

సీ. అందుఁ బూర్వంబున • నంబుజాసనుచేత వరములు గనిననీ • వాతకవచు
లనియెడుదైత్యుల • నానిశాచరపతి పోరికిఁ బిలిచిన • వారు వొంగి
కయ్యంబు పెద్దయుఁ • గాలంబునకుఁ గంటి మనుచు ననేకసై • న్యములతోడ
వెడలిన నిరువాఁగు • వివిధాస్త్రశస్త్రప్రహారఘోరంబుగా • నసమసమర

తే. మేఁడుకాలంబు సేసిన • నెఱిఁగి యపుడు, వచ్చి వారలవరముల • వలను సెప్పి
తెలిపి సఖ్యంబు సేసినఁ • గలసి యచటఁ, జెలిమిమైనుండె దశముఖుఁ • డెలమిమిగుల.

క. అతులితనవభోగంబులఁ, గతిపయదినములు నివాత • కవచులచేఁ దో
షితుఁ డగుచు నిలిచి శౌర్యో, న్నతి వెలయఁగ నరిగెఁ బద్మ • నగరంబునకున్.

మ. చని వే ముట్టినఁ గాలకేయు లమితో • త్సాహంబునన్ భూమికం
పనసైన్యోద్ధతు లై కడంగి నగర • ప్రాకారబాహ్యాంగణం
బున వీఁకం దలపడ్డ రావణుబలం • బుల్ వీఁగినన్ రేఁగి య
ద్దనుజాధీశ్వరుఁ డస్త్రశస్త్రనిహతిం • దత్సైన్యముం గూల్చినన్. 75

ఉ. చూచి మహోగ్రకోపమున • శూర్పణఖాపతి వీఁగుసేనఁ జే
పీఁచి విశృంఖలప్రబల • విక్రమదుస్సహుఁ డై దవానలం
బేచినకాననం బడరి • యేర్చువిధంబున నన్యసైన్యముం
జూచియుఁ జూడకే బలము • సొంపున రూపడఁగించి పేర్చినన్. 76

రావణుఁడు తనమఱఁది యైనవిద్యుజ్జిహ్వునిఁ జంపుట.

చ. పడిగొని కాలకేయభట • వర్గము ద్రోచినఁ దాను సేనలుం
గడఁగి నిశాచరేశ్వరుఁడు • గ్రందుగఁ దాఁకి రణంబుసందడిం

దోడిఁబడ వ్రేసెఁ దీవ్రతర•దోరసినిం దను సీగఁ బోక కో
అడమున బిట్టు గిట్టినవు•అంది నెఱుంగక దుర్మదాంధుఁ డై. 77
శా. విద్యుజ్జిహ్వుని వ్రేల్మిడిం దునిమి దో•ర్వీర్యం బహార్యంబుగా
నుద్యద్విక్రమ్మమై రవీరసుభట•వ్యూహంబు నెల్లన్ ధను
ర్విద్యాకౌశల ముల్లసిల్ల సమరో•ర్విం గూల్చి నిర్ఘోషసాం
ద్రద్యావాపృథివీదిశావలయగ•ర్జస్ఫూర్జితాకారుఁ డై. 78
క. రణవిజయము గైకొని పట్టణ ముద్భటసుభటసంక•టంబుగ భాస్వ
న్మణిగణధనములు మొదలుగఁ, దృణము తుదిగఁ జూఱగొనియె•దివిజారి వెసన్.

రావణుఁడు వరుణపట్టణముపై దాడివెడలుట.

ఆ. ఇట్లు భుజగదాన•వేంద్రుల నిర్జించి, యసుర మసరుకవిసి•యంతఁ బోక
కంధివిభునిపురము•కందువ యారసి, యుద్ధవిడిని బురము•నొద్ద కేగి. 80
మ. వరుణుం డెక్కడ నున్నవాఁ డతనిగ•ర్వగ్రంథి మాన్పంగ నే
ర్పరి నై వచ్చితి శస్త్రఘట్టనమునన్•రక్తంబు వోఁ జేసి నా
ఖరతేజంబునఁ గ్రాఁచి పోం గడఁచి చు•ల్కం జేసి నానాధనా
హారణం బే నొనరింతుఁ జెప్పుఁడు మదీ•యప్రౌఢి యం చుద్ధతిన్. 81
క. పురబహిరంగణమున మో,హరములు దీర్చికొని యున్న•యసురేశ్వరుపై
నురవడిమైఁ దోతెంచిరి, వరుణతనూభవులు రథిక•వర్గముతోడన్. 82
క. సేనలు సేనలఁ దలపడ, దానవపుష్పకము గగన•తలమునఁ గని యు
త్తానలసితరథు లై యం, భోనిధిపతితనయు లతనిఁ•బొదివిరి కడఁకన్. 83
క. చీకాకుపఱచి బలుగదఁ, జేకొని యతఁ డేయ వ్రేయఁ•జేరువఁ జేరం
గైకొనక తఱిమి యీడం, బోక పెనఁగి రంబుధీశ•పుత్త్రులు గడిమిన్. 84
ఉ. అంత మహోదరాదు లగు•నంబరచారవిదగ్ధు లైన దే
వాంతకవీరు లొక్కుమ్మొగి•నారథిసంఘముతోడఁ దాఁకి దు
ర్దాంతభుజాబలంబు ప్రథి•తంబుగఁ గేతనముల్ హయంబులున్
దంతిసమూహముల్ దునుక•తండము లై ధర డొల్ల నేసినన్. 85
ఆ. విరథు లైనయబ్ధి•విభుతనూభవులపై, నడరి రౌద్రమున సు•రారి కేలు
దోయుపదిటఁ బదియు•వేయి శస్త్రాస్త్రవి,తతిని బొదివి జర్జ•రితులఁ జేసె. 86
చ. వెఱచఱవన్ దశాననుఁడు•వీరభటావళియుం గడంగి డ
గ్గఱి జలధీశనందనులు•గ్రందుకొనన్ రథహీను లైనయ
త్తఱి నుఱుమాడఁ జొచ్చినఁ బ•బాతులఁ గూడి కడంగి పెల్లుగం
బఱచిరి పట్టణంబుదెసఁ•బౌరజనంబులు బెగ్గలింపఁగన్. 87
మ. వెఱ నిట్లంబుధినాథనందనులు దో•ర్వీర్యంబు సాలించి యం
దఱుఁ బాఱంగ నిశాచరేంద్రుఁడు జయో•త్సాహంబునన్ వెన్నడిం

దఱ్ఱుమంగాఁ బ్రజఁ జేయి వీచుచు సము◆ద్యద్వేగుఁడై తోలి తో
ప్పఱఁ బెట్టె శరజాలముం బిఱుఁదఁ గు◆ప్పంగూర నాఁటించుచున్. 88

ఆ. వరుణుబలముఁ దనయు◆వర్గంబుఁ గోట సా, రంగఁ బాఱ నెగచి ◆ రావణుండు
జలదనిస్వనంబు◆చందంబు నెలుఁగెత్తి, యెల్లదిశలు సెలఁగ ◆ నిట్టు లనియె.

క. పడుచులచేతను నీక్రియఁ, బొడిపించిన దశముఖుండు ◆ పో నిచ్చునె తాఁ
గుడిచెం గట్టెం గలనికి, నడచుం గా కింక నోడిఁగి◆నం దను నగరే. 90

క. అనుపలుకులకుఁ బ్రభాసుం, డనువరుణామాత్యుఁ డచట◆ నందఱుఁ జన గ్ర
క్కున మరలి యితని నుడిగిం, చినఁ గార్యం బగున యట్లు◆ చేసెద ననుచున్.

చ. వరుణుఁడు పద్మగర్భుఁ గొలు◆వం జనియెం బెఱవారు వచ్చి సం
గరమున నీకు నోడిరి జ◆గద్విదితంబు భవద్భుజాబల
స్ఫురణము గావునన్ దివిజ◆సూదన నీ కెదు రెవ్వ రిందులో
నరయఁగ నిందె కా దెచట◆నైన నొకండును గల్గనేర్చునే. 92

క. అనిన విని పొంగి తనుఁ బేర్కొని బొబ్బిడి రావణాసు◆రుఁడు ప్రజ మరలుం
డని చేయి వీచె జృంభిత, దనుజసమూహప్రశంసి◆తగుణుం డగుచున్. 93

ఉ. రాజితసౌధపంక్తిరుచి◆రద్యుతిజాలము పర్వి నిత్యవి
భ్రాజితచంద్రికావిభవ◆భంగిన యొప్పెడునప్పురంబుఁ గే
లీజితవైరి రావణుఁడు◆ లీలమెయిం జని కీర్తికాంతిసం
యోజితరేఖ గ్రొత్త యగు◆చుండఁగఁ జేసి మదం బెలర్పఁగన్. 94

క. మరల విడిసి గెలుపునఁ బొం, పిరివోవుచు లంకఁ దలఁచి◆ పెను పొనరఁ జమూ
వరులఁ బిలిపించి పోదము, పురమున కని చెప్పె దనుజ◆పుంగవుఁ డెలమిన్. 95

చ. పయనము చాటఁ బంచి సుల◆భంబుగఁ బూరియు నీరు వంటక
ట్టియలును గల్గుచోట్లను గ◆డిందిమగల్ దగునుక్కళంబుగా
భయ మనుపేరు లేక నిర◆పాయముగా విడియించుచున్ మనః
ప్రియ మగుభంగి సేన నడ◆పించె విశృంఖలవైభవంబునన్. 96

చ. బలములతోడ మేదిని న◆భంబునచేరువ నంతకంబె న
గ్గలముగ నెక్కి సైనికుల◆కన్నుల కందనిచోట డాపలన్
వలపల దవ్వుగాఁ దొలఁగి◆ వావిరి నెచ్చట నేని వచ్చుఁ దా
నలసినయట్టు లల్పపరి◆వారయుతంబుగఁ బుష్పకంబునన్. 97

రావణుఁడు లోకములోని స్త్రీలనెల్లఁ జెఱలువట్టుట.

సీ. ఆసమయంబున న్మగని◆యాంద్రురు కన్యలు నాకచొచ్చి ధా
త్రీసురరాజవైశ్యులను ◆ దేఁకువ సేయక యెల్లజాతులుం
గాసిగ నొక్కపెట్టుగఁ బ్ర◆కాశరహస్యవిభేదహీనుఁడై
యాసురవైరి పట్టెఁ జెఱ ◆ లడ్డము లేక మృగాయతాక్షులన్. 98

క. మునిసిద్ధయక్షకిన్నర, దనుజోరగకన్యకావి•తానము నెల్లం
గొనివచ్చి వచ్చి పుష్పక, మునఁ బెట్టుచు వచ్చెఁ బంక్తి•ముఖుఁ డనయుం డై.
సీ. తట్టికి వచ్చి యి•ట్టట్టు వోనేరని తేళ్లవిధంబున • లీల యెడలి
వలఁ జిక్కి యెక్కడ • మెలఁగంగ నేరని చిలుకలచాడ్పునఁ • జెన్ను దఱఁగి
మావునఁ జొరఁబడి • యావలఁ జన లేని మీలచందంబునఁ • జాలఁ గుంది
యురులలోఁ బడి యెందు•నరుగంగఁ జాలని నెమిళుల తెఱఁగునఁ • గొమరు దక్కి
తే. కలయఁ జూచుచుఁ బలుకంగ•నెలుఁగు రాక, నలఁగు మేనులతో నెఱిఁ•దలలు వీడి
వెగడుపడి వెల్ల నై కడు•విన్నఁబోయి, పుష్పకంబున నున్న యా•పొలఁతు లెల్ల.
క. కొలఁదికి మీఱిన నెవ్వగ, నలఁదురి నానావిధంబు • లైనతమతలం
పులగతి నోర్తొర్తునకుం, దెలియ విలాపములు సేయు•తెఱఁ గె ట్లనినన్. 101
క. చంపు నొకో యక్కట కా, రింపఁ దలంచు నొకొ లఘుచ•రిత్రంబులకుం
బంపఁ గడంగు నొకో శం,కింపం డీకఱకుటసుర • గీ డొనరింపన్. 102

రావణుని చెఱం బడినస్త్రీలు విలపించుట.

మ. మగఁడా నీవు జగంబుచొప్పు మిగులన్ • మానంబు వాటింతు వా
లిగ సెగ్గం బగుమాట వాటిలె నె త•ల్లీ నీకు లోకంబుపా
టిగ నిట్లొందెనె నిందతో డివగ తం•డ్రీ యెందుఁ గీర్తింపఁగాఁ
దగు నీసంతతి కీడునం దొడరెనే • దైవంబు చెయ్యిం గటా. 103
తే. చమురు నెత్తురు సవ్వబంధు•సమితి గరము, ప్రీతి నఱకాళ్లులకు నఱ•చేతు లొగ్గ
నునికి యెక్కడ నీకూ్రర•దనుజుబారి, కగ్గ మై వచ్చు టెక్కడ • నకట విధియ.
ఉ. ఇమ్ములఁ దోడ నాడుచెలు • లేమను చుండుదు రొక్కొ యిప్డు నా
తమ్ముని ముద్దుమాటలు గొ•దల్పడఁ బల్కెడుచిల్కబోద ని
త్యమ్మును బొత్తునం గుడుచు • నర్మిలి చేడ్పడు మవ్వ మెక్క యొ
క్కమ్మడి నంకురించులత • లొప్పు దొఱంగవె నీరు గానమిన్. 105
ఉ. చిత్తము గుంద చుండఁ జెఱ•సేయుటకంటె విశుద్ధ మైననా
వృత్తము గోలువుచ్చుటకు • వేగ తలంపక నన్ను లగ్గుగాఁ
గత్తులఁ గోసి దానవులు • గండలు దింద్రని కట్టిఁ డైనవీఁ
డిత్తఱి నెట్టు లైన సమ•యింపఁ డొకో దొసఁ గెల్ల మానఁగన్. 106
అని పెక్కు తెఱంగుల న, వ్వనితలు దురపిల్లి యెగ్గు • వనరుచుఁ బదలం
జని చని నలుదిక్కులుఁ గనుఁ, గొని పల్కిరి తల్లడంబు•గూరిన మతియున్.
ఇంక నేటిలోక • మీదుష్టదైత్యుని, కిట్ల చెల్లె నేని • యెల్లి నేఁటి
లోనఁ బాడు గాదె • యానలినాసను, రాజసంబు నిప్ప్రి•యోజనముగ. 108

చెఱఁ బడ్డయింతులు రావణుని శపించుట.

క. తగు విక్రమంబు సేయుట, యగునే పరసతుల నిట్టు • లదయతమై నె
వ్వగలఁ బొగిలింప నతనికి, మగఁటిమి గా నేర్చునే య•మంగళచేష్టల్. 109
చ. పరమపతివ్రతావిభవ•భాసురలీల వెలుంగుమమ్ము ని
ష్కరుణత నిమ్మెయిం బఱిచెఁ • గావున నీదనుజాధముండు స
త్పురుషపరిగ్రహం బయిన•పుణ్యసతిం గలుపింపఁ జేసి త
ద్వరునిపరాక్రమంబున న•వశ్యము మృత్యువుఁ బొందుఁ గావుతన్. 110
క. అనవుడు దశాస్యుఁ డాశా,పనిహతిఁ బ్రభ సెడియు బాహు•బలమదమునఁ గై
కొనక నలి నపహసించుచు, ననుమానము లేక యెలమి • నరుగుచు నుండెన్.
సీ. ఉడుగక కాల్చుచు • నుండెడుశోకంబ యతితీవ్రహవ్యవా•హనుఁడు గాఁగ
నిట్టూర్పుగాడ్పులు • నిగిడించుటయ విలసిల్లఁ బ్రజ్వలితంబు•నేతి గాఁగఁ
బాయక యొసరించు • బహువిలాపంబుల రాజితమంత్రాక్ష•రములు గాఁగఁ
గన్నీరు బోరనఁ • గ్రమ్మించుటల పొరిఁ బొగి నాజ్యధారల•పోఁత గాఁగఁ
తే. గొలఁది కగ్గలమై యెదఁ•గలుగువగల, యొసరుసమిధలు గా నిట్టు•లువిదపిండు
రావణాభిచారంబుగ • భావమందు, నుగ్రముగ వేల్చు తెఱఁగున• నుండెఁ జూడ.

రావణుఁడు దిగ్విజయము చేసి వచ్చి లంకం బ్రవేశించుట.

క. ఇత్తెఱఁగున దశకంధరుఁ, డుత్తరుణులఁ గొంచు లంక • కరిగెం బౌరుల్
చిత్తము లలరం గానిక, లుత్తమవస్తువులు దెచ్చి • యొప్పింపంగన్. 113
చ. ప్రియ మెదఁ బల్లవింపఁగ వి•భీషణుఁ డాప్తులుఁ దాను నెంతయుం
రయమున భూషితద్విపతు•రంగముఁడై యెదురేగి యన్నపా
దయుగము డాయ భక్తిమెయి • దండనమస్కృతి సేసినం హరా
ద్రి యెగయ నెత్తి కీర్తిఁ బ్రచు•రించినబాహుల నెత్తెఁ దమ్మునిన్. 114
ఉ. ఎత్తియుఁ గౌఁగిలించి దను•జేంద్రుఁడు లోచనపద్మషండముం
జిత్తసరోరుహంబు విల•సిల్లఁ గనుంగొని కుంభకర్ణుఁ డిం
దిత్తఱి మేలుకానఁడె య•హీనపరాక్రమశాలిఁ దామసా
యత్తునిఁ జేసె మాలవిధి•యం చొకయించుక చిన్నవోవుచున్. 115
క. ఇభతురగస్యందనగతి, రభసంబునఁ బృథివి యద్రువ • రక్షోవంశ
ప్రభువు నగరంబు సొచ్చెను, విభవోజ్జ్వలుఁ డగుచు వినయ•వినుతులు సెలఁగన్.
ఆ. ఒక్కచందురుండ • యుదయింపఁ బొంగెడు
నంబురాశి యిది పు•రార్ణవంబు
దనుజపతిముఖేందు•దశకసన్నిధి నుబ్బ
కున్నె యనఁగ వీట • నులివు మిగిలె. 117

శూర్పణఖ తనమగనిఁ జంపె నని దుఃఖించి రావణుని దూఱనాడుట.

క. అయ్యవసరమునఁ దనపతి, కయ్యంబునఁ బంక్తివదను ◆ ఖడ్గనిహతి రెం
డయ్యె నని శూర్పణఖ విని, పయ్యెదకొంగెడల బుడమిఁ ◆ బడి మూర్ఛిల్లెన్.
చ. సభయము లైనడెందముల ◆ సంభ్రమ ముమ్మలికంబుఁ గప్ప సం
క్షుభితసఖీజనం బోలయఁ ◆ గొండొకసేపునఁ దేఱి తీవ్రశో
కభరితచిత్తయై మొగము◆ గప్పెడుబాష్పజలంబు లంబుజ
ప్రభ సెడ ముంచు పెన్వఱద◆ భంగిగ నెవ్వరి నేనిఁ జూచుచున్. 129
ఆ. ఆరుగుదెంచి యన్న◆యడుగులకడ నార్త
నాద మడర ద్రెళ్లి ◆ నాథుఁ బనవి
యేడ్చుచున్న నల్ల ◆ నెత్తి యమ్ముద్దియఁ
దడవి కన్నునీరు ◆ దుడిచి యతఁడు. 120
క. సముచిత మగు తెఱఁగున శోకము వాపుట కనునయింపఁ ◆ గడఁగి తదాలా
పములకుఁ జొచ్చుటయును గోపమునను రక్కసియుఁ గరము ◆ ప్రల్లదురాలై.
ఉ. అక్కటికంబు మాలి చెలి◆యల్ వగఁ బొందదె నాకు దీన దూ
ఱెక్కు జగంబునం దనక ◆ యింతయుఁ గొంకక పాపవృత్తికిన్
స్రుక్కక వైర మెత్తి కడుఁ ◆ గ్రూరుఁడవై యిటు సేఁత చూడఁగా
దిక్కులు గెల్వఁ గాదు నను ◆ ద్రెక్కొనఁ బోయితి గాని యిమ్మెయిన్. 122
క. అగ్గలిక మెఱసి కడఁగుచు, మొగ్గరములు గడచి పోయి ◆ మును మును మఱదిన్
మ్రొగ్గతిలఁ జేసి దీనికి, సిగ్గువడనినిన్ను నేమి◆ సెప్పుదుఁ జెపుమా. 123

రావణుఁడు శూర్పణఖ నూరడించి దండకారణ్యమునకుఁ బంపుట.

చ. అనవుడుఁ గ్రందుఁగయ్యమున ◆ నప్పటికిన్ మనవారు లాఁతివా
రని మది నేర్పరింప వస◆ మమ్మ దురుక్తము లేల యింక నా
తని మగిడింప వచ్చునె వృ◆థాపరితాపము దక్కు నీదు నె
మ్మనమున కెట్టు లట్టుల స◆మస్తధనంబులు వేడ్క నిచ్చెదన్. 124
అని యొకభంగిం దననేర్చినయట్టులు సెప్పి తీర్చి ◆ చెలియలి నూరా
ర్చినవాఁడై యవ్వనితకు, మనుజాశనుఁ డిట్టులనియె ◆ మఱియుం బ్రీతిన్. 125
దండకారణ్యంబు ◆ దద్దయు హృద్యంబు శుక్రశాపమున న◆చ్చోటు దైత్య
వాస మయ్యెడుఁ గాన ◆ నీసమయంబున నెలవు గైకొని ఖరు ◆ నిల్పువాఁడ
నతఁడు పిన్నమకొడు◆కయ్యును మనకు దా మనుభేద మెఱుఁగని◆యట్టివాఁడు
నీదెస మిగులంగ ◆ నెమ్మి వాటించు నయ్యెడ నీవు వసియింపు ◆ మిపుడ పోయి
యిష్ట మగుపదార్థ◆ మెయ్యది యేనియు, ననుదినంబు వేడ్క ◆ నడిగి తెచ్చి
యనుసరించి నడపు ◆ మని నియమించెద, నేను గలుగ నీకు ◆ నేమి కొఱఁత. 126

చ. అన్నియిటు లూఱడించి ఖరు • నప్పుడ పిల్వఁగఁ బంచి యాదరం
బునఁ దగురాజచిహ్నములు • భూరిబలంబును నిచ్చి మంత్రులై
చనుఁ డని దూషణుం ద్రిశిరు • సత్కృతిపూర్వము గాఁగఁ బుచ్చి యం
దునిచె నతండు శూర్పణఖ•యుం బ్రియ మందిరి రాజ్యసంపదన్. 127

రావణుఁడు నికుంభిల యనువనమున యజ్ఞము సేయుచున్న యింద్రజిత్తుం జూడఁబోవుట.

క. చెన్నొందఁగఁ దనయింటికిఁ, గిన్నాకయి మెఱసియుండు • గాదిలితనయుం
జన్నములు సేయ నడవిన, యున్నాఁ డని వినిదశాస్యుఁ • డుద్యోగమునన్.
క. అరదమున నేగె సముచిత, పరివారముతోడఁ జెఱల • పడఁతులు డెందం
బురియఁగఁ బుష్పకమున ని,ర్భరవేదన నుండ నసుర•పతి నిష్ఠురుఁ డై. 129
తే. తెరువు సూపుచుఁ జటులకే•సరిని నెక్కి, కెలన వచ్చు విభీషణు•పలుకు లర్థి
నాదరించుచు నతనిచే • నచటివింత, లెల్ల నెడనెడ నెఱుఁగుచు • నింపు మిగుల.
క. కుంభిళ యనునుగ్రాటవి, శాంభవ మగునొక్కపూజ్య•సత్త్రముఁ దగఁ బ్రా
రంభించి శివునిచేతను, సంభావితుఁ డైన తనయు • సదనము సేరెన్. 131
చ. చనుటయు నాతఁ డుల్లమునఁ • సంతస మానసకాంతి వింత సే
య నెదురు వచ్చి తండ్రిచర•ణాబ్జయుగంబు శిఖాభిరామ మై
ననిజశిరంబు గూడఁగఁ బ్ర•ణామము సేసిన నెత్తి యర్థిలిం
దనపదిదోయిచేతుల నతం డిఱికౌఁగిటఁ జేర్చె నందనున్. 132
క. ఆదరమున మహితచతు, ర్వేదమహా•ఖ్యాతమంత్ర•విధులను శుక్రుం
డాదైత్యపతికి నాశీ, ర్వాదం బొసరించె విప్ర•వరసహితుం డై. 133
చ. నగుచు దశాననుండు భృగు•నందనుతో నిది యేమి యీతఁడిం
బొగఁ బడఁ బంచి యివ్విపిన•భూమి నిరోధము సేసి దీన మీ
రు గనినలాభ మేమి యసు•రుల్ దగుభోజ్యము లెల్ల మ్రింగి మో
పుగొనుచు మిమ్ము నాలిగొని • పోయిరి వేయును నేల నావుడున్. 134
ఆ. అట్లు లనకు మన్న•యసదృశవ్రతుఁ డగు, నీదువరసుతుండు • నిరుపమాన
మహిమ వెలయ మున్న•బహువిధయజ్ఞంబు, లాచరించి పిదప•సభవుగుఱిచి.
క. మాహేశ్వర మనుయాగము, దోహలమునఁ జేయఁ గ్రతువు•తుది నాశివుఁ డ
ర్ధాహితనారీకమ్మగు, దేహం బుద్దామవృషగ•తిం జెలువొందన్. 136
మ. దయ నిచ్చోటికి వచ్చి కామగతి మ్యా•ద్యస్యందనంబుం దమో
మయమాయాచరితంబు శాత్రవబలో•న్మాథక్రియాదక్షదు
ర్జయశాపంబును దివ్యబాణనిచయ•స్ఫారామిభావంబు న
క్షయతూణీరయుగంబు నిచ్చెఁ బటుదో•ర్గర్వం బఖర్వంబుగాన్. 137
తే. నీవునను డెంచితనుమహా•నీయమహిమఁ, బురికిఁ దోకొనియరుగంగఁ•బోవు వేడ్క
నెదురుసూచుచు నున్నంత•నేగు దెంచి, తనిన భార్గవుపలుకులు • విని సురారి.

రావణుఁ డింద్రజిత్తుఁ గుంభిళనుండి లంకకుఁ దోడ్కొని వచ్చుట.

క. అగుఁ గాక యింకఁ జేయున, ది గలదె పోనిమ్ము సురలుఁ • దేఁకువ సెడఁగం
దగమికిఁ జెప్పితి మనకుం, బగ యింద్రుఁడ కాఁడె యెల్ల • భంగులఁ దలఁపన్.

చ. అని గురుఁ బ్రీతి వీడ్కొని మహా • బలముల్ దనవజ్జ వచ్చినం
గని కరులుం దురంగములుఁ • గాలుబలంబుల నేర్చి యొక్కయు
ద్ధనముగఁ దీర్చి సుందరప • టధ్వజదండము లెత్తఁ బంచి తూ
ర్యనినదపూరితక్షితిన • భోంతరుఁడై దనుజేంద్రుఁ డున్నతిన్. 140

క. ముఱి రమ్యపదార్థంబులు, గొని వీధు లలంకరించు • కొని జనులు గనుం
గొనియెడు వేడుక గుబుగులు, గొని యున్న పురంబుఁ జొచ్చెఁ • గొడుకుం దానున్.

ఆశ్వాసాంతము.

చ. పరిజనపద్మమిత్రునకు • బారకమిత్రున కన్యసైన్యవి
స్ఫురణలతాలవిత్రునకు • సుందరగాత్రున కిందిరామనో
హరసుభగాత్మపుత్రునకు • నంబుజనేత్రునకుం బ్రమోదని
ర్భరధరణీకళత్రునకు • రాజితగోత్రున కిజ్జగంబునన్. 142

క. లావణ్యావిసరనవబా, లావృతచతురాంగనాన • యుశ చివరునకున్
సేవాగతబహువిధనను, ధావల్లభసంకటీకృ • తద్వారునకున్. 143

మాలిని. శతమఖగురులజ్జా • సంపదాపాదనోద్య
న్మతికి నమితశత్రు • స్తోమసేనాతిమోఘో
పతికి నిహాతశేష • ప్రత్యమర్థ కార్య
స్తుతికి విజయపారా • గ్రోహిబాహాసికీర్త్యన్. 144

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ తిక్కననామధేయ ప్రణీతం బయిన యుత్తరరామాయణం బను మహాకావ్యంబునందుఁ బంచమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

ష ష్ఠా శ్వా స ము.

శ్రీయుతునకుఁ గాంతిప్రా
లేయరుచికి ధర్మమతికి • లీలానుమన
స్నాయకునకుఁ బుణ్యాధి
ష్ఠాయకునకు మనుమసిద్ధి • జనపాలునకున్. 1

క. దనుజాధీశ్వరునకు మును, మును పుట్టినకొడుకు ధర్మ•మున నీశ్వరుఁ దృ
ప్తునిఁ గావించి వరంబులు, గనిన సుహృద్బంధుపౌర•గణము లెలర్చెన్. 2

చ. మన మలరంగ సద్భటస•మాజము సూరెల నిల్వ నెంతయుం
బెనుపున మేఘనాదుఁడు వి•భీషణుఁడుం దనతోడ రా మదిం
చినకరివోలెఁ బుష్పకముఁ • జేరి మృణాళిలతాలివోనియ
వ్వనితలపిండు దైత్యకుల•వల్లభుఁ డల్లన డించి తెచ్చినన్. 3

మ. తరుణీబృందముఁ జూచి సారకరుణో•దారుండు దైత్యేశ్వరా
వరజుం డావలిమోము సేసికొని యే•వం బిచ్చరిత్రంబు ని
ష్ఠుర మోహో యని సంచలద్వదనుఁ డై • శుంభద్భుజాగర్వవి
స్ఫురితుం డైననిజాగ్రజన్ము మొగముల్ • సూచెన్ విషాదంబుతోన్. 4

ఆ. తన్నుఁ జూచు ననుఁగు•దమ్ముని భావించి, నగుచు దైత్యవంశ•నాయకుండు
పగఱవారిఁ జెఱలఁ • బట్టక ముద్దాడి, వత్తు రయ్య శౌర్య•వంతు లనిన. 5

చ. గుణ మిది దోష మిట్టి దని • కొంత యెఱింగినఁ గాక యిట్లు ని
ర్గుణతయ పట్టి క్రాలుతమ•కుం దగువారలు సెప్పసౌమ్యభా
షణము నిరర్థకం బనువి•చారము నెమ్మదిఁ బుట్టి యవ్విభీ
షణుఁ డుచితంపుమాటలఁ బ్ర•సంగము డిగ్గఁగఁ ద్రావి యిట్లనున్. 6

విభీషణుఁడు కుంభీనసను మధుఁ డపహరించె నని యన్నతోఁ జెప్పుట.

క. నీ వరిగినదిగ్జయమున, కీవల మధుదానవేంద్రుఁ • డే తెంచి పురిం
గావలి యున్నదనుజసుభ,టావలిఁ బోరిపుచ్చి భుజబ•లాటోపమునన్. 7

తే. ఉవిద లాక్రందనము సేయు•చుండ నొక్క
రమణిఁ గొనిపోయె నంతఃపు•రంబుఁ జొచ్చి

యదియు మనమాల్యవంతుని • యనుఁగుఁగూఁతు
ననుఁగుఁగూఁతురు కుంభీన•సాభిధాన. 8

ఉ. యజ్ఞరసప్రమత్తుఁ డగు•నాత్మజుపై నడి వెట్ట లేదు నా
యజ్ఞత నప్పుడేఁ జని స•మాధినిమగ్నమనఃప్రవృత్తిఁ గా
లజ్ఞుఁడఁ గాక వారిధిజ•లంబులలోన మునింగి యుండి య
ప్రాజ్ఞులచేత నాలిఁబడు•పాటికి వచ్చితి నేమి సెప్పుదున్. 9

క. అనుచు బొమలు ముడివడ నా, ననములఁ గెంపడర నసుర•నాథుం డేమీ
మనవీ డొకరుఁడు సొచ్చెనె, యనుమానము దక్క గుండె•లదరక చక్కన్. 10

క. రాసాబగున నున్మత్తుం, డై సెంకింపక కడంగి • యూతం డింతల్
సేసెఁ గదె చెడితి రిప్పలి, మీసల నుయ్యాల లూఁగి• మెయిమెయిఁ బోయెన్. 11

చ. చెలియలిఁ గోలుపోయి యెడ•సేసినఁ జాలమి వెట్టి నవ్వరే
కెలనను గాన నమ్మధువు• గీటడఁగించెద దాడి వెట్టి నా
బలిమి దఱుంగ నీనడిమి• బన్నము పిన్న నమర్త్యు లెంతయుం
జెలఁగక తక్క రందుఁ జని • చేతులతీఁటకు మందు సేసెదన్. 12

మధునిపై దండెత్తి రావణుఁడు కుంభీనసప్రార్థనచే వానితోఁ జెలిమిసేయుట.

మ. అని వీటం దసపిన్నతమ్ముని నిడి ని•ద్రాసక్తుఁ డై యున్నత
మ్ముని బోధింపఁగఁ బంపి తోడ్కొనుచు నే•ము న్నేన ము న్నంచు నీ
సున నాతండును మేఘనాదుఁడును ర•క్షోవంశవీరోత్సవం
బొసరింపన్ మధుమానమర్దనవిధ•గ్ధోత్సాహసన్నాహుఁ డై. 13

క. చని మధురాపురి ముట్టిన, విని కుంభీనస భయంబు • వినయంబు జనిం
ప నరుగుదెంచి ధరాలిం, గనముగఁ గృప వుట్ట నన్న•కాళ్లం బడియెన్. 14

తే. అతఁడు కరుణాసమేతుఁ డై • యతివ నెత్తి, నిన్నుఁ దెచ్చినపాపాత్ముఁ•డున్నచోటు
సెప్పు మిప్పుడ వాని ని•ర్జించి నీకు, హర్ష మొనరింతు ననిన న•య్యంబుజాక్షి.

మ. తగునే నీయిలు సొచ్చి నన్నుఁ గొని రా • డై తేయవంశాధముం
డు గరం బెగ్గొనరించె నైనను భుజా•టోపంబు సూపంగ లో
కగరిష్ఠుం డగునీకు వాఁడు దొరయే • కన్యాత్వమే నాకు లే
దు గదా పట్టది కార్య మింకఁ జన దా•దుష్టాత్ము నిర్జింపఁగన్. 16

క. మధువున కలుగుట యది నను, విధవంగాఁ జేఁత గాన • వే యేటికి వాఁ
డధముం డనలే నెమ్మెయి, వధియించుట పాడి గా ద•వద్యవిహీనా. 17

తే. అదియుఁ గాక రాక్షస మన • మొదలఁ బరిణ
యప్రపంచంబునం దొక•యధమవిధము
గలదు గావున నది గాఁగఁ • దలఁచి యైనఁ
దప్పు సైరింపు నాకుఁ గా • దళితవైరి. 18

క. అతఁడు నతిబహులనిద్రా,యుతుఁ డై యున్నాఁడు గాచు • టొప్పదె సంబో
ధితుఁ జేసి తెచ్చి సేవా,రతుఁ జేసెద ననిన దనుజ•రాజి ట్లనియెన్. 19

చ. అలఁతులఁ బోవుతప్పె యిది • యైనను నాతఁడు నేతికుండపై
యెలుక సలంబుఁ బోవిడిచి • యేను భవత్పతిఁ గాచితిన్ మాసం
బలరఁగఁ బోయి నిద్ర దెలి•యంగ నుపాయము సేయు నాకు నె
చ్చెలి యగుఁ దోడితెమ్మనినఁ • జేడియ సమ్మద మంది క్రమ్మఱన్. 20

చ. చని పతి నిద్ర దెల్పి దను•జప్రభు రాకయుఁ దాను బోకయున్
మన మలరంగ బాంధవపు•మాటల సంధి దగంగఁ జేసి యా
తనిఁ దమయన్న పాలికి ము•దంబునఁ దోకొని పోవఁ బూని వ
చ్చినతన దైనపూనికయుఁ • జెప్పిన గొండొక సమ్మతించుచున్. 21

క. మీయన్నకుఁ దేజముగాఁ, బోయి యతనిఁ గంటి నన్ను • బోధింపవ యే
నాయనకుఁ జాల నని యిఁకఁ, జేయునదియుఁ గలదె గడవఁ • జేసితి తరుణీ.

క. ఈచనవు సెల్ల నిచ్చితి, నీచెప్పినయట్ల యతని • నేఁ గనియెద మై
త్రీచాతుర్యసమగ్రుఁడ, నై చేసెదఁ బిదపఁ దగుస•హాయం బెల్లన్. 23

ఆ. అని యలంకరించు•కొని తనసేన స, న్నాహసుందరముగ • నడవఁ బనిచి
వారణేంద్రు నెక్కి•వచ్చి బావకుఁ బొడ, సూపె మధువు పెంపు•సొంపు మిగుల.

మధుఁడును రావణుఁడు నింద్రునిపై దండెత్తుట.

ఉ. ఆదశకంధరుం డుచిత • మయ్యెడుభంగి మఱందికిన్ మహా
హ్లాద మొనర్చి పేర్చి యమ•రాధిపుపై నడవం దలంచు ట
త్త్యాదరలీలఁ జెప్పి తగ • నవ్వరి నాఁడు వసించి యాతఁడుం
గా దన కెత్తి తో నడవఁ • గా మఱునాఁ డటఁ బోయె నుద్ధతిన్. 25

ఉ. రావణుఁ డిట్లు దేవనగ•రంబుపయిన్ బలపాదధూళివి
ద్రావితసర్వదిగ్వలయ•రాజకులుం డగుచుం గడంక మై
బోవునెడం బథంబున న•భోవిభవంబుఁ దిరస్కరించుశృం
గావళి నుల్లసిల్లురజ•తాద్రిఁ గనుంగొని కౌతుకంబునన్. 26

ఉ. శూలినివాస మై తెలువు•సొంపునఁ బ్రాంపిరివోవునమ్మహా
శైలముచక్కఁ జక్కటికి • సప్తతురంగముఁ డేగుదెంచి యు
త్తాలపుదేవగేహము సు•ధం జెలువొందఁగ నందుఁ బేర్మికిం
జాలి వెలుంగురత్నకల•శంబువిధంబునఁ దేజరిల్లెడున్. 27

ఆ. అనుచు నగముఁ జేర • నరిగి రక్షోవంశ, కరుఁడు దానిసొంపు • గలయఁ జూచి
యనుఁగుఁదమ్మునికిఁ బ్రి•యమ్మునఁ జూపుచు, నిట్టులనియె వేడ్క•యెసక మెసఁగ.

కైలాసవర్ణనము.

క. సెలయేఱు వాఱఁ జెలు వగు, శిలపైఁ దజ్జలము దిగుచు • సింధురపతి చూ
డ్కులకొప్పెఁ బుండరీక, స్థలమున మకరంద మానుషట్పదము క్రియన్. 29
చ. అరవిరిగుత్తులం బొలిచి • యల్లనిగాడ్పులఁ దూలుసీలత
ల్దరహసితోదయంబు సవి • లాసతనూవలనంబుఁ గల్గునుం
దరులతెఱంగు గాఁ బతివి • ధంబున నున్నరసాలపోత మీ
గిరితటభూమికిన్ సరస • కేలికి వచ్చినమాడ్కి నొప్పెడున్. 30
క. మనరాక హార్మ్యతలమునఁ, గనుఁగొనియెడు కామినులమొ • గంబులు వాతా
యనమునఁ గానఁగ నగుచా, డ్పున నీతమ్మికొల నొప్పె • భూధరముపయిన్. 31
క. ఈ వెండికొండశిఖరము, క్రేవఁ దమాలతతి దృష్టి • కిం బ్రియ మొసఁగం
గా వలఁతి యయ్యె నీల, గ్రీవునికంఠంబుకప్పు • క్రియ నందం బై. 32
చ. అని గిరి రామణీయకము • నందు మనం బెలయించి యద్దశా
ననుఁడు బలంబుఁ దత్తటము • నన్ విడియింపఁ దలంచి సన్నివే
శనవిధిసూచనార్థము దొ • నల్ సెలఁగన్ బటుభేరి వ్రేయఁగాఁ
బనిచి మనోహరం బయిన • పట్టునఁ దా విడిసెన్ బ్రియంబునన్. 33
ఆ. ఇల్లు విడిసి దాన • వేంద్రుఁడు బహువినో, దములఁ దగిలి చతుర • సముచితాప్త
పరిజనములతోడ • గిరితటరమణీయ, తలమునందుఁ గేలి • సలిపె నర్థి. 34
క. మగుడఁ జనుదెంచి యర్హ్యం, బగుగతి మజ్జనముఁ గుడుపు • నైనపిదపఁ దాఁ
దగ లోపలికొలువునఁ బ్రియ, మగు సుఖసత్కథలఁ బ్రొద్దు • వుచ్చె నగనుఁ డై. 35
ఉ. అంత సహస్రపాదుఁ డప • రాచలశృంగతటంబు సేరె దు
ర్దాంతుఁడు దానవేంద్రుఁ డమ • రప్రకరంబు జయింపఁ బోవుచో
నెంతలు పుట్టునో యనుచు • నే పడఁగంగఁ దొలంగి కాలుకో
న్నంతయు దవ్వుగాఁ జని భ • యంబడరన్ గిరిదుర్గ మెక్కె నాన్. 36
క. అరుణకరబింబ మస్తశి, ఖరిపైఁ గర మొప్పె బహుల • కస్తూరీలి
ప్తరుచిరకుచకాశ్మీర, స్ఫురితస్థానకముచంద • మున నందం బై. 37
క. మఱి కొంతవడికిఁ జీఁకటి, తఱచై తోతెంచె దశవ • దనునుద్యోగం
బెఱిఁగి నిశాటబలము గ్రి, క్కిఱియం బలుదెసలనుండి • యేతెంచె ననన్. 38

అంధకారవర్ణనము.

సీ. ఇది చూడ్కిఁ గప్పిన • యంతటఁ బోక తక్కటియింద్రియంబులఁ • గప్ప కున్నె
యిది వెల్లి గైకొని • యేచి యిండ్లలు సొచ్చి దివియులఁ బొరిగొనఁ • గవియ కున్నె
యిది నేఁడు శశి గెల్చి • యెల్లి యేతెంచునన్నలినాప్తు మార్కొని • నిలుపకున్నె
యిది వెలుం గనునామ • మెల్లను నుడిపి యిజ్జగతి నింకెటుఁ దాన • నెగడకున్నె

తే. నిక్కముగ నది చీఁకటి • యొక్కొ తలఁప, నేమి మాయయొ కాక ము • న్నిట్టితిమిర
మెఱుఁగ మెన్నఁడు నాజను • లెల్ల బెగ్గ, లించునట్లుగఁ గడు నగ్గ • లించెఁ దమము.

—— చంద్రోదయచంద్రికావర్ణనములు. ——

తే. యామినీకాంతమృగమద • మలఁది మలయ, జమునఁ దిలకంబుఁ బెట్టిన • చందమగుచు
నిఖిలదిక్కులఁ దిమిరంబు • నిండియుండ, నలఁతియై ప్రాఙ్ముఖంబునఁ • దెలుపు దోఁచె.

క. రావణుఁ డమరులమీఁదం, బోవుట విని యతనితోడి • పురుడునకుం బాం
థావలిపై వెస వచ్చెం, గావలయు ననంగ నమృత • కరుఁ డుదయించెన్. 41

సీ. చిత్తజుచిగురులం • జిత్రంబుగా నిడ్డ లలితతమాలప • ల్లవ మనంగ
రతిపుమాణిక్యద • ర్పణమున నూనిన కమనీయమృగమద • కణ మనంగ
వెడవిల్తులీలార • విందంబుమీఁదికిఁ దివుటమై నెరఁగిన • తేఁటి యనఁగ
వలరాజుసిందూర • తిలకంబులోఁ జెలువొందుకాలాగరు • బిందు వనఁగ
ఆ. నుదయరాగమహిమ • నుజ్జ్వలం బైనబిం, బంబు నసుములాంఛ • నంబు చెన్నుఁ
జేయఁ బూర్వశైల • శిఖరదేశంబున, నిందుఁ డొప్పె భువన • మెలమి మిగుల.

ఉ. పంబినకెంపుఁ బాసి దివిఁ • బ్రాఁకి దిశల్ వెలిఁగించి చంద్రకాం
తంబుల నీరు నేసి కుము • దంబులఁ బండువు సేయఁ బంచి యు
బ్జంబుల నిద్ర పుచ్చి మరు • సాయకముల్ గరసానఁ బట్టి కో
కంబుల నేఁచి లోకముపొ • గడ్తలు సేకొని చంద్రుఁ డున్నెడన్. 43

క. బడి చేసినచందంబునఁ, గడు వేగం బాకటి నోకటిఁ • గదిసి దివిని సం
దడి గా నెంతయు గుంపుగఁ, బడి వెన్నెలకుం జకోర • పంక్తులు గవిసెన్. 44

క. మును మును నెగడెడురశ్ములఁ, గొన లెల్లం బట్టికొని చ • కోరంబులు ద్రుం
చిన నచటనచటఁ దుఱఁగలి, గొని పెరిఁగెడు మాడ్కి దలము • కొని ప్రభ లెసఁగెన్.

తే. తివిచి నవకంబు దీప్తులు • ద్రెంచి యలఁతి
తునియలుగఁ జంచుపుటములఁ • ద్రుంచి తల్లు
లాదరంబున నంది యీఁ • నట్టు లెత్తి
ప్రీతిఁ గముచుఁ జకోరంపుఁ • బిల్లగములు. 46

క. చంచులఁ గాంతులు వెన్నెలఁ, జించి యమృత ముట్టనొసఁగు • చెన్నునకును రా
గించుచుఁ జవిఁ జొక్కుచుఁ గబ, ళించుఁ జకోరికలు సమద • లీలాలసలై. 47

సీ. క్రమ్మి పైఁ దొరఁగెడు • కౌముదీతోయంబు సొంపునఁ దనుపునఁ • జొక్కిచొక్కి
పచరించు చంద్రాత • పంబుకాలువలలో నడ్డంబుగా నిల్చి • యీఁగి యీఁగి
వెల్లువపెల్లు సూ • పెడుసాంద్రచంద్రికాపూరంబు గని మదిఁ • బొంగి పొంగి
మిన్నులతో రాయు • వెన్నెలకరడుల నెఱకలు సడలించి • యీఁది యీఁది
ఆ. చెలఁగి చెలఁగి మలఁగి • మలఁగి యల్లల్లన, క్రాలి క్రాలి బిట్టు • తూలి తూలి
సమదవృత్తిఁ గేలి • సలిపెఁ జకోరచ, యంబు సదలు దమము • యంబు గాఁగ. 48

క. తడఁబడ నొండొంటికి ము, న్నడఁగముచుచు నొడిసికొనుచు • నేపున్నఁ బైపైఁ
బడుచు నవు లవుల గీసునఁ, గడచుచు వెన్నెలఁ జకోర•గణ మానునెడన్.

క. తినుగమి నొల్లక యొకయెడఁ, దనయిచ్చకు వచ్చునిందు•ధామనికాయం
బున మన్వఁ మెక్కి సిగిడెడి, కొనలు గమిచి మేసె నొకచ•కోరము దివుటన్.

ఉ. సమ్మదవారి గన్గడలఁ • జాలుగ నై గరుపార నిందుబిం
బమ్మున దృష్టి నిల్పి పయిఁ•బ్రాఁకుమరీచుల నూఁగునూఁగులేఁ
గొమ్మలు వట్ట చంచుపుట•కోటిఁ గదల్చి తెమల్చికొంచు సౌ
ఖ్యమ్ము విహంగమ మ్మయిన•యాకృతి నొందెఁ జకోర మొక్కెడన్. 51

చ. కలయఁగ నూనునట్లుగ జ•గంబు సమస్తముఁ జాలఁ దోఁగెనో
జలజభవుండు గోరి పెఱ•చాయల నెల్లను మాన్చి యెందునుం
దెలుపు ఘటించెనో యమృత•దీధితి వేడుక విశ్వరూపుఁ డై
నిలిచెనొ నాఁగ నెల్లెడల • నిండఁగ వెన్నెల పర్వె సాంద్ర మై. 52

క. వెన్నెలపోఁతపనులో యన, వెన్నెలగండరువుపనుల•విధమున మీఁదన్
వెన్నెలనీరు పఱపి రనఁ, గన్నుల కిం పొసఁగె నిల స•కలరూపములున్. 53

చ. అలసత యొప్ప నల్లన ర•తాంతమునం బ్రియునొద్దఁ బాసి నె
చ్చెలికడ కేగుదెంచు సర•సీరుహనేత్రవిలోచనంబులం
దలఁకెడుమందహాసము వి•ధంబున సొంపున మీఱి యున్నచెం
గలువలలోన నింపడరు•కౌముది వేడ్కఁ లొనర్చెఁ జూడ్కికిన్. 54

సీ. భరితసుధారస•పాత్రంబు లనుకుము, దోత్కరంబులు దళు•కొత్త మెఱసి
చంద్రకాంతోపల•జలఝులకాలువ, లివి యవి యని యప్పు • డేర్పరించి
దెసలు సూడఁగ గుండె • దిగ్గను చక్రస,మూహంబునకుఁ దల • మునుక లగుచు
నీఁదుచకోరంబు • లెగుర ప్రేఁగై యాడి, గిలఁ బడునట్లుగా • దలముకొనుచు
తే. నంతకంతకుఁ బొంగి మి•న్నందె వెల్లి, మిగిలి యెనిమిదిదిక్కుల•మీఁదఁ బొరలి
జనము లానందమునఁ దేల • జగములెల్లఁ, దొట్టి నిండారువెన్నెల•నిట్టవొడిచె.

తే. వివిధవర్ణ మై యసురేంద్రు • వీడు విడిసి
యుండెఁ జంద్రిక పర్వ నం•కొండ యొప్పె
మెఱయుపులితోలు గట్టి మైఁ • దఱచు గాఁగ
భూతి యలఁదినభూతేశు•పోలువు దాల్చి. 56

రంభారావణసంవాదము.

ఉ. అత్తఱిఁ జంద్రుఁ జూచు మల•యానిలురాకకు స్రుక్కుఁ గామినీ
వృత్తము లాత్మ నెక్కొలుపు • వెన్నెలఁ గోరి రమించు చున్నయు
న్మత్తచకోరదంపతుల • మచ్చికకున్ మది మెచ్చు లోలుఁ డై
యెత్తినవేడ్కలన్ వెడలి • యేకత మేగి దశాస్యుఁ డొక్కెడన్. 57

ఉ. అప్పుడొకర్తు గాంచె మగు•నాభరణంబులు సన్నపూఁతయుం
గొప్పిడి త్రిప్పిలోఁ జెరివి•కొన్న నడంగినపూవులుం బయిం
గప్పినచేలకొంగుసుఖ•గప్పను మెల్పున నేగుమెట్టెలేఁ
జప్పుడు చెన్నుఁజేయుగతి•చందము వింతగఁ బోవునయ్యెడన్. 58

మ. కని వేగంబున నడ్డ మేగి యతఁ డా•కంపించునక్కాంత కే
లనురాగంబునఁ బట్టి యెవ్వతెవు నీ•వత్యంతకౌతూహలం
బున నెచ్చోటికిఁ బోయె దన్న నది యం•భోజంబుచందాన నా
నన ముజ్జృంభణ మందఁ బెంజెమట మే•నం గ్రమ్మఁగా నిట్లనున్. 59

చ. అతులితధైర్యసారకరు•ణాలయమానస యేను రంభ నా
పతి నలకూబరుం డతని•పాలికిఁ బోయెద నన్యచిత్తనై
యతివ సనంగ నెందు నిటు•లడ్డము వత్తురె నాదు పేరుఁ బో
వు తలఁపు వింటి పాయు నగ•వుం దగుమాత్రయు కాక యొప్పునే. 60

క. పొలఁతుక యిమ్మెయి నేర్పడఁ, బలుకఁగ వెండియును మరుని•బాణంబులకుం
గోలై యొప్పనివేడుక, చులుకఁదనము సేయ నయ్యా•సుర యిట్లనియెన్. 61

చ. పడఁతుక యేను రావణుఁడ•బాహుబలంబున నింద్రువీటిపై
నడచుచు నుండి యిన్నగము•నన్ విడియించితి సేన నిప్పుడీ
య్యెడి కలవోక వచ్చి సొగ•యించువిధంబునఁ బోవుచున్న నిన్
బొడగని కాముబల్లతక•ముల్ నను నిమ్మెయి వెఱ్ఱిఁ జేసినన్. 62

ఉ. చిక్కితి నిష్టభోగములు•సేకుఱుఁ బెంపును దేజ మెక్కఁగా
డక్కినబంట నైతి నొక•టం గొదలేక జగంబు లెల్ల నీ
వెక్కటి యేలు మన్న హరి•ణేక్షణ పంక్తిముఖుండ వేని నే
నక్కట నీకుఁ గోడలఁ గ•దయ్య తొలంగు తొలంగు నావుడున్. 63

ఆ. కొడుకుపెండ్ల మైనఁ•గోడలు గాక పూఁ, బోఁడి యిట్లు దెరువె•పోయి పోయి
నీవు మాటలాడ•నేర్తు గదా యని, యెట్టులేని నాడు•టిది క్రమంబె. 64

క. అనిన నసురేంద్రుపలుకులు, విని నవ్వుచు మీర లొక్క•విశ్రవసునకున్
జనియించుట యెఱుఁగనె యా, ధనదుండును నీవు నన్న•దమ్ములు గారే. 65

క. అతనికొడుకు నీకును గొడు, కతనిసతిని నీకుఁ గోడ•లని నైజము చె
ప్పితిఁ గాక తప్పు గలదే, యతఁడు నతఁడు నీకు మాన్యు•లగుదుర కాదే. 66

క. ఏ నీకు భక్తి సలుపం, గా నుపలాలనము సేయఁ•గలవాఁడవు నీ
వీనెఱితప్పినమాటలు, దానవకులనాథ యిట్లు•దగునే యాడన్. 67

క. అని రంభ సిగ్గువడఁ బల్కిన దానికిఁ గొంకుకొనరు•లేక దశముఖుం
డనుమానింపక యిట్లను, మనసిజదందహ్యమాన•మానసుఁ డగుచున్. 68

చ. ధనపతి యన్న యే నతని•తమ్ముఁడ నానలకూబరుండు నా
తనయుఁడ యింత నిక్కువము • దానికిఁ గాదన నాకు నప్సరో
వనితలు వింత యైరె యని•వారణ నెట్లయినం జరించు నీ
వును గులభామవోలెఁ దగ•వుల్ ఘటియించెదు వైశికంబునన్. 69
క. విచ్చలవిడి యై యున్నెడ, మెచ్చక ననుఁ ద్రోచి పోవ • మేలే తమకం
బచ్చుపడునట్లుగా సిరి,వచ్చిన మోఁకాలు సూపు•వారుం గలరే. 70
క. నాకంటె మిగులువిటు నీ,లోకమునన కాదు దిగువ•లోకంబులఁ బై
లోకముల వెదకఁ బోయిన, నీకుం బడయంగ వచ్చునే హరిణాక్షీ. 71
ఉ. నావుడు నమ్మృగేక్షణ మ•నంబున రోయుచు నేను లంజియం
గావుడు వానితోడితమ•కం బది లంజియ గాదు ప్రేమస
ద్భావ మెఱుంగ వైతి గుణ•భాగివిపో నినుఁ గోర్కి సెందునే
నీవచనంబు తప్పకట • నీళ్లులపట్టున నేయి మందొకో. 72
క. అని మొగమోడక విరసవ,చనముల భంగింప నాద•శముఖుం డున్మ
త్తునిగతి నంతయు వినియును, విననిచెవులు సేసి లావు • వెరవును మెఱయన్.
క. అంగనఁ బొదవి సగాఢా,లింగనముగఁ దామ్రచూడ•లీలాచతురా
నంగక్రీడాసంగతి, నెంగిలి గావించె మదము • నేత్తెఱ మిగులన్. 74
సీ. పగరాజు పైవచ్చి • బలువిడిఁ బరిభవిం,చినఁ దలంకినపుర•శ్రీవిధమున
సముదద్వీపము గేళి•సలిపినఁ జాల న,లంగినయుద్యాన•లక్ష్మికరణి
ఘనలులాయము సొచ్చి • తనయిచ్చ నాడినఁ, గలఁగిననెత్తమ్మి • కొలనిభంగిఁ
గడుబెట్టిదపుగాలి • సుడిసిన నెఱి దప్పి, తిరిగినమవ్వంపుఁ • దీఁగెమాడ్కి
తే. మున్ను గై సేసి యలవడ్డ•చెన్ను దప్పి, యెలమిఁ బ్రియుపాలి కేగెడు•లలియడంగి
వేఱచంద మై యెంతయు • విన్ననయ్యె, నసుర గారించి విడిచిన•నమ్మృగాక్షి.
క. వెలవెలఁ బాఱుచుఁ గొంకుచుఁ,దలరుచు నడఁ దొట్రుపడుచు•దలఁకుచుఁ దనలోఁ
బలుకుచు నెడనెడ నిలుచుచు, నలకూబరుకడకు వింతి • నలఁగుచుఁ జనియెన్.

నలకూబరుఁడు రావణుని శపించుట

చ. చని ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి తన•చందముఁ జూచి విషణ్ణుఁ డైనయా
తని కఱ లేక చెప్పిన న•తండు ప్రభావమునన్ సమస్తముం
గని కలుషించి యింక దశ•కంధరుఁ డెవ్వతె నైన నీక్రమం
బునఁ బయిఁ బడ్డ నప్డ మృతిఁ • బొందఁ గలం డని శాప మిచ్చినన్. 77
ఆ. తివిరె నంబరమున • దేవతూర్యర్ధవంబు, గురిసెఁ బుష్పవృష్టి•సురగణంబు
సంతసిల్లె దీని • నంతయు నేర్పడ, వినినసతుల కెల్ల • వెఱపు వాసె. 78
క. నలకూబరుశాప మెఱిఁగి, యెలమి దఱిఁగి పంక్తివదనుఁ • డిది మొదలుగఁ దా
బలిమిం బైపడ నెన్నఁడుఁ, జెలువల నని నిశ్చయించెఁ • జిత్తములోనన్. 79

ఉ. కొండలపాటునన్ మనము • గుందినఁ గంటికి నిద్ర రాక సే
నం దెలిపించి యష్టపయ•నం బయి దైత్యవిభుండు వోవ సం
క్రందనుఁ డంతయున్ విని సు•రప్రకరంబులఁ గూర్చి రాత్రి మైఁ
గ్రందుగ నానిశాచరుల•రాకకు నాకము సంచలింపఁగన్. 80

→ రావణుఁడు దండెత్తి వచ్చుట విని యింద్రుఁడు విష్ణునిఁ గాన నేగుట. ←

క. ఆదిత్యమరుద్వసురుద్రాదిదివిజగణము లెల్ల • నప్పుడ భూభృ
ద్భేదికడ కేగుదెంచెర, ణాదరదుర్దాంతభుజబ•లాటోపమునన్. 81

ఉ. వారల మోహరింపుఁ డని • వాసవుఁ డేగె నుపేంద్రుఁ గాన నం
భోరుహనాభుఁడుం ద్రిదశ•పుంగవు సత్కృతిఁ జేసి రాకకుం
గారణ మేమి యన్న దశ•కంఠుఁడు మాపయి వచ్చె నీవు నం
బోరికి వచ్చి దేవగణ•ముం గృపఁ గావుము దేవ యావుడున్. 82

చ. హరి సనుదెంచె నాజికి ద•శాననునోర్వక రిత్త యెట్లొకో
మరలెను జాలఁ డొక్కొ యను•మాటవడం బనిలేదు బ్రహ్మచే
వరములు గన్న గర్వమున • వచ్చె నలంతులఁ బోఁడు వానికిం
బరుపము గాదు కాలపరి•పాకము వచ్చిన నేన తీర్చెదన్. 83

క. దేవఖచరాదిజాతుల,చే వానికిఁ జావు లేదు • చెప్పెదఁ బిదపం
గేవలమును బోఁ డంతకు, నీవరుసకు నీవ చాలు • మెల్లవిధములన్. 84

→ ఇంద్రుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట ←

చ. బలరిపుతోడ నిట్లు హరి•పల్కిన నాతఁడు నట్ల కాక యం
చలఘుపరాక్రమస్ఫురణ•సాహసదోహలచిత్తయుక్తుఁడై
తెలతెల వేగునంతఁ జను•దెంచి బలంబులు గూడఁ దేరు
తలి గొని వచ్చినన్ గిరికి • దాఁటెడు కేసరిమాడ్కి నెక్కినన్. 85

క. ఉడుపతి దోఁతెంచినఁ బొం,గెడుజలనిధికరణిఁ బోరి•కిన్ వచ్చు నడిం
గడఁగుట గనుఁగొని ఘోషం, బడరఁగ సురసైన్య మధిక•హర్షము నొందెన్.

ఉ. అంత సరోరుహాప్తుఁ డుద•యం బగుదెంచె నిశాచరుల్ పరా
క్రాంతి దగం గడంగి యమ•రావతి కేగిరి వారు రాత్రిమై
నెంతయు నగ్గలం బగుదు•రేఁ బొడసూపెదఁ గాక దేవతల్
సంతస మందఁగా ననుచు • సత్వరుఁడై చనుదెంచె నొక్కొ నాన్. 87

చ. కమలవనంబు చేసినయ•గణ్యతపంబుఫలంబు చక్రయు
గ్మములముదంబుప్రోక త్రిజ•గంబుల కన్నులబ్రహ్మవిష్ణురు
ద్రమహిమ లోకపై కలయఁ • గ్రాచినయుండ త్రివేదమూలకం
దమని నుతింప నొప్పెసఁగెఁ • దామరసప్రియబింబ మత్తఱిన్. 88

సీ. దళము లొండొంటిసం•ధులను సమాలోల,వలయంబు సడల మా•వ్యంబు గదిరి
యడరి కర్ణికలలో • నంటిన కేసరం,బులు దల మెక్కుచుఁ • బొదలఁ బొంగి
నుడిగొని వెడలంగఁ•గడఁగుక్రొత్తావి యల్ల,న మీఁది కెగయఁగ•మొనలువిచ్చి
యొండొండ మకరంద•ముప్పొంగి నలుగడ, నిండి పైఁ బొరలంగ•నెఱయవిరిసి
ఆ. మధుకరములఁ గలసి•మలసియుఁ దిమలోన,లలితగంధవహుఁడు•సెలిమిసేయఁ
గమల సంతసమునఁ•దమయంద వసియింపఁ,జాల నుల్లసిల్లె • జలరుహములు.
చ. అదరము నెక్కి లోచనస•హస్రము కాంతి వెలుంగఁ బొల్చు ని
ర్జరపతిఁ గన్నులారఁ గని • సంతసమందెఁ బవారిఁ•దొడిమ
చ్చురమున నెక్కి నా నుదయ•శైలముమీఁద సహస్రదీధితి
స్ఫురణ దలిర్ప నొప్పురవి•సొంపున జృంభణ మొందె నబ్జముల్. 91
తే. అప్పుడసురేంద్రసైన్యఁబు•లమరపురము,దవ్వు లే దంచుఁ గట్టాయి•తంబునేసి
కూడి నైరృతి యారణ•క్రీడ కమరఁ, బడగ లంతంతఁ గ్రాలంగ•సిడము నొప్ప.
క. పదపదఁ డంచు దిశలు గ్ర,క్కదలఁగ లేయెండచాయఁ • గడు నుగ్రములై
యెదురం గొందఱు గల రని, మది నించుక సరకుగొనక•మదమున నడచెన్.
ఉ. చిత్రముఁ జూపిన ట్లసుర•సేనలు దుర్దమలీలఁ గిట్టినన్
వృత్రవిరోధిసైన్యమును • విక్రమసంపద సొంపు మీఱ లో
కత్రయపూజ్యుఁ డవ్వసుని•కాయమునందుఁ బ్రసిద్ధుఁ డైనసా
విత్రుఁడు మున్నుగాఁ గడఁగి • వీఁక నెదిర్చెఁ జెలంగి యార్చుచున్. 93

దేవదానవసేనలు పరస్పరము తలపడి పోరుట.

క. ఉభయబలముఁ దలపడి లో,కభయంకరభంగిఁ బోరఁ•గా రక్తనదుల్
ప్రభవించె నంబుచరస,న్నిభ మైనయమిత్రగాత్ర•నికరం బడరన్. 94
ఆ. దనుజబలము నొచ్చి • వెనుకకు జరగ న,కంపనప్రహస్త•ఖరనికుంభ
దూషణప్రచండ•ధూమ్రాక్షశుకసార,ణాదిసుభటకోటి • యార్చి తాఁకె. 95
శా. ఆవీరావలి కీడఁ బోక మహానీ•యస్థైర్యసారంబునన్
దేవానీకము కుంతఖడ్గపరిఘా•దిప్రౌఢిదుర్వార మై
సావిత్రోద్భటబాహువిక్రమకళా•సాహాయ్యసంజాతశౌ
ర్యావేశంబునఁ బోరె రౌద్రరసదృ•ప్తాకారఘోరంబుగాన్. 96
క. అమరులు పోరుట దానవ,సమితికి భర మగుడు సరభ•సంబున నిజనా
మము ప్రకటించి యదల్చుచు, సుమాలి సావిత్రుఁ దాఁకె • సురలు దలంకన్.
మ. పటువేగంబున శాతభల్లచయసం•పాతంబునన్ మింట మి
క్కుట మై పర్వ ధగద్ధగీయ మగుచుం • గోపంబు రూపంబు లై
చటులక్రీడఁ జరించున ట్లిరువురున్ • శౌర్యోన్నతిం బోరి రు
త్కటదర్పోద్ధతు లై పరస్పరజయా•కాంక్షన్ ప్రచండంబుగన్. 98

క. ప్రదరంబుల సావిత్రుఁ డ,రదముం బొడి సేయఁగా వి•రథుఁ డైనయెడం
గదిసి గద యెత్తుకొని తల,చిదురుపలుగ వ్రేసె దైత్య•సేనలు దలఁకన్. 99

క. దైతేయవంశవల్లభు, మాతామహుఁ డైనయాసు•మాలి వడుటయున్
భీతిం దెరలిన దనుజ,వ్రాతముఁ గని కోపవేగ•రక్తాక్షుం డై 100

శా. అగ్నిచ్ఛాయముఁ గామగంబు నగు తే•రత్యుగ్రుఁ డై యెక్కి యా
భుగ్నభ్రూలతికాసహోదర మనం•బా ల్పొందుచాపంబు ను
ద్విగ్నారంభత నెక్కు వెట్టి శరవా•ర్ధిన్ మేఘనాదుండు ని
ర్భగ్నాకారులఁ జేసె నిర్జరుల శౌ•ర్యస్ఫూర్తి శోభిల్లఁగన్. 101

క. పేర్చునరదంబు ప్రబలం, గార్చిచ్చువిధమున నతఁడు•గడ•గినఁ బటుబా
ణార్చులు గవియుడు నిర్జరు, లేర్చినతరువులును బోలె•నే పేదిరనిన్. 102

మ. అసురాధీశతనూజుకోల్తలకుఁ గా•కత్యంతభీతిం గలం
గి సురానీకము సూరెగిల్లిన రణ•క్రీడాదరం బారఁగా
రసికుం డై రథ మెక్కి గోముఖుఁడు సా•రథ్యంబు సేయం గడున్
వెసఁ దాఁకెం ద్రిదశేంద్రనందనుఁడు దో•ర్వీర్యం బవార్యంబుగాన్. 103

క. దైతేయు లదర నిట్లని, కేతెంచినఁ గాంచి దాన•వేశ్వరుతనయుం
డాతనిసూతుం డగునా,మాతలిసుతు మేను బాణ•మయముగఁ జేసెన్. 104

క. అతఁ డాతనిసారథిపై, శితశరములు నించుటయును•జెలఁగుచు వడిఁ ద
చ్ఛతురంగంబులుఁ దాఁకెను, బ్రతిభటరథతురగదంతి•పంక్తులు సెదరన్. 105

ఉ. అత్తఱి మేఘనాదుఁడు జ•యంతుశరావలిఁ ద్రుంచి వాని పై
నెత్తురువఱ్ఱు సేసి రథి•నిం బొడి సేసినయంతఁ బోక యు
ద్వృత్తిఁ గడంగినం దమము•దీటుకొనం గవియించె దృష్టియుం
జిత్తము లావు మాలి సుర•సేనలు బెగ్గిల నగ్గలంబుగన్. 106

క. చీఁకటి గవిసిన విబుధా,నీకం బొడి చన నైన•నేరద హృదయ
వ్యాకులత మునింగి భయో,ద్రేకముపడి తెగువ దలరి•త్రిప్పికొనంగన్. 107

క. ఆమాయాతిమిరము పౌ,లోమీజనకుఁ డగుఁ నప్పు•లోముఁ డెఱింగి సు
త్రామతనూభవునకు నది, యేమిటఁ బో దంచు నచటి•కేతెంచె వెసన్.

ఉ. వచ్చి జయంతు నాఁగి యని•వారణఁ బర్వెడు నీతమంబు ము
న్నిచ్చె జయార్థమై యభవుఁ•డీతని కీరిపుచేతఁ జచ్చినన్
వచ్చెడి దేమి సంగర మ•వశ్యముఁ జేయఁగ నీను వార్ధిలోఁ
జొచ్చుట చాలఁ గార్య మను•చుం బలిమిం గొని పోయె డాఁగఁగాన్. 109

తే. అమరపతినందనుఁడు పోడ•వడఁగి చనిన,నసురమాయయు నుడివోయె•నట్ల కాదె
యుడరి దరికొని మండుతీ•వ్రానలంబు, పుడుక లెడ గల్గవైచినఁ•బొనుఁగువడదె.

క. ఇవ్విధమున నింద్రుసుతుం, డెవ్వరు నెం దరుగుటయును • నెఱుఁగక యుండం
గ్రొవ్వఱి తనసరివారలు, నవ్వేట కియ్యకొని పోయె • నవిజృంభితుఁడై. 111

క. దనుజాధీశ్వరుతనయుం, డనిమిషు లనుహంసముల ర•యంబునఁ బఱపం
దనయోరుపుఱులుఁగున మేఘనాదుఁ డనుపేరు సార్థ•కంబుగఁ జేసెన్. 112

ఆ. ఇట్లు దనతనూజుఁ • డే వేది సైన్యంబు, గాసి యగుడు నలిగి • వాసవుండు
కెంపు గన్నులందు • బెంపారుచుండఁ జెం,గలువకోలనిమాడ్కిఁ • జెలువుమిగిలి.

ఉ. మాతలిఁ జూచి దానవస•మాజము దర్పము మీఱె నిత్తఱిన్
వాతజవంబునం గడఁగి • వారికి వీరికి సమ్ముఖంబుగా
వే తురగంబులం బఱపు • విక్రమసంపద యుల్లసిల్లఁగాఁ
జేతులతీఁట వో నుఱుము • సేసెద నెవ్వఁ డెదిర్చి వచ్చినన్. 114

క. అనుచు నిజబలము నిలునిలు, మని కరతల మెత్తి నిలిపి • యదలిచి సమరం
బునకు మగుడఁ బురికొల్పుచుఁ, దన చుట్టును నున్న దొరలుఁ • దానును గడఁగెన్.

చ. ఎదురుగ వీచె నిష్ఠురస•మీరము లుల్కము లుగ్రభంగి నె
ల్లదిశల డుల్లెఁ బెల్లుగ బ•లంబులపైఁ బెనుగ్రద్ద లాడె బె
ట్టిదముగ మ్రొగ్గి యభ్రకరి • డిల్లపడెన్ వెస నందనంబు గ్ర
క్కదలఁగఁ గూసె నొక్కట సృ•గాలము లప్రియసూచకంబులై. 116

క. కలయంగ దుర్నిమిత్తం,బులు పుట్టినఁ గనియు వినియుఁ • బొలివోవనియు
గ్గలికమెయి నెమ్మనమ్మునఁ, దలఁ కొకయించుకయు లేక • దర్పోద్ధతుఁడై. 117

క. సురపతి గడఁగుడు దనుజుల, బరవస మొక్కింత మట్టు•వడుటయు దశకం
ధరుఁడు సమరోత్సుకుం డయి, యరదము నన వసము గాక•యత్యుగ్రముగన్.

క. అమరవిభుం దలపడఁ జను, సమయంబున నడ్డపడియె • సంభ్రమలీలన్
సమదుఁ డగు మేఘనాదుఁడు, దమతండ్రిరణంబు మాన్చి • తాన కడంకన్.

చ. తలపడి యింద్రుతోడ నతి•దారుణయుద్ధము సేయఁ జొచ్చినన్
బలము బలంబుఁ దాఁకుటయు • బాసటగా వడిఁ గుంభకర్ణుఁ డు
జ్జ్వల మగుశూల మెత్తికొని • వచ్చి యుగాంతపురుద్రుకైవడిం
జెలఁగుచు నార్చి మోహరము • చెంగటఁ దాఁకె భయంకరంబుగన్. 120

అదరి మొన లిక్కడక్కడ, వడిఁ దిరిగిన దిశలు బడలు • వడ రౌద్రము చొ
ప్పడ బాహుశక్తి యేర్పడఁ, గడిమి పొగడ్తవడఁ గుంభ•కర్ణుఁడు పోరెన్. 121

ప్రతివీరుఁ డొక్కరుఁడు లేకతులబలుం డైనహీనుఁ • డైనను నప్పా
ట తనకు గుఱిగా నురవడి,నతండు మునుకూడి సురల • నందఱ దఱిమెన్.

ఎదిరి తేరినొగయు • నిభముదంతంబును, దనకరంబుఁ బాద•తలము లోను
గాఁగ నాయుధములు • గానివి లే వయ్యె, నరివిమర్దనమున • కతని కపుడు.

క. అంతకు ముందఱ యీవృ,త్తాంతము విని తొందుపడుట • కని సత్వరులై
యంతకవరుణధనేశులు, దాంతిమెయిన్ వచ్చువారు • తదవసరమునన్. 124

క. తపితమబలములతో సం,భ్రమగతిఁ బఱతెంచి దివిజ•పతికిం బొడసూ
పి మనుజభోజనసైన్యము, సమయింపఁగఁ జొచ్చి రధిక•సంరంభమునన్. 125

క. చిచ్చునకుఁ దోడు గరుఃలి, వచ్చినక్రియఁ బోర నమర•వరులమొనలకున్
హెచ్చుగ దిక్పతిసేనలు, వచ్చుటయును మ్రొగ్గె నసుర•వర్గము గలయన్. 126

ఉ. సన్నబలంబులై ననిజ•సైన్యములం గని రావణుండు శౌ
ర్యోన్నతుఁడై ననందనుని • నొప్పరికించితిఁ గుంభకర్ణుఁడుం
గన్నది లేదు మెల్ల మఱి•కాఱు దిగీశులు వచ్చి రేను బో
కున్న భరంబు గాదె యని•యుద్ధతిఁ బేర్చి రథాధిరూఢుఁడై. 127

శా. సాంపారంగఁ బసిండి పైఁ బఱపినన్ • శోభిల్లుచిల్లందమై
శంపావల్లిక సిల్చి పొల్చుగతి భా•స్వత్కాంతిఁ జెల్వొందమై
పెంపుం జాయయుఁ గాలమేఘము మన నా•భీలంబుగా దిక్కులా
కంపింపం బటుబాణవర్షమున నా•కాశం బడంగించుచున్. 128

క. అరదంబున యురవడికిం, దెరలి తెఱపి యిచ్చి సురలు • దిరుగుడువడ ని
ర్జరపతిరథంబునకు భీ,కరగతి సమ్ముఖముగాఁ ద•గం బఱపుటయున్. 129

చ. వదనసరోజపంక్తి శర•వర్షమునన్ మొగిడింపఁ గాన న
ఱ్యెద దశకంధరుం డిచట • నెచ్చట లేఁడు తనూజుఁ జూపి తా
ను దొలఁగి యున్నవాఁ డతని • నొంపక గెల్పన రాదు రాఁడె దు
ర్మదమున నంచు నున్నబల•మర్దనుఁ డాహవదోహలంబునన్. 130

తే. ఏచి మాతలిఁ గనుఁగొని • యిటులు వచ్చు, దనుజు తేరికి నెదురుగా•మనరథంబు
శీఘ్రగతిఁ బోవ నిమ్మని • చెప్పి మార్వి,భీకరధ్వని దిక్కులు • పిక్కటిల్ల. 131

శా. రుద్రాదిత్యమరుద్వసుప్రభృతు లా•ర్పుల్ నింగి ముట్టంగ వీ
రోద్రేకంబున దాపలన్ వలపలన్ • హోరాటమై ముంచి స
ర్వద్రోహిం బరిమూర్తమంచు వికట•భ్రామ్యద్భుజామండలీ
రౌద్రాకారతఁ దాఁకఁ దాఁకె రిపుధై•ర్యస్రావణున్ రావణున్. 132

తే. ఇట్లు దాఁకుడు దశకంఠుఁ•డేపు మిగిలి, యందఱకు నన్నిరూపంబు•లై నయట్లు
వివిధశస్త్రాస్త్రకేలీప్ర•వీణబాహు,దండనికురుంబదుస్సహో•త్సాహుఁడగుచు.

క. వడి నడరుచుఁ దెరలుచుఁ బై, పడి పోక పెనంగునమర•బలమునకుం గీ
డ్పడక నిలిచి మెఱసెను బలు, కడళ్లకెదురైనజాతి•కరణిం దిరమై. 134

ఉ. ముందటఁ దాఁకె పోరుతన•మోహరమున్ వెసఁ బో నదల్చికొం
చుం దఱియంగఁ జొచ్చి బల•సూదనుఁ డాదశకంఠు నస్త్రవేం

త్రిం దునుమాడి బాణమయ • దేహునిఁ గా నొనరించె వాఁడు సం
క్రందనుపై నిశాతవిశి • ఖంబులు నించె సురల్ దలంకఁగన్. 135

శా. వ్యగ్రాటోపత నొండొరుల్ మిగుల బా • హాశక్తి సూపన్ మహో
దగ్రం బయ్యె సురాసురేంద్రరణ మ • న్యోన్యధ్వజచ్ఛేదనా
త్యుగ్రం బై యితరేతరవ్యథితర • థ్యోదాత్తమై శౌర్యసా
మగ్రీగాఢపరస్పరాంగదళనో • న్మాదోద్భటాకారమై. 136

క. ఈసున నాసురపతి జం, భాసురున కైసరి రావ • ణాసురు శీఘ్రిం
బేసియు వ్రేసియుఁ బొడిచియు, వేసరి దిక్పాలకోటి • విన నిట్లనియెన్. 137

ఉ. ఎద్దెస నైన శంక చెడి • యేగు విరించి వరంబు నెమ్మదిం
బెద్దయు నమ్మి వీఁ డిటు ల • భేద్యతఁ గ్రమ్మరు చున్నలోక మా
పద్దశఁ బొందు మానుపను • పాయము నారసి చూడ నొండు లే
దిద్దనుజాధముం బొదివి • యే పఱఁ బైపడి పట్టుకొందమే. 138

చ. అనవుడుఁ జాల మే లని ది • శాధిపు లందఱుఁ జేరి చుట్టు ము
ట్ట నమరవల్లభుండును గ • డంక దశాననుతేరి రాక క
ల్కినగతి మాతలిం గెలని • కిన్ రథ మల్లఁ దొలంగి పోవ ని
మ్మని వెసఁ జొచ్చి పట్టుకొన • నాయితమై యతిసాహసంబునన్. 139

మేఘనాదుఁ డింద్రుని మాయాతిమిరమున ముంచి పట్టుకొనుట.

క. ఒరసికొని పోవ నత్తఱి, సురసైన్యం బార్చుటయును • జూచి తిమిరముం
గర మచ్చెరువుగ గ్రక్కున, బరఁగించుచు నసురకొడుకు • పఱతెంచె వడిన్.

క. మాయాతమమున మునిఁగిన, దాయల దివ్యాస్త్రజాల • దళితాంగులఁ గాఁ
జేయుచు నాబృందారక, నాయకు డగ్గఱియె మేఘ • నాదుఁడు గడిమిన్. 141

క. తుహినంబునఁ బడినపయో, రుహషండము మాడ్కి నమ్మ • రుత్పతి మాయా
పిహితతమోవృతలోచన, సహస్రుఁ డై యున్న నతని • సారథి సేసెన్. 142

ఉ. మాతలి మూర్ఛవోయిన న • మర్త్యవిభుండు రథంబు డిగ్గి జీ
మూతగజంబు నెక్కి బల • ముం జలముం జెడి యాత్మసైనికా
రాతిభటప్రభేదవిదు • రస్థితి దీనతఁ బొందియుండియున్
భీతి యెఱుంగకుండ వెడ • బీరము సేయుచు నుండె వెండియున్. 143

చ. నిలువులు పడ్డయట్లు తన • నేత్రము లేమియుఁ గానలేమి న
గ్గలముగ బెగ్గలించుబల • ఘస్మరు నమ్ముల నొడు సేసి ని
ట్టలు మగుడప్పి సోలుటయు • డాసి దశాననన‌ందనుండు వి
చ్చలవిడిఁ బట్టి కట్టి జయ • శంఖముఁ బట్టఁగఁ బంచి యార్చుచున్. 144

రావణుఁ డింద్రునిఁ బట్టి లంకకుఁ గొనిపోవుట.

చ. అరదముమీఁదఁ బెట్టుకొని • యాతనిఁ దండ్రికిఁ జూపి యింక సం
గర మిది యేటికిఁ జయము • గైకొని పోదము రమ్ము నావుడుం
గరము ప్రియంబునం దనయుఁ • గౌఁగిటఁ జేర్చి త్రిలోకరాజ్యవి
స్ఫురణము నాకు దక్కె నని • పొంగి దశాస్యుఁడు మిన్ను వ్రేయుచున్. 145

ఉ. మోదమునం దనూభవుని • ముంగలిగా నడపించి తాను దు
ర్భేదబలాన్వితుం డగుచుఁ • బింగలి యై చన దేవకోటి శౌ
ర్యోదయలీలఁ గూడుకొని • యొండొరుఁ బల్కుచు శక్రమోక్షణా
హ్లాదము గోరి పెంపున ర•యం బెసఁగం బఱతెంచి తాఁకినన్. 146

ఉ. ఎత్తెల గొందుదిక్పతుల • నిందఱ ముంద ఱెఱుంగనట్ల యీ
తత్తఱబడం బిఱిందిదెసఁ • దాఁకిన దీనికి సంభ్రమంబుమై
నిత్తల కేగుదేవలవ • దేత్తెఱఁ బొమ్మని చెప్పి పుచ్చినం
జిత్త మెలర్పఁగా సుతుఁడు • శీఘ్రమునం జనఁ దా నుదగ్రుఁ డై. 147

క. ఒకమరి తిరిగిన నమరులు, పికపిక లై పోవ లావుఁ • బెం పేర్పడ సే
నకు వెనుకై చనియెను లంకకు దానవవిభుఁడు బాహు•గర్వోద్ధతుఁ డై.

ఆశ్వాసాంతము.

మ. అతులౌదార్యు డహీనశౌర్యుఁడు సము•ద్యద్ధైర్యుఁ డత్యంత వి
శ్రుతచారిత్రుఁడు సూరిమిత్రుఁడు జన•స్తోతవ్యగోత్రుండు సం
భృతసత్కీర్తి పవిత్రమూర్తి యసుహృ•ద్బృందార్తినిర్వర్తి పూ
జితధీమంతుఁడు పుణ్యవంతుఁడు జయ•శ్రీకాంతుఁ డిమ్మేదినిన్. 149

క. సన్మార్గచతురపథికుఁడు, జన్మవిశేషప్రసిద్ధ•సగరకులుఁడు భూ
భృన్మకుటఘటితచరణుఁడు, మన్మథనాథుఁడు కవీంద్ర•మందార మిలన్. 150

మాలిని. నిరుపమజయలక్ష్మీ•నిత్యవిస్తారవక్షుం
డరిబిరుదమహోత్సా•హప్రతిష్ఠేమదక్షుం
డరుణకిరణదీప్త•వ్యాప్తపద్మాయతాక్షుం
డురగళయనరేఖా•యుక్తసంరక్షుఁ డుర్విన్. 151

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ తిక్కననామధేయప్రణీతం బైన యుత్తరరామాయణం బను కావ్యంబునందు సప్తమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

స ప్త మా శ్వా స ము.

శ్రీరంజకత్వచతురా
చారుఁడు వర్ణాశ్రమప్ర•చారుఁడు విద్యా
ధౌరేయుఁ డార్యవినుత
ప్రారంభుఁడు మనుమమాన•వాధీశుఁ డొగిన్. 1

బ్రహ్మ యింద్రజిత్తు కోరినవర మిచ్చి యింద్రుని విడిపించుకొని వచ్చుట.

క. అక్కడఁ గమలాసనుఁ డా, రక్కసుఁ డమరేంద్రుమీఁద • రాకయు సమరం
బెక్కుడుగఁ జేసియును హరి, యుక్కఱి పట్టువడి శోక•యుం దెలియంగన్. 2

చ. విని మునిబృందముల్ గొలువ • వేగమ లంకకు నేగుదెంచి య
ద్దనుజవిభుండు సేయునుచి•తప్రతిపత్తిఁ బ్రియంబు వొంది యా
తనిదృఢశౌర్యముం దనయు • ధైర్యమునుం గొనియాడి వెండి యా
యనిమిషనాథు గెల్చిన జ•యాతివిశేషము సూపి చెప్పుచున్. 3

ఆ. భువనములకు నెల్లఁ • బ్రోదిగ శతమఖుఁ, డాను నిలువుటయు న•తండు లేమి
సకలభూతములకు • సంకటం బగుటయు, నెఱుఁగఁ జెప్పి వారి • యిచ్చ యెఱిఁగి.

చ. ముదమున నింద్రుబంధనవి•మోక్షము సేయుఁ డభీష్టవస్తు వి
చ్చెద మదికోర్కి యేర్పడఁగఁ • జెప్పుఁడు నా కనుచున్ సముల్లస
ద్వదనచతుష్టయుం డయిన•వారిజసంభవుఁ జూచి వాంఛిత
ప్రదుఁ డగు టాత్మలో నెఱిఁగి •రావణసూనుఁడు ప్రీతి నిట్లనున్. 5

క. కమలాసన విను నావి, క్రమమున వెల వెట్టి దేనిఁ • గారుణ్యము సే
యుము నాకు శాశ్వతం బగు, నమరత్వం బనిన నతని • కజుఁ డిట్లనినన్. 6

క. ఆశ్వాసంబుగ బలికిన, విశ్వాసము సేసి మున్ను • వేఁడితి కల దే
శాశ్వత మగు నమరత్వం బీశ్వరుఁ డొకరునిక తక్క • నితరుల కెందున్. 7

క. అనుడు నొకతెఱఁగు సెప్పెద, వినుఁ డని రావణసుతుండు • వినయవిశేషా
వనతశరీరుఁ డగుచు ని, ట్లనియెం గరకమలముకుళి•నాదరపరుఁ డై. 8

ఉ. ఆల మొనర్పఁగా వలయు•నప్పుడు వహ్ని నుపాస్తి చేసి యా
వేలిమి నొక్క తేరు ప్రభ•వించిన గ్రక్కున దాని నెక్కి దో

ర్లీల వెలుంగ నేగిన న•రిప్రకరంబులచేత నెమ్మెయిం
గాలవశంబు నొందక య•ఖండితవిక్రమశాలి నయ్యెదన్. 9

ఉ. హోమసమాప్తి నుత్థితర•థోత్తమ మొక్కటి దక్క నొంట సం
గ్రామము సేయఁబో నది య•కాలముగా దుది కియ్యకొంటి వ్రా
కీమెయి మేరఁబెట్టి వర•మిమ్ము పరాక్రమలీల మెచ్చి నీ
వేమియు నీక పోక తగ • వేనియుఁ బొమ్మమరేంద్రు నిచ్చితిన్. 10

తే. అనుడు దరహాసచంద్రిక•తనదువదన, కమలవనమున కభినవ•కాంతియొసఁగఁ
జిత్రచారిత్రుఁ డగుదితి•పుత్త్రిపుత్త్రు, నర్థిఁగనుఁగొని యవ్వర • మతని కిచ్చె.

చ. అడిగినయట్ల యిచ్చిన ద•శాననసూనుఁడు ప్రీతి మేన నె
ల్లెడ వెలిఁ బేర్చె నాఁ బులక • లెంతయు వింతగ మ్రొక్కి పెంపు సొం
పడరఁ గులం బెలర్ప జన•కానుమతంబున నాబలారికిన్
విడుగడ సేసె వప్పు డగ•విందభవుండు ప్రమోద మందఁగాన్. 12

ఆ. అంబుజాసనుఁడు ద•శాననుఁ జూచి నీ, నందనునకు ద్రిభువ•నముల నెగడ
నింద్రజిత్సమాఖ్య • యిచ్చితి సుముఖులై, యుండుఁ డనియె దనుజు•లుల్లసిల్ల.

చ. అసురుల నిమ్మెయిం బ్రముది•తాత్ములఁ జేసి పయోజసూతి సం
తోసమున నాకలోకపతిఁ • దోకొని పోవునెడం దదీయవ
క్త్రసరసిజంబు లజ్జ యను•రాత్రి గడుం జెడి యున్కికిం గృపా
రసపరుఁ డై హితార్థ మధు•రస్ఫుటసత్యమృదూక్తి ని ట్లనున్. 14

చ. తమతమదుష్కృతంబు సుకృ•తంబును నాపదయున్ శుభంబు లై
తముఁ దటి యైనఁ బొందు నది • దప్పనె సాధ్వి నహల్యఁ గోరి గా
తమునికిఁ దప్పె తీ వకట•తత్ఫల మీయశుభంబు దోషసం
గమవినివృత్తికై యొకమ•ఖం బొనరింపుము విష్ణుతుష్టిగన్. 15

క. అని చెప్పి పోవుటయు న, య్యనిమిషవల్లభుఁడు విష్ణు•యాగం బొనరిం
చి నిఖిలదురితరహితుఁ డై, చనియెన్ ద్రిదివంబునకు వి•శాలవిభూతిన్. 16

మ. అనినం జిత్తము చోద్య మంద రఘువం•శాధీశ్వరుం డిట్టు లా
తనికిన్ బీరము సెల్లెఁ గాని యెచటం • దద్విక్రమక్రీడ మా
స్ప నొకం డైనను జాలఁడే యనుడు భూ•పాలాగ్రణిం జూచి య
మ్ముని మందస్మితసుందరుం డయి మనో•మోదంబుతో ని ట్లనున్. 17

రావణుఁడు కార్తవీర్యునితోఁ బోరాడి చెఱఁబడుట.

ఉ. నిర్జితశత్రుఁడున్ భువన•నింద్యచరిత్రుఁడు నైనరావణుం
డూర్జితవిక్రమస్ఫురణ•నుర్విఁ జరించుచు మించి యేచి శౌ
ర్యార్జనలోలబాహుమహి•మాస్పదుఁ డై చనునాసహస్రభా
హార్జును సెంపుసొంపు హృద•యంబున సైఁపక వచ్చె నాజికిన్. 18

తే. అరుగుదెంచి మాహిష్మతీ•పురము సుట్టి, వేగ పోరికి నర్జును • వెడలు మనుఁడు
రావణుఁడు వచ్చె నలఁతులఁ•బోవఁడనుచు, గోపురాంగణస్థితజన•క్షోభ మెసఁగ.

క. వన్ని బహిరంగణంబున, నున్న ససంభ్రాంతిగతి స•ముచితమ్ముగ నా
సన్ను లయి మంత్రు లి ట్లని, రన్నరపతిపెంపునక్ భ•యం బెద లేమిన్. 20

చ. అధిపతి వీట లేనిసమ•యంబున సంగరకాంక్షతోడ ని
ట్లధికబలంబులం గొని వృ•ధాతిశయంబుగ నేగుదెంచి యి
వ్విధమునఁ బన్ని నీ వనృత•విక్రమముం బ్రకటించుకంటె సం
బుధినడు మైన నీపురికిఁ • బోయి యొదుంగుము చాల మేలగున్. 20

చ. అనుబలుమాట లియ్యకొని • యద్దనుజేశ్వరుఁ డాతఁ డున్నవాఁ
డని యని సేయువేడుక ర•యంబున వచ్చితి నెందుఁ బోయె మీ
జనపతిలావు నాదుభుజ•శక్తియు నించుక తూఁచి చూడ కేఁ
జన నెఱిఁగించి యెయ్యెడకుఁ • జయ్యనఁ దోకొని రండు నావుడున్. 22

ఆ. అతనిపెంపుఁగలిమి • కయ్యమాత్యులు దమ, నెమ్మనముల మెచ్చి • నృపతివృత్త
మున్నరూపు సెప్పి • యిన్నరభోజను, నిచట నునుత మనుచు • నిట్టు లనిరి. 23

క. వారువము నెక్కి వనితలు, గారవమునఁ గొలువఁ గంతుకైవడి వెడలం
జేరక యంతంతను బరి, వారము నిలువఁ బడ వర్ష•వరపరివృతుఁ డై. 24

క. సరసకవివిటవిదూషక, పరిహాసకగాయకాది•పరిజనములు వే
సరుటపయి మేలు దొలఁకెడు, తురగము నెడఁ దూఱఁ గాంతి•దొలఁకాడంగన్.

ఉ. చూడ్కికిఁ బండు వై ముదము • సొంపునఁ జూపఱు సొక్కి చుండ ని
మ్మాడ్కి నరేశ్వరుం డరిగె • మాపటికిం జనుదెంచు నాతనిం
దోడ్కొని తేరఁ బూను టది•దుర్వినయం బగుమాకు రాజులక్
వేడ్కమెయిం జరింపఁ జని • వీటికి ర మ్మని పిల్వవచ్చునే. 26

క. నటదలికులశుకపికసం,కటలీలోద్యానములను • గమనీయసర
స్తటినీతటాకముల ను,త్కటకౌతుకవృత్తి నాడుఁ • దరుణులుఁ దానున్. 27

క. ఎయ్యెడ నిలుచుట యెఱుఁగమ, యియ్యెడ నేఁ డీవు విడియు • మెల్లి యతనితో
నియ్యకొని యెల్లభంగులఁ, గయ్యము సేయంగఁ దలఁవు • గలిగినయేనిన్. 28

ఆ. వేగపడకు మనుజ•విభుచేతిబలుపును, జూతు గాక యనిన శూరరేఖ
నగుచు మంత్రివరుల•మొగములు గనుఁగొని, యిట్టు లనియె దాన•వేశ్వరుండు.

ఉ. ఏపున నేను వచ్చుటయు • నిచ్చట నిల్చుట కోహాటించుటక్
మీపతి యెక్కడేనిఁ జన • మిన్నక మాటలు పేర్చినక్ రణా
టోపము మాన నేర్తునె కు•టుంబసమేతము డాఁగె నాతనిం
జూపరు మీరు నింకఁ దల•సూపఁ డతండును బోయి వచ్చెదన్. 30

క. మెల్లఁగు దెస మెలఁగి క్రమ్మఱు, తల నొకమరి యేమఱించి • దాడిమెయిఁ దో
ర్బలము మెఱసి పై పడి నా, చలము నెఱపి పోదు మీకుఁ • జాటితిఁ జుండీ.

క. అని దుర్మదాంధకార,మ్మునఁ గానక బిట్టు వలికి • పోయెను గలని
స్వనకోకిలకర్బురకా,నన రేఖావంధ్యవింధ్య•నగమున విడియన్. 32

మ. చని దైత్యేంద్రుఁడు తత్ప్రదేశమునఁ జం•చత్కాంచనాంభోజధూ
ళినితాంత ప్రవిలిప్తహంసకులకే•ళీజాతసంధ్యాభివం
దనలోలవ్రతిజాలమార్గ్యమున మో•దస్థానమై లోకపా
వనతం బేర్చిననర్మదం గని మృదు•స్వచ్ఛందలీలారతిన్. 33

తే. నెమ్మి మజ్జన మొనరించి • తమ్మివిరులు, సాలఁ గోయించి హృద్యవి•శాల మైన
పులినతలమున శివలింగ • పూజసేయఁ, దొడఁగె నట నర్జునుండును • బడఁతిపిండు.

క. వనకేలీకౌతూహల,మునఁ దగిలినయట్టివారు • ముదితహృదయు లై
వనిఁ బరిచితస్థలములకుఁ, జని హృద్యవిహారతంత్ర•చాతుర్యమునన్. 35

మ. లలితక్రీడ మెయిఁ సముత్కటమదో•ల్లాసంబునం బెక్కుభం
గులఁ జేతోరమచూతపోతలతికా•గుల్మప్రదేశంబులం
గలయం గ్రుమ్మరి పొద్దునుం జెమట నం•గంబుల్ నవాంకూరసం
కలనాశోభితవల్లరీనిభము లై • క్రాలంగ రాగిల్లుచున్. 36

క. ముదమున జలకేళికి న,ర్మదకుం జనుదెంచి లలిత•సుకరవిహారా
స్పదతత్ప్రవాహమున నిం,పొదవఁగ నాడునెడ నధిపుఁ • డుల్లాసమునన్. 37

తే. బాహువులు సాఁచి పడమర•పాఱుచున్న,యాతరంగిణిఁ బోకుండ•నాఁగుటయును
నెదురుదొట్టిదశాననుఁ • డీశుఁ బూజ,సేయు నెడ ముంచికొని యెన•చ్చెరువు గాఁగ.

క. రావణుఁడు సంభ్రమంబున, దేవార్చనకొఱఁతతో న•ది వెడలి కలయన్
భావించి యెదురు క్రమ్మెడు, నావెల్లువఁ జూచి విస్మ•యం బెదఁ గదురన్. 39

క. తూర్పుదెస వచ్చు నీనది,దర్పంబున నెదురు రాఁ గ•తం బేమియొ మీ
రేర్పడ నెఱిఁగి రం డని, శూర్పణఖాభ్రాతచరులఁ • జూడఁగ నంపెన్. 40

ఆ. వార లరిగి విభుఁడు • వామలోచనలును, జలవిహార మర్థి • సలుపు చునికి
చూచి వచ్చి యాని•శాచరవల్లభు, నెదుర నిలిచి మ్రొక్కి • యిట్టు లనిరి.

క. దేవా దేవర పంపిన, నీవెల్లువతెఱఁ గెఱింగి • యేతెంచితి మె
చ్చో వినఁగఁ జూడఁ బడయమ,యావిధ మద్భుతరసావ•హం బై యుండెన్.

ఉ. భూరిబలాభిరాముఁడు వి•భూషణభూషితమూర్తి కామినీ
స్మేరముఖేందుబింబముల • చెన్నున నుజ్జ్వలచంద్రలోకకే
లీరతి నున్నచందమున • లీలమెయిన్ సలిలావగాహన
స్ఫారకుతూహలుం డయి వి•శంకత నొక్కఁడు కేలి సల్పెడున్. 43

క. ఆతతబహుబాహుం డగు, నాతఁడు సేతులఁ బ్రవాహ•మాఁగిన మరలం
దోతెంచె నావుడును విని,పీతభయుఁడు కార్తవీర్య•విభుఁ డని యెఱిఁగెన్. 44

చ. ఎఱిఁగి కరంబు వొంగి కడు • నేకత మిట్లగపడ్డచో నతం
డెఱుఁగక యుండ ముట్టికొని • యే పడఁగించెద నంచు మంత్రులం
దఱకు నెఱుంగఁ జెప్పికొని • దానవుఁ డున్మదుఁ డై చనంగ సే
త్రతతి నరుణాభ్రి మస్థిమయ•ధారలతో దివిఁ దోఁచె ముందటన్. 45

ఉ. దానికి శంక సేయక యు•దగ్రరణోత్సుకుఁ డై నయట్టియా
దానవవల్లభుండు బల•దర్పసముద్భటసంకులంబుగా
సేనలు ముందటం దఱుమ • శీఘ్రగతి మేదిని సంచలింపఁ గాం
తానిచయంబుఁ గంచుకివి•తానము బెగ్గిల బిట్టు ముట్టినన్. 46

మ. వనితాబృందములోన నున్నపతి తీ•వ్రక్రోధుఁ డై గంగ గా
హనకేలిం బిడియేనుఁగుల్ వొదువ మో•దాయత్తమై యుండి గ్ర
క్కున నన్యద్విపదానగంధమునకుం • గోపించునైరావతం
బును బోలెన్ మడు వల్ల వెల్వడి రణ•ప్రోత్సాహయోగ్యస్థితిన్. 47

క. కట్టాయితమై యువిదల, నిట్టుండుఁడు వెఱవ కిచట • నిదె వచ్చెద నన్
ముట్టినదానవులను బలి, వెట్టెద నర్మదకు ననుచు • భీకరవృత్తిన్. 48

చ. అతఁడు వినూత్నరత్నరుచి•రాంగదమై వివిధాయుధప్రభా
న్వితమగుబాహుసంఘము య•నీకముగాఁ బటువిక్రమక్రమో
ద్ధతి దితిసూనుసేనల మ•దం బఱ నల్గడఁ దూలఁ దోలె ఘో
రతిమిరపుంజభంజనక•రప్రకరుం డగుభానుకై వడిన్. 49

క. తెరలినబలములఁ గని యు,ద్ధురవృత్తిఁ బ్రహస్తుఁ డతని•తోఁ దలపడియెం
గరి కేసరి హరిణము పులి, నురగము గరుడిఁ దలపడ్డ•యొప్పమరంగన్. 50

క. తాఁకి ముసలమున వ్రేసిన, వీఁక నొడిసిపట్టి యతఁడు • వెసఁ దిగిచిన నా
రోఁకలి తనచే వచ్చిన, నాఁకగొనక దాన నసుర • నడిచెం గడఁకన్. 51

ఉ. ఆటున మూర్ఛవోయినఁ బ్ర•హస్తుఁ గనుంగొని యింకఁ దాఁకినం
గీటడఁగించు నర్జునుఁడు • గేవలుఁడే యని భీతచిత్తులై
మేటిమగల్ సలం బెడలి • మేమెయి మార్కొన లేక పాఱినం
గాటుకకొండవోలె దశ•కంఠుఁ డెదిర్చె మహీమహేంద్రునిన్. 52

ఉ. వీరగుణాభిరాములగు•వింశతిబాహుసహస్రబాహులా
తారకకార్తికేయులవి•ధంబున నాబలనిర్జరేశ్వరా
కారత నమ్మురాచ్యుతుల • కైవడిఁ బెద్దయుఁ బ్రొద్దు మేమెయిం
బోరిరి చూచు ఖేచరులు • భూరిబలంబుఁ జలంబు మెచ్చఁగన్, 53

క. లావఱి వివిధాయుధముల, భూవిభుఁడుం దాను నట్లు • పోరి యలసి పీ
రావేశ మడర జయకాం, క్షావశుఁ డై రావణుండు • గదఁ దమకమునన్. 54

మ. మది శంకింపక మొత్తె విక్రమరసో • న్మాదంబునన్ భూవిభున్
గద వ్రేయంగ నతండు పైపడి భుజా • గర్వంబునం బట్టె నా
రదుఁ డార్వం బరికాఁడు నిర్భయతఁ జే • రం జూచినం బట్టును
న్మదశుండాలము లీల దిక్కలితనా • మశ్రావణున్ రావణున్. 55

క. పట్టి యిరువదికరంబులు, గట్టిగ వీఁపుపయి మోపు • గాఁ బెట్టి తగన్
బెట్టు మెడ పట్టుకొని తుది, ముట్టినమగఁటిమి నభంబు • ముట్టఁగ నార్చెన్.

ఆ. నృపవరేణ్యుఁ డిట్లు • రిపుఁ బట్టు వఱచి కం, చుకిగణంబు నల్లఁ • జూచి యొకనిఁ
బిలిచి యోరి వీనిఁ • బెడకేలితోన తె, మ్మని సముద్ధతముగ • నప్పగించి. 57

క. తరుణీజనము వినోదపుఁ, బరివారము మున్న నడవఁ • బనిచి పిఱుం దై
పురమున కరుగ నిజప్రభుఁ, పరిభవముం జూచి దైత్య • భటకోటి వడిన్. 58

క. నిలునిలు విడువిడు మంచును, బలువిడిఁ గూడుకొని పిఱుఁదఁ • బఱతెంచిన న
మ్ముల నోడు సేసి యందఱ, నిలిపె విజయలక్ష్మిసొంపు • నెలకొన నెలమిన్.

క. తనకొలఁది యెఱుంగక యీ, దనుజుఁడు వనితావినోద • తత్పరు నన్నుం
జెనసె నని యుగ్గడించుచు, ననిమిషరిపుమీఁదఁ బోరిఁ • గటాక్షం బెలయన్.

తే. ఎదురువచ్చినమంత్రుల • కెగ్గు లెన్ని, చూపి చెప్పుచు నివ్విధి • కోపమునకు
నుపశమం బెట్లు సేయుదు • నొక్కొ యనుచుఁ, బురికిఁ జని మందిరాంగణ • భూమి నిలిచి.

క. పొంకిరివో యెదుతనయును, కంపాతిశయమునఁ బంక్తి • కంధరు నెట్లుం
జంపం జాలక రోషము, పెంపునఁ గారాగృహమునఁ • బెట్టఁగఁ బనిచెన్. 62

క. మనుజపతి యివ్విధంబునఁ, దనచెఱ యింటికిని మ్రుచ్చుఁ • దప్పున నొప్పిం
చినయట్టుల మదిని సరకు, గొనక మఱచి యున్న యెడను • గొనిదినములకున్.

పులస్త్యుఁడు కార్తవీర్యుని వేఁడుకొని రావణునిచెఱ విడిపించుట.

మ. దనుజేంద్రుండు సహస్రబాహువిభుచే • తం బద్ధపాటం తయున్
విని మాహిష్మతికిం బులస్త్యుఁడు గడున్ • వేగంబ యేతెంచి య
జ్జనపాలుం గనినన్ యథోచితముగా • సత్కారముల్ సేసి న
చ్చినకార్యం బెఱిఁగింపుఁ డన్న నతఁ డౌ • చిత్యంబు మై నిట్లనున్. 64

చ. అలవి యెఱుంగ నేరక ద • శాస్యుఁడు లోకముతోడివానిఁ గాఁ
దలఁచి జితాఖిలార్థ్యుఁడఁ గం • దా యని నచ్చి కడంగి వచ్చి సం
కలియకుఁ జొచ్చె వానిఁ బలు • కం బని లేదటు లుండె నింతలం
తలుపను లెల్ల నీకు భుజ • దర్పముగాఁ గొన నేర్పు సాలునే. 65

క. ఆక్రమసంచిత మగుభూ, చక్రం బుదయాస్తశైల • సహితంబుగ ని
ర్వక్రపరిపాలనస్థితిఁ, జక్రము చెల్లించుపూజ్య • సామ్రాజ్యమునన్. 66

క. తుదిముట్టి యున్ననీ కొ్కఁ, డెదురే యది గాక పగఱ • యే పడఁగినఁ ద
ప్పా దలంప నిదియ కడు నొ్, ప్పిద మగు నినుబోఁటినృపుల • పెంపున కరయన్.

చ. నలినజుఁడైన బ్రహ్మకును • నాలవవాఁడు దశాననుండు ని
ర్మలగుణశాలి వీఁడు మను • మం డని చెప్పఁగ నాకు సిగ్గగుం
బలుకులు వేయు నేటికిఁ గృ • పాపరతాస్తుతి దక్క వీని మం
దల విడు నాకుఁగా నృపతి • ధర్మవిచక్షణ పుణ్యవీక్షణా. 68

చ. అనవుడు నట్ల చేయుదు మ • హాత్మ భవద్వచనాంతరంగమో
దన మగు దానిఁ జేయఁ గని • ధన్యుఁడ నైతి దశాస్య వేగ తో
డ్కొని చనుఁ డన్న నా నృపతి • కుంజకుముంజమృదూక్తిఁ జిత్తరం
జన మగుడుఁ మొగం బలర • సంయమి దీవన లిచ్చి మెచ్చుచున్. 69

తే. దనుజవల్లభు విడిపించు • కొని పులస్త్యుఁ, డరుగ లజ్జావనతుఁ డగు • నతఁడు నతని
ననుపఁబోయిన సానున • యంబుగాఁగ, బుద్ధిఁ దగఁ జెప్పి లంకకుఁ • బుచ్చె ననియె.

రావణుఁడు వాలిచే భంగపడి యతనితో మైత్త్రి చేయుట.

ఉ. రావణుఁ డివ్విధంబునఁ బ • రాజయ మందియు లంకలోనికిం
బోవుచు నంతయుం మఱచి • భూవలయంబునఁ ద్రొంటియట్ల నా
నావిధదుశ్చరిత్రము లొ • నర్చుచుఁ గ్రమ్మరి యొక్కనాఁడు వి
ద్రావితశత్రుభూరుహచ • రప్రభు వాలి నెదుర్చ వేడుకన్. 71

శా. కిష్కింధానగరంబు పై నరిగి సు • గ్రీవాదు లెల్లం రణా
విష్కారోద్యమతీవ్రులైనఁ గని త • ద్విక్రాంతి మానంగ మ
స్తిష్కంబుం రుధిరంబు మాంసమును ధా • త్రిం గూల్చ నుంకించియుం
దుష్కర్మం బగు వాలిలేమి నని చే • తోవృత్తి నూహించుచున్. 72

క. పడుచుం బైదలు పన్నినఁ, గడపి చనక చిఱుతతోడి • కయ్యమునకు నేఁ
గడఁగుట తగ దని యాయుని, విడిచి దశాననుఁడు వారు • విన నిట్లనియెన్.

క. మీలోనఁ గూడుకొని రాఁ, డాలం బాలంబు నేసి • యది యెట్లొకొ తాఁ
జాల నని చెప్పఁ గా క, వ్వాలికి డాఁగినను బోవ • వచ్చునె నాచేన్. 74

చ. అనవుడు సూర్యసూనుఁడు ద • శాననుఁ గన్గొని నీవు నన్ను మె
చ్చనికత మేమిటం గొలఁది • నాలనె వాలిని గూర్చి వచ్చితే
యనికిఁ గడంగినం బిరుదు • లైనమగల్ గని వీరు గారు నా
కనియు నెఱుంగ కిట్లు భయ • మంది తిసీ వెడమాట లేటికిన్. 75

శా. నాకి క్లైంతయు నీడఁ బోయితి జగ • న్మాన్యుండు నా నొప్పునా
నాకేశప్రియనందనుం జెనసి మా • నప్రాణముల్ గావఁగా
నీకుం దీరునె యిప్డు దక్షిణపుము • న్నీటం గృతస్నానుఁడై
యేకాంతంబున నుండుఁ బొమ్మనినఁ బో • యెం బుష్పకారూఢుఁడై. 76

మ. దనుజేంద్రుండు మరుద్గతిం జని సము•ద్రస్నానసంజాతశు
ద్ధినితాంతామలచిత్తనిశ్చలసమా•ధివ్యంజితానందమీ
లనసంభావితలోచనుం గపికుల•శ్లాఘాత్ము నవ్వానవిం
గని తన్మూర్తినివృత్తవిక్రమకళా•కౌతూహలస్ఫూర్తియై. 77

వాలి రావణునిఁ జంకలోఁ నిఱికించుకొని నాలుగుసముద్రములను ముంచుట.

క. ఎదురెదురను మొదలింపఁగ, మదిఁ గొంకి పిఱిందివలన • మందగతిం జే
రెద నేమఱి యున్నెడఁ బ,ట్టెద ననువగఁ బుష్పకంబు • డిగి వచ్చుతఱిన్. 78
క. రావణునుద్యోగమునకు, దైవము ప్రతికూల మైనఁ • దత్త్వనిదిధ్యా
సావేశవిరాముం డై, యావనచరవిభుఁడు గన్ను•లర విరియంగన్. 79
క. కడకంటిచూడ్కి దశముఖుఁ, బొడగని సంభ్రమము లేమిఁ • బొంచి నతనిఁ దాఁ
బెడమఱి చూచుట యుడిగి మ,గుడ నేత్రము లల్ల మూసి•కొని చిత్తమునన్.
క. వంచన నను నిమ్యోడ ని,ర్జించుతలంపునను నసుర•సేరెదు నే భం
జించెదఁ బాపాత్ముల నొ,ప్పించుట ధర్మంబ యనుచుఁ • బిఱుఁ దారయుచున్
క. ఉన్నయెడన్ మునివ్రేళులఁ, దిన్ననినడ నసురపతి ప•దిలుఁ డై చేరం
గొన్నియడుగు లరిగి యడరి, యన్నగచరనాథు పై ర•యంబునఁ బడియెన్. 82
క. వెనుకకు మొనసి కరంబునఁ, బెనఁచి తిగిచి నిఖిలలోక•భీకరుఁ డగున
ద్దనుజేంద్రు ననాయాసం,బునఁ జంకిట నిఱికె యింద్ర•పుత్త్రుఁ డచలుఁ డై.
చ. ఎఱుఁగనియట్ల యున్న నసు•రేశ్వరుఁ డప్పుడు గాలుఁజేయు లా
వఱి రభసంబునం గుదుప • నక్కడ నిక్కడ నూడఁ జూచి మై
గిఱుపఁగ నవ్వి శక్తి యెడలిఁ•గించుట నెమ్మదిఁ గోరి వానిమై
సుఱసుఱ స్రుక్క నొక్క బల•సూదనసూనుఁడు ప్రక్కదావునన్. 84
చ. చదియఁగ నొత్తి యొత్తికొని • శాతనఖంబులఁ గ్రూరదంష్ట్రిలన్
వదనములన్ శరీరము ను•వారక వ్రచ్చుచు మేనిగాలిఁ దో
యదములు దూలఁ బర్విమది•గంబుధికిం జనియెన్ రయంబునం
జదల భుజంగమగ్రహణ•చారుసుపర్ణవిలాసభాసి యై. 85
చ. చని దనుజేశ్వరుండు దన•చంకన యుండఁగఁ దజ్జలంబులన్
మునిఁగి శమంబు మై నియమ•ముల్ దగఁ దీర్చి క్రమంబుతో నుద
గ్వననిధిఁ బ్రాక్పయోధిఁ గపి•వల్లభుఁ డట్టుల చేసి యశ్రమం
బున నిజపట్టణోపవన•భూమికిఁ దెచ్చి సుఖోపవిష్టుఁ డై. 86

వాలిచే భంగపడి రావణుఁ డతనితో మైత్రి చేయుట.

శా. కోపం బాఱినఁ జంక వాపి ధరణిం • గూర్చుండఁగాఁ బెట్టి ని
ష్పాపోల్లాసకటాక్షముల్ల నొలయం • బ్రౌఢస్మితజ్యోత్స్నల

జ్ఞాపూరావృతతన్ముఖాబ్జములపై • సాంద్రంబుగాఁ జూపి ని
ర్వ్యాపారామరసుందరీప్రకరగ•ర్భస్రావణుఁ రావణున్. 87

క. కనుఁగొని యచ్చట నవ్వాడ, కనినట్టులు సంభ్రమించి • గౌరవమున న
వ్వనచరవీరశిఖామణి, దనుజపతికి నిట్టు లనియెఁ • దదభిముఖుం డై. 88

క. ఎందుండి రాక యిక్కడి, కెందులకుం బోక యిచట • నేకార్యము సే
యం దలఁచి నిలిచితప్పని, విందము నీ వింటికడకు • విచ్చేయు తగన్. 89

క. అనవుడు వెలవెలఁబాఱుచ, దనములు వెడ వాంచి యెత్తి • దశముఖుఁడు గపీం
ద్రునిమోము దీనదృష్టిం, గనుఁగొని గద్గదిక నెలుఁగు • గడలుకొనంగన్. 90

మ. తగు నీ కే మని పల్కుదుఁ వినుభుజా•దర్పంబునఁ మాఱు లే
క గిరీశుఁ గిరితోన యెత్తి సుగలో•కస్వామి జంభారి గా
సిగ బంధించి జగత్త్రయంబును బసుల్ • సేయఁ విజృంభించి గ
ర్వగరిష్ఠుం డగునన్ను నిద్దెసకుఁ దే•రం జాలుటఁ వాసవీ. 91

చ. అనవుడుఁ గౌఁగిలించి దను•జాధిపతిం దగ గారవించి తో
కొని పురి కేగి తత్తదను•కూలచరిత్రములఁ సఖిత్వరీ
తి నడపి తాను దమ్ముఁడు న•తిప్రియభాషలచేఁ బ్రసన్నుఁ జే
సిన నతఁ డాకపీంద్రవరు•చెల్మికిఁ బల్లవితాంతరంగుఁ డై. 92

ఆ. వివిధ కేళిఁ దగిలి • వేడుకఁ గతిపయ, దినములందు నిలిచి • దివ్య మగుటఁ
దోన వచ్చియున్న•మానితనిజవిమా, నమునఁ బ్రీతిఁ దనపు•రమున కరిగె. 93

క. లీల నటు లసురవల్లభుఁ, గేలిపాత్రంబుఁ జేసి • క్రీడించినయ
వ్వాలి భవద స్త్రమున కర, సాలియుఁ జాలమి నుతింపఁ • జాలదె యెందున్.

క. అని మునిపతి యివ్విధమున, దనుజపతిం జెప్ప రామ• ధరణీపతి తి
న్నని నవ్వు మెఱయ నాతని, వినితిమి యిఁక నొకటి వినఁగ• వేడుక యనుచున్.

క. ఏమియొకో న న్నడిగెడు, సీమానవనాథుఁ డంచు • నెద నూహింపం
గా మునిజనవల్లభుతో, రామనృపతి కౌతుకస్ఫు•రణ నిట్లనియెన్. 96

హనుమంతునిజననాదివృత్తాంతము.

క. కొంత యెఱుంగుదుఁ బవనజు, వింత దివిజరాజతనయు•విక్రమము హనూ
మంతునకు వాలికిం గల, యంతర మేకొలఁదియొకొ చ•రాచరవేదీ. 97

ఆ. అనిన నాంజనేయు • నతులబలము విన, వేడ్క సేసె నితఁడు • విస్తరించి
కల తెఱంగు సెప్ప•వలయు నా కని ముని,యిట్టు లనియెఁ బ్రీతి•యెసక మెసఁగ.

శా. వాలిం గీలియు వాయుపుత్త్రుసరియే • వాఁ డాత్మశక్తిజ్ఞుఁ డై
యీలోకంబులు గెల్తు నే ననిన మా • కెందుం గలండే మహీ
పాలాగ్రేసర వానివర్తనముఁ జె•ప్పం జిట్ట లావిక్రమ
శ్రీలోలుఁ భవదీయసన్నిధిఁ బ్రశం•సింపం దగుం జెప్పెదన్. 99

చ. సురగిరిసాను దేశమున • సుస్థిరసంపద సుల్లసిల్లుఁ గే
సరి యనువానిభార్య గుణ•శాలిని యంజన నాఁగ నొప్పునుం
దరి యనిలప్రసాదమున • ధర్మవిధిజ్ఞ మహనీయమూర్తివి
స్ఫురితుఁ గుమారుఁ గాంచెఁ బరి•పూర్ణతపోమహిమాభిరాముఁ డై. 100

ఉ. ఆతనిరక్షణంబున న•హర్నిశముం దగ సావధాన యై
యేతరుపండు లొప్పు నవి • యేఱి వనంబునఁ దెచ్చి యిచ్చుచుం
బ్రీతిఁ జరించుచున్నెడఁ గ•పిప్రవరార్భకుఁ డొక్కనాఁడు ప్ర
ద్యోతనబింబముం బొడుచు•చుండఁగఁ జూచి సముత్సుకాత్ముఁ డై. 101

చ. ఫల మనుబుద్ధిఁ బుచ్చికొనఁ • బాఱె నభంబున వాయుదేవుఁడున్
సలిలకణార్ద్రితం గిరణ•జాలము వేఁడిమి దాఁక కుండ నే
వలనను దాన యై పొదివి • వచ్చెఁ దనూభవు నాఁడె పర్వ మై
జలరుహమిత్రుఁ బట్ట రభ•సంబున రాహువు జేరె నత్తఱిన్. 102

క. ఆసైంహికేయుఁ డర్కుఁ, గ్రాసాదరవృత్తి వచ్చు • కపిఁ గనుఁగొని సం
త్రాసభరితమానసుఁ డై, వాసవుకడ కేగి ఖిన్న•వదనుం డగుచున్. 103

క. రవిశశిబింబగ్రహణో, త్సవ మెల్లను నాకు మున్నె•సఁగి యెప్పుడుఁ జె
ల్ల విడిచి యుండుదు నేఁ డొకఁ, డవార్యవిక్రముఁడు వచ్చె • నర్కునిఁ బట్టన్.

మహా. అనినం గోపించి యింద్రుం • డఖిలభువనమ•ర్యాద లవ్యైవిధిం ద
ప్పనిభంగిం జొప్పుతో నే•ర్పడ నడవఁగ నా • పంపు గాసీక యెవ్వం
డినబింబగ్రాహి యై యా•య్యెడకు ముదము మై • నేగుదెంచెం దదంగం
బనఘా మద్వజ్రధారా•హతిఁ బొడిపొడి సే•యంగ నే వత్తు నంచున్. 105

మ. అనికిం బూని కరీంద్రు నెక్కి చనుజం•భారాతికిన్ ముందటం
జని తద్బాహుపరాక్రమంబున మహో•త్సాహంబుతో సింహికా
తనయుం డాకపిబాలుపై నడరి యు•ద్యద్విక్రముం డై నయా
తనియాటోపము నోర్వఁజాలక విభీ•తస్వాంతుఁ డై పాఱినన్. 106

తే. ఎగచికొనిపోయి కపి దివి•జేంద్రుదంతి, వెనుకసార నంటఁ దఱిమిన•మనములోన
మెచ్చియును దనచేసిన•మేరతప్పు, నని తలంచుచు మృదురోషుఁ•డై యతండు.

క. భాసుర మగువజ్రంబున, వ్రేసిన హనుదేశ మర్థ•విదళిత మైనం
గేసరితనూభవుఁడు మూ, ర్ఛాసంగతుఁ డై ధరిత్రిఁ • జాఁగం బడియెన్. 108

క. తనవచ్చినపని దీఱిన, ననిమిషపతి నాకమునకు • నరిగెఁ దనయునిం
గనుఁగొని వేదనఁ బొంది ప్రవనుఁ డప్పుడ యుడిపెఁ దనదు•వర్తన మెందున్.

ఆ. జగములందు వాయు • సంచార ముడిగిన, సకలజీవలోక•సంకటంబు
పుట్టుటయును విరించి • పురుహూతవరుణాది,సురులు బలసి కొలువ నరుగుదెంచి,

క. మాత్సర్యము ప్రాణంబుచి, కత్సితమగునొక్కొ వీని • కిఁక వ్రణ మనుచున్
వాత్సల్యంబునఁ బుత్త్రకు, నుత్సంగమునందుఁ దాల్చి • యున్నసమీరున్. 111

క. కనుఁగొని కరుణాపూరిత, మనస్కుఁడై యక్కటకట • మారుతుఁడు సుతా
ననసక్తలోచనుం డై, మనవచ్చుటఁ గానఁ డనుచు • మక్కువతోడన్. 112

శా. చేరంబోవుటయున్ సమీరుఁడు సుర • జ్యేష్ఠున్ నిరీక్షించి దు
ర్వారాంతఃపరితాప మేది తనయున్ • వక్షోగతుంగాసమా
చారప్రౌఢత నెత్తికొం చెదురుగా • సద్భక్తిమై నేగి లో
కారాధ్యుం బగుతత్పదాంబుజయుగం • బర్చించె నానమ్రతన్. 113

క. వనజాసనుండు ఫాలం,బునఁ గే లిడివొంద నెత్తి • పొదివి భుజము నా
తనిమస్తకంబు వక్షం,బునఁ జేర్చి కృపాతిరేక • మున గాఢముగన్. 114

క. పశ్చిమదిశ చందంబున, నిశ్చేష్టుం డయినబాలు • నిం జూచుడు వాఁ
డాశ్చర్యంబుగ నపుడ వు, నశ్చైతన్యాగమంబు • నం దెప్పిఱిలెన్. 115

క. దర్శనమాత్రన శోకవి, మర్శతమచిత్తుఁ డయ్యె • మారుతి బాహా
స్పర్శమునఁ బ్రబలదురితని, కర్షుఁడు వ్రణనిర్వికారుఁ • గా నొనరించెన్. 116

చ. తనయుఁడు సేదదేఱిన ము • దంబునఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి యంబుజా
సనునకు మ్రొక్కఁ బంచి విక • సద్వదనుం డయి వాయుదేవుఁ డెం
దు నిఖిలదేవకోటి పరి • తోషవిధాయకమైనయాత్మవ
ర్తన మొనరంగఁ జేసె నమ • రప్రభుచిత్తము పల్లవింపఁగన్. 117

చ. కమలభవుండు దేవతలఁ • గన్గొని మారుతిఁ జూపి దేవకా
ర్యమునకుఁ గా జనించె నితఁ • డద్భుతవిక్రమశాలి రామనా
మమున వెలింగి రాఘవస • మాజవిభూషణమైన కేలిజ
న్మమున దశాస్యదుర్మదము • మాన్చునెడం బనిసేయు శార్ఙ్గికిన్. 118

క. కావున మీరిందఱు సం, భావించి వరంబు లొసఁగి • పవనసుతుఁ బ్రమో
దావేశము లోకహితము,గా వీనిఁ గృతార్థుఁ జేయఁ • గాఁ దగు ననినన్. 119

ఆ. వాసవుండు తనదు • వక్షస్స్థలంబునఁ, గ్రాలు సురభికుసుమ • మాల యర్థిఁ
గపికుమారుచారు • కంఠభాగంబున, నాదరార్ద్రహృదయుఁ • డగుచుఁ బెట్టె.

క. హనువున మత్కులిశము దాఁ, కినచో టెఱుకవడి వీని • కిం దోడ వగుచి
ట్టునికికిఁ దగ హనుమంతుం, డను పేరిచ్చితిఁ బ్రసిద్ధ • మై పెం పొనరన్. 121

క. కులిశము మొదలగునాయుధ, ముల నేమిట వీనియంగ • ములు నిర్దళితం
బులు గాకయుండ నొసఁగితి, నలఘువరం బనియె దృక్స • హస్రుం బలరన్. 122

సీ. వారి నెయ్యెడల నీ • వాసరోత్తమున కాపద పుట్ట నీనని • యుదధిపతియు
నగ్ని నెన్నఁడును నీ • యగచరాగ్రణికిఁ గీ,డొందంగనీనని • హుతవహుండు

భూతగణంబులచేత నీహరిసత్త్వమునకు నెగ్గొనర నీ • నని శివుండుఁ
గాలదండమున నీ • కపిముఖ్యునకుఁ జింత, వంతరా నీనని • యంతకుండు
తే. వరము లిచ్చిరి తక్కటిసురలు నిజము, హనుభావానురూపంబు • లైనపదవు
లొసఁగి రిమ్మాడ్కి మారుతి • నసదృశప్రభావుఁ గావించి పద్మసంభవుఁడు ప్రీతి.
చ. అనిలుని వీడుకొల్పి దివిజావళితోడ వియత్పథంబునం
జనియె నతండుఁ బుత్త్రుఁ గొని • సంతస మందుచు నేగుదెంచి యం
జనకుఁ దదీయబాహుబలశౌర్యములుం వరలాభముం గ్రమం
బున నెఱిఁగించి పోయెఁ గపిపుంగవుఁడుం శిశుకేలిలోలుఁడై. 124
క. మునిజనులయాశ్రమములకుఁ, జని చని యాగోపకరణచయ మెల్లను దు
ర్వినయమున గాసి చేయుచు,నునికి కలిగి వా రమందహుంకారములన్. 125
క. తనశక్తియు వరలాభం, బున వచ్చినపెంపు నుల్లమునఁ దలఁపక యి
వ్వనచరుఁడు నిజబలం బెఱుఁగనిగజజాతియునుబోలెఁ • గావుత మనినన్. 126
తే. బుద్ధిమంతుఁడు గావున వృద్ధతాప,సోక్తులకు స్రుక్కి దౌర్జన్య • ముడిగి మెలఁగె
నితఁడు తనలా వెఱుంగని కతన మఱియు,వీరులనఁ గొంద ఱిమ్మహి వినఁగఁబడిరి.
క. ఇనునరదముముందట వెను, వెనుకకు వెసఁ జనుచు శబ్దవిద్యాధ్యయనం
బొనరించె నాతఁ డొజ్జగ, హనుమంతుం బోల నలవి • యగునె యొరులకున్.
తే జనకుఁ డగుఋక్షరజసుండు • సచ్చుటయును, వాలిఁ బట్టఁ బుగట్టిన వానితమ్ముఁ
డైనసుగ్రీవుఁడ త్తఱి యౌవరాజ్య,భరముఁదగఁ దాల్చియుండియు ప్లవనతనయు.
క. చెలిఁ జేసి కొని ముదంబునఁ, గలసి మెలఁగుచుండి పిదపఁ • గౌశికసుతుతోఁ
గలుషించి ఋశ్యమూకస్థలి కాతఁడు వోవఁ దోన • చనియె నితండున్. 130
క. తనలా వెఱుఁగనికతమున, నినసుతునకు వశ్యుఁ డయ్యె • నే డ్తెఱ సంక్రం
దననందనుభుజబలము, ర్దనమునకుఁ గడంగఁ డయ్యె • రఘువంశనిధీ. 131
చ. అనవుడు సమ్మదంబు దొలఁకాడఁగ నిక్కము నట్ల కాక య
వ్వననిధి దాఁటి లంకయును • వానివనంబును గాసి చేసి నం
దనుఁ దెగఁ జూచి వచ్చినవిధం బది యల్పులచేతఁ దీరునే
జనకజఁ గాంతుమే యసమసాహసుఁ డీతఁడు లేక తక్కనన్. 132
క. అని లజ్జావనతుం డగు, హనుమంతుఁ గటాక్షవీక్షణాదరముదితా
త్మునిఁ జేసి దాశరథి యమ్మునిజనముం జూచి కేలు • మొగుచుచు భక్తిన్. 133

అగస్త్యాదిబుషులు రాముని వీడ్కొని చనుట.

క. మసలితిరి విచిత్రకథా, రసవృత్తిం దడ వెఱుంగ • రాక యనుష్ఠా
నసమయ మయ్యె నభోమ, ధ్యసమీపంబునకుఁ దరణి • యరదము వచ్చెన్.
మ. విజయంచేయుఁడు నావుడుం మునులు పృథ్వీనాథ యూహింప వి
శ్వజనీనుర డగునిన్నుఁ జూపు సదనుష్ఠానంబు గాదే భవ

ద్విజయశ్రీ దమకోర్కె గా సుకృతముల్ • వే భంగులం జేయునీ
ద్విజకోటిం బరికించి కొమ్మని కృతా•ర్థీభూతచేతస్కులై. 135

క. క్రందుకొనంగ నొక్కుమ్మడి, నందఱు దశవదనదమను • నాశీర్వాదా
నందితుఁ జేస్రి యమందా, నందముఁ బొందుచుఁ దపోవ•నములకుఁ జనినన్.

క. తగ నెల్లవారిఁ బొమ్మని, జగతీపతి యచటు వాసి • సమయసముచితం
బుగ నయ్యైయెడలకుఁ జని, పగలిటివర్తనము ప్రాజ్య•పదవిఁ సలిపెన్. 137

తే. రాత్రియగుటయుఁ గార్యతూ•ర్యత్రయాది, వివిధగోష్ఠీవినోదముల్ • వేడ్కనడపి
యతిమనోహరవాసగే•హమున కేగి, నిరతిశయమోదమున సుఖ•నిద్రఁ జేసి.

చ. రవియుదయంబుకంటె మును • రాజశిఖామణి మేలు కాంచె దా
నవకులమర్దనాంక సుని•నాదము లైనసురంగగీతముల్
వివిధగతిప్రవర్తన న•వీనము లై సొగయింప మాగధ
ప్రవరులు పాడుమంజుమృదు•భంగికి వీనులు దొల్త మేల్కనన్. 139

ఆ. అపుడు సముచితంబు • లగుకరణీయంబు, లాచరించి రఘుకు•లాధినాథుఁ
డభిమతప్రసాధ•నాభిరామాకృతి, యై మహావిభూతి • నతిశయిల్లి. 140

చ. కొలువున కేగుదెంచి నృప•కోటియు మంత్రికదంబకంబు దై
త్యులుఁ గపులుం గవీంద్రులు ని•యోగులు వందిజనంబు లిష్టభృ
త్యులు మొద లైనవారలు ని•జోచితభంగి సుఖోపవిష్టు లై
బలసి ముదంబునం గొలువఁ • బ్రస్తవనీయసముజ్జ్వలస్థితిన్. 141

తే. చామరగ్రాహిణీకర•చారుకటక, రశ్మిరాజినీరాజన•రంజితుండు
భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్న•పరివృతుండు, నగుచు సామ్రాజ్యలక్ష్మీసొం • పగ్గలింప.

సీ. పౌరజానపదాభి•భాషణంబులు దగ, నయ్యైతెఱంగుల • నాదరించు
నుత్తమహాయదంతి • సత్తమరథరత్న,ములు సూచి సవరణ • లలవరించు
యోధవీరప్రకా•రోక్తినిరూఢస, ముద్ధతి కెడఁదలో • నుల్లసిల్లు
నిఖిలవిద్యాగమ•నిపుణవిద్వజ్జన, సంభావనంబుల • సంతసిల్లు

ఆ. ననుదినంబు నిట్టు • లభిమతబహువిధ, సముచితప్రవర్త•నము లొనర్చు
చతివిభూతినుండి • కతిపయదినములు, వోవుటయును రామ•భూవిభుండు. 143

పట్టాభిషేకమునకు వచ్చినజనకరాజు మొదలగువారిని రాముఁడు వీడుకొలుపుట.

మ. జనకాదిక్షితిపాలలోకములకుఁ • సంభావనాపూర్వకా
ర్చన లర్థిం దగ నిచ్చి వీడ్కొలిపి మా•ర్గక్షేమసంవాహనం
బొనరింపం దనతమ్ములం బనిచినం • బ్రోద్దామసేనాసహా
స్రనమద్భూమిభరస్ఫుటానమితశే•షస్కంధు లై పోయినన్. 144

క. వనచరనిశాచరులను, న్నన నిచ్చలుఁ గ్రొత్త గాఁగ • నరపతి వారిం
గొనియాడుచుండఁ గతిపయ, దినములకుం దమ్ము లరుగు • దెంచిరి మగుడన్.

ఉ. అచ్చట రాజు లిచ్చినయ•నర్ఘ్యమణిప్రకరంబు ప్రాయనం
బిచ్చిన వేఱువేఱ ధర•ణీశుఁడు వారల నాదరించి మీ
తెచ్చినవస్తుకోటి గను•తింపఁ గృతార్థతఁ బొందె డెంద మే
నిచ్చెద వీరి కంచు నసు•రేంద్రహరీంద్రులఁ జూచి వేడుకన్. 146

ఆ. పురుషరత్నములన • పొందుట యుచిత మీ, రత్నములకు నని ధ•రావిభుండు
వారి కప్పు డొసఁగె • గారవ మేర్పడ, జాత్యరుచిరరత్న • జాలకంబు. 147

క. వనచరులకు నసురులకుం, గనకాంబరభూషణములు • గణనకు మిగులం
దనుఁ జేరఁ బిలిచి యిచ్చుచు, జననాథుఁడు వేఱువేఱ • సంభావించెన్. 148

ఆ. ఇవ్విధమున వారి • కెల్ల సంప్రీతి యొ, సర్చి రామధరణి•నాథుఁ డర్క
తనయుతోడ నిట్లు • లనియెఁ బ్రసాదవి, కాసలలితవదన•కమలుఁ డగుచు. 149

క. నీపురి కేగుము హరిసే, నాపరిపాలనము సేయు • నయదక్షుఁడవై
నాపిలిచినయప్పుడ నే, వా పరతంత్రత వహింప•వలయుం జుమ్మీ. 150

క. అంగదుఁ బాటింపుము త, క్కుంగలయీసుభటకోటిఁ • గొనియాడుము వీ
రిం గైకొంటిమిగాదె యు, ధంగుల మెప్పాట నరిది • పనులకు నైనన్. 151

మ. అని సుగ్రీవునిఁ బ్రీతి వీడ్కొలిపి దై•త్యాధీశ్వరుం జూచి యి
ట్లను లంకాపురి కేగు ధర్మమహిత•న్యాయంబు లోకంబు కీ
ర్తనసేయన్ భవదీయరాజ్యము చిర•స్థాయిత్వముం బొందఁగా
మను నీబంధుల నీగి తేజమున స•మ్మానింపు మెక్కాలమున్. 152

క. అని కారుణ్యజ్యోత్స్న, జనకంబగుతనదువదన•శశిమండల మా
తని నెమ్మనమ్ము నమ్మద, వనధిం బొంగింప నసుర•వగు వీడ్కొలిపెన్. 153

క. హనుమంతుఁ జూచి మత్కీ, ర్తనములు భువనముల నెంత • దాఁక నడచు నీ
వును నంతకాలమును ని, త్తనువు విడువకుండు మనుచు • దయ చిగురొత్తన్.

క. హిమధరణీధరతటసం, గమచారుమరున్నదీప్ర•కారసుభగతం
గమనీయంబుగఁ దద్వ, క్షమునం దొకహార మిడి యు•నన్నృపప్రీతిన్. 155

ఆ. తిగిచి కౌఁగిలించి • యగచరసత్తము, సద్గుణములఁ దగిలి • సంస్తుతించి
రఘువరేణ్యుఁ డాద•రం బెలరారంగ, వికచవదనుఁ డగుచు • వీడుకొలిపి. 156

క. తనుఁ బాయఁ జాలకుండఁగ, వెనుఁబడుట యెఱింగి ధరణి•విభుఁ డొండొరునె
మ్మనము మఱుఁగు చుండఁగ ని, వ్వనటకుఁ బనియేమి యనిన • వా రతిభక్తిన్.

క. ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి తమతమ, పురములకుం జనిరి రామ•భూపాలుండున్
భరతాద్యనుజసమేతము, పరిపాలనచేసె రాజ్య•భారంబుఁ దగన్. 158

ఆశ్వాసాంతము.

చ. శరదభిరామచంద్రరుచి•జాలసఖత్వసముల్లసత్ప్రయ
శ్శరనిధిగర్వచర్వణవి•శారదమేదురకీర్తిపూరభా

సురలహరీకదంబపరి॰చుంబితపూర్వమహీభృదస్తభూ
ధరమలయాభిధానగిరి॰దైవతపర్వతమేఖలుం డిలన్. 159

క. ఫలితామరతరుశాఖా, తులితభుజుం డఖిలదిగ్వ॰ధూమస్తసము
జ్జ్వలదీధితిశాసనమణి, కులదీపకరాయగండ॰గోపాలుఁ డిలన్. 160

మాలిని. చిరవితరణలీలా॰శీలుఁ డుత్సాహవిద్యా
పరిణతదృఢసంగా॰భంగుఁ డక్షీణపుణ్యో
త్కరపరిచయశిల్పా॰కల్పుఁ డాభోగశుంభ
ద్ధరణివలయరక్షా॰దక్షుఁ డబ్జాక్షుఁ డుర్విన్. 161

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్రి కొమ్మనామాత్యపుత్త్రి బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బైనయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు సప్తమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

అ ష్ట మా శ్వా స ము.

శ్రీపతిగౌరీపతివా
ణీపతిలీలాచతుర్థ • నిజవర్తనుఁడై
ష్టాపూర్తనిరతమతి కరు
ణాపూర్ణుఁడు మనుమసిద్ధి • నరవరుఁ డెలమిన్. 1

క. అంత నొకనాఁడు నృపుఁ డ,త్యంతమహిమఁ బెద్దకొలువు • నం దున్న యెడన్
విం తయినకొన్నివచనము, లెంతయు మధురములు గాఁగ • నిట్లనెఁ జదలన్. 2

కుబేరపుష్పకము రామునియొద్దకు వచ్చుట

ఆ. ఏను బుష్పకంబ • మానవాధీశ్వర, నీవు పరమధర్మ • నిపుణబుద్ధి
వపుడు నన్నుఁ గిన్న • రాధిపుపాలికిఁ, బోయి యతనిపంపు • సేయు మనుడు. 3

మ. భవదాజ్ఞం జని యాధనేశుఁ గని నీ • పం పెప్పుడుం దొంటియ
ట్ల విధేయాత్మతఁ జేయ నన్నుఁ బనిచెన్ • లావణ్యవారాశి దా
నవవిధ్వంసనుఁ డాశ్రితాపదుదయో • న్మాథక్రియాశాలి రా
ఘవచూడామణి రామదేవుఁడు కృపా • కల్పాత్ముఁడై నావుడున్. 4

శా. ఆతం డచ్చెరువాటు సంతసము వ • క్త్రాబ్జంబునం దోఁపఁగా
నాతో నిట్లని పల్కె రామధరణీ • నాథుండు లోకత్రయం
బాతంకం బెడ నుజ్జగింప సుర ల • త్యానందముం బొంద దు
ర్జాతుం బంక్తిముఖున్ వధించి కొనియెన్ • సర్వంబు లంకాపురిన్. 5

క. నీవును నం దొకసరకా, భూవల్లభునకు వినోద • మునకును బాత్రం
బై వలసినచోటులకుం, బోవలఁతివి నిన్ను నిందుఁ • బుత్తేఁ దగు నే. 6

చ. అదియునుగాక లోకముల • నన్నిటఁ గావఁ దలంచి దుష్టదు
ర్మదఖరదండమండనప • రాయణులై చనునట్టివారి కి
ట్టిది దగుఁ గాక పూని యొక • టిం గడతేర్పఁ గడంగలేక యె
ల్లిదు లగువారి కేటికి స • లీలవిహారము వేడ్కఁ జేయఁగన్. 7

ఉ. కావున నెల్లభంగులను • గ్రమ్మఱఁ జయ్యనఁ బోయి రామధా
త్రీవిభునొద్ద నిల్వుము మ • దీయహితం బిది యేను బంపఁగాఁ

బోవుట నెగ్గు లే దతఁడు • పొచ్చెము సేయక సమ్మతించి సం
భావన సేయు నన్న జన•పాలక సమ్మద మంది వచ్చితిన్. 8

క. పనిగొనుము నన్నుఁ గైకొని, యనునప్పలుకులకు మాన•వాధీశుఁడు సం
జనితబహుమానుఁ డై యి, ట్లనియెం బుష్పకవిమాన•మానందింపన్. 9

క. ఏవలన నుండి యైనను, నావలసినయపుడ గ్రక్కు•నం జనుదేరం
గావలయుఁ దలఁచునంతకు, నీవల నెట్లట్ల తిరుగు • నిఖిలజగములన్. 10

క. సిద్ధులగమనంబులకు వి,రుద్ధముగాఁ జనకు మాన•రోషంబులు స
ద్బుద్ధులకుఁ దగమి యెఱిఁగి జ,గద్ధితమతి సంచరింపు • గౌరవ మొప్పన్. 11

తే. అని మహీపతి ముక్తాయ•తాక్షతములు, గంధపుష్పంబులును గొని•గౌరవమున
మన్ననకుఁ దగుదివ్యవి•మానమునకు, నర్చనము లిచ్చి వీడ్కొ•ల్పె నదియుఁ బ్రీతి.

క. తన కిష్ట మైనయెడకుం, జనినయనంతరమ రాజ•సత్తముతో ని
ట్లనియె భరతుండు పరిజను, లనుమోదరసానుభావి•తాంబుధిఁ దేలన్. 13

భరతుఁడు రాముని బొగడుట.

ఉ. చోద్యముగా నమానుషవ•చోరచనల్ విలసిల్లె నెంతయున్
హృద్యము గాఁగ నామయవి•హీనత నొప్పెఁ దపఃప్రకర్షముల్
మాద్యదరాతిసంచరణ•మార్గము లెల్లను మాసె నెందు సా
వద్యులు లేరు బాలమృతి•వాదము లేదు ధరిత్రి నెయ్యెడన్. 14

చ. కొడుకులఁ గాంచి రంగన ల•కుంఠితసిద్ధులఁ బొందెఁ గర్మముల్
గుడుపఁగఁ గట్టె నెల్లజన•కోటికి నేమిఁ గొఱంత లేద యి
ప్పుడు భవదీయరాజ్యమున • భూవరకుంజర సౌఖ్య మంది యి
ప్పుడమికి నిన్ను శాశ్వతవి•భుండుగఁ గోరెద రెల్లవారలున్. 15

క. అనవుడుఁ దమ్మునిపలుకులు, విని మది ముదమంది మోము • వికసిల్లఁగ నా
తనిఁ బ్రీతి వొందువీక్షణ, మున సీతావల్లభుఁడు ప్ర•మోదితుఁ జేసెన్. 16

ఆ. పుష్పకప్రసంగ•మునఁ దనుఁ గొనియాడు, భరతు నివ్విధమున • భరితపరమ
హర్షుఁ జేసి సమయ • మగుడు నాస్థానమం, డపము వాసి చనియె•నృపవరుండు.

శ్రీరామునివినోదవిహారము.

ఉ. నిచ్చలు నిత్తెఱంగున న•నింద్యచరిత్రుఁ డనేకభంగులన్
వచ్చినవిన్నపంబు లని•వారణమై విని నిశ్చయంబుగా
నిచ్చుసదుత్తరంబులకు • నెల్లజనంబులు సంతసిల్ల రా
లచ్చి సహీనసద్గుణక•లాపములం దగిలించె దక్షుఁ డై. 18

చ. ప్రజ ననురాగ మందఁ బరి•పాలన సేయు నరేశ్వరుండు దో
ర్విజితవిరోధి యై తుదిని • వేడ్కమెయిన్ విహరించు నెందు నా

ర్యజనులు మెచ్చఁగా నరసి • యాదిమునీంద్రనిబద్ధనీతివా
క్యజనితకౌతుకుం డగుచు • నమ్మనుజేంద్రుఁడు సమ్మదంబునన్. 19

క. రమణీయస్థలముల హృ, ద్యము లైనపదార్థములఁ బ్రి•యాసహితవిహా
రము సలుపు నుచితపరివా, రము నాగరికంబునను సు•రసమ్మదముగాన్. 20

ఉ. వేడుక నెత్తమాడుచుఁ బ్ర•వీణతమై గరువంపుఁ బన్నిదం
బాడుచుఁ జూచి యొండొరుల•యంగకముల్ మది మెచ్చి యుల్లసం
బాడునెపంబు వెట్టి కొని•యాడుచుఁ బువ్వులవ్రేటు లాడుచుం
జేడియయున్ విభుండు విల•సిల్లిరి పొచ్చెము లేనిమచ్చికన్. 21

సీ. కలపంబు లభినవ•గంధంబులుగఁ గూర్చి తనువల్లిఁ గలయంగఁ•దాన యలఁదుఁ
బువ్వులు బహువిధం•బుగఁ గట్టి ముడి కొకభంగిగా నెత్తులు • వట్టియిచ్చు
హారముల్ మెఱయ నొ•య్యారంబుగా గ్రుచ్చి యందంబు వింతగా•నలవరించు
మృగమదపంకంబు • మృదువుగా సారించి తిలకంబు వెట్టి నెచ్చెలికిఁ జూపు

ఆ. జనకరాజతనయ•మనము దలిర్పంగ, వివిధనిపుణలీల•వెలయ నిట్లు
చతురముగ నొనర్చు • సౌభాగ్యసారాభి,రామమూర్తి యగు మ•రామవిభుఁడు.

మ. ప్రణయక్రోధముఁ దాన యొక్కమెయి సం•పాదించుఁ బాదాంబుజ
ప్రణతిం గ్రమ్మఱఁ దీర్చు నేర్చి ధరణీ•పాలుండు సాకూతభా
షణముల్ వీనుల నించు మన్మథకళా•స్వాతంత్ర్య మానందపూ
రణమార్గంబునఁ జెల్ల నిచ్చు రమణీ•రాగాబ్ధిపూర్ణేందుఁడై. 23

సీతారాము లుద్యానవనమున విహరించుట.

చ. ఉపవనదేశకేలిజని•తోత్సుకతాభరితాంతరంగుఁడై
నృపుఁడు సఖీసమేతధర•ణీతనయాసహితంబు గాయకా
దిపరిజనంబుతోఁ జని త•దీయసమీరుఁడు దన్నుఁ గానరా
కపగిది వీచినం గొలువు • గైకొని యింపెద నాదరించుచున్. 24

క. చొత్తెంచిన వనపాలిక, నుత్తమమధుపములకుఁ దప్పి•మధుభరితం బై
క్రొత్తావి గ్రమ్మునరవిరి, గుత్తి విభున కిచ్చె వినయ•కుంచితతను వై. 25

చ. జనపతి యందఁగా వెఱచు•చాడ్పున జానకిఁ జూపి కానుకల్
గొనఁ దగువార లుండ మన•కుం జనునే యని చేయి వాయఁ బె
ట్టిన వనపాలికాకరపు•టీకలితస్తబకంబు పుచ్చె మె
ల్పున సతి లేఁతనవ్వునఁ గ•పోలతలంబులఁ గాంతి వింతగాన్. 26

క. తరుపోతలతాకృత్రిమ, సరిదంబుజషండకేలి•శైలముల మనో
హరము లగు నెడలఁ గ్రీడా, పరతంత్రాత్ము లయి లలిత•భంగిఁ జతురతన్. 27

చ. అరవిరు లెవ్వ రెక్కుడుగ • నారసి మేలుగ నేఱి కోయఁగా
వెరవరు లెవ్వ రొక్కొ కడ•వేగమ నెజ్జకుఁ జాలఁ గందునం

బొరయునియట్ల కెంజిగురుఁ • బ్రోవొడఁ గూర్తురు చూత మంచు న
న్నరపతియుం దలోదరియు • నర్మవచోరచనార్ద్రచిత్తులై. 28

చ. అలరులఁ గోయుచున్ మధుక•రావళిఁ జోపుచుఁ గీరపోతకం
బులపలువాఱుమాటలకుఁ • బొంచుచు నంచలఁ బట్టఁ దారుచున్
లలితమయూరనర్తనవి•లాసముఁ జూచుచు బోటిపిండుతోఁ
గలయుచుఁ బాయుచున్ బహుల•కౌతుకవృత్తి రమించి రెల్లెడన్. 29

సీ. తీఁగెయుయ్యెల లెక్కి • తూఁగియాడుచుఁగూడి పాడెడుమత్తాళి • బాలికలను
బలుకులతోడన • యలవడఁ దోడఁగియు నేరనికీరకు•మారికలను
నింపారు లేఁదూఁడు•లేఱి పిల్లలకుఁ బెట్టుచు నున్నహంసకు•టుంబినులను
ఫలరస మొండొంటి • కెలమిఁ జంచుల నించు తఱిఁ జొక్కుకోకిల•దంపతులను
తే. జూచిచూచియొండొరులకుఁ•జూపిచూపి, చెలులకెఱిఁగించికొనియాడి•చెప్పిచెప్పి
చిత్తహారివిహారసం•సేవఁ దగిలి, యుల్లసిల్లిరి వనితయు • వల్లభుండు. 30

ఉ. అల్లవె తెన్నుపువ్వు లని • యందనిగుత్తులదిక్కు సూపి తా
నల్లన చేరి నేను నెగ•యన్నిను నెత్తెదఁ గోయు మంచు భూ
వల్లభుఁ డాదటం బొదివి • వామవిలోచన నెత్తెఁ దత్తనూ
వల్లికతోన మైఁ బులక•వర్గము కాముఁడు నారు వోయఁగన్. 31

చ. నవకపుమావిమోకలఁ బె•నంగినతీవలు వేడ్కఁ బెంపఁ బ
ల్లవములసెజ్జ లుల్లములు • లజ్జ లడంపఁగఁ దేఁటితండముల్
దివుటల ముంపఁగా సమద•లీల మనోజవినోదసక్తులై
యవసరసేవ మెచ్చి మల•యానిలు సౌరభధన్యుఁ జేయుచున్. 32

ఆ. ఇవ్విధమునఁ బతియు • నెలనాఁగయును వివి, ధప్రకారలీలఁ • దగిలియుండఁ
జెలులుఁ గేలివనము • గలయంగఁజొచ్చి నెమ్మనములందుఁగోర్కి•కొనలునిగుడ.

చ. అలరులు గోయుచోట మధు•పావళి మ్రోఁతకు ముగ్ధ లుల్కి నం
గలకల నవ్వుచుం దొలుతఁ • గైకొని మవ్వపుఁదీఁగె లాగి పు
వ్వు లొరులు గోయ నింకఁ దలఁ•పుం డని యొప్పుగ జంకె సేయుచున్
లలిఁ దమలోన మత్సరము•లం దుదికొమ్మలగుత్తు లందుచున్. 34

సీ. మావిలేమోకల•మవ్వంపుఁదీవలఁ జెన్నొందఁ బెండ్లిండ్లు • సేసి చేసి
పలుదెఱంగుల క్రొవ్వి•రుల నేర్పువాటించి తొడవులు గావించి • తొడివితొడివి
పతులనూ బ్రియులఁ గా • భావించి పొదరిండ్ల నిక్కులుగాఁ జేసి • యేగి యేగి
చెట్టుపల్ నెఱయని • చిలుకబోదలఁ బట్టి తెచ్చి బిడ్డలుగఁ జన్నిచ్చి యిచ్చి
తే. బొదివి పుప్పొళ్లు సల్లియుఁ • బువ్వుఁ దేని, యలఁ బదంపడి తడిపియు•నలి వసంత
మాడి యాడి యుద్యానవి•హారలీల, సలిపి రంభోరుహాసన • లెలమి మిగుల.

చ. నినుఁబు లోకర్త చేతఁ గమ•నీయలతాంతము లున్న నొక్కెడం
గనుఁగొని ముగ్ధ యొక్కతె వి•కాసిని యై నవకంపుఁదీఁగెఁ బా
సినమొలగొమ్మగుత్తి నవి•చేరి నయంబునఁ బట్టి కోయఁ జూ
చిన నగి యల్ల నవ్వ నది • సిగ్గువడం గని యార్చి రందఱున్. 36

మ. కుచముల్ హారసీదినీటిమీఁదివిలస•త్కోకంబులం గ్రేణి సే
యుచు నుండన్ మెడ యెత్తి పాదయుగళం • బూఁదంగ బాహాలతల్
పచరింపం గరమూలకాంతి నిగుడన్ • భావంబు రంజిల్లఁ బా
డుచుఁ గ్రీడించిరి పువ్వుఁబోఁడులు లతా•డోలాకళాప్రౌఢులన్. 37

సీ. చిగురాకు గెంగేలి • చెలిమి యొనర్పంగ మవ్వంపులేఁబొదల్ • మలఁచిపట్టి
పెఱచేతినఖపంక్తి • గిఱికొని చెన్నొంద నెగయుదీప్తుల విరు • లినుమడింపఁ
గురులుగన్గవమీఁద • నెరిసిన నెమ్మొగ మడ్డ మంకించి చూ • పలవరించి
తనుగెంపు గడ చని • దళములు పడలఁ బువ్వులు గోయ నొల్లక•తొలఁగ నెత్తి

తే. యడరునెత్తావిపొలివోని • యలరులేఱి, మెలపునలవాటు నెడఁదల • మేకొనంగఁ
బ్రణయసఖులకుఁ గన్నుల•పండువగుచుఁ, జతురముగ నొర్తు పుష్పావ•చయము చేసె.

క. చెలిచెక్కుచెమట యొక్కతె, యలరులఁ గొని తుడువ రెంటి•యందలి మెఱుఁగుల్
పొలివోవుట సరి యై యిట్టలముగ నొండొండ రాయు•టయు జిగి దఱిఁగెన్.

ఆ. వనజవదన లిట్లు • వనకేలి సలిపి చా, లించి జలవిహార•లీలఁ గోరి
జనకరాజతనయ • సముచితముగఁ జేరి, యిష్ట మెఱుకపడఁగ • నిట్టు లనిరి. 40

ఉ. నీదుకృపాకటాక్ష మను•నీరజషండమునందు నిర్భరా
హ్లాదముఁ బొందఁగా వనవి•హారపరిభ్రమవృత్తి యెమ్మెయిన్
ఖేదము సేయ లేకునికి•కిం గమలాకరకేలిమీఁద లే
దాదర మించు కేని నలి•నాయతలోచన మాకు నిత్తఱిన్. 41

చ. అనుడు విదేహరాజసుత • యల్లన నవ్వు దొలంకుదృష్టులం
గనుఁగొని యెన్ సముల్లసిత•ఘర్మజలాంకురజాలకంబు చె
న్నున విలసత్సుధాకణమ•నోహర మైనశశాంకబింబమో
యనఁ జెలువొందు రామవిభు•నానన ముల్లము పల్లవింపఁగన్. 42

క. చెలులచతురోక్తిరచనకు, నలినాయతనేత్ర నెమ్మ•నము విలసిల్లం
గొలన విహారము సలుపం, దలఁచినఁ బతి కౌతుకంబు • దనమదిఁ గదురన్. 43

సీతారాములజలవిహారవర్ణనము.

క. అనుచరుల నడిగి యడిగియుఁ, బనిగొండ్రే వలయు నెడలఁ • బ్రభువులు పొద లెం
దని కమలవనము తెరువునఁ, గొనిపోవఁగ జానకియు స•ఖులుఁ జని రెలమిన్.

చ. చెలు వగునాననాబ్జముల • చేరువఁ గుంతలభృంగమాలికల్
మెలఁగ వళీతరంగముల•మీఁద ఘనస్తనచక్రయుగ్మకం

బులు విలసిల్లఁ గూడుకొని • పొల్తులు వద్దినిపొంత వింతసొం
పొలయఁగ వేడ్కమై నరిగి • రొండొకవద్దినిఁ బోలి లీలతోన్. 45

తే. అందఱకు మున్న సలిలవి•హారమునకుఁ, గడఁగియొక్కర్తు గ్రక్కున•దొడవులూడ్చి
నెలఁతుకల మొత్తమునుపచ్చ•విలుతునను(ఁ)గు, టంపపొదలోనిబరిగోల•యట్టులుండె.

చ. పొలయుసమీరణంబు నను•పుందనుపుం దగ నింపునెమ్మనం
బుల నొకయింపుఁ బెంప రతి•బోటులు విభ్రమ మొప్ప వీఁగుఁజ
న్నులవయిఁ గేలమర్చుచుఁ ద•నూలత లించుక గొంకఁ గుంతలం
బులు మెల పొందఁగాఁ జెవుల•పొందున జేర్చుచుఁ గూడి వేడుకన్. 47

క. మగుడఁబడి కరళు లక్కడ, నిగుడఁగఁ దనుపారుకొలని • నీరు పులకముల్
నెగయించుచుఁ దొలుసోఁకున, సొగయింపంగూడి యాడఁ•జొచ్చిరి సుదతుల్.

సీ. నునుఁగాంతి దొలఁకెడు•ఘనకుచయుగళంబు లదరంగఁ జిలుకుల•నాడి యాడి
మెఱుఁగులు దూఁగెడు • మృదుకరవల్లిక లల్లాడఁ జల్లులో•రాడి యాడి
జిగితొలఁగ కెనఁగెడు•మొగములునిక్కుచు,నడఁగుచుండఁగ నీఁదు•లాడి యాడి
మించ చెల్లదిక్కులు • ముంచి చెల్లెడుమేను,లలసి క్రాలఁగ నోల•లాడి యాడి

తే. యొాలి నిలుచుచుఁగరళులఁ•దేలి చనుచు,మునిఁగిపోవుచు నొర్తొర్తు•ముంచిపట్టి
లోఁతునకునొయ్యఁ దిగుచు చు•నీతలేని, యచట మిన్నక యీఁదుదు•నాడిరర్థి.

చ. ప్రియమునఁ దూఁగి యామభ్రియు•రీతతిసోఁకునఁ జక్రవాకికా
చయమున మందహాంసికల•సందడి ముం జెలువొందుకంటె న
న్నియు నెడగాఁ దొలంగినను • నీరజషండము పొల్చె విన్నగా
క యువతు లాటమైఁ జెలఁగు•క్రందున నొందినక్రొత్తసొంపునన్. 50

చ. తరఁగలతూలుచందమునఁ • దమ్ములకమ్మనితావి హంసికా
విరుతములన్ సమీరణము • వీచునయంబున నీరయింపునం
జిరతరసౌఖ్యసంపదలు • సేకుఱఁ గైకొని తారతార య
త్తరుణులయింద్రియంబులు ము•దంబునఁ జొక్కుచు నుండె నత్తఱిన్. 51

ఉ. తుమ్మెదపిండు మెండుకొని • త్రొక్కిన జేకులసందుసందులం
గ్రమ్మి చలత్తరంగశిఖ•రంబులఁ దూలెడుతమ్మిపుప్పొడు
ల్లొమ్ముడు లూడి క్రమ్ముపొది•లోపల నొక్కొకచోటఁ గెంపుచం
దమ్మునఁ జెన్నుచేసె వని•తల్ గమలాకరకేళి సల్పఁగన్. 52

సీ. కలయ నెల్లెడ నాడు•క్రందునఁ బడి సీరి మీఁదదాఁటెడుగండ•మీలతోడ
మక్కువఁ దేకువ•దక్కిలోఁ దపిలి యాడెడుచక్రవాకుల • గెడలతోడఁ
దిరుగుడుపడి తూఁగు•తరఁగలు దాఁకి యల్లాడెడునంభోరు•హములతోడ
వనజంబు లొల్లక • వచ్చి యూర్పులతావి యన్నునఁ జొక్కెడు • నళులతోడఁ

తే. గ్రాల్గుకన్నులు వలిచన్నుఁ • గవలుఁ దెలివి
మొగములుఁ గురులు బంధుర•ముగను బెరసి
చూడఁ దడఁబాటుగా జల•క్రీడ సలిపె
నెలమి మనముల నెలకొనఁ • జెలువపిండు. 53

క. చేయిచ్చి యబల నధిపతి, తోయజషండంబు సొరఁగఁ • దోకొని చనఁ జే
దోయి పులకించెఁ గనుఁగవ, దో యలరుచు బెరసెఁ గోర్కి•తో నెదగూడెన్.

క. పొలఁతుక లోఁతని చొరఁగా, నలుకుచుఁ బిఱిఁది కడుగు లిడ • నప్పటిదృగ్గ్
ప్తులక్రందు సెందునందడి, పొలపంబును నధిపునుల్ల•మున కిం పొసఁగెన్. 55

క. కొలను సనఁ జొచ్చి యిది లోఁ,తల యిది యని క్రమ్మఱంగ • నరిగి విభుం డు
త్పలదళలోచనఁ దోకొని, మెలపున మగుడఁ జని లీల•మెయి నాడునెడన్. 56

సీ. కరయంత్రధారలఁ • గప్పక పొరిఁ బొఱి విభుమీఁదఁజూడ్కులు • వెల్లిగొలుపు
లీల నంబుజముఁ గెం•గేలఁ దెమల్పక ధరణీరమణుపాణి•తలము పట్టుఁ
దను పారునీటిపైఁ • దను విడి నలిఁ గ్రీడ సలుపక రాగర•సమునఁ దేలుఁ
గొలఁకున నాడునా•రులపజ్జఁ బోవక శృంగారచేష్టలఁ • జెంది క్రాలు

తే. సలిలకేలికి నొఁసియు • నొలయ కిట్లు,ప్రాణవల్లభుమీఁదికిఁ • బ్రాఁకి వేడ్క
నలమియలమిపైఁబెనఁగొన•నతసియుండ,నిలిచివిహరించుచుండెన•న్నలినవదన.

చ. కలయఁ జరించు తేఁటిపొదిఁ • గైకొనఁ డాధవళాయతాక్షి వే
నలివయిఁ జూడ్కినిల్పు నలి•నంబులఁ జేకొనఁ డాలతాంగిచూ
డ్కులు మదిమెచ్చు హంసికల•కోమలనాదము లాలకింపఁ డా
వెలఁదిమృదూక్తిసిస్వనము • వీనుల నించు విభుండు వేడుకన్. 58

తే. చెలువచివురుఁగెంగేలఁగా•శ్మీరజలము,నతివనగుమోమునను జంద•నాంబువులును
నెలఁత వేనలిఁ గస్తూరి•నీరు నయ్యె,నయ్యెడల కాంతిఁ బతికర•యంత్రవారి. 59

క. తడిసి మెఱుఁగుఁబొగ రెక్కిన, పడఁతుకలలితాంగయష్టి • పదనికి రాఁ బుల్
గడిగినమరుఖడ్గలతిక, పడువున మోహనవిలాస•వైభవ మొందెన్. 60

చ. వెలఁదికి మోవికెంపు నెఱి• వేనలికప్పును దంతపంక్తినుం
దెలుపును బేర్చి యొప్పెనఁగ • నీళులపొందున నట్ల యెవ్వరిం
గలసిన వారివారిదెసఁ • గల్గుగుణం బనుకూలవృత్తి ని
ర్మలమధురస్వభావులు స•మగ్రవిలాసము పొందఁ జేయరే. 61

సీ. నెత్తమ్మిపుప్పొడి • నెఱిసేర నిడుపుగాఁ బాపట సిందూర•భంగిఁ బోయుఁ
జెందొవఱేకు ము•య్యందంబుగాఁ దీర్చి కమనీయముగఁ దిల•కంబు వెట్టు
నిందీవరములబ•హిర్దళములు దుల్చి కర్ణావతంసముల్ • గా నొనర్చుఁ
గుముదనాళము పుచ్చి • కొని పేరుగా గిల్లి హారంబువడువున • నలవరించుఁ

తే. గములదళము మృణాళకాం•డమునఁ జేర్చి, యాలవట్టంబు గావించి•లీల మెఱయ
విసరు నల్లన రామభూ•విభుఁడు జనక, రాజనందనమన మను•రాగ మొంద.

చ. తమతమయంత నెచ్చెలులుఁ • దారును నెప్పటియట్ల యాటఁ జి
త్తము దనివోక వారిగెడఁ • దామరసాక్షియు రామదేవుఁడున్
సముచితలీల మై వివిధ•చారువిహారము లర్థి సల్పి రం
గము లభిరామరేఖ నవ•కాంతివిలాసముఁ బొంది క్రాలఁగన్. 63

ఆ. ఇట్లు కమలషండ • మిక్కడక్కడ వడ, నభిమతప్రకార•హారిలీలఁ
గేలిసలిపి వేడ్కఁ • జాలించి వెడలిరి, విభుఁడు జానకియును • వెలఁదిపిండు. 64

క. జలసిక్తము లగునంగక, ములచెలు వొండొరులభావ•ముల నత్యార్ద్రం
బులు సేయఁ బతియు నాతియు, నిలిచి పొలిచి రపుడు కమలి•నీతటభూమిన్.

క. కలిరుగతిఁ గాంతి మేనుల, జలకణములు గోరకముల • చందంబునఁ జె
న్నలవఱుపఁ గొలనివెలి నిం,తులు నిలిచిరి తీరలతల•తోఁ దడఁబడుచున్.

సీతారాములలీలావిహారవర్ణము.

చ. వలయు తెఱంగునన్ విభుఁడు • వస్త్రవిలేపనమాల్యభూషణం
బులు దగఁ దాల్చి వందిజన•ముల్ చతురంబుగ సంస్తుతింప వా
రల నభివాంఛితార్థముల • రంజితచిత్తులఁ జేసె నెమ్మనం
బలర నలంకరించిరి వ•యస్యలు సీతయు రేఖవింతగాన్. 67

క. లలితకమనీయమహిమల, నెలనాఁగయు సఖులుఁ గలసి • యే తేరఁగ ముం
గల నడచి కంచుకులునుం, దలతల మనఁ బతియుఁ జతుర•తరముగ నడచెన్.

క. ఇమ్మెయి నిష్టవినోదము, లమ్ముదితయుఁ దాను రఘుకు•లాధీశుఁడు చి
త్తమ్ములఁ జిగురొత్తఁగ ని,త్యమ్మును సలిపె ననురాగ•తత్పరవృత్తిన్. 69

సీ. కర్పూరధూపాది•గంధసంవాసితాభ్యంతరరమణీయ•హర్మ్యములను
వర్ణచిత్రితపట•వర్గనిర్మితతిరస్కరిణీమనోహరా•గారములను
కోకిలకలహంస•కులమృదుమంజులారవరమ్యనవలతా•భవనములను
కృతకమయూరరా•జితనిజాంగణచిత్తరంజితలీలాద్రి•కుంజములను

తే. బహువిధాభిరామ•విహరణస్థలములఁ, దత్తదంతరంగ•వృత్తితోడ
మనుజవిభుఁడు ప్రియకు•మది ముద మెలరార, లోలుఁడై మనోజ•కేళి నొలయు.

ఉ. ప్రమదము మూర్తమైనటులు • రాగము రూపు వహించినట్లు వి
భ్రమ మొడలెత్తినట్లు రతి• రాజవిహారకుతూహలంబు దే
హముఁ దగఁ దాల్చినట్లు హృద•యంగమమై విలసిల్లుచున్న యా
రమణిఁ బ్రమోదరూఢమద•రంజితఁ జేయు విభుండు ధీరుఁడై. 71

సీ. చూడ్కికి సందడి • సొరనీక యెందేనిఁ, జూచుచాడ్పున నొవ్వ • చూఱవిడిచి
తగవుమై సోపాన • మగునునుఁబుక్కల, నెక్కనరసముల • నెలమి వడసి

తనదు మైదీవకుఁ ♦ దావలంబుగఁ జేసి, ఫలకలచిత్రంబు ♦ నెల వెఱింగి
బెరసిన మేవడి ♦ సరులఁ గాయువు గని, కన్నులచెన్నున ♦ నన్నుఁ గాంచి
తే. సొగిసి కౌఁగిట సోలెడు ♦ మగునయంత్ర, రంగ మావిష్టమైనటు ♦ లంద కలసి
తగులు దగిలించుటయును ని♦ద్దఱకు సరియు, కాఁగ నఘపతి లక్షితాంగిఁ♦ గవసె నర్థి.
చ. ఎడఁ బొలివోని వేడుకల ♦ యేర్తెఱ సొంపున నంతకంత కె
క్కుడగు మదంబు పేర్మి రతి♦ కోర్కులు గొమ్మలు వోవ నప్పడ
ప్పుడ నలిఁ జేరినట్టులు వి♦భుండును వారిజపత్రనేత్రయుం
గడపల లేని కేలితమ♦కంబున నుల్లము లుల్లసిల్లఁగాన్. 73
సీ. ఎలమి నొండొరులకుఁ♦ దలయంపులుగఁ జేయు బాహాలతలు జన్మ♦ ఫలము లొంద
నలి నొండొరులమీఁదఁ♦ బొలుపారు కనుదోయి సుఖములఁ జొబ్బన♦ చూఱలాడఁ
గాయ్వన నొండొంటిఁ ♦ గదిసిన తనువులు పులకాంకురంబులఁ ♦ బ్రోది గాఁగ
నిచ్చమై నొండొంటిఁ ♦ జొచ్చిన మనములు నినుపారు నింపుల ♦ నెలకొనంగఁ
ఆ. గడఁక లొండొరువులఁ♦ గడవఁ గేలిచతు, రతలు వెలయఁ జూడ్కు♦ లతిశయిల్ల
సుఖము సొంపు నొక్క♦ సూటిన నడవంగ, సతియుఁ బతియుఁ గ్రీడ♦ సల్పి రర్థి.
ఉ. లేని నెపంబు వెట్టి మద♦ లీలకు నాఁక యొనర్చి మానసుం
బూనినయట్లు సౌరెదకుఁ ♦ బుక్కిటిబంటిగఁ జేసి మక్కువే
పో నొక కారణంబుపయిఁ ♦ బూని వెసం బయిపాటు మున్నుగాఁ
దేనియ లుట్టఁ దేఱు జగ♦ తీపతి కుగ్మలి రాముఁ డింతికిన్. 75
సీ. అదరులు గదిరిన ♦ నతిముతి పర్తిల్లు చెయువుల క్రంగునఁ ♦ జొక్కనమచు
నేర్పులు గడఁగిన ♦ నిరతంబులై చెల్లు కామతంత్రంబులఁ ♦ గళుకు లగుచుఁ
గోర్కు లేచినఁ దృప్తి♦ గొను నింద్రియంబుల యుక్కఱ దీర్పఁగ ♦ నడరఁ బడుచు
మెచ్చులు వచ్చిన ♦ మిగుల నానందించు మనములతలపోఁత ♦ కనువుగొనుచుఁ
తే. దనివి వొందిన నల్లన ♦ తలఁపు మగుడ, వేడుకలయెడఁ గొనరుల ♦ వింతతమక
ములకు మొదలైనఁ బొదలుచు ♦ నెలఁతుకయును, మనుజపతియు నొనర్చిరి ♦ మదనకేలి.
క. ఒండొరువుల మదనకళా, పాండిత్యము మెచ్చుమియు నెపం బిడ నెపమై
యొండొరులకు నానంద మ, ఖండము గావించు రతము ♦ గ్రక్కొంత్ర తగన్. 77
సీ. తూఁగాడు నునుగురుల్ ♦ దోఁతెంచు ఘర్మాంబువులఁ దోఁగి నుదుటిబొ♦ మలఁగుచుండ
లలిసొంపు పెంపునఁ ♦ బొలయక కనుదోయి నానుచు నెడనెడ ♦ ప్రమానుఁ బడఁగఁ
గుచములనడుమఁ దూఁ♦ గుచు నున్నహారము లల్లన చను మొన♦ లందుఁ గ్రాల
బెడఁ గొందనల్లాడు ♦ తొడవుల మెఱుఁగులు వెడలక యచ్చోటఁ ♦ గడలుకొనఁగఁ
తే. గేలికడఁక దోడ్తోనడఁ♦ గించి యువయు, వమలు సడలంగఁ జేయు మ♦ వచ్చు చొక్కు
లేఁత దమిఁ గ్రొత్తచెన్నొందు ♦ లేమచంద, మధిపు డెంద మానంద♦ మయంబు సేసె.

క. మఱపు మునుఁగునడ వేడ్కలు, దెఱపులుగొని నిగుడ రెండు • దెఱఁగులచేతం
బొఱపివోవు నెమ్మనంబుల, నెఱి నిరువురు నలవరింప • నేరరు రతులన్. 79

సీ. మానవనాథుఁ గు•గ్కలిఁ గౌఁగిలించుచో నడలు కే ల్బిగియించు • కడఁక లేమి
యతివ భూధవునధ•రామృతం బానుచో దొప్పవా తెఱ యంటు•తొట్రుపాటు
నృపతి లేమను గేలి • నిపుణత నొరయుచో వెడఁగు లై చెయ్యాలు•వీడుపాటు
వామాక్షి మేదినీ•వల్లభుఁ గొసరుచోఁ గొదలు పల్కులక్రియఁ•గూడ కునికి
తే. యొండొరులచిత్తములనాఁటి•యొలయుచున్నఁ,జొక్కు లెక్కుడు సేయంగ•సొలమడరి
యిరువురును సౌఖ్యరసములఁ • గరువు గట్టి, పోసిచేసినరూపుల • పోల్కి నైరి.

క. భూపాలుఁ డిట్లు మోదం, బే పారఁగ మోహములకు • నెల్ల నివాసం
బై పాలించెను రాజ్యం, శ్రీపెం పభిరామముగ న•శేషధరిత్రిన్. 81

—— సీతాదేవి గర్భము దాల్చుట. ——

ఉ. అత్తల కెల్ల భూరివిన•యంబునఁ బంపు దగంగఁ జేయుచుం
జిత్త మెలర్ప నాథుపని•సేయుచు బాంధవతుష్టి సేయుచున్
విత్తములన్ మహీసురుల • వేమఱుఁ దృప్తులఁ జేయుచున్ మహో
దాత్తగుణాలి నొప్పె వసు•ధాసుత నిత్యశుభంబు పెంపునన్. 82

క. సమ్మదమున భూచక్రము, తొమ్మిదివే లేఁడు లేలి • తుది రాముఁడు దా
నెమ్మనమున నిజకులము ధు, ర్యమ్ముగ సత్సుతులఁ బడయ•వలె నని తలఁచెన్.

ఆ. తొమ్మనూటిమీఁదఁ • దొంబదితొమ్మిది, వర్షములకు నంత • వసుధపట్టి
యతిథివిప్రదేవ•పితృతర్పణంబుల, గర్భమహిమఁ దాల్చెఁ • గౌతుకమున. 84

క. అంత నొకనాఁడు లీలం, గాంతారత్నంబు నాథు • కడ మెలఁగఁగ నే
కాంతంబునఁ గనుఁగొని య, త్యంతమనోమోద మడర • నతఁ డిట్లనియెన్.

సీ. చంద్రికస్పైఁ బర్వు•చారువల్లికవోలె వెలఁది నీయంగంబు • వెలుకఁ బాఱె
హేమకుంభములపై • నింద్రనీలములట్లు కాంత నీచనుమొనల్ • గప్పు మిగిలె
వెడవాఁపులీలారు•విందయుగ్మమువోల్కి సుదతి నీకనుఁగవ•సొలపు మందెఁ
బెన్నిధిఁ గాంచిన•పేదచందంబునఁ బొలఁతుక నీకౌను • పొదలుకొనియె
ఆ. లలన నీదుచెయ్వు•లలసంబు లయ్యె ల,తాంగి నీదుమంద•యానలీల
జడను దాల్చె గర్భ • సంపదకలిమి నీ, యందుఁ దేటపడియె • నిందువదన.86

ఉ. మొగ్గిల నైనకోర్కి దుది•ముట్టఁగ నుత్సవలీలఁ జూడ నా
కగ్గము గాఁగ వంశము సు•ధాంశుఁడు గల్గినరాత్రివోలె నీ
విగ్గురుగర్భసంపద వ•హించియుఁ జెప్ప వదేమి నావుడున్
సిగ్గును లేఁతనవ్వుఁ గది•సెం గములాననముద్దుమోమునన్. 87

—— రాముఁడు కోరిక యడుగఁగా సీత గంగాతీరవనములకుఁ బోఁగోరుట. ——

చ. తనమదిలజ్జ వాపి వసు•ధాపతి మేవడి మైనమాటపొం

దునఁ దగఁ జేరి కోరికలు ♦ దోఁచు తెఱం గెఱుఁగం దలంచి య
ల్లన యడుగంగ సమ్మదవి♦లాసము నేడ్తెఱ నెమ్మొగంబు నూ
తనరుచి నొప్పఁగా వికచ♦తామరసానన వేడ్క నిట్లనున్. 88
శా. సింగంబుల్ మునిబాలకుల్ దిరుగుచోఁ ♦ జెయ్యేది మో [illegible] సా
రంగంబుల్ చీరుగం దపోధనసతుల్ ♦ రాజీవముల్ గోయుటల్
రంగద్వీచులఁ బద్మముల్ మెఱయ ధ♦ర్మప్రీతి మైఁ జూచుచున్
గంగాతీరముకానలోనఁ దిరుగం♦గాఁ గౌతుకం బయ్యెడిన్. 89
ఆ. అనిన రఘువరేణ్యుఁ ♦ డమ్మాటలకు నియ్య,కొని లతాంగి నీవు ♦ గోరినట్ల
చేయు టెంతపెద్ద♦ శీఘ్రింబ యచటికిఁ, బుచ్చువాఁడ ననుచు ♦ నిచ్చమెఱసి.
క. ఆసతికడ సరసంబుగఁ, దాసి నడిమికొలువునకు నృ♦పాలుఁడు సనినన్
దాసి నిరంతరమును సే,వాసౌఖ్యముఁ బొందఁ బడయు♦వారలు ప్రీతిన్. 91

రాముఁడు నర్మసచివులవలన లోకాపవాదము నెఱుంగుట.

క. పోడసూపి యుచితముగ నలు, గడ నల్లన చేరి కొలువఁ♦గాఁ దగుమాటల్
వాడమినసమయంబునఁ బతి, పడుచుంబైదలను బోవఁ ♦ బనిచి నయమునన్.
తే. ఫుల్లరాజీవదళములఁ ♦ బోల్లసేయు, వెడఁదకన్నుల నునుఁగాంతి ♦ వెల్లిగొనఁగ
నర్మసచివుల మొగములు♦ నగుచుఁ జూచి, వారిలో భద్రుఁ డనియెడు♦వానితోడ.
శా. పౌరశ్రేణియు భూజనంబు నను సం♦భావించి కీర్తించునో
నేరం బున్నదఁ టంచు లాఘవముగా ♦ నిందించునో దీని నీ
వేరూపంబున వింటి విన్నతెఱఁ గొ♦క్కింతేనిఁ బోనీక వి
స్తారం బొప్పఁగఁ జెప్పు మన్న నతఁ డు♦ద్యత్ప్రీతిమై నిట్లనున్. 94
మ. జనకుం డానతియీఁ దపంబునకు ని♦ష్ఠం గానకుం జన్న పెం
పును దుఃఖం బొకయింత లేక లవణాం♦భోధిం గళామాత్రఁ గ
ట్టినసామర్థ్యము దేవబృందమునకున్ ♦ డెందంబుపైరా యనం
జనునాపంక్తిముఖున్ వధించినమహో♦త్సాహంబుఁ గీర్తింపఁగన్. 95
క. కలయంగ నెల్లయెడలం, బలుమాఱును విందు ననినఁ ♦ బ్రమదం బెసఁగం
గల దన్నరూప యిది నీ,పలుకులు మాకెక్క నని నృ♦పాలుఁడు మఱియున్.
తే. తొలుత రాజ్యంబు సేయంగఁ ♦ దొడఁగి మనము
వివిధవర్ణాశ్రమంబుల ♦ వృత్త మరసి
యలవరించుచోఁ గొందఱ ♦ కహిత మగుటఁ
గొన్నిమాటలు పుట్టక ♦ యున్నె యనిన. 97
ఉ. ఈయనుమాన మేటికి న♦రేశ్వర మీపరిపాలనక్రియో
పాయము ధర్మనిష్ఠయుఁ గృ♦పాగుణమున్ వినయంబు పెంపునున్

న్యాయవిశోధనంబును ని◆యంత్రితసత్యవచోవిలాసమున్
బాయక విందు నెందు నరి◆భంజన సూరిజనానురంజనా. 98

చ. అనవుడు భద్రుఁ జూచి ముద◆మందుచు క్ష్మాధరాధినాథుఁ డి
ట్లనియె మదీయసంస్తుతులు ◆ నన్నియుఁ జెప్పితి కీడుమాట సె
ప్ప నగునొ కాదొ నాక నను◆ బాపము సుట్టక యుండ నేమి గ
ల్గినఁ గలయంతవట్టును న◆కల్మిషమానస చెప్పు మేర్పడన్. 99

క. అనుటయు నతండు వెలవె, ల్ల నగుచు డెందంబు గొంద◆లం బడఁగఁ జె
ప్పను జెప్పకుండ నేరక, యనుమానముతోడ నిక్క◆ డక్కడవడినన్. 100

ఆ. అధిపుఁ డింగితజ్ఞుఁ◆ డై యితఁ డొప్పని, పలుకు వినఁగఁ జెప్ప◆ నలికియున్న
వాఁడు గొంకుఁ బాప◆వలయుఁబొమ్మని తన, యెదఁ దలంచి యతని◆కిట్టులనియె.

క. లోకులమాటలు సెప్పిన, నా కెగ్గగునే ప్రియం బొ◆నర్పు హితుఁడ వై
నీకింత వెఱవ నేటికి, నేకాంతం బయినచోట ◆ నే నడుగంగన్. 102

ఆ. కీడు గాంచి మనసు ◆ నాడెడువారల, నోళు లుడుపఁగా మ◆నోముదంబు
నొందుఁగాన దీన◆నొం డెల్లు లేదని, తఱిమి యడుగుటయును ◆ వెఱపుఁ బాసి.

క. ఇతఁ డెటు సెప్పునొకో నా, మతి గలఁగెడు జనులపనులు ◆ మఱవక యుచిత
స్థితి నడపుదు నని తలఁకెదు, పతి కాతం డెలుఁగు రాలు◆పడ ని ట్లనియెన్.

సీ. ఎల్లలోకంబులు ◆ నెఱుఁగ నత్యంతదురాచారుఁ డైనద◆శాననుండు
చెఱఁ బట్టికొనిపోయి ◆ యుఱిముఱిఁ బెద్దకాలంబేనిఁ గేలివ◆నంబులోన
నునిచిన నున్నయా◆జనకరాజాత్మజ నెడ నించు కేనియు ◆ నెగ్గ గొనక
ధైర్యంబు వాటించు◆తలఁపు వోవిడిచి మన్మథగోచరుం డయి ◆ మగుడఁ దెచ్చి

ఆ. యనుగలంబు సేసి◆కొని యున్నవాఁ డని, యజ్ఞు లయినజనము ◆ లాడుచుండ
నెల్లచోట విందు ◆ నింతనిక్కువ మని, పల్కుటయును రఘునృ◆పాలకుండు.

క. సుఱనుఱ డెందము సూఁడిన, తెఱుఁగున నొక్కింత స్రుక్కి ◆ ధీరుం డగుటం
గొఱఁతపడ కుండ వినుటకుఁ, బెఱవారల కిట్టు లనియెఁ ◆ బ్రియవదనుం డై.

క. మీరలు నాసత్కీర్తియు, కోరుదు రే ప్రొద్దుఁ ◆ గాన గురుదురితపరీ
హారము సేయం దగు నే, నీరూపమ యగుట నిశ్చ◆యింపఁగ వలయున్. 107

చ. అనుడు విషాద మంది విజ◆యాదులు దేవ భవచ్చరిత్ర మ
త్యనఘము దీనిఁ జూచి చెడ◆నాడఁగ నాలుక యెట్టు లాడు దు
ర్జను లగువారు కొందఱు వి◆చారవిహీనత నిట్లు వల్కఁగా
విని విని వారిమాటలకు ◆ వేసరి యుండుదు మెప్డు నెల్లెడన్. 108

లోకాపవాదభీతుఁ డై రాముఁడు తమ్ములతో నాలోచించుట.

ఉ. నావుడు మూర్ఛవచ్చినమ◆నంబునకుఁ ధృతి యూఁత యిచ్చి సం
భావన వారిఁ బోఁ బనిచి ◆ పార్థివముఖ్యుఁడు దల్లడంబునం

దాశ్రుకొనంగ లేక తన•తమ్ముల నప్పుడ పిల్వఁ బంచి నా
నావిధచింత ముట్టికొని•నన్ వెగ డందుచు నార్తమూర్తియై. 109
ఆ. అధికవినయ మెసఁగ • నాభరతాదులు, నగరి కేఁగుదెంచి • నరవరేణ్యుఁ
డేకతంబ వీక్షు • వీకాడువగలచే, వందుచుండఁ జేర • వచ్చి పిచ్చి. 110
సీ. తారలు లేనిసు•ధారోచియునుబోలె నొంటి యేలొకో నృపుఁ • డున్నవాఁడు
చిత్రరూపంబున • చెలువున నేలొకో పతిమూర్తి నివ్వెఱ • పాటు నొందె
సాపరాధులఁ జూచు • నట్లిలకో రాజు మనమీఁదిచూడ్కులు•మగుడఁ బెట్టెఁ
గౌముది పైఁ బర్వ • కమలంబుచాడ్పున విభుముఖం బేలొకో • విన్న నయ్యె
తే. ననుచునల్లనిమాటల • నక్కుమారు, లుత్తరములేనియడుగుట•లొండొరువుల
నడుగు చంతంత నిలుచుచు•నగ్రజన్ము, పాలి కేతెంచి భక్తిమైఁ • బ్రణతు లైరి.
చ. తగఁ బ్రణమిల్లినం దనదు•తమ్ముల నందఱఁ జూచి వేఁడి పై
నెగయుకరంబులం గొని మహీపతి యల్లన యెత్తి బాష్పవా
రి గడలుకొన్న నాఁగుచు శ•రీరము నేలకు వ్రాల వచ్చినన్
మగుడఁగ నిల్పుచున్ వెగడు•మాటలు గుత్తుకలోనఁ బట్టుచున్. 112
క. ఈరాజ్యసంపదున్నతి, మీ రిచ్చినయదియ నాకు•మీర విపత్సం
తారకులును జుట్టంబులు, మీర చెలులు మీర ధనము • మీర తలంపన్.
క. కావున నెయ్యది పుట్టిన, మీవలనన తెగువ యగుట • మీ కెఱఁగింపం
గావలయు లోకజననిం, దావాదము తెఱఁగు వినుఁడు • తాత్పర్యమునన్. 114
క. అనుతనమాటకు మున్నే, మనుజపతికి నింత యేమి • మాడ్కినొకో నేఁ
డనునగ డోలాందోళిత, మనస్కులై యున్నయక్కు•మారులు వినఁగాన్.
ఉ. రావణునింట నుండఁగ ధ•రాసుత నే మరలంగఁ దెచ్చినం
భావన నేఁత కష్ట మని•పల్కిరి చూచితె లక్ష్మణా మహా
దేవుఁడు బ్రహ్మయున్ మునులు • దేవగణంబులు మెచ్చ నయ్యోడం
బావకుఁ డిచ్చె నాకు నతిఁ • బాపపుమాటలు పుట్టె నియ్యెడన్. 116
ఉ. వేవురు నేల నేను బృథి•వీసుతచిత్తము పెంపెఱుంగనే
భూవలయంబు సంచలతఁ • బొందిన వారిధి మేర దప్పినన్
దేవనగంబు పాఁ తగలి • త్రెళ్లిన నం దొకకీడు గల్గునే
యావనజాక్షి నిట్లు సెడ • నాడిన నక్కట నోరు పుచ్చదే. 117

లోకాపవాదమునకై రాముఁడు సీతను విడనాడ నిశ్చయించుట.

ఉ. ఐనను మీకు నొక్క తెఱఁ • గస్ఖలితంబుగ నేను జెప్పెదన్
దానికిఁ గాదు నాక భువ•నంబులకున్ నను శుద్ధఁ జేయుఁ ద
జ్ఞానికి నెల్లభంగుల ని•జంబుగ నిప్డు పరిత్యజించినం
గాని యకీర్తి వాయ దటు•గాదని నోళ్లలు మూయవచ్చునే. 118

క. జడమతు లయినజనంబుల, వెడమాటలు మాన్ప నిదియ ◆ వెర వెబ్భంగిన్
సడికంటెఁ జావు మే లని, యెడపలుకు దలంప వలదె ◆ యిలఁ బురుషులకున్,
ఆ. పూని జీవితంబు ◆ లైన మి మ్మైనను, వలయుచోట విడువ ◆ వచ్చుఁ గాని
వర్తనంబు గౌర◆వం బొకయించుక, యైన విడువ దున్న◆హంబు నాకు. 120
క. ఒకభంగిఁ బాపికొన రా, దొకొ మిథ్యానింద యనుచు ◆ నొరెదుదెఱఁగు మీ
రకుటిలచిత్తులరై చూ, డకుఁడీ నామదికి సంక◆టం బిది యెల్లన్. 121
క. ఏ నెఱిఁగి యయిన నెఱుఁగక, యైనను నిత్తెఱఁగ నిశ్చ◆యము సేసితి నా
యానసుఁడీ నాకడ్డము, గా నొకపలుకైనఁ జెప్పఁ ◆ గడఁగితి రేనిన్. 122
చ. అనవుడు వార లొండొరుల◆యాననముల్ గలయంగఁ జూచి య
జ్జనపతి తెంపు వాపెడువి◆చారము చిత్తములం దొకంత యై
నను మొలతేర కవ్విధము◆నం దమనిశ్చయ మైన లేకయే
మనియును బల్కరాక వెఱ◆గందఁగ వెండియు నాతఁ డిట్లనున్. 123
ఉ. సూక్ష్మముగాఁ దలంచినవి◆శుద్ధచరిత్రము దుఃఖహేతువే
లక్ష్మియుఁ బ్రాణముల్ సరియె ◆ లజ్జకు రిత్తవిచార మేటికిన్
లక్ష్మణ యెల్లి నీవు చటు◆లస్థిరవాజులఁ దేరఁ బూన్చి యా
పక్ష్మలనేత్రఁ గోరిక నె◆పంబునఁ దోకొని పొమ్ము కానకున్. 124
క. ఇమ్ములఁ జని గంగాతీ, రమ్ముతపోవనములందు ◆ రమియింపఁగ నా
సమ్ముఖమునఁ గోరినయది, యమ్ముద్దియ నచటి కనుప ◆ నగు సుకరముగాన్.
క. కొని చని వాల్మీకితపో, వనపరిసరభూమిఁ ద్రోచి ◆ వచ్చెడి దయ్యం
గనకును నాకును నిదె విధి, యనుమానింపకుఁడు నిశ్చ◆యం బైనయెడన్.
క. అని పలికి తనదు తెగువకు, ననుజన్ములు తలలు వాంచు ◆ టనుమతిగాఁ గై
కొని వారి నిండ్లకును బోఁ, బనిచి యచటు వాసి ధరణి◆పాలుం డరిగెన్.
క. ధాత్రీపతి కనుజులకును, నేత్రంబుల బాష్పవారి◆నిద్ర నుడుప నా
రాత్రి యొకభంగిఁ జనిన సు,మిత్రానందనుఁడు వంత ◆ మిగిలినమదితోన్. 128

రాముఁడు లక్ష్మణునివెంట సీత నడవులకుఁ బంపుట.

చ. దివసముఖోచితక్రియలు ◆ దిగ్గన సల్పి సుమంత్రుఁ జూచి దా
నవకులమర్దనుండు రఘు◆నాయకుఁ డెక్కురథంబుఁ బూన్పు గా
రవమున దేవి నిర్జరత◆రంగిణిపొంతఁ దపోవనంబులన్
వివిధవినోదముల్ సలుపు ◆ వేడుక నాథుననుజ్ఞ నేగెడున్. 129
ఆ. అనుడు నతఁడు గడఁక ◆ నరదంబు సక్కగాఁ, బెట్టి ఘోటకములఁ ◆ గట్టి తెచ్చి
సవినయంబు గాఁగ ◆ సౌమిత్రిముందట, నిలిపె నంత మేది◆నీవిభుండు. 130
క. అడ లడఁచి నెమ్మనంబున, నెడ తెలి వొడఁగూర్చి మాట ◆ వేర్పడ కుండం
జిడిముడిపడక నయంబున, నెడమడు వొక్కింత లేక ◆ యిట్లను సతితోన్. 131

చ. పొలఁతుక గంగ చేరువత•పోవనభూములు సూడ నీమదిన్
మొలచిన కౌతుకంబు మది•ముట్టఁగ లక్ష్మణ దేవు నిన్ను నం
దులకు మనోముదం బెసఁగఁ • దోకొని పో నియమించితిన్ సము
జ్జ్వలమణికాంత మైనరథ•సత్తము నెక్కుదు రమ్ము నావుడున్. 132

ఉ. అక్కట నాదు వేడ్క కుచి•తానుచితంబులు సూడకే విభుం
డొక్కతలంపువాఁ డయి స•ముత్సుకతన్ నను దవ్వు వుచ్చఁగా
నిక్కమ యియ్యకో లరయ • నెయ్యము తియ్యము గాదె యంచు నిం
పెక్కఁగ రాముడెంద ముడు • కెక్క రథంబు లతాంగి యెక్కినన్. 133

ఉ. అత్తఱి నున్నధైర్యమున • కచ్చెరువందుచు జీవితేశువా
ద్వృత్త మెఱుంగమిన్ మదిని • దీనికి నమ్ముట కుమ్మలించుచుం
జిత్తముఖేద మాననముఁ • జెందిన మాన్పఁగ లేక లక్ష్మణుం
డుత్తల మందు చున్న విభుఁ • డుగ్మలి కాతనిఁ జూపి యిట్లనున్. 134

ఉ. దూరము నాక ఘోరవన•దుర్గతలంబులఁ గేలి సల్పఁగాఁ
గోరెదు భామలం బ్రియులఁ • గోరినయట్టుల పుచ్చు రాజులన్
ధారుణి నెందుఁ గాన మని • తా మును దీనికి నడ్డపెట్ట నేఁ
బోరితమాడి యిట్లు నినుఁ • బుచ్చుట కల్గినవాఁడు సూచితే. 135

క. అని తనమొగ మొప్పమి కమ్మనుజేంద్రుఁడు నెపము దప్పి • మాటాడినఁ దా
నును దదనురూపవచనము, లను సంభాషణ మొనర్చె • లక్ష్మణుఁడు దగన్. 136

ఆశ్వాసాంతము.

ఉ. పుణ్యుఁడు భారతీవిభవ•పూతవికాసముఖారవిందలా
వణ్యుఁడు దీవ్రకోపదవ•వహ్నినిరర్గళదగ్ధశాత్రవా
రణ్యుఁడు మానినీహృదయ•రంజననైపుణరూఢరూపతా
రుణ్యుఁడు భీతివిహ్వలవి•రోధిశరణ్యవరేణ్యుఁ డున్నతిన్. 137

క. దుర్జయవైరిధరాధిప, తర్జననిస్సాణగర్జి•తస్ఫురణుం డ
త్యూర్జితబాహాసంపదు, పార్జితవిఖ్యాతకలియు • గార్జునుఁ డెలమిన్. 138

మాలిని. వితరణఖని యుద్య • ద్వీరశృంగారలక్ష్మీ
పతి రతివరలీలా • భంగకృత్సంగతాంగుం
డతులితమతివిస్తా • రాప్త దేవేజ్యుఁడిజ్యా
ప్రతిదినపరితృప్తి • ప్రాప్తసప్తార్చి ధాత్రిన్. 139

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్రి కొమ్మనామాత్యపుత్త్రి బుధారాధనవిధేయ తిక్కననామధేయప్రణీతం బైన యుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబునం దష్టమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

న వ మా శ్వా స ము.

శ్రీవాణీకీర్తిప్రత
తీవేష్టితమూర్తి వసుమ • తీదైవతమో
దావహుఁడు కల్పకస్ప
ర్ధావిజితుఁడు మనుమసిద్ధి • ధరణీశుఁ డొగిన్. 1

క. జననాథుఁ డుడుగరలు భూ, తనయమనం బలరఁ గట్టి • తగ నొప్పించెన్
మునివరులపత్నులకు ని, మ్మని మణిమయభూషణాంబ • రాదులు ప్రీతిన్. 2
తే. ఇవ్విధంబునఁ దనతలం • పించుకంత, యైన జానకి యెఱుఁగని • యట్లు గాఁగ
బాలతోడ విషం బిడు • పగిది ననిచి, పుచ్చె రాఘవుఁ డుల్లంబు • నొచ్చి మరలె.

లక్ష్మణుఁడు గంగాతీరవనములకు సీతను దోడ్కొని పోవుట.

చ. లలితగతిన్ సతోయకమ • లస్ఫుటమార్గమునన్ శరీరర
క్షలు వినయంబుతో నడపి • గౌరవ మొప్పఁగ భక్తి పెంపుమై
నలయక పంపు సేయుచు మ • హాశ్రమభూములు వీడుపట్టుగా
లలనఁ దగన్ సుమంత్రుఁడును • లక్ష్మణుఁడుం గొని పోయి రిమ్ములన్. 4
క. చని చని జనకతనూభవ, తనతనువున దుర్నిమిత్త • తతి గలయఁగఁ దోఁ
చిన నిట్లనియె సుమిత్రా, తనయునితో నెమ్మనంబు • దలఁకుచు నుండన్. 5
ఉ. తప్పక మున్ను గన్గొనవి • ధంబ యమంగళసూచకంబు లే
నిప్పుడు నాశరీరమున • నెన్నియొ కాంచితి నంతరంగముం
ద్రిప్పికొనం దొడంగెఁ బతి • దిక్కున బంధులవెంట భృత్యులం
దొప్పమి యేమి వాటిలుట • కో వెఱపయ్యెడు నాకు లక్ష్మణా. 6
క. అనవుఁడు నమ్మాటలు గీ, టునఁ బుచ్చుచు నతఁడు లలిత • డోలాయతవీ
చినిచయసుభగాకృతి యగు, ననిమిషనదిఁ జేర నరిగె • నత్యంతధృతిన్. 7
ఉ. అయ్యెడఁ రేవుబోయలఁ బ్రి • యంబు మెయిం బిలిపించి దేవికిం
జయ్యన నోడ వెట్టు మని • శాంతతఁ బిల్చి సుమంత్రుఁ జూచి నీ
వియ్యెడ నుండు తేరనుచు • నింతిని డించినఁ బోతపాత్ర పై
కొయ్యన పోవఁ దాను జని • యుత్తరణక్రియ నిర్వహించినన్. 8

ఉ. సంతస మందు చున్నరఘు•సత్తము దేవికి లోకవాదవృ
త్తాంతము నన్నదక్ బిలిచి • యన్న తెఱంగును దత్తపోవనో
పాంతము గావునం దెలియఁ • బల్కఁ దలంచుచు నల్లఁ జేరి య
త్యంతవిషాది యై రఘువ•రానుజుఁ డాత్మ చలించు చుండఁగన్. 9

శా. నా కింకన్ మరణంబ కార్య మిటు ల•న్యాయప్రవృత్తాస్యుఁ డై
కాకుత్స్థాన్వయదీపకుండు నను లో•కత్యాజ్యుఁ గావించె నం
చా కాంతాతిలకంబు పాదముల ప•ర్యంతంబుగాఁ బుణ్యగ
ణ్యాకారుం డిలఁ జాఁగి మ్రొక్కిన మనం•శోకంపుముం బొందఁగాన్. 10

ఉ. కారణ మేమి నన్ను దశ•కంఠకులాంతకుఁ డెగ్గు వల్కెనో
నేరమి గల్గెనో యకట • నిక్కము నా కెఱిఁగింపు మిట్టిదు
ర్వారమనోవ్యథం బొరయ•వాఁడవు గావు వివేకవిస్ఫురత్
చారుఁడ వైననీ వని వి•శాలవిలోచన గారవించినన్. 11

ఉ. ఇత్తెఱఁ గాచరించుటకు • నే నిది యేటికి నియ్యకొంటి నీ
యుత్తమురాలి నోఁ బలుక • నోపఁగ వచ్చునె యంచు వెండియుం
జిత్తము గూడఁ దెచ్చుకొని • చెప్పక పో దని నిర్ణయించి డ
గ్గుత్తిక వెట్టి లక్ష్మణుఁడు • కోమలిఁ జూచుచు నశ్రు లొల్కఁగాన్. 12

→ రాముఁడు లోకాపవాదభీతుఁ డై విడనాడిన వృత్తాంతము సీతకు లక్ష్మణుఁడు నివేదించుట. ←

శా. ఏ నిం కేమని చెప్పుదున్ రఘుకులా•ధీశున్ జగం బెల్ల నీ
కై నిందింపఁగఁ జాల నొచ్చి యది మి•థ్యావాద మైనన్ సమా
ధానం బేర్పడఁ జేయ కున్న నిజవృ•త్తం బెంతయున్ దూషితం
బై నీచత్వము రాక తక్క దని యూ•హాపోహసంవేది యై. 13

క. పురజనులభూజనంబుల, పరివాదం బొందుభంగి • బాయుమి నీవ
న్నరణం బగుచున్నభవ,ద్విరహంబున కియ్యకొనియె • విభుఁ డధికధృతిన్. 14

ఉ. ఏకత ముండి నన్ బిలిచి • యేర్పడ నింతయుఁ జెప్పి తేర్చి పై
వే కొనిపోయి నీవు పృథి•వీసుత కోరినయట్ల కాఁగ వా
ల్మీకులయాశ్రమంబున న•మీపమునన్ మనకృత్యనిశ్చయం
బా కమలాక్షికిం దెలుపు • మన్న నృపాలకు నాజ్ఞ సేసితిన్. 15

క. ఆశ్రమ మల్లదె మునిచర,ణాశ్రయవు నిరస్తశోక•వై యుండు జగ
ద్విశ్రుతి యగు నీపతియును, నాశ్రమవిరహితుఁడ యింక • నని పలుకుటయున్.

→ సీత తన్ను భర్త విడనాడినందుల కై చింతించి లక్ష్మణునితో సందేశంబు లాడుట. ←

క. తాలిమి కోలుఁదులఁ బోవని, వాలాయపుదిగులు గుండె • వ్రయ్యఁ గదిరినం
గీ లెడపినజంత్రముక్రియ, నేలపయిం బడియె మేది•నీతనయ వెసన్. 17

క. పడి మూర్ఛిల్లి మగుడ నొక,వడికిం దెలి వొంది బాష్ప•వారి గనుఁగవం
గడలుకొను చుండ వాతెఱఁ, దడుపుచు వెలవెల్ల నగుచుఁ • దల్లడపడుచున్.

క. పలు కుడిగి పెద్దప్రొ ద్దా,కులదృష్టి మఱందిఁ జూచుఁ • గొండొక నవ్వుం
దలయూఁచు మ్రుక్కుపైనం, గుళమిడు వెఱఁగందు వగల•కుం గొలువిచ్చున్. 19

ఆ. సందియంబువడ వి•చారంబునకుఁ జొర,నూఱు వలుక నొండు • మాడ్కి నేయ
వెరవు గాక పిడుగు • వ్రేసినయట్లైన, మాట కియ్యకొనుచు • బోటిపలుకు.

క. అగుఁ గాక యట్లచేసెద, జగతీపతిపనుపునేసి • చను నీవును నీ
తెగున రఘుపతికి నీకుం, దగ వఁట యే ననెడి దేమి • తమ్ముఁడ చెపుమా. 21

సీ. అఖిలధర్మస్థితి • నపచారి యందునే, యావవంబునఁ దప • మాచరించెఁ
గరుణాసముద్రుఁడుఁ • గాఁ డందునే యట్టి,యపరాధిఁ గృతకవా•యసముఁ గాచె
నాశ్రితరక్షమై • నర్థి లేఁ డందునే, పగతుతమ్ముని రాజ్య•పదవి నిల్పెఁ
బాటించి నన్ను సం•భావింపఁ డందునే, నాకుఁ గా నెన్నియ•త్నములొ చేసెఁ

తే. బతి జనించినకోలెను • బరహితైక,లోలమతి యొడల్ సిదిమినఁ • బాలు వచ్చు
నాతఁ డిది కార్య మని నిశ్చ•యంబుచేత,నాయభాగ్యంబ యొండొక•వేయునేల.

క. ఇడుమలు గుడువఁగఁ బుట్టిన,యొడలిది యిటు లోవుఁ గాక • యొడ్డులు నాచేఁ
బడిరి తొలుభవమునం ద,ప్పుడు తత్ఫల మంద కున్నఁ • బోవునె నాకున్. 23

ఉ. ఉల్లము పొక్కనెవ్వగల•కోటఁటి యే మరణంబు గోరినం
జెల్లదె జాహ్నవీసలిల•సేచన మూర్ధ్వగతిప్రదంబు నం
ఫుల్లయశోభిరామ మగు•భూపతివంశము నిల్చునంతలో
నొల్ల దురంతదుఃఖముల • కోర్చుట మేలు దలంచి చూడఁగన్. 24

చ. అతులితపుణ్యమూర్తు లగు•నత్తల కెల్లను నేను భక్తి మ్రొ
క్కితి నెఱిఁగింపు సూర్యకుల•కేతువు నా విలసిల్లురామునం
తతి భరియించి యున్నయది • దానికి శోభన మందఁ గచ్ఛప
స్థితి నయినం దలంపుదయ•సేయుఁడు మీ రని యప్పగింపుమీ. 25

క. జనపతికి నింక నే నే, మని చెప్పిన నేమి యగును • నది గడచనె నై
నను నూనువొక వెండియు, ననియెద నొకమాట రఘువ•రానుజ నీతోన్. 26

చ. తనమది నొక్కయుమ్మలిక • దక్కిన మంచిది దానిఁ బాపఁగా
నని తలపోసి చేయుపని • కక్కట యేనును లోను గానె నా
కు నెఱుఁగఁ జెప్పి పొమ్మనుట•కుం దగనే మొగమోట లేక ను
న్నన యెడ నైన రాజుల మ•నంబులు ద్రిప్పఁగఁ బల్మి గల్గునే. 27

క. కానిమ్ము నాకుఁ జెప్పినఁ, గానియ కా దధిపుపనుపు • గడ తేర్పఁగ నేఁ
బూనినపని యిది నీవును, బూని యొనర్చుటది యెల్లఁ • బొచ్చెమె చెపుమా.

తే. పతియ చుట్టంబుఁ బక్కంబుఁ ♦ బతియ చెలియుఁ
బతియ తల్లియుఁ దండ్రియుఁ ♦ బతియ గురుఁడు
పతియ దైవంబుఁ గావున ♦ నతనివంపా
నర్చుటయ కాదె ధర్మంబు ♦ నాతి కరయ. 29

ఉ. మేనికి నంతవంతఁ బడ ♦ మిక్కిలి కాఁతియఁ బెట్టి నొంపఁగాఁ
బూనితి నోర్వకున్న నది ♦ పోవునె యట్లు జగంబువారలున్
మానము లేక యీ తులువ♦మాటల నాడెన నాడ దుస్సహం
బైనది దీని మానుపను♦పాయము చొప్పడ దేమి సేయుదున్. 30

మ. అను చుండన్ మఱుమాట వల్కక సము♦ద్యద్బాష్పుఁడై లక్ష్మణుం
డినవంశాగ్రణి దేవిపాదయుగళం ♦ బీక్షించి ధాత్రీతలం
బును ఫాలంబునఁ బొంద మ్రొక్కి వినయం♦బుం దీవ్రశోకంబు నె
మ్మనముం జుట్టుకొనం బ్రదక్షిణముగా ♦ మంద ప్రచారంబునన్. 31

క. వడి నంటఁ దాఁకు బలితపు, టడలున రూపఱినమనము♦నం దోరిమి పాఁ
తెడలి వెసఁ బురికిఁ బోఁ దెగు, వడరిన వావిడిచి దిక్కు ♦ లద్రువ నఱచుచున్.

లక్ష్మణుఁడు సీతను గంగ దాఁటించి విడిచి పురమునకు మరలుట.

చ. అరిగి మరుత్తరంగిణియు ♦ పాంతము డాయుచు రోదనంబుతో
బెరయఁ గిరాతు దీనమతిఁ ♦ బిల్చి తదాహితయానపాత్ర మా
తురగతి నెక్కి యద్దరికి ♦ ధూతకళంకుఁడు పోయె మేదినిం
బొరలుచు నోడది క్కరయు ♦ భూతనయుం బలుమాఱుఁ జూచుచున్. 33

క. చని యరద మెక్కి యల్లల్లన పోవుచు నిలిచి నిలిచి ♦ లక్ష్మణుఁ డయ్యెం
గనఁ బొరిఁ బొరి మరలి కనుం,గొనుచుండఁగఁ గోమలియును♦గొందలపడుచున్.

సీ. మున్నా తెఱంగున ♦ నున్నట్టియే నిప్పు డిమ్మెయి వనమున ♦ కెట్లు పోదు
నిది యేమి యొంటిమై ♦ నేతెంచి తనిన నెప్పాట నే మఱుమాట ♦ వలుకనేర్తు
నెవ్వరితోడ నే ♦ నే మని యీదురవస్థ మాటికిఁ జెప్పి ♦ వనరుదానఁ
బతి యిల్లు వాపిన ♦ కతము న న్నడిగిన నేను ద ప్పేది గా ♦ నేర్పరింతు

ఆ. మునిసతీజనంబు ♦ ముందటఁ గొంకక, యెవ్విధమున మెలఁగి ♦ యిచట నిలిచి
కాల మెట్టిభంగిఁ ♦ గడపుదు నే నని, యడలి యేడ్చుచున్న ♦ యవసరమున.

వాల్మీకి సీతవృత్తాంతము మునిపుత్త్రులవలన విని వచ్చి తనయాశ్రమమునకుఁ దోడ్కొనిపోవుట

క. మునిపుత్త్రకు లేటికిఁ జని, చని యయ్యెలుఁగునకుఁ జేరి ♦ చంద్రాస్యఁ గనుం
గొని యటఁ బోవక యరిగిరి, మనములఁ గృప గదుర నాశ్ర♦మమునకు మరలన్.

ఆ. సరభసముగ నేగి ♦ సంయమిచరణార, విందములకు నధిక♦వినయ మెసఁగ
మ్రొక్కి మోడ్పుఁగేలు♦ముందట నిగిడించి, యిష్ట మెఱుఁగ నతని♦కిట్టు లనిరి.

మ. ఒకనారీతిలకంబు గాననములో • నుద్దామశోకార్తయై
వికలాలోకన మశ్రుధారలును బృ•థ్వీరేణులిప్తాంగముం
బ్రకటాక్రందనముం విశీర్ణకబరీ•భారంబు వక్త్రాబ్జశో
షకనిశ్వాసగ్రామోష్మముం గలయవ•స్థం బొందఁగా నయ్యెడన్. 38

తే. అరిగి యరిగి కనుంగొని•యటఁ జనంగఁ,గాళ్లులాడక మిా కెతుఁ•గంగఁ జెప్పఁ
బాఱుతెంచితి మే మహా•భాగ సతియొ, నిరుపమోదాత్తమూర్తి యొ•న్నీరజాక్షి.

చ. అనవుడు నమ్మునిప్రవరుఁ • డారఘువంశవరేణ్యు దేవిఁ గాఁ
దనమహనీయబుద్ధిఁ గని • ధర్మవిధిం మహితార్ఘ్యపాత్ర చే
కొని రభసంబునం జనియె • ఘోరదశాపరిపాకతప్తచే
తన యగుచుం మహిం బొరలు • తామరసానన యున్నచోటికిన్. 40

మ. చని సంతర్పణవాక్యపూర్వముగ నా•శ్వాసంబు గావించినం
వనితారత్నము భక్తి న మ్మునిపద•ద్వంద్వంబునం దశ్రులం
గొని పాద్యం బొనరించె నాతఁడు మనః•క్షోభంబు సంధిల్లని
ట్లనియెం గద్గదికానిరుద్ధవచనుం • డై యాసరోజాక్షికిన్. 41

క. జనకుఁడు తండ్రియు దశరథ,జననాథుఁడు మామ యఁట వి•శాలయశశ్శ్రీ
ధనుఁ డగు రాముఁడు పతి యఁట, వనితలతో నిన్ను నెన్న•వచ్చునె సాధ్వీ. 42

క. నీవచ్చిన తెఱఁ గెడఁదను, భావించి యెఱింగి నీదు•పావనచరితం
బీ వెడమాటల నాఱడి, వోవుట కత్యంతచింతఁ • బొందితి నబలా. 43

తే. లోకముల నెద్ది యేనియు • నాకు నెఱుఁగ,రానియట్టిది లేదు ని•ర్మలత నొప్పు
నీదుచరితంబు తెల్లంబు•గా దెరాము,నేరమియుచూవె యింతయు•నిక్కమరయ.

చ. ఇదె మనయాశ్రమం బిచట • నీవు వసింపు తపస్వినుల్ ప్రియం
బొదవఁగ నీకు నెల్లపని•యుం బరమాదరవృత్తి నాచరిం
చెద రిదె నీగృహంబునకుఁ • జేరితి గావున నీదుగర్భ మ
భ్యుదయముఁ బొందు దుర్యశము • వోవుఁ బదంపడి నమ్ము మెమ్మెయిన్. 45

క. కైకొను మర్చన మనవుడు, నాకోమలి దెలిసి యర్ఘ్య • మందుకొనియె ను
శ్లోకుఁ డగునమ్మునీశ్వరు, సాకతమున శోకవహ్ని•శాంతతఁ బొందన్. 46

తే. ఇత్తెఱంగున నూరార్చి • యింతిఁ దఱిమి, యల్లనల్లన తోడ్కొని•యాశ్రమమున
కరుగుదేరంగ నమ్మునీ•శ్వరున కర్థి,నెదురువోయి తపస్వీను • లెఱఁగుటయును.

చ. జనకునికూఁతు రార్యగుణ•శాలిని రాముని దేవి సీత యా
తనికొఱగామి నియ్యెడకుఁ • దాపసవృత్తిఁ జరింపవచ్చె ని
వ్వనితకు నెల్లకృత్యము ది•వానిశముం బరికించి బాంధవం
బు నెఱయఁ జేయుఁడీ యని త•పోధనసత్తముఁ డప్పగించినన్. 48

ఆ. ఆతపస్వినులు ప్రి•యంబున జానకిఁ, బొదివి యాత్మవాస•భూమి కర్థి
తోడఁ గారవించి • తోడ్కొని పోయిరి, మునియు నిజనివాస•మునకుఁ జనియె.
క. మునినాథుఁ డింతిఁ దోడ్కొని, తనయాశ్రమమునకు నేగు • తడ వంతయుఁ దా
నును నిలిచి యాసుమిత్రా,తనయుఁడు గనుఁగొనియె నశ్రు•ధారలు గవియన్.

{ పట్టణమునకుఁ బోవుచు సుమంత్రుఁడు లక్ష్మణునకు దుఃఖోపశమంబుగాఁ దొల్లిటికథ యెఱింగించుట. }

ఆ. ఇవ్విధమున రాఘు•వేశ్వరుదేవి న,య్యడవిఁ ద్రోచి మరలి • యరిగి యరిగి
యడలు గదిరి యిట్టు•లనియె సుమంత్రుతో,నతఁడు మొగముదీన•మగుచునుండ.
క. మనయింటిచేటు సూచితె, మనుకులసత్తముఁడు తొఱఁగె • మైథిలినిఁ భూ
జనవాదంబు మహాత్ముల, యనఘచరిత్రమునకంటె • నధికం బగుటన్. 52
సీ. అభిషేకదినమున • నడవికిఁ దపమున, కరుగుము నీ వన్న • నట్ల చనియె
నందును నతిశాంతుఁ • డై యుండఁగాఁ దన, కోమలి నఱిముఱిఁ•గొలుపోయె
నమ్ముగ్ధ మగుడఁ దే • నని చన్నచోట న, నేకవిధం బగు•నిడుమఁ బడియెఁ
దెచ్చియుఁ బ్రీతి లో • నొచ్చి యొడంబడి, మనపుణ్య మేది యి•మ్మాడ్కిఁ జేసె
తే. నకట పుట్టినకోలెను • నంతకంత, కగ్గలించినదుఃఖంబు • ననుభవించు
చున్నవాఁ డన్న యే మని • యుగ్గడింతు, నీమనోగ్లాని తెగుదల•యెద్దిచెపుమ.
చ. అనిన సుమంత్రుఁ డి ట్లనియె • నాతనిపుట్టిననాఁడ వచ్చి త
జ్జనకునితోడ భూమిసుర•సత్తము లెల్ల ననేకదుఃఖభా
జన మగు నల్పసౌఖ్యుఁ డగు•శౌర్యము ధైర్యము దానకీర్తియుఁ
వినయముఁ గల్గువాఁ డగున•నింద్యుఁడు వీఁ డన వింటి నేర్పడన్. 54
ఆ. పితృవియోగజనిత•పీడయు ననుజవి,యోగజనితపీడ • యును సతీవి
యోగజనితపీడ•యును బొందు వీని న,నంగ వింటి నేను • నరవరేణ్య. 55
క. కావున విధికృత్యము లగు, నీవృత్తాంతముల కింత•యేటికి వగవం
జావును జేటును మనుజుల, కావిర్భావంబుతోన • యైనవి గావే. 56
క. మఱియు నొకమాట యెవ్వరు, నెఱుఁగనియది దశరథునకు • నేకాంతమునం
దఱమఱ లేక దృఢంబుగఁ, నెఱుకపడం జెప్ప వింటి • నే నొకరుండన్. 57
క. అది రాముఁడు భరతుండును, మొదలుగ నెవ్వరును వినరు • ము న్నైనను నీ
హృదయంబుకలఁక యుడుపఁగ, మది గోరుటఁ జెప్ప వలసె • మనువంశనిధీ.
సీ. సర్వజ్ఞుఁ డనఁదగు • దుర్వాసుఁ డనుమునీశ్వరుఁడు వసిష్ఠునా•శ్రమమునందు
సాంవత్సరిక మైన•సత్త్రంబు నడపంగ ధర్మప్రియుం డగు•దశరథుండు
వేడుక జన్నంబుఁ • జూడఁ బోయి మునిప్రవరు లిద్దఱకు నభి•వందనంబు
నేసి రహస్యగో•ష్ఠీవినోదంబునఁ దత్పరు లగువారుఁ • దాను నచట

తే. నున్న యెడ భూవరుఁడు దన•కన్న ప్రజల, యాయు రైశ్వర్యములుఁ దద•నంతరంబ
వారిసంతతి తెఱఁగు దు•ర్వ్యాసు నడుగ, నమ్మహీపతితోడ ని•ట్లనియె నతఁడు.

క. నీకొడుకు లధికబలభ,ద్రాకృతులఁ బ్రవృద్ధిఁ బొంది•యాయుశ్శ్రీల
స్తోకంబులు గాఁ బుణ్య,శ్లోకత నేలుదురు మధ్య•లోకం బెల్లన్. 60

ఆ. వెలయఁ బదునొకండు•వేలవత్సరములు, రాజ్యమహిమఁ బొంది•రామభద్రుఁ
డనుపమానకీర్తి•యార్జించి పదపడి, బ్రహ్మలోకసుఖముఁ•బడయువాఁడు.

తే. అన్న రాజ్యంబు సేయంగ•ననుజు లెల్ల, పనులు నడపుచు నీతియు•బాహుబలము
మెఱయ వర్తిల్లి యతఁ డేగు•తఱియ తమకు, నవసరంబుగ సద్గతి•కరుగువారు.

క. చతురమతి రామునకు భూ,సుతయం దుదయంబు నొంది•సుతు లిరువురు వి
శ్రుతు లగుదు రందుఁ బూర్వజుఁ,డతులితసామ్రాజ్యమునకు•నభిషిక్తుఁ డగున్.

క. భరతాదు లయినముప్వురు, నిరువుర నిరువురఁ ద్రిలోక•హితపూజ్యులఁ ద
త్పరులం బడయుదు రయ్యా,గ్గురు నొక్కొకభూమిపతు ల•గుదు రుజ్జ్వలులై.

క. అనియెం గావున రాముఁడు, జనకతనూజయు న సౌఖ్య•చరితులు మనకున్
వనటకు నించుక యేనియుఁ, బని గా దనవుడును హృదయ•పద్మం బలరన్. 65

క. అలఘురఘువంశమునకుం, దల మాటించుకయు లేమి•తథ్యముగా నీ
వలన సమస్తంబును నేఁ, దెలిసితి నామనము కలఁక•దీఱె మహాత్మా. 66

క. అని సౌమిత్రి సుమంత్రుని, ఘనపరిరంభణము సేసి•గౌరవమున నా
తనితో సంభాషించుచుఁ, జన నొకపుణ్యాశ్రమంబు•చక్కటి యైనన్. 67

ఆ. అచటి కరిగి మునికృ•తాధికపూజనం,బులఁ బథిశ్రమంబు•పుచ్చి నాఁటి
రాత్రి యచటఁ గడపి•రామానుజుఁడు జన,శ్లాఘ్యమూర్తి యగుచుఁ•జనియెఁ బురికి.

లక్ష్మణుఁడు పట్టణమునకుఁ బోయి యన్నతో సీత నడవిని విడిచి వచ్చితి నని చెప్పుట.

చ. నగరి సమీప మైన నర•నాథునిసన్నిధి కోహటించి నె
మ్మొగము వివర్ణతం బొరయ•మోసల నల్లన తేరు డిగ్గి నె
వ్వగ దలకొన్న వ్రేఁ గడరి•వ్రాలుగతిం దల వాంచి యేగె సౌ
మ్యగుణవిభాసి లక్ష్మణకు•మారకుఁ డానృపుఁ డున్నచోటికిన్. 69

మ. చని దీనాననుఁ డైనయజ్జనపతిం•జక్కంగఁ దాఁ జూడ నో
పనివాఁ డయ్యును ధైర్య మూఁది విగళ•ద్బాష్పంబు లంతంత లో
నన యింకించుచుఁ దొట్రుపాటు చరణ•న్యాసంబులం జేర నీ
నినడం జేరి వినమ్రుఁ డయ్యెఁ బతిక•న్నీ రాఁకకున్ మీఱఁగాన్. 70

క. నేత్రములు దుడిచికొంచు సు,మిత్రాసుతుఁ బెఱకరమున•మెల్లన యెత్తెన్
ధాత్రీవిభుఁడు విషాదా,మాత్రహృదయుఁ డయ్యుఁ దాస•మాహితుఁడగుచున్.

చ. అతఁ డుపవిష్టుఁ డై రఘుకు•లాగ్రణి కి ట్లను దేవ దేవి నా
చితిని భవన్నిరూపితవి•శిష్టతపోవనభూమికిం దగ
న్నతి మునియాజ్ఞ నాశ్రమము • నా వసియించె జరత్తపస్వినీ
యుతనవపర్ణశాల నఖి•లోపనతార్ఘ్య సగౌరవంబుగన్. 72

క. అని తననిర్వర్తించిన, పని విజ్ఞాపనము సేసి • పతితో నతఁ డి
ట్లను మఱియుఁ దన్మనోవే, దన మాన్పుతలంపునను హి•తము సత్యము గాన్.

లక్ష్మణుఁడు రాముని దుఃఖోపశమంబు సేయుట.

ఉ. ఇట్టివి దైవచేష్టితము • లెవ్వరికిం గడవంగరాదు మీ
యట్టిమహాత్ము లుమ్మలిక • లందినచో ధృతి గట్టి చేసి లో
గిట్టక యుండఁ గీడ్పఱిచి • గెల్వక తక్కిన నిర్వహించు పెం
పెట్టిదొ బుద్ధిమంతులకు • నెక్కుడుభంగిఁ దలంచి చూడఁగన్. 74

క. పెరుఁగుట ప్రగ్గఁగఁ జవులం, బొరయుట యవశంబు గాఁగఁ • బుట్టుట చావన్
బెరయుట పాయఁ బదార్థో,త్కరముల నైజ మిది యెట్లు • దప్పింప నగున్. 75

ఉ. కావున దారపుత్త్రసఖి•కామదముం బితృమాతృసోదరా
శావలనంబు గాఢముగ • సల్పుదు రే మిము బోఁటు లైననం
భావితు లట్లు గాక నిర•పాయము లై కడచన్నవానికిం
బోవునె పెద్దవారితలఁ•పుల్ మును వేడుక యెంత గల్గినన్. 76

మ. జనవాదంబునకుం బ్రియం దొఱఁగ ను•త్సాహంబు సేయంగ వ
చ్చునె యి ట్లెవ్వరి కివ్విధంబు దలఁపం • జోద్యంబు గా దే క్రమం
బున నిష్కల్మషవృత్తముల్ దెలియ నో•పుఁ జా లోక మెబ్భంగి నీ
మనువంశంబు భవద్గుణంబుల జగ•న్మాన్యత్వముం బొందెడున్. 77

శా. తాపంబుం బెడఁ బాపి దుర్దమవిషా•దంబుం దిగం ద్రావి ని
ర్వ్యాపారత్వముఁ బోవఁ ద్రోచి వగ లు•ద్వాసించి వెల్వెల్లఁ బా
టేపాంతఁ జా మెలఁగంగ నీక మదికిం • దెల్లం దెగం బుచ్చఁ గా
నీ పెం పార్యజనంబు మెచ్చు ధృతి కు•న్మేషంబు గావింప వే. 78

క. అనవుడుఁ దమ్మునిమాటలు, విని సంభావించి యావి•వేకవచనముల్
సను నీకు నిట్లు సెప్పఁగ, నని విభుఁ డుల్లంబు కలఁక • యంతయుఁ దీఱన్. 79

రాముఁడు దుఃఖము నడఁచుకొని ప్రజలం బాలించుట.

క. నీ పంచినట్లు చేసెద, భూపతులకు ననవధాన•మునఁ బుట్టు నసే
కాపదలు వినుము తొంటిమ,హాపురుషుల నని వినీతుఁ • డగు నాతనితోన్.

క. నృగుఁ డనఁగ నిమి యనం జను, జగతీపతు లనవధాన•జాడ్యంబున నిం
ద్యగతిం బొందిన తెఱఁ గా, సగరకులోద్భవుఁడు సెప్పెఁ • జతురత మెఱయన్.

తే. ఇట్లు సల్లాప మొనరించి • యెల్ల పనులు, ననుదినంబును దలఁపింపు • మఖిలజనులు
సంతసంబందునట్లుగాఁ • జక్కఁబెట్టు, నని నియోగించి యతనిఁ బోఁ • బనిచి విభుఁడు.

ఉ. అచ్చటు వాసి యల్లఁ జని • యాహ్నికవర్తన మాచరించి రా
లచ్చి విశాల హర్మ్యమునఁ • గాంచనపీఠముపైని దర్శనం
బిచ్చిన మంత్రిభృత్యసుక • వీశ్వరు లాదిగ నెల్లవారలున్
వచ్చి మహీశుఁ గొల్చి రని • వారణఁ జిత్తము లంకురింపఁగన్. 84

ఆ. విభుఁడు నిఖిలజనుల • విన్నపంబులు విను, వివిధసైన్యములకు • సవరణముల
ననువుసేయు నభిమ • తార్థంబు లర్థుల, కిచ్చు వేఁట లాడు • నిచ్చవెలయ. 85

క. ఇవ్విధమున నిత్యంబును, నవ్వసుధాధిపుఁడు ప్రజల • కనురాగలతల్
నివ్వటిలఁ జేయుఁ దనమది, నొవ్వెఱుఁగక యుండ బహువి • నోదపరుండై. 86

రాముఁ డేకాంతంబున సీతం దలంచి చింతిల్లుట.

క. మనమునఁ బాయని ధరణీ, తనయవలనివగల నేక • తంబ పొగిలి య
మ్మనువంశదీపకుం డి,ట్లను ధైర్యము పల్లటిల్లి • యలుగులపడుచున్. 87

సీ. నీకతా యకట పి • నాకిబాణాసనం బద్భుతంబుగ సభ • నట్లు సేసి
జనకానుమతిఁ దపం • బునకు నక్కట నీవు ననుగమనంబు సే • యంగ నరిగి
పాసియు మగుడ నిన్ • బడయుదు ననునాస నక్కట ప్రాణంబు • చిక్కఁ బట్టి
యక్కడ సేతుబం • ధాద్యుపాయముల నానందనం బయిన నీ • పొందు గాంచి

తే. యింపొసంగు నీయర్మిలి • యెల్ల నమ్ము, గాఁగఁ దుది వోయి నిన్నిట్లు • గానపాలు
సేసి యాఁడఁ బుచ్చితిఁ • జెప్పఁ జిట్ట, లయ్యొ నామను వేమన • నంబుజాక్షి.

ఉ. అచ్చట లోకమంతయును • నక్కటికంబున నుమ్మలింప నీ
విచ్చు చొరంగఁ బోక మది • చిక్కఁదనంబున నియ్యకొన్న నా
కిచ్చటఁ దెచ్చి నిన్ విడుచు • టెంతటిపెద్ద జఘన్యవృత్తి కే
నచ్చట రచ్చకెక్కుటకు • నాఁడిపోకకు నోర్తు మైథిలీ. 89

ఆ. అని దురంతశోక • మునఁ బొంది సెజ్జపై, మేను వైచి కన్నుఁ • గోనలందు
నివుడు నశ్రువారి • చెవులకొలంకుల, నిండ నిట్టు లను వి • భుండు మఱియు. 90

ఉ. వీట దురాత్ములైనయవి • వేకులు గొండ అనింద్యమైనయ
జ్జోటిచరిత్ర మంగనల • చొప్పుగ సంశయ మంది యాడుపె
న్మాటల కేల యీఁదురభి • మానము పూనితి వాని నేల నే
గీటునఁ బుచ్చనైతిఁ బరి • కింపక చేసితి నింతిఁ బాసితిన్. 91

ఉ. లోకమువారిమెచ్చునకు • లోలవిలోచనఁ బాఱవైచితిం
బో కొఱగామి యంతటన • పోయెనె దీనికి నింకఁ గొంద ఱో
హో కృప మాలి చేసె నిది • యొప్పదు పొమ్మని దుర్వినీతి గాఁ
గైకొని రేని వారిమది • కందున కెయ్యది గందు దైవమా. 92

క. అని వందుచు నంగనడెన, వనటకు సామ్రాజ్యవివిధ•వర్తనమునకుం
దనచిత్తము పొక్కఁగ న,మ్మనుజేంద్రుఁ డుదాత్తవృత్తి•మహి యేలునెడన్. 93

—— రాముఁడు మునులమొఱ విని శత్రుఘ్నుని లవణుం జంపఁ బంపుట. ——

మ. వివిధాన్యాయపరాయణుండు రిపుదో•ర్వీర్యానివార్యుండు సా
హసంక్రీడనలోలబుద్ధియు మహా•హంకారుఁడుం గావునన్
లవణుం డడ్డము లేక దానవకుల•శ్లాఘ్యస్థితిన్ మేదినీ
దివిజవ్రాతము నెల్ల నాతురతఁ బొం•దించున్ సమిద్ధాత్ముఁడై. 94

ఉ. దానికి రోసి సంయమిక•దంబక మారఘువంశసత్తముం
గానఁగ వచ్చి సంతతమ•ఖప్రతిఘాతముఁ బ్రాణిహింసయున్
లోనగుచున్నవాని యతి•లోకదురాచరణంబు లన్నియున్
దీనత దోఁపఁ జెప్పిన మ•దిం గృప కోపముతోఁ బెనంగఁగన్. 95

ఉ. తమ్ములదిక్కు గన్గొనుచు • దైత్యులపీఁచ మడంగ దయ్యెడుం
గ్రమ్మఱఁ దోఁచె వీఁ డొకఁడు • గాసిగ విప్రుల నేఁప కుండ శీ
ఘ్రమ్ముగ నేగి యద్దనుజుఁ• గాలునిప్రోలికి నంపి రాకకుం
గ్రమ్మన నొక్కఁ డియ్యకొనఁ• గా వలయున్ మనలోన నావుడున్. 96

క. భరతుండు లక్ష్మణుండును, బరవసమునఁ బలుకు చుండఁ • బతికట్టె దురం
గరములు మోడ్చి వినయమునుం, దరుఁ డగుశత్రుఘ్నుఁ డత్యు•దాత్తవచనుఁడై.

క. వీరల కెదురఁగఁ జాలెడి, వారచ్చో నెవ్వ రాల•వణు మాత్రకు దు
ర్వారభవదాజ్ఞ నేఁ జని, వైరం బనుపేరు మాన్చి • వచ్చెద ననుడున్. 98

క. అగుఁ గాక యితఁడు వోవుట, తగు నని పెఱవారి నుడిపి • ధరణీవిభుఁ డొ
ప్పుగ లవణువీడు మధురకు, దగఁ బట్టము గట్టెఁ బిన్న•తమ్మునిఁ బ్రీతిన్. 99

ఉ. మంత్రసమేతమై భువన•మాన్యత నొప్పునమోఘబాణ మా
మంత్రితుఁ జేసి యాతనికి • మన్నన రెట్టిగ నిచ్చి వేడ్కమై
మంత్రుల భృత్యులన్ బుధస•మాజము వైశ్యుల వారిజాక్షులం
దంత్రము రాజ్యచిహ్నముల • ద్రవ్యసమూహము నిచ్చెఁ బెంపుతోన్. 100

—— శత్రుఘ్నుఁడు లవణుపై నెత్తిపోవుట. ——

ఆ. ఇట్లు లోనఁగి మునుల • నెల్లను జూపి పీ, రెట్లు చెప్పి రట్ల • యెల్లపనులుఁ
జేసి విజయలక్ష్మిఁ • జేకొని రమ్మని, యధిపుఁ డనిచి పుచ్చ • నతఁడు వోయి.

క. సురనదితీరంబునఁ గడుఁ, బరపగుతనదండు విడియఁ • బనుచుచు భరతా
వనజుఁడు వాల్మీకిమునీ,శ్వరునాశ్రమమునకు నరిగి • సద్భక్తిమెయిన్. 102

ఉ. అమ్మునిపాదపద్మముల • కానతుఁడై యతఁ డిచ్చుపావనా
ర్ఘ్యమ్ము వినీతవృత్తిఁ దగఁ • గైకొని మూలఫలాదివన్యభ

ఋష్యమ్ముల దుష్టి వొంది సర•సప్రియభాషలఁ బ్రొద్దు వుచ్చి యం
దిమ్ముల నాఁటి రే నిలిచి • యిచ్చ నిజాగ్రజులం దలంచుచున్. 103

ఆరాత్రియు రఘుకులని,స్తారకు లగుసుతులఁ దరుణ•తరణిప్రతిమా
కారులఁ గాంచె ధరానుత,వారిజలోచనులఁ గవల•వారలఁ బ్రీతిన్. 104

మునిజనపత్నులు శీఘ్ర,మ్మున నపుడే యరిగి యత్త•పోనిధి కెఱిఁగిం
చిన నతఁడు సత్వరుండయి, చని బాలురఁ జూచి పరమ•సంతోషమునన్. 105

విశదపరిమార్జనమునకుఁ, గుశయును లవనంబు నిచ్చి • కులపతి ప్రీతిం
గుశలవు లనునామము లస,దృశముగ నిడి వారలను బ్ర•దీప్తులఁ జేసెన్. 106

అట్టియవసరమున • నమ్మునిపల్లెలోఁ, బరఁగు నుత్సవంబు • పలుకు లెల్ల
మనము పల్లవింప • వినుచు శత్రుఘ్నుఁ డం,గములఁ బులకసమితి • కరముదాల్చె.

ఆశ్వాసాంతము.

రమణీయాంగుఁ డభంగుఁ డుజ్జ్వలకృపా•రాధ్యుం డసాధ్యుండు దు
ర్దమసంరంభుఁ డదంభుఁ డార్యవినుతౌ•దార్యుం డవార్యుండు ధ
ర్మమయస్వాంతుఁడు దాంతుఁ డూర్జితరమా•మాన్యుం డదైన్యుండు హృ
ద్యమితాలాపుఁ డపాపుఁ డంచితకృపా•యత్తుం డుదాత్తుం డిలన్. 108

ఉభయబలవీరుఁ డభిమత, విభవసురప్రభుఁడు దర్ప•విస్రుతరిపుభూ
పభయంకరసౌమ్యాకృతి, శుభచరితుఁడు సుభగతాభి•శోభితుఁ డెలమిన్. 109

మాలిని. అనఘుఁ డమితసత్త్వుం • డన్యభూభృత్కృతాంతుం
డనుపమధృతిసారుం • డర్కతేజుం డజేయుం
డనితరసమపుణ్యుం • డర్థిమిత్రుం డమేయుం
డనుకృతఫణిహారుం • డన్వయోదారుఁ డుర్విన్. 110

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బైనయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు నవమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

దశమాశ్వాసము.

సంపాదికటాక్షవి
లాసుఁడు బాహావధానలంపటుఁడు గళా
వాసమతి దీనజనర
క్షాసక్తుఁడు మనుమసిద్ధిజగతీశుఁ డొగిన్. 1

క. రేపకడ నక్కుమారుఁడు, దాపసవరు వీడుకొని ముదంబున విప్ర
జ్ఞాపితపథమునఁ దత్సల్లాపరసాయత్తుఁడై బలంబును దానున్. 2

మునులు శత్రుఘ్నునకు లవణుని వధించునుపాయం బెఱింగించుట.

చ. చని చని విప్రులన్ లవణుజన్మము వానిభుజాబలంబు వాఁ
డనికిఁ గడంగుచందమును నద్దనుజాధముమర్మముం గ్రమం
బున నడుగంగ వారు మధుపుత్త్రుఁడు వాఁడు మహాబలాఢ్యుఁడై
వ్వనికి రణంబునం జెనయ వచ్చునె యాతని నంచు వెండియున్. 3

ఆ. అద్దురాత్మజనకుఁ డగుమధు వెంతయు, నరిదితపము సేయ హరుఁడు మెచ్చి
యొక్కనిశితశూల మొసఁగి యద్దానవు, హృదయకమల మలర నిట్టులనియె.

క. ఇది యొకవాటున నని నీ, కెదిరినవీరునిఁ గృతాంతునేనియు నాఁడా
మదనునిఁ గోపించిననా, నుదుటియనలశిఖగతిం దనువుపొడ వడఁచున్. 5

క. క్రమ్మఱ నప్పుడ నీహ, స్తమ్మున కేతెంచు నల్పశత్రునిపైఁ గో
పమ్మున వైవకు మీ లోకమ్ముల భస్మమ్ము సేయుఁ గావున దీనిన్. 6

చ. అనుడుఁ బ్రమోద మంది యతఁ డాగిరిజాహృదయేశుతోడ ని
ట్లనియె భవద్వరంబున గృతార్థుడ నైతి మదీయవంశసం
జనితుల కెల్ల నీపరమసాధన మట్టుల చెల్ల నిమ్ము భ
క్తనికరకైరవాకరసుధాకర భూరిదయా ప్రియాకరా. 7

క. అనవుడు నటులే లగు నీ, మనోరథం బగ్గలంబు మానుము దానిం
దనయుఁడు గల్గినవానికి, బని సేయుం గాక యనియె భవుఁ డాతనితోన్. 8

తే. అమ్మహాశూల మిప్పు డీయసురయొద్ద, నునికి నెవ్వరు నెదురంగ నోప రతని
నయిన నీచేతఁ జచ్చునన్యాయవర్తి, గాన దాని కుపాయంబు గలదు వినుము.

ఉ. ఎక్కడికేనియుం జని య•నేకవిధంబుల జీవరాసులం
జెక్కటిఁ గానలోఁ గడుపు • పిక్కటిలం దిని మావు వీటికిం
జక్కఁగ నేఁగుచోఁ దెరువు • నయ్యెన నీ వరికట్టుకొన్న వాఁ
డక్కఱు శూల మింటికడ • నున్కి నిరాయుధవృత్తి నత్తఱిన్. 10

ఉ. నావుడు నక్కుమారుఁడు మ•నంబున నెంతయు రోసి యిట్లనుం
భావితుఁ డైనవానితల•పా టరయన్ నగుఁబాటు గాదె రా
మావనినాథుతమ్ములకు • నట్టియపౌరుషవృత్తి మేలె మీ
రీవెర వాదరింపఁ దగు•నే యనిరన్ మును లెల్ల నవ్వుచున్. 11

చ. తగిన తెఱంగు నేసినను • దాని నెఱుంగరు చెట్ట గాంచినం
దెగడుదు రెల్లభంగి జగ•తీజనముల్ విను మట్లు గాకయుం
బగతు ననాయతంపుటగ•పాటునఁ బైపడి గెల్వ నోపినన్
మగఁటిమి దూలులే దొసఁగు • మాలఁగ దానవుఁ జంపు మెమ్మెయిన్. 19

క. అనిన నతఁ డిదియె కర్జం, బని నిజసంరంభవృత్తి•యల్పంబు నెఱుం
గనియట్లుగ వీధికి ద,వ్వునఁ బ్రజ విడియించె దాన•వుఁడు వచ్చుతఱిన్. 14

చ. తెరువున కడ్డ మేఁగి దృఢ•దీప్తశరాసనబాణపాణియై
పురములు నీఱు సేయుటకుఁ • బూనినరుద్రుఁడుఁ బోలె లక్ష్మణా
వరజుఁడు నిల్చినన్ దనుజ•వర్గశిఖామణి గాంచి వీఁ డొకం
డెర యగుఁ బొమ్ము నా కనుచు • నేడ్తెఱ నాతనితోడ నిట్లనున్. 14

లవణశత్రుఘ్నులసంవాదము.

క. నీ వెవ్వఁడ వేకార్యము, గావింపఁగఁ జూచె దేమి•కారణ మిచ్చో
నావచ్చు టెఱిఁగి యెఱిఁగియుఁ, బోవక వేఱొండు తెరువుఁ•బో నిల్చుటకున్.

మ. అనినన్ భూపకుమారుఁ డల్లన సము•ద్యత్కీర్తి యారామచం
ద్రున కేఁ దమ్ముఁడ నా దునామము శ•త్రుఘ్నుండు విప్రప్రియం
బొనరింపం జనుదెంచితిం దురభిమా•నోద్దాము ని న్నాజిమా
ర్గాని మర్దింపఁగ నున్నవాఁడ ననుడుం • గోపోత్కటాకారుఁడై. 16

శా. ఏమేమీ రఘురాముతమ్ముఁడవె మీ • రేపారి పైనెత్తి మా
మామం బంక్తిముఖున్ వధించినను మీ • మౌర్ఖ్యంబు సైరించి యే
నేమిం జేయక యున్నఁ గ్రొవ్వి యిట నీ • వేతెంచితే మేలు మే
లీమై తోడన పోదు గాక యని దై•త్యేశుండు దర్పంబునన్. 17

మ. నిలుమీ యాయుధపాణి నై రణములో • నిన్నిప్డు సర్జింపఁగా
వలయున్ వచ్చెద నంచు వీటిదెసఁ బో•వం జూచినన్ వీఁడు దో
ర్బల మొప్పం దనశూల మెత్తికొని నా • పై రాక కార్యం బె యా
కులతం బొందినచోన యీయసుర నా•కుం జంపఁగాఁ జొప్పడున్. 18

క. కావున నీదనుజాధముఁ, బోవఁగ నీ కాఁగవలయుఁ ♦ బొమ్మని యడ్డం
బై వచ్చి మందహాసము, తో వానికి నిట్టు లనుఁ జ♦తురవచనములన్. 19

క. అగు నగుఁ బో నిత్తునె నా, వగ చేకుఱ నిపుడ యెన్ని♦భంగుల నయినం
దెగఁ జూతుఁ గాక విడుతునె, మగుడఁగ దే పూఁట వెట్టి ♦ మ్రా కిచ్చోటన్.

ఉ. ఎక్కడఁ బోవవచ్చు నిదె ♦ యేచి మదీయశరాంధకార మే
దిక్కును గానకుండ దివి♦దీటుకొనన్ నినుఁ జుట్టుముట్టుచున్
మిక్కుట మయ్యెడున్ రణము ♦ మేకొని చేయఁగఁ బూని యియ్యెడం
జక్కనిబంట వై నిలుము ♦ చచ్చుట తప్పునె యెందుఁ బాఱినన్. 21

తే. తొల్లి రాము బాణాహతిఁ ♦ ద్రెళ్లియున్న, దశముఖునిఁ జూచు సురలచం♦దమున నాదు
నిశితశరములఁ గూలిన♦నిన్ను భూమి, సురలు గన్నార నిప్పుడు♦చూచువారు.

క. అప్పలుకులు విని కన్నుల, నిప్పులు రాలంగ నసుర♦నృపనందనుతోఁ
జెప్పఁ బలు కొండు గానక, యప్పటియుని కియ్యకొని త♦దనురూపముగన్.

శత్రుఘ్నుఁడు ద్వంద్వయుద్ధమున లవణాసురుం జంపుట.

శా. ఆటోపంబున నెక్క టెక్కటియ శౌ♦ర్యావేశి యై నిల్చి య
చ్చోటం గల్గు తరువ్రజంబును శిలా♦స్తోమంబునుం బూన్చి యా
స్ఫోటత్క్ష్వేళనదృప్తమూర్తి యగుచున్ ♦ భూపాత్మజుండుం బటు
జ్యాటంకార మొనర్చె భూమివలయం ♦ బాకంపముం బొందఁగన్. 24

క. ఒకమ్రాను వెఱికికొని ను, భ్రుకుటితముఖుఁ డగుచు దనుజ♦పుంగవుఁడు గుమా
రకు వైవఁ బూఁచుటయు నది, శకలములుగ నేసె నిశిత♦శరసంఘములన్. 25

చ. నృపతనయుండు దైత్యవిభు♦నిన్ రభసంబునఁ దీవ్ర బాణజా
లపరివృతాంగుఁ జేయఁగ శి♦లాతతి నమ్ముల నివ్వారించి గ
ర్వపుఁబలుకుల్ వెసం బలికి ♦ వారనికోపరసంబు పేర్మి వాఁ
డుపలమహోగ్రవర్షము స♦ముద్ధతి మైఁ గురిసెం గుమారుపై. 26

చ. అతఁడు నిశాతసాయకము ♦ లద్దనుజుం గని తూఱ నేయఁ గో
పితుఁ డయి నింగితోఁ గదియఁ ♦ బేర్చిన యొక్క మహామహీరుహం
బతులబలంబునం బెఱికి ♦ హస్తయుగంబున నొక్కలావ కా
నతిశయలీలఁ ద్రిప్పి కది♦యంబడి దైత్యుఁడు బిట్టు వ్రేసినన్. 27

ఆ. అమ్మహీరుహంబు ♦ నదరంటఁ దాఁకిన, నొచ్చి పంక్తిరథత♦నూభవుండు
మూర్ఛ వచ్చి యంగ♦ములు శిథిలంబులై, మిడుక లేక పుడమి♦మీఁదఁ బడియె.

క. వఱ తెంచి కరి మదమునే, ర్తెఱఁ దొండం బెత్తి వ్రేయ ♦ దెప్పఱికమునం
గొఱసంది దాఁకి నేలకుఁ, నొఱఁగినసింగంపుఁగొదమ♦యొప్పమరంగన్. 29

క. ఉన్న నది చావుగాఁ గొని, యన్నరభోజనుఁడు దుర్మ♦దాంధుం డయి శౌ
ర్యోన్నతి నార్చి భ్రమరి గాఁ, జన్న యెడం దెలిసి రోష♦సంరంభమునన్. 30

మ. అవనీనాయకనందనోత్తముఁ డమో•ఘాస్త్రంబు సంధించి క
ర్ణవతంసప్రభ లంగుళీయకముపైఁ • బ్రాఁకంగ నాకర్షణం
బవగాఢంబుగఁ జేసి తైజసముతో • నాలక్షితోరస్కుఁ డై
లవణుం గూలఁగ నేసె రౌద్రరసలీ•లాస్ఫూర్తి శోభిల్లఁగాన్. 31

ఆ. అసురపాటు చూచి • వసుమతీసురులు దీ,వనలు మున్నుగాఁగ•వచ్చి యక్కు
మారుఁ బొదివి సంభ్ర•మంబును హర్షంబు,నెసక మెసఁగ నతని • కిట్టు లనిరి.

శా. ఈతం డప్రతిమానబాహుబలుఁ డై • యేపారి మీ తాత మాం
ధాతం దొల్లి వధించె నాపగ భవ•ద్వంశంబునం దెవ్వరున్
వే తీర్పంగఁ దలంప రైరి త్రిజగ•ద్విఖ్యాతిగా నిప్డు నీ
చేతం జచ్చెఁ గులంబుఁ దేజముఁ బ్రతి•ష్ఠింపంగఁ దా నల్పమే. 33

క. అను చుండ నాకసంబున, ననిమిషు లేతెంచి రఘువ•రానుజ నీ చే
సినలోకహితపరాక్రమ,మున కెద మెచ్చితిమి వేఁడు•ము వరం బనినన్. 34

తే. నన్ను మధురాపురం బేల•నన్నవనిచె,రాష్ట్రమునకు వృద్ధియుఁ బ్రజా•రంజనంబు
వినుతసద్వర్తనము మఱి•విప్రభక్తి, నాకు దయసేయుఁ డనియె న•న్నరవరుండు.

క. వారమ్మాటకు మెచ్చుచు, గారవ మెసఁగంగ నట్ల • కావుత మని మం
దారప్రసూనవర్షము, బోరనఁ గురియించి దివికిఁ • బోయిరి ప్రీతిన్. 36

⟶ లవణు వధించి మధుర నేలుచున్నశత్రుఘ్నుఁడు పండ్రెండేండ్లకు నన్నుం జూడవచ్చుట. ⟵

తే. ఇవ్విధంబున నద్దాన•వేంద్రుఁ జంపి, మునులచిత్తంబు దేవస•మూహకృపయుఁ
బడసి మధురాపురం బేలెఁ•బరమధర్మ, నిరతుఁ డై ప్రజ రాగిల్ల•నృపవరుండు.

క. ఆదిమహీపతులక్రియన్, వేదోచితనిఖిలమార్గ•వేదితముగ ని
త్యోదయమహనీయుం డై, ద్వాదశవర్షముల కన్న•వలనితలఁపునన్. 38

క. కతిపయపరివారముతో, నతఁ డేగెడునెడఁ బ్రమోద • మడర నరిగె నం
చితధర్మకర్మనిత్యో, ద్యత మగువాల్మీకిమునివ•రాశ్రమమునకున్. 39

క. అం దభ్యాగతపూజా,నందితుఁ డై యానరేంద్ర•నందనుఁ డమృత
స్యందముచందం బగుముని,బృందారకుచూడ్కి యెడఁదఁ • బ్రీతి యొనర్పన్.

క. అతఁడు దను లవణయుద్ధ, స్థితి యడుగఁగ నల్ల నల్లఁ • జెప్పుచు సంభా
వితుఁ డగుచు గాఢలజ్జా,నతిఁ బొందుచు నుండె మునిజ•నంబులలోనన్. 41

క. ఆశ్రమమునెల్లయెడలను, విశ్రుతమునిదారకులు ప్ర•వీణతమై మం
జుశ్రుతిమేళన మానం, దాశ్రులుఁ బులకలును దాల్చి • నట్లుగఁ బాడన్. 42

తే. అభినవాకృతి యగుకృతి• యగుటఁ జేసి,యాత్మఁ గౌతుక మంతంత • కగ్గలింప
నమ్మునీశ్వరు చెప్పిన • యాదికావ్య, మయినరామాయణము చెవు•లార వినుచు.

క. సరసం బగురఘుకులపతి, చరితం బొక్కొక్కచో ని•జస్వాంతంబుం
గరఁగింపఁ దన్మయత్వముఁ, బొరయుచు నద్దినము నృపతి•పుత్త్రుఁడు గడపెన్.

మ. మఱి నాఁ డమ్మునినాథు వీడ్కొని జగ•న్మాన్యత్వవిఖ్యాతికిం
గుఱి యై యుండెడిగంగ దాఁటి మదిఁ గో•ర్కుల్ ప్రోవుగా వీడు ద
గ్గఱఁ బోఁబోవఁగఁ జూచ్చి యారఘువరా•గారంబుపై వేడుకం
బఱచెం గ్రమ్మెడుసమ్మదాశ్రువులతోఁ • బల్మాఱుఁ ద్రోపాడుచున్. 45

ఆ. ఇట్లు లరిగి మేదిని•నీశ్వరుఁ గని తత్పదాంబుజంబు లుత్త•మాంగమునకు
భూషణముగ మేను•పులకలప్రోవుగాఁ, బ్రణతుఁ డయ్యె నాన్నృ•పాలసుతుఁడు. 46

చ. తిగిచి కవుంగిలించి నర•దేవకులోత్తముఁ డక్కుమారు నె
మ్మొగము మొగంబునం గదియ • మోపుఁ గరాంగుళులం గపోల మిం
పుగఁ బుడుకుం బొరిం బొరి న•పూర్వవిలోకన మాచరించుఁ గ
ప్పగుమృదువాలి నుజ్జ్వలన•ఖాంకురచేష్ట యొనర్చు నర్మిలిన్. 47

చ. తనుఁ గొనియాడునాతనికిఁ • దమ్ముఁడు గేలు మొగిడ్చి యల్ల ని
ట్లను భవదాజ్ఞ మోచి చని • యద్దనుజాధము సంగరాంగణం
బున వధియించి విప్రుల క•పూర్వమహోత్సవ మాచరించి వా
రనికృప వారు పంప మధు•రాపురి రాజ్యము సేయుచుండితిన్. 48

క. మిముఁ గొలుచు సుఖమునకు రా, జ్యము సౌఖ్యం బీదు గామి•నం దునికిఁ జి
త్తము గొలుపక నావచ్చుట, సముచిత మనుచితము నాక•చన నిందు దయన్.

ఉ. నావుడు నల్ల నవ్వి నర•నాథుల కిట్లనఁ జెల్లు నయ్య య
చ్చో వసియించినం గరిగఁ • జుట్టముఁ బాసియు నిల్వఁ జాలి నా
నావిధదేహదుఃఖము మ•నంబున నోర్చినఁ గాక రాజ్యల
క్ష్మీవిభవంబు సొప్పడునె • కేవలమే నృపతిత్వ మారయన్. 50

క. అని బోధించి మగుడ నే, డెనిమిదిదివసములలో న•రేశ్వరుఁ డటఁ బోఁ
బనిచిన నాతఁడుఁ బ్రీతిం, జని మధురాపురమురాజ్య•సంపదఁ బొందెన్. 51

క. భూనాథుఁ డిట్లు దమ్ములుఁ, దానును వివిధప్రకార•ధర్మనిరతులై
నానావిధసజ్జనస, మ్మానసదాదాననిపుణ•మతి నున్న యెడన్. 52

ఒకానొకబ్రాహ్మణుఁడు చచ్చినకొడుకుం దెచ్చి రామునినగరివాకిటఁ బెట్టి దుఃఖించుట.

ఉ. చచ్చినపుత్త్రు నెత్తుకొని • జానపదుం డొకవిప్రుఁ డార్తుఁ డై
వచ్చి నరేంద్రమందిరము • వాకిట నాలును దాను నిల్చి వా
పుచ్చి మహోష్ణబాష్పములు • బోరనఁ గ్రమ్మఁగ నేడ్చి యేడ్చి క
న్విచ్చుచు మోడ్చుచుం గొడుకు • వేఁడుచు నెవ్వరి నేనిఁ జూచుచున్. 53

మ. తనయుం డొక్కఁడ కాని నాకు మఱి సం•తానంబు లే దేను భా
మినియుం బిమ్మటిసత్క్రియల్ పడయ లే•మిం జూడఁ డయ్యెం గటా
చను నే వీనికి నిట్లు సేయ మరణో•త్సాహంబు శోకావనో
ధన మంచుం బలుమాటలాడుచుఁ బరీ•తాపంబు దీపింపఁగన్. 54

క. కాలునకు నాతనూజు న, కాలంబునఁ దనవశంబు • గావింపంగాఁ
బోలునె దుష్పథవర్తులఁ, జాలఁడె శిక్షింప రామ•జనపతి యనుచున్. 55
ఉ. ఇట్టివి గల్గునే జనుల • కెవ్వరికిన్ నరనాథునెల్ల నే
పట్టున నైన నేల ననుఁ • బాపము చుట్టెనొ కాక దీని నే
నెట్టని నిర్ణయింతు నిది • యింతయు భూపతిచెట్ట గా మదిం
బుట్టెడు నొక్కశంక యిది • పోలుట పోలమి దోఁప దయ్యెడున్. 56
ఉ. ఎయ్యది యెట్టు లోయినను • నీతనికిం బ్రియ మెచ్చునట్లుగా
నియ్యెడ నగ్నివెట్టుకొని • యెల్లజనంబులు సూచుచుండఁ గాఁ
జయ్యన మ్రంది పోయెద వి•చారము లిన్నియు నేల యంతతో
దయ్యము నెత్తికోలు తుదిఁ • దాఁకెడు నంచు బహుప్రలాపుఁ డై. 57
క. పొరలుచు లేచుచు నలుదెసఁ, దిరుగుచు భూపాలవర్యుఁ • డిట్టుచుఁ దనయుం
బొరిఁబొరిఁ జూచుచుఁ బిలుచుచుఁ, బరిరంభము సేయుచుండె•బలువేదనతోన్.
క. ఉన్నంత నంతయును విని, యన్నరనాయకుఁడు హృదయ • మాకులముగ నా
పన్నశరణ్యుఁడు గావున, విన్న నగుచుఁ జిక్కఁబెట్టు • వెర వారయుచున్. 59

వసిష్ఠాదిఋషులు విప్రకుమారునిమృతికారణము రాముని కెఱింగించుట.

ఉ. ఖేదముఁ బొంది మంత్రుల న•కిల్బిషవృత్తులఁ దమ్ములన్ వసి
ష్ఠాదిమునీంద్రముఖ్యుల ర•యంబునఁ బిల్వఁగఁ బుచ్చి వారితో
నాదురవస్థ యున్నతెఱఁ • గంతయుఁ జెప్పిన నమ్మునుల్ సుక
ర్మాదరవృత్తి ని ట్లనిరి • యాదట నర్కకులాగ్రగణ్యుతోన్. 60
చ. కృతయుగవర్తనంబున న•ఖిన్నమతిం బృథివీసురుల్ దపం
బతులముగా నొనర్తురు ని•యంత్రితవృత్తిఁ దగంగఁ ద్రేతఁ బూ
జితగుణు లైనరాజులును • జేయుదు రాపరిపాటితో నన
ర్హత గను నాయుగద్వయము•నందును దక్కటిరెండుజాతులన్. 61
ఉ. ఇమ్మెయి దప్పి శూద్రుఁ డొకఁ • డిప్పుడు నీదగుభూమిలోనఁ దీ
వ్రమ్ముగ నిష్ఠమైఁ దపము • వారక సేయుచు నున్నవాఁడు గాఁ
గొ మ్మిది తప్పనేర దన•ఘుం డగు నీతఁడు బాలుఁ డేల తు
గ్యమ్మునఁ బొందు నీదురిత • మయ్యపచారము లేక పుట్టునే. 62
ఉ. కావున నెందు నారసి య•కార్యము తెల్లముగాఁగఁ జూచి సం
భావిత మైనచిత్తమునఁ • బాయఁగ జేయఁగఁ గర్మసిద్ధి నా
శావలయంబునన్ యశము • సాంద్రముగాఁ గృపఁ గొంకు లేక నీ
వే వధియింప కున్న శిశు•వేదన క్రమ్మఱు టేల చొప్పడున్. 63
. అనవుడు మోమ లరఁగ న, జ్జనపతి లక్ష్మణునిఁ జూచి • చయ్యన జని వి
ప్రుని నూఱడింపు తత్సుతు, తనువు తగన్ సంగ్రహింపు • తైలద్రోణిన్. 64

క. అని చెప్పి భరతుఁ దగ నా, తనిఁ బురమున నిలువఁ బంచి ♦ తనదుమనోవ
ర్తన ఘనపుష్పకమును న,మ్మనుజేంద్రుఁడు దలఁచె నదియు ♦ మసలక వచ్చెన్.

రాముఁడు పుష్పకారూఢుఁడై శూద్రతపస్విని వెదకి ఖండించుట.

శా. చాపంబుం బటుబాణతూణయుగముల్ ♦ శాతాసియున్ వర్మముల్
భూపాలుండో విమానరత్నముపయిం ♦ బూజాసమేతంబు ని
క్షేపింపం దగువారిఁ బుచ్చి మును లా♦శీర్వాదముల్ సేయఁ ద
చ్ఛ్రీపాదంబులు శేఖరద్యుతుల న♦ర్చించెన్ వినీతాత్ముఁడై. 66

తే. వారి వీడ్కొని యిక్ష్వాకు♦వంశవరుఁడు, పుష్పకం బెక్కి ఖేచర♦పూజ్యుఁ డగుచు
మున్ను పశ్చిమదిగ్భాగ♦మునకు నేఁగి, యందుఁ గలయఁ దపస్వుల♦నరసి యరసి.

క. చూచుచుఁ బలుకుచు వినుచు య,థోచితసంభాషణంబు ♦ లొనరించుచు ని
ష్ఠాచారుల నెల్లను ధ,ర్మాచార్యుం డతివిదగ్ధుఁ ♦ డయి శోధించెన్. 68

క. ఉత్తరమునందుఁ దూర్పున, నిత్తెఱఁగున మునులలోన♦నెల్లను గలయం
జిత్తానురూప మగున, ద్వృత్తంబునఁ జొచ్చి వారి ♦ వెదకుచు వచ్చెన్. 69

క. అక్షయపుణ్యుం డిట్లు ప్ర,దక్షిణముగ భూమిలోనఁ ♦ దడవుచు మునిసం
రక్షలు సేయుచు వచ్చెను, దక్షిణదిక్కునకు వగపు ♦ దనమదిఁ గదురన్. 70

ఉ. అం దొకకొండచేరువ సి♦తాబ్జవనంబులతీరభూమి నూ
కందముకొమ్మునన్ బిగియఁ ♦ గాళులు రెండుఁ దగిల్చి వ్రేలుచుం
గ్రింద హుతాశనార్చుల న♦ఖేదమునం గబళించి మ్రింగుచు
న్నొదవు కాంతి నొంద మహా♦నియతపం బొకఁ డాచరింపఁగన్. 71

క. కని యల్లల్లన యచటికిఁ, జనుచు నిరూపించి యతని♦చందము దననె
మ్మనమున కెరవయి తోఁచిన, మనుజేంద్రుఁడు చేర నరిగి♦మధురోక్తిమెయిన్.

క. ఏమికులంబునఁ బుట్టితి, నామం బెయ్యది తపంబు♦నకు ఫల మై నీ
కామించినతెఱఁ గెట్టిది, నీమది నున్నట్లు నాకు ♦ నిక్కము సెపుమా. 73

చ. అనినఁ దపస్వి యిట్లను మ♦హాత్మ జనించితి శూద్రయోనిఁ బే
రును విను శంబుకుండ గత♦రోషమనభ్రమచిత్తవృత్తి ని
ట్లనితరసాధ్య మైనతప♦ మర్థి నొనర్చెద మేనితో దివం
బునకు జగత్ప్రశస్తముగఁ ♦ బోవుట కోర్కి నిజంబు సెప్పితిన్. 74

ఉ. నా విని భూవిభుండు ముని♦నాయకసత్యహితోపదేశవా
ణీవిభవంబు చిత్తమున ♦ నెక్కొన నచ్చెరు వంది గాఢసం
భావన చేసి శూద్రముని♦పై సదయం బగుచూడ్కి నిల్పి చిం
తావివశత్వ మొందె నృప♦ధర్మము నీచము గాఁ దలంచుచున్. 75

చ. తనయశవంబు మోచికొని ♦ తన్వియుఁ దానును వచ్చి యేడ్చువి
ప్రునియెడ లంతరంగమునఁ ♦ బోక పెనంగిన ఖడ్గముం గనుం

గొనుచు మునీశ్వరానుమతిఁ • గ్రూరత కైనను నోర్చువాఁడఁ బో
ష్మని తలపోయు చుండెఁ గృప • యం దెడ సేయుచుఁ జిన్నవోవుచున్. 76

క. కరుణాతిశయంబుఁ బ్రజా, పరిపాలనరతియుఁ బెనఁగు • వడి యుల్లములోఁ
బిరిగొన నిశ్చయమునకుం, జొరఁ జాలక తలఁకుపాల•సుండును బోలెన్. 77

క. వెడఁగుపడి యచటఁ బెద్దయు, వడి నిలిచి •తలంచుకొని యా•వర్త్యంబును ని
ష్పు డితనిఁ దెగఁజూడక చో, ప్పుడునే యావిప్రశిశువు•ప్రాణం బసుచున్. 78

క. తల కంటగించు చుండఁగ, బలిమిని నౌషధరసంబు • పానము సేయం
దలకొనురోగార్తునిక్రియ, నలమటతో బెరయు తెగువ • నలుగులపడుచున్. 79

మ. నరనాథుం డిటు లెట్టకేలకు విలీ•నం బైనచిత్తంబు సు
స్థిరభావంబునఁ బట్టుకొల్పికొని ని•శ్చింతాత్ము నత్తాపసుః
శరణార్థిస్ఫుటరక్షగోరి తునిమెః • సంరంభశూన్యాంగుఁడై
కరవాలంబు మృదుక్రియం బెఱికి రే•ఖాహీనదీనస్థితిన్. 80

ఆ. అపుడు కుసుమవర్ష • మాకసం బెల్లను, బొదివె దేవదుందు•భులు సెలంగె
హారిహారాదిదివిజు • లంతరిక్షంబున, నిలిచి సంస్తుతించి • రెలమి మిగుల. 81

—— శూద్రమునిని వధించినరాముని దేవతలు ప్రత్యక్షమై గారవించుట. ——

శా. వారలు రాముతోడ రఘు•వంశనృపోత్తమ యుత్తపోధనుం
డేరికిఁ బొందరానిగతి • కేగె సుకర్మము మెచ్చి యేము నీ
కోరినయట్ల యిచ్చెదము • కొమ్ము వరం బనినం బ్రమోద మే
పారఁగ విప్రబాలుబ్రదు • కాధరణీరమణుండు వేఁడినన్. 82

. ఏప్రొద్దు శూద్రముని విగ, తప్రాణునిఁ జేసి తీవు • ధర్మనిరతి నా
విప్రశిశువుచైతన్యము, నాప్రొద్ద యనూనముగ స•మాహితమయ్యెన్. 83

చ. అని విభునెమ్మనంబు ప్రమ•దాతిశయంబుకు బొందఁ జేసి య
య్యనిమిషసంఘ మిట్లనియె • నాతనితో మఱియుః మహీశ యే
మనఘుఁడు కుంభసంభవుని • యజ్ఞముతీఱుదలం దదీయద
ర్శనమున కర్థి నేగెదము • రమ్మట నీవుఁ దగం దదర్థమై. 84

—— దేవతలు చెప్పినచొప్పున నగస్త్యునియజ్ఞము చూడ రాముఁ డరుగుట. ——

చ. అనుచు విమానముల్ నడప • నన్నరనాథుఁడు పుష్పకంబుపై
ననుగమనంబు సేసె నమృ•తాశనులుం జని యమ్మునీంద్రపూ
జనములఁ దృప్తిఁ బొంది రఘు•సత్తము ధర్మవిధిప్రయత్నమా
తని కెఱిఁగించి యేగి రుచి•తంబుగ సంయమిఁ గాంచె రాముఁడున్. 85

. అతఁ డభ్యాగతపూజా, ప్రతిపాదనకౌశలమున • రాఘవు సంతో
షితహృదయుఁ జేసి యిట్లనుఁ, గతిపయసల్లాపజనిత•కౌతూహలుఁడై. 86

మ. అవనిదేవకుమారుచావునకు నీ • వత్యంతఖేదంబుఁ బొం
 ది పవిత్రంబున ధర్మనిర్ణయము సం•ధిల్లం బ్రతీకారక
 ర్మవిధానంబున వానిమేన మగుడం • బ్రాణంబు గల్పించుటల్
 దివిజవ్రాతము సెప్పఁగా విని కృతా•ర్థీభూతచిత్తుండ నై. 87

క. నీ కెదురుసూచు చుంటిఁ, గాకుత్స్థాన్వయవరేణ్య • కడు నద్భుత మీ
 లోకమున నీచరితం, బేకందువ నైనఁ గలదె • యెవ్వరికయినన్. 88

క. అని యమ్మునిపతి లజ్జా, వనతుం డగురామధరణి•వల్లభునకు ని
 చ్చె నతిప్రియపూర్వకముగ, ననర్ఘ్యమణిరుచుల వెలుఁగు • నాభరణంబుల్. 89

ఆ. ఒసఁగి యిట్టు లనియె•నుర్వీశ యొకదివ్య, పురుషుఁ డొక్కకొలని•పొంత నన్నుఁ
 గాంచి వినయ మొప్పఁ • గాఁ దనదురితంబు, నాకు నెఱుఁగఁ జెప్పి•నాకతమున.

క. ఆదురితము వాసిన స, మ్మోదమునన్ బ్రహ్మలోక•మున కరుగునతం
 డాదరవృత్తి నొసంగం, గా దన కీభూషణములు • గైకొంటిఁ దగన్. 91

తే. దేవభరణీయ మిది నర•దేవసేవ్య, నీక భరియింపఁ దగు నని • నెయ్య మొంద
 దేవకార్యంబు మేదినీ•దేవహితముఁ, గేలిమైఁ జేయు మని విభు•కేలఁ దొడిగె.

క. పలుకుల నాదశరథుగా, దిలిసుతుఁ దుష్టాత్ముఁ జేసి • దీవనలఁ బొగ
 డ్తల సముచితోపదేశం, బులఁ దాపసవరుఁడు ప్రొద్దు • పుచ్చుచు నుండెన్. 93

రాముఁ డగస్త్యునిచే సమ్మానితుఁడై యయోధ్య కేతెంచుట.

తే. అధిపుఁ డాదివసంబున•యామినియును, గడపి మఱునాఁడు మునిపద•కమలములకు
 నెఱఁగి వీడ్కొని పుష్పకం•బెక్కి సిద్ధ, సాధ్యపూజితుఁ డగుచు న•యోధ్యకరిగె.

చ. తనుఁ గని భక్తి మ్రొక్కుటయుఁ • దమ్ములఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి యాత్మవ
 ర్తన మెఱిఁగించి తల్లులకు • దండనమస్కృతు లాచరించి భృ
 త్యసికరపౌరభూజనము•దావహుఁ డై కొలు విచ్చి కొంతసే
 పున కనుజాదిసేవకులఁ • బొమ్మని భూపతి సమ్మదమ్మునన్. 95

క. సమయకరణీయకవిజన, సముదయగోష్ఠీవినోద • సారస్యసం
 గమునఁ దగఁ బ్రొద్దు పుచ్చె, న్సముచితచతురాల్పపరిజ•నంబులతోడన్. 96

క. మనుజపతి తాను దమ్ములు, జనమానసరంజనార్య • సమ్మదచరితం
 బున నెల్లలోకములుఁ గీ, ర్తన సేయఁగ నిట్లు పూజ్య•రాజ్యము నడపెన్. 97

ఆ. అంత నొక్కనాఁట • ననుజుల రావించి, ధర్మసంగ్రహైక•తత్పరాత్ముఁ
 డగుటఁ బుణ్యకర్మ • యత్నాదరమున వా, రలకు నిట్లు లనియె• రామనృపతి.

చ. క్రతువులయందు మేటి యనఁ • గా నుతి కెక్కినరాజసూయ మ
 ప్రతిహతవృత్తిఁ జేయునృప•భావము గౌరవ మొందఁ జేత యీ
 ప్సిత మిది మీకుఁ జూడ నవి•శేషసముద్యమ మేని దక్షిణయా
 రతమతి నుత్సహింపుఁ డభి•రామముగా విభవాస్పదంబుగన్. 99

చ. అనుడు వినీతుఁడై భరతుఁ డారఘునందనుతోడ నల్ల ని
ట్లనుఁ గరుణావిధేయమతియై పొగడొందిన నీకు విశ్వభూ
జనమనుజేశ్వరప్రకరసంక్షయమూలము నాఁ బ్రసిద్ధికె
క్కినక్రతు వేల యొండొకటికిం దొడఁగన్ మముఁ బంపు పెంపునన్. 100

ఆ. అనినపలుకు లియ్యకొను రాఘవునకు సౌమిత్రి యిట్టు లనియె సత్రసమితి
యందు ముఖ్య మగుట నశ్వమేధంబు పూజ్యంబు దానిఁ జేయు మధిప నీవు.

రాముఁ డశ్వమేధయాగము సేయుట.

మ. అనినం దమ్మునిమాటఁ గైకొని మహీశాగ్రేసరుం డాతనిం
బనిచెన్ రాజుల విప్రకోటి మునులన్ బంధువ్రజంబుం గరం
బనురాగంబునఁ బిల్వఁ బంప నతఁడున్ యజ్ఞోచితామంత్రణం
బొనరించెన్ సకలావనీశజనచిత్తోల్లాసనసంపాదియై. 102

క. జనపతి వసిష్ఠముఖసన్మునులయనుజ్ఞ గొని లక్ష్మణుని ఋత్విజులం
గనకాదివస్తుయుతముగ, వెనుకం బోఁ బనిచి హయము విడిచె నియతుఁ డై.

తే. పుణ్యతర మగు నైమిశారణ్యభూమి, భాగమున యజ్ఞవాట మపారవిభవ
భాసితంబును శుచియుఁగాఁ జేసియున్న, నందులకుఁ జనిమంత్రతంత్రాన్వితముగ.

క. క్రతు వొనరింపఁ దొడఁగి భూపతి పత్నీకృత్యములకుఁ బసిఁడిని సీతా
ప్రతిమ నొడఁగూర్చుకొని హృద్గతఖేదము లోన నడఁచి ధైర్యము పేర్మిన్.

క. నానాదేశసమాగతు, లైనవివిధజనములం బ్రయత్నంబున స
మ్మానించి తత్తదుచితా, నూననిఖిలసంవిధాప్రయోజకుఁ డగుచున్. 106

క. అన్నంబు వస్త్రములు సం, పన్నహిరణ్యంబు రుచిరబహుమణులును శ
శ్వన్నిరతి నొసఁగుఁ బ్రియమున, నన్నరపతి విప్రకోటి కచ్చెరు వారన్. 107

క. సరసఫలకందమూలో, త్కరములు వేర్వేఱ బహుళకటములుఁ దెప్పిం
చి రఘువరేణ్యుఁడు సంయమి, వరులకు నొప్పించె శిష్యవర్గము లలరన్. 108

కుశలవులు యాగశాలకు వచ్చి రామాయణగానము సేయుట.

ఉ. ప్రీతి జగంబుచిత్తములఁ బెంపు వహింపఁగ నిట్లు చెల్లఁ బ్రా
చేతసుఁ డమ్ముఖంబునకు శిష్యయుతంబుగ వచ్చి దారచిం
తాతురుఁ డైనరాముని యథార్హవిధానము శాతకుంభసీ
తాతనుసంవిధానచరితం బగు టెల్ల నెఱింగి హృష్టుఁ డై. 109

క. సీతాతనయులఁ బ్రీతిస, మేతుం డై పిలిచి వారికి ట్లనియె జఘ
న్యేతరుఁ డగురఘునందను, చేతోగతిఁ దెలియఁ గోరు చిత్తముతోడన్. 110

ఉ. గేయరసంబు నింపున నకిల్బిషవర్ణములందు మాగధ
శ్రీ యలవడ్డకోవిదుల చిత్తము లార్ద్రతఁ బొందునట్లుగా

నీయెడ నడఁగాగతము♦నీంద్రనరేంద్రులపాలి కేగి రా
మాయణ మర్థిఁ బాడుఁడు స♦మాహితమానసవృత్తి నిత్యమున్. 111

తే. యాగశాలోపకంఠంబు♦నందుఁబోయి, వెరవుమైమీరలొక్కొక్క♦పరిక్రమమున
రాముచెవి సోఁకునట్లుగా♦నేమిభంగి, నైనఁ బాడుఁడు తగునమ♦యంబులెఱిఁగి.

క. జను లెవ్వ రేని మిమ్మా, మనుజేంద్రుం డున్నయెడకు ♦ మన్ననమైఁ దో
డ్కొని చనినను నాకర్ణన, మునఁ బతి పిల్పించె నేని ♦ ముదమునఁ జనుఁడీ. 113

క. మనుజేశ్వరుసభ నే ను,న్నను లేకున్నను మనంబు♦నం గొంకక పా
వన మగునానృపుచరితము, వినిపింపుఁడు చొచ్చి యతని ♦ వేడుకకుఁ దగన్.

చ. అని ముని చెప్పి వేడ్క హృద♦యంబులఁ బట్టుకొనంగ మైథిలీ
తనయులు దాని కియ్యకొని ♦ దండనమస్కృతు లాచరించి వీ
డ్కొని పరిషత్ప్రదేశముల♦కుం జని పాడుచు నల్లనల్ల నే
ర్పున మఖశాలచేరువకుఁ♦ బోయి నృపశ్రుతిగోచరంబుగాన్. 115

క. సరసధ్వనిఁ బాడఁగ న, న్నరపతి యాలించి నిజగు♦ణస్తవనకథా
విరచన యగు టెఱిఁగి తదీ, యరసానుగుణప్రకర్ష ♦ మభినందింపన్. 116

చ. తలఁచి మహీశులన్ మునులఁ ♦ దమ్ముల బంధుల సత్కవీంద్రులం
గలల విదగ్ధులైననట♦గాయకవైణికవాంశికాదులం
బిలువఁగఁ బంచి వైభవము♦పెం పెసలారఁగ వార లెల్లఁ దన్
గొలువఁగ నాకుశీలవుల♦కుం దగ దర్శన మిచ్చె నిచ్చినన్. 117

క. చొత్తెంచి రాముపడు వ, చ్చొత్తినచందమునఁ దనువు ♦ లొప్పఁగ రూపా
యత్తంబు లైనజనముల, చిత్తములు వికాస మొంద ♦ సీతాతనయుల్. 118

తే. రాముచరితంబు గేయాభి♦రామమధుర,పదవిలాసమనోహర ♦ భావభంగిఁ
జతురవాక్యార్థసువ్యక్త ♦ సరసలీల, వివిధగతిఁ బాడుచున్న య♦య్యవసరమున.

క. వీరలమునివేషంబుల, కారణమునఁ గాక యొడలి ♦ కట్టడయు ముఖ
శ్రీరామణీయకంబు ను, హీరమణునియట్ల కాదె ♦ యిరువుర కరయన్. 120

రాముఁడు కుశలవులగానము విని సమ్మానించుట.

క. అని యెల్లజనంబులు నె, మ్మనములఁ దలపోయుచుండ ♦ మనుజేశ్వరుఁ డ
మ్మునిబాలకులకు నొసఁగెను,గనకము నాభరణములును ♦ గారవ మెసఁగన్. 121

చ. ఒసఁగిన నిక్కుమారు లవి ♦ యొల్లక పల్కిరి మాకుఁ గాయలుం
గసురులు వేళ్లు వెల్లఁకులుఁ ♦ గాక సముజ్జ్వలభూషణంబులుం
బసిఁడియు నేల యుక్తమె త♦పస్విజనంబులకుం బరిగ్రహం
బసమభవద్గుణస్తుతిక♦థైకపరత్వవిభూతి చాలదే. 122

చ. అన విని గారవంబు హృద♦యంబునఁ బుట్టఁగ వారిఁ జూచి య
య్యినకులముఖ్యుఁ డుత్సుకత ♦ నెవ్వరివారల రీప్రబంధ మే

మునికృత మన్న నాదికవి • మోము గనుంగొని యక్కుమారు లం
దనుమతి గాంచి యిట్లనిరి • యానృపచంద్రునకుం బ్రియంబుగన్. 123

క. ఈసందర్భము వీరలు, సేసినయది మేము వీరి • శిష్యులము రసో
ల్లాసమధుర మగుదీని ను, పాసింతుము ప్రీతి నేతి • దనుమతి నెందున్. 124

చ. అనుడు వికాస మంది విభుఁ • డమ్మునినాథుముఖారవిందముం
గనుఁగొని మీకృపానుమహిను • గావ్యమహోజ్జ్వలమూర్తిఁ దాల్చి పా
వనముగఁ జేసె నాదులఘు•వర్తనముల్ భువనంబు లాదరం
బునఁ గొనియాడు నింక ననుఁ • బుణ్యుఁడ నైతిఁ ద్రిలోకపూజితా. 125

క. ఈవాత్సల్య మధికసం, భావనమై మీర లెఱుక • పఱుప కునికి యే
మో వీర లెవ్వరో విన, గావలయుల్ గూఢపధము • గాఁ దగునేనిన్. 126

వాల్మీకి రామునికి సీతావృత్తాంతము చెప్పి కుశలవుల నతని కొప్పించుట.

క. అనురఘునాయకుపలుకులు, విని మునిపతి జనకతనయ•వృత్తాంతం బీ
తని కెఱిఁగింపఁగ నిది తఱి, యని యతనికి నిట్టులనియె • నందఱు వినఁగన్.

ఉ. వినయముఁ బెంపు నేర్పును వి•వేకమునుం గలనీవు మేదినీ
తనయఁ దొఱంగు టెట్టు లుచి•తంబుగఁ జూచితి విట్లు వోలునే
యనలవిశుద్ధ యైనసతి • నక్కట యెక్కడనేనిఁ బొమ్ము నీ
వని వెడలంగఁ ద్రోచిన ద•యాగుణ కీర్తికి హాని పుట్టదే. 128

[illegible]. నాఁ డగ్నిలోనఁ ద్రోచిన, వాఁడ వకట యంతఁ బోక • వల్లభ నిమ్మై త్ర
నేఁ డడవిఁ ద్రోచి తెదఁ గడు, వాఁడి గదే నీకు రాఘు•వసులప్రవరా. 129

తే. అంతనుండియు సీతోడ • నలిగి యున్న, వార మే మది యట్లుండె • వారిజాక్షి
తెఱఁగు వినుమనియిట్లను•మఱియుముని వి,నితజాతోత్సుకుండగు•నృపవరునకు.

[illegible]. క్షత్త్రియపుత్త్రికాభరణ•గౌరవలీల వెలుంగు మేదినీ
పుత్త్రి మదాశ్రమస్థలము • పొంత వనంబునఁ ద్రోచి వచ్చె సౌ
మిత్త్రి తపస్విబాలకులు • మెల్లుకఁ గన్గొని వచ్చి నాకుఁ ద
న్మాత్త్రి నెఱుంగఁ జెప్పుటయు • మానిని యున్నెడ కేను గ్రక్కునన్. 131

చని యనునయించి యాశ్రమ, మునకుం గొని పోయి యచటి • మునివరపత్నీ
జనములభంగి నుటజవ, ర్తినిఁ జేసినయంతఁ గొన్ని • దినములు సనినన్. 132

చకితాత్ము లగుమహీసురు, లకుఁ బ్రీతి యొనర్ప నాఁడు • లవణునివధసేఁ
తకు నీ వనుపఁగ శత్రు, ఘ్నకుమారుం డందుఁ బోవు • కందువఁ బ్రీతిన్. 133

జనకసుత కవలవారిం, గనుడు ననుష్ఠితసమస్త•కరణీయుఁడ నై
మనువంశముఖ్య కుశలవు, లని యెడునామంబు లిడితి • నయ్యిరువురకున్. 134

[illegible]. కాలోచిత్యము మీఱఁ బెక్కువలనైఁ • గల్యాణసౌమ్యాంగులై
కేలీలోలతపస్విదారకసహా•క్రీడం బ్రవర్తిల్లుచున్

బాలేందుద్వయిలీల నుజ్జ్వలకళా • ప్రౌఢత్వముం బొందుచుఁ
శీలం బాకృతు లొందిన ట్లగుచు స • త్సేవం బ్రియం బందుచున్. 135
తే. సకలవిద్యలయందుఁ బ్ర • శస్తి కెక్కి, యక్కుమారులు రామాయ • ణాఖ్య మైన
మత్ప్రణీతప్రబంధంబు • మధురగేయ, సహితముగ నభ్యసించిరి • సచ్చరిత్ర.
క. అని తెలియఁ బలుకుతనదువ, చనపద్ధతి మై నెఱిఁగియు • సంశయమతిఁ ద
న్మును సుతులఁ జూడ నమ్మును, మనుజేంద్రున కిట్టు లనియె • మఱియుం బ్రీతిన్.
క. వారల నివ్విధమున సం, స్కారవిశేషాభిమతులఁ • గావించితి నా
చారవిజితసంయము లగు, వీరలు వారప్రతర్క్య • విభవ వైకనిధీ. 138
తే. ఎంతకాలంబు వోయిన • నెరవ కాదె, యొరులసొమ్మనితలఁచియా • గోత్సవమున
కిదియ కాఁపుకగా వీరి • నిట్లు తెచ్చి, నిన్నుఁ జేర్చితి రఘుకుల • నృపవరేణ్య.
క. అనవుడు జనపతి నెమ్మన, మున నచ్చెరువాటు ముదము • ముప్పిరిగొనఁగాఁ
గనుదోయి సమ్మదాశ్రుల, మునుఁగఁగఁ బులకములు మేన • మొనుఁగువడంగన్.
క. ఆనందము గదిరిన నభి, మాని యగుట నయ్యవస్థ • మది నిడుకొని య
జ్ఞానిం గర్తవ్యము దగ, నానతి యిం డనిన మునిజ • నాగ్రణి ప్రీతిన్. 141

సీత నిజపాతివ్రత్యప్రభావంబున భూమిం గ్రుంగుట.

సీ. జనకతనూజఁ గై • కొను మిది మాపతం బనిన వినీతుఁ డై • యవ్విభుండు
మునినాథ యవిచార • ముఖ్యంబు గాన లోకంబు మెచ్చించుట • కడిఁది గాదె
ముద్దియ మీఁచి త్త • మునకుఁ బోలినభంగి నీమొడ శపథంబు • సేయుఁ గాక
యనవుడు నిది వోలు • నని ముని శాసింపఁ దాపసీజనసహి • తంబు గాఁగ
తే. సీత యచ్చటి కేతెంచి • మాతయయిన, భూమిదెసఁజూచిమొ మ్మోయి • రామనృపతి
కేను దప్పనిదానన • యేని నన్నుఁ, జేర్చికొను మని తడవ న • చ్చెరువు గాఁగ.
మ. అవనీదేవత సింహపీఠగత యై • యచ్చోటఁ దోతెంచి రా
ఘవుదేవిం దొడదోయిపై నునిచి లో • కం బద్భుతం బంద నే
ల వెసం జొచ్చిన ధాత్రి కల్గునృపులో • ల్యంబు న్మునీంద్రుండు యో
గ్యవచోయుక్తులఁ బాపి పుత్త్రియుగయో • గానంద మగ్గించుచున్. 143
క. ఇహపరసౌఖ్యనిదానము, మహితాపత్యంబ యనుచు • మనుజేంద్రుమనో
విహరణముఁ బుత్త్రిలాభ, ప్రహర్షవిషయంబుఁ జేసెఁ • బరమప్రీతిన్. 144
తే. అక్కుమారులు రాముపా • దాంబుజముల, కెరఁగి భూదేవితప్పు స • హింపవలయు
దేవ యని ముద్దుపుట్టఁ బ్రా • ర్థించునట్లు, గాఁగ నత్తఱి వాల్మీకి • గఱపుటయును.

రామచంద్రుండు పుత్త్రసహితుం డై నిజనగరంబుఁ జొచ్చుట.

క. వారలు నవ్విధమున నా, భూరమణునిమదికి నింపు • పుట్టింపఁగ మం
దారకుసుమములు దొరఁగెను, బోరన దివి దేవదుందు • భులు గర్జిల్లెన్. 146

చ. జయజయశబ్దముల్ సెలఁగ • సర్వజనంబు నెలర్ప నర్మిలిం
బ్రియసుతయుగ్మముం దిగిచి • పెద్దయుఁ బ్రొద్దొగిఁ గౌఁగిలించి మో
దయుతమనస్కుఁడై నృపతి • దమ్ముల సమ్మద మొందఁ జేసి య
న్వయపరివృద్ధి తల్లులమ•నం బలరం బ్రకటించి వేడుకన్. 147

క. నగరం బుత్సవరమ్యం,బుగ నప్పు డలంకరింపఁ • బుచ్చి సముచితం
బుగ సకలజనముఁ బొమ్మని, తగువారును మునివరుండు • దమ్ములుఁ దానున్.

క. కొడుకులతపస్వివేషము, లుడిపి నరేశ్వరకుమార• యోగ్యపరికరం
బొడఁగూర్చి వార లుచితవు, నడవడి వర్తిల్లఁ గ్రతుది•నంబులు సనినన్. 149

క. ధరణీసురగణము మునీ, శ్వరులను భూపతుల నర్థి • వర్గము నర్మై
వెరవున సంభావించుచుఁ, బరువడి వీడ్కొలిపె రఘున్మ•పాలుం డెలమిన్.

తే. వినయ మొప్పంగ వాల్మీకి•మునికి నర్చ, లిచ్చి మీకృపపెంపున • నెల్లవగలుఁ
బాపెనాహ్లాద మొనఁగూడె•భవదనుగ్ర,హంబమాకేఁగుగడయును•నను చునతని.

క. అనుచుటకును బెద్దయుద, వ్వనుగమనము సేసి భక్తి • నడుగులఁ బడి వీ
డ్కొని యమ్మునిసత్తముఁడీ, వనలం బ్రీతాత్ముఁ డగుచు • వచ్చెం బురికిన్. 152

తే. ఇట్లు కృతకృత్యుఁ డగురాఘు•వేంద్రు నెల్ల, వారు నర్మైవిధంబుల•వచ్చి కాంచి
మన్ననలుమున్నుగాఁదమ•విన్నపములు,సఫలములు సేయఁదోషిత•స్వాంతులైరి.

క. తనకన్న ప్రజయకాఁ గై, కొని భూప్రజ నెల్ల నొక్క • కొఱఁతయు లేకుం
డ నడపి పాలించుచు న, మ్మనుజేంద్రుఁడు పూజ్యరాజ్య • మహిమాన్వితుఁడై.

—⇒ కుశలవులకు రాముఁడు రాజవిద్యల నేర్పించుట ⇐—

క. మునులకడఁ దత్ప్రకారం,బున నునికిం జేసి మున్న•పూర్వం బని నం
దనులకు నుచితపరిశ్రమ, మొనరించువిధంబునకు స•ముత్సుకుఁ డగుచున్. 155

సీ. భరతవాత్స్యాయన • ప్రభృతినాగరికశాస్త్రంబులదెస నైపు•ణంబు వడయ
హయగజస్యందనా•ద్యారోహణక్రియాదక్షతవలన వై•దగ్ధ్య మొదఁ
గోదండకరవాల•కుంతముఖ్యాయుధశ్రమములయందుఁ బ్ర•శస్తి నొంద
వేణువీణాప్రౌఢ • వివిధకళాభ్యాసములయెడఁ బ్రాశ•స్త్యములు వహింపఁ

తే. జేసి తజ్జ్ఞులమనము ల•చ్చెరువడంగ, నక్కుమారుల నొక్కొక్క • యవసరమున
నేర్పుమెఱయించిముదము•లిర్వశిక్షు,కులకుఁబసదన మొసఁగుని•ట్టలముగాఁగ.

క. ఇత్తెఱఁగునఁ గుశలవుల ను, దాత్తపరిశ్రములఁ జేసి • తద్విమలగుణా
యుత్తమతిఁ జేసి శస్త్రా, ద్యుత్తమబాణములవిధము • లుపదేశించెన్. 157

ఆ. సర్వకార్యములను • శత్రుఘ్నలక్ష్మణ, భరతు లరసి తీర్ప • ధరణి యెల్లఁ
బొగడుతోడియాజ్ఞ • నెగడి ప్రవర్తిల్ల, నతఁడు సద్వినోద•రతిఁ జరించు. 158

క. సుతులఁ గొనియాఁడు విద్వ, త్ప్రతతి నుపాసించు భూమి ◆ ప్రజ నరయు మహా
క్రతువు లొనరించు గురుదై, వతపూజలు సేయు సాధు ◆ వర్గముఁ బ్రోచున్.

తరలము. ధరణి నెందును గాలవర్షము ◆ దైవయోగసమగ్రమై
కురియ మోదముఁ బొంద సస్యము ◆ కోటికొండలు పండ ధ
ర్మరతి సర్వజనంబు నుత్తమ ◆ మార్గవర్తనశీలతం
బొరయ ధారుణి యేలె రాఘవ ◆ పుంగవుండు మహోన్నతిన్. 160

ఆశ్వాసాంతము.

మ. మురజిత్కల్పుఁడు కల్పవృక్షకుసుమా ◆ మోదప్రతీకాశకీ
ర్తిరమాధాముఁడు ధామమాలితులనా ◆ శ్రీపాత్రతేజోనిరం
తరదిక్చక్రుఁడు చక్రభృత్పదయుగ ◆ ధ్యానక్రియాభ్యాసత
త్పరతానిత్యుఁడు భవ్యకృత్యుఁ డసమా ◆ దార్యుండు సౌమ్యుం డిలన్. 161

క. మనుజాబ్జాకరసవితృఁడు, వినయస్తవనీయవిభవ ◆ విశ్రుతనిజవ
ర్తనుఁడు పరివాహసన్నా, హనబిరుదాంకుండు శశ్వ ◆ దభివిజయుఁ డిలన్. 162

మాలిని. ధరణిభరణదృప్య ◆ త్పార్థివార్ధప్రకాండా
హరణపరిణతుం డు ◆ ద్యద్గుణాఢ్యక్షితీంద్రా
భరణకరణగాథా ◆ పండితోద్యత్సదావి
స్ఫురణవరణనిత్యా ◆ స్తుత్యలక్ష్మీశుఁ డుర్విన్. 163

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్త్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ తిక్కననామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబునందు సర్వంబును దశమాశ్వాసము.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

సంపూర్ణము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్‌వారి
ఆదిసరస్వతీనిలయ ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రితము.—1916.